

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

RESEARCH LIBRARIES

3 07437344 4

THE COLLECTION OF

The Addison Fund

PRESENTED BY

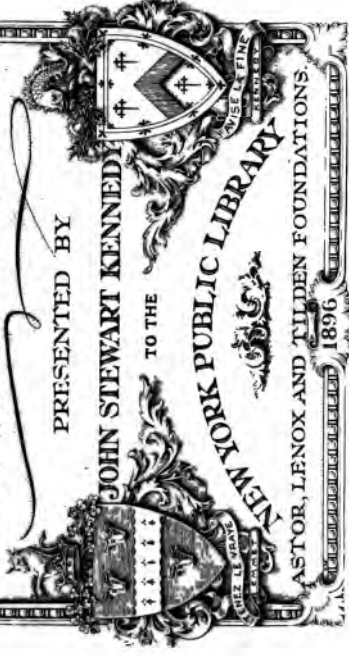
JOHN STEWART KENNEDY

TO THE

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS.

1896

THE COLLECTION OF

John Addis Cornell Ltd

PRESENTED BY

JOHN STEWART KENNEDY

TO THE

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS.

1896

Vertical line or mark on the right side of the page.

100-100000

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLÆ ET PANEGYRICUS.

EX EDITIONIBUS
P. D. LONGOLII
ET
G. H. SCHÆFERI.

LONDINI:
SUMTIBUS RODWELL ET MARTIN; J. BOOKER;
BALDWIN, CRADOCK, ET JOY; G. ET W. B. WHITTAKER;
LONGMAN, HURST, REES, ORME, ET BROWN;
T. CADELL; EDWARDS ET KNIBB; ET
J. ROBINSON.

EXCUDIT T. DAVISON.

1821.

Quae in nobilitate editione, unciali. [hunc in morem] inclusa leguntur, ea vel plane adulterina aut insiticia sunt — vel, propter scripturae varietatem, pro incertis habenda — vel, nec ipsa fortasse germana, crifledrusa admodum in dubium vocata.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER I.

(1.) *C. Plinius Secundus Septicio suo S.*

FREQUENTER hortatus es, ut epistolas, si quas paulo accuratius scripsissem, colligerem, publicaremque. Collegi, non servato temporis ordine (neque enim historiam componebam), sed ut quæque in manus venerat. Superest, ut nec te consilii, nec me pœniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc neglectæ jacent, requiram : et, si quas addidero, non supprimam. Vale.

(2.) *C. Plinius Arriano suo S.*

Quia tardiorem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc, rogo, ex consuetudine tuâ et legas et emendes ; eo magis, quod nihil ante peræque eodem ζηλω scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Calvum, nuper me um, figuris dun-

taxat orationis : nam vim tantorum virorum " *pauci, quos æquus amavit,*" assequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim prope tota in contentione dicendi ; quod me, longæ desidiæ indormientem, excitavit, si modo is sum ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri *ληκυθοις* fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admonebamur. Acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est, quod putes, me, sub hac exceptione, veniam postulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor, et ipsum me, et contubernales, ab editione non abhorreere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim plane aliquid edendum ; atque utinam hoc potissimum, quod paratum est, (audis desidiæ votum) ; edendum autem ex pluribus causis ; maxime, quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novitatis exuerint ; nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum, per hoc mendacium, nobis studia nostra commendent. Vale.

(3.) *C. Plinius Caninio Rufo suo S.*

Quid agit Comum, tuæ meæque deliciæ ? quid suburbanum amœnissimum ? quid illa porticus, verna semper ? quid *πλατανων* opacissimus ? quid Euripus viridis et gemmeus ? quid subjectus et serviens lacus ? quid illa mollis, et tamen solida, gestatio ? quid balneum illud, quod plurimus sol implet et circuit ? quid triclinia illa popularia ? quid illa paucorum ? quid cubicula diurna nocturna que ? possidentne te, et per vices partiuntur ? an, (ut solebas) intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris ? Si te possident, felix beatusque es : sin minus, unus ex multis. Quin tu

(tempus est enim) humiles et sordidas curas aliis mandas, et ipse te in alto isto pinguique secessu studiis asseris? Hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, hæc quies: in his vigilia, in his etiam somnus, reponatur. Effinge aliquid et excude, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum, post te, alium atque alium dominum sortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si semel cœperit. Scio, quem animum, quod horter ingenium. Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

(4.) *C. Plinius Pompeiæ Celerinæ, Socru, S.*

Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis (nam jam tuis opus non est) una illa brevis et vetus sufficit. Non (mehercule) tam mea sunt, quæ mea sunt, quam quæ tua: hoc tamen differunt, quod sollicitius et intentius tui me, quam mei, excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris: quod velim facias; primum, ut perinde tu nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris; deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac prope negligenter expectant. Nam mitium dominorum apud servos, ipsâ consuetudine, metus exolescit: novitatibus excitantur; probarique dominis per alios magis, quam per ipsos, laborant. Vale.

(5.) *C. Plinius Voconio Romano suo S.*

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone,

sed tectiora. Cœpit vereri ne sibi irascerer : nec falleretur : irascebar. Rustici Aruleni periculum fuerat, exsultaverat morte, adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam "Stoïcorum simiam" appellat. Adjicit "Vittellianâ cicatrice stigmosum." Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, "Quid tibi cum meis mortuis? Numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum?" quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regulus dolenter tulisse credebat; eoque etiam, cum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiscebatur quam capitaliter ipsum me apud centumviros lacessisset. Aderam Arionillæ, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici; Regulus contra. Nitebamur nos, in parte causæ, sententiâ Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exsilio erat, a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus. "Quæro," inquit, "Secunde, quid de Modesto sentias." Vides, quod periculum, si respondissem "Bene;" quod flagitium, si "Male." Non possum dicere aliud tunc mihi, quam Deos adfuisse. "Respondebo," inquam, "quid sentiam, si de hoc centumviri iudicaturi sunt." Rursus ille, "Quæro, quid de Modesto sentias." Iterum ego, "Solebant testes in reos, non in damnatos, interrogari." Tertio ille, "Non jam quid de Modesto, sed quid de pietate Modesti, sentias, quæro." "Quæris," inquam, "quid sentiam? at ego ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum est." Conclucit: me laus et gratulatio secuta est, quod nec famam meam aliquo responso utili fortasse, inhonesto tamen, læseram, nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis involveram. Nunc ergo, conscientiam exterritus, apprehendit Cæcilium Celerem, mox Fabium Justum rogat, ut me sibi reconcilient: nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic suppliciter, (ut est,

cum timet, abjectissimus) “Rogo,” inquit, “mane videas Plinium domi, sed plane mane (neque enim diutius ferre sollicitudinem possum); et quoquo modo efficias, ne mihi irascatur.” Evigilaveram. Nuntius a Spurinnâ; “Venio ad te:” “Immo ego ad te.” Coimus in porticum Liviae, cum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata; addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimilimo, parce. Cui ego, “Dispicias ipse, quid renuntiandum Regulo putes: te decipi a me non oportet. Exspecto Mauricum” (nondum enim ab exsilio venerat): ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quidquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem, decet.” Paucos post dies, ipse me Regulus convenit in prætoris officio. Illuc me persecutus, secretum petit: ait timere se, ne animo meo penitus hæreret, quod in centumvirali iudicio aliquando dixisset, cum responderet mihi et Satrio Rufo, “Satrius Rufus, et cui est cum Cicerone æmulatio, et qui contentus non est eloquentiâ sæculi nostri.” Respondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse confiteretur: cæterum potuisse honorificum existimari. “Est enim,” inquam, “mihi cum Cicerone æmulatio; nec sum contentus eloquentiâ sæculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus iudicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metii Modesti pietate sentirem?” Expalluit notabiliter; quamvis palleat semper: et hæsitabundus inquit, “Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto.” Vide hominis crudelitatem, qui se non dissimulet exsuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam causam. “Scripsit,” inquit, “in epistolâ quâdam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus, omnium bipedum nequissimus;” quod quidem Modestus verissime scripserat. Hic

fere nobis sermonis terminus : neque enim volui progredi longius ; ut mihi omnia libera servarem, dum Mauricus venit. Nec me præterit, esse Regulum *δυσκαθαίπετον*. Est enim locuples, factiosus ; curatur a multis ; timetur a pluribus ; quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri, ut hæc concussa labantur : nam gratia malorum tam infida est, quam ipsi. Verum, ut idem sæpius dicam, exspecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, et qui futura possit ex præteritis providere. Mihi et tentandi aliquid, et quiescendi, illo auctore, ratio constabit. Hæc tibi scripsi, quia æquum erat, te, pro amore mutuo, non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia, cognoscere. Vale.

(6.) *C. Plinius Corn. Tacito suo S.*

Ridebis ; et licet rideas. Ego ille, quem nôsti, apros tres, et quidem pulcherrimos, cepi. “ Ipse ? ” inquis. Ipse, non tamen ut omnino ab inertia meâ et quiete discederem. Ad retia sedebam. Erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stilus et pugillares. Meditabar aliquid, enotabamque ; ut, si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est, quod contempnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Jam undique silvæ et solitudo, ipsumque illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde, cum venabere, licebit, auctore me, ut panarium et lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam, inerrare. Vale.

(7.) *C. Plinius Octavio Rufo suo S.*

Vide, in quo me fastigio collocâris, cum mihi idem potestatis, idemque regni dederis, quod Homerus Jovi Optimo Maximo :

Τῶ δ' ἴτερον μὲν εἶδωκε πατήρ, ἴτερον δ' ἀνεύσει.

Nam ego quoque, simili nutu ac renutu, respondere voto tuo possum. Etenim, sicut fas est mihi (præsertim te exigente) excusare Bæticis contra unum hominem advocationem ; ita nec fidei nostræ, nec constantiæ, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis, aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut, ex duobus, quorum alterutrum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio, satisfaciam. Neque enim tanto opere mihi considerandum est, quid vir optimus in præsentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me circa idus Octobres spero Romæ futurum ; eademque hæc præsentem, tuâ meâque fide, Gallo confirmaturum : cui tamen jam nunc licet spondeas de animo meo,

Η, καὶ κυανησιὸν ἐπ' ὀφρυσι νεύσει Κρονίων.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus agam tecum ? quâtenus tu me tuis agere non pateris ; quorum tantâ cupiditate ardeo, ut videar mihi hæc solâ mercede posse corrumpi, ut vel contra Bæticos adsim. Pæne præterii, quod minime prætereundum fuit, accepisse me caryotas optimas, quæ nunc ficis et boletis certandum habent. Vale.

(8.) *C. Plinius Pempcio Saturnino suo S.*

Peropportune mihi redditæ sunt literæ tuæ, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, cum ego id ipsum destinâsem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti; pariterque et tibi veniam recusandi laboris, et mihi exigendi verecundiam, sustulisti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum est; nec te gravari quod depopocisti. Non est tamen, quod ab homine desidioso aliquid novi operis expectes. Petiturus sum enim, ut rursus vaces sermoni, quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem te jam quædam annotâsse, sed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum universitati ejus attendas, verum etiam particulas, quâ soles limâ, persequaris. Erit enim, et post emendationem, liberum nobis, vel publicare vel continere. Quinimmo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet; quæ aut indignum editione, dum sæpius retractat, inveniet; aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet. Quamquam hujus cunctationis meæ causæ, non tam in scriptis quam in ipso materiæ genere, consistunt. Est enim paulo gloriosius et elatius. Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stilus ipse fuerit pressus demissusque; propterea quod cogimur, cum de munificentia parentum nostrorum, tum de nostrâ, disputare. Anceps hic et lubricus locus est, etiam cum illi necessitas lenocinatur. Etenim, si alienæ quoque landes parum æquis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut de suis disserentis? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique, invidemus: atque ea demum recte facta minus detorqueamus et carpimus, quæ in obscuritate et silentio reponuntur. Quâ ex causâ sæpe ipse mecum, Nobisne tantum, quidquid illud est, composuisse,

an et aliis, debeamus? Ut nobis, admonet istud quoque, quod pleraque, quæ sunt agendæ rei necessaria, eadem peractâ, nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit, quam munificentiae rationem etiam stilo prosequi? Per hoc enim assequebamur, primum, ut honestis cogitationibus immoraremur; deinde, ut pulchritudinem illarum longiore tractatu pervideremus; postremo, ut subitæ largitionis comitem poenitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam, cum omnes homines ad custodiam ejus natura restrinxerit, nos, contra, multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam, non impetu quodam, sed consilio, trahebamur. Accedebat his causis, quod non ludos aut gladiatores, sed annuos sumtus in alimenta ingenuorum, pollicebamur. Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione, quam reprimi. Ut vero aliquis libenter educationis tædium laboremque suscipiat, non præmiis modo, verum etiam exquisitis adhortationibus, impetrandum est. Nam, si medici salubres, sed voluptate carentes, cibos blandioribus alloquiis prosequuntur; quanto magis decuit, publice consulentem, utilissimum munus, sed non perinde populare, comitate orationis inducere? præsertim cum enitendum haberemus, ut, quod parentibus datur, et orbis probaretur; honoremque paucorum cæteri patienter et expectarent et mererentur. Sed, ut tunc communibus magis commodis quam privatæ jactantiæ studebamus, cum intentionem effectumque muneris nostri vellemus intelligi; ita nunc, in ratione edendi, veremur, ne forte, non aliorum utilitatibus, sed propriæ laudi, servisse videamur. Præterea meminimus, quanto majore animo honestatis fructus in conscientia, quam in famâ, reponatur. Sequi enim gloria, non

appeti, debet : nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco, quod gloriam meruit, minus pulchrum est. Ii vero qui benefacta sua verbis adornant, non ideo prædicare, quia fecerint, sed, ut prædicarent, fecisse, creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim, cum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt : ita, si silenda feceris, factum ipsum ; si laudanda, quod non sileas ipse, culpatur. Me vero peculiaris quædam impedit ratio : etenim hunc ipsum sermonem, non apud populum, sed apud decuriones, habui, nec in propatulo, sed in curiâ. Vereor ergo, ut sit satis congruens, cum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari ; cumque plebem ipsam, cui consulebatur, limine curiæ parietibusque discreverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam, ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter exemplum, velut obviâ assentatione conquirere. Habes cunctationis meæ causas ; obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione sufficiet. Vale.

(9.) *C. Plinius Minucio Fundano suo S.*

Mirum est, quam singulis diebus in Urbe ratio aut constet, aut constare videatur, pluribus cunctisque non constet. Nam, si quem interroges, “ Hodie quid egisti ? ” respondeat, “ Officio togæ virilis interfui ; sponsalia aut nuptias frequentavi ; ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit. ” Hæc, quo die feceris, necessaria ; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur : multo magis cum secesseris. Tunc enim subit recordatio, “ Quot dies, quam frigidis rebus, absumsi ! ” Quod evenit mihi, postquam in Laurentino meo aut lego aliquid aut scribo, aut etiam corpori vaco, cujus

fulturis animus sustinetur. Nihil audio, quod audisse, nihil dico, quod dixisse, pœniteat. Nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit: neminem ipse reprehendo, nisi unum me, cum parum commode scribo. Nullâ spe, nullo timore, sollicitor; nullis rumoribus inquietor; mecum tantum et cum libellis loquor. Rectam sinceramque vitam! dulce otium honestumque, ac pæne omni negotio pulchrius! O mare! o litus, verum secretumque *μουσειον*! quam multa invenitis! quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum, inanemque discursum, et multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque; teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

(10.) *C. Plinius Atrio Clementi suo S.*

Si quando Urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt: suffecerit unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syriâ, cum adolescentulus militarem, penitus et domi inspexi; amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum: est enim obviis et expositus, plenusque humanitate, quam præcipit. Atque utinam sic ipse, quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo; quamquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex, judicare, ita, nisi sapiens, non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent et elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant et afficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platonicam illam sublimitatem et latitudinem effingit. Sermo est copiosus et varius; dulcis imprimis, et qui repugnantes quoque

ducat et impellat. Ad hæc, proceritas corporis decora facies, demissus capillus, ingens et cana barbæ quæ licet fortuita et inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in cultu nulla tristitia, multum severitatis; reverentis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa; cæritas par. Insectatur vitia, non homines. Nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus et pendens: et persuadere tibi, etiam [cui persuaserit,] cupias. Jam vero liberi tres, domusque mares, quos diligentissime instituit. Socer Pompei Julianus, cum cæterâ vitâ, tum vel hoc uno magno et clarus, quod ipse, provinciæ princeps, hunc, inter altissimas condiciones, generum, non honoribus principem, sed sapientiâ, elegit. Quamquam quid est plura de viro, quo mihi frui non licet? An, ut magis angar, quod non licet? nam dstringor officio, maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali; sum noto libellos; conficio tabulas; scribo plurimas, sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam (nam ipsum quando contingit?) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur; affirmat etiam esse hanc philosophiæ, et quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, iudicium promere et exercere justitiam, quæque ipsi doceant in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere, quam, cum illo, diu totos audiendo discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, cum in Urbem proxime veneris (venias autem, ob hoc, maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego (ut multum invideo aliis bono, quo ipse careo: sed, contra, sum quemdam voluptatemque percipio, si ea, quæ mihi denegantur, amicis video superesse. Vale.

(11.) *C. Plinius Fabio Justo suo S.*

Olim mihi nullas epistolas mittis. Nihil est, (inquis) quod scribam : at hoc ipsum scribe, nihil esse, quod scribas ; vel solum illud, unde incipere priores solebant, " Si vales, bene est ; ego valeo." Hoc mihi sufficit ; est enim maximum. Ludere me putas ? Serio peto. Fac sciam, quid agas ; quod sine sollicitudine summâ nescire non possum. Vale.

(12.) *C. Plinius Calestrio Tironi suo S.*

Jacturam gravissimam feci, si jactura dicenda est tanti viri amissio. Decessit Corellius Rufus, et quidem sponte ; quod dolorem meum exulcerat. Est enim luctuosissimum genus mortis, quæ non ex naturâ, nec fatalis, videtur. Nam utcumque, in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipsâ necessitate solatium est ; in iis vero quos arcessita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem summa ratio (quæ sapientibus pro necessitate est) ad hoc consilium compulit, quamquam plurimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem ; præterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longâ, tam iniquâ valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio et tricesimo anno (ut ipsum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi : nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinentiâ, sanctitate, quoad viridis ætas, vicit et fregit ; novissime eum, senectute ingravescentem, viribus animi sustinebat. Cum quidem incredibiles cruciatus et indignissima tormenta pateretur, (jam enim dolor non pedibus

solis, ut prius, insidebat ; sed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in suburbano jacentem. Servi e cubiculo recesserunt. Habebat hoc moris, quoties intrâset fidelior amicus : quin etiam uxor, quamquam omnis secreti capacissima, digrediebatur. Circumtulit oculos, et, “Cur,” inquit, “me putas hos tantos dolores tamdiu sustinere ? ut scilicet isti latroni vel uno die supersim. Dedisses huic animo par corpus ; fecisset, quod optabat.” Affuit tamen Deus voto, cujus ille compos, ut jam securus liberque moriturus, multa illa vitæ, sed minora, retinacula abruptit. Increverat valetudo, quam temperantiâ mitigare tentavit ; perseverantem constantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus : abstinebat cibo. Misit ad me uxor ejus Hispulla communem amicum C Geminium cum tristissimo nuntio, destinâsse Corellium mori ; nec aut suis aut filiæ precibus flecti : solum superesse me, a quo revocari posset ad vitam. Cucurri : perveneram in proximum, cum mihi ab eâdem Hispullâ Julius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetraturum : tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sane medico admoventi cibum, *Κεχθιστα* : quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii, reliquit. Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum et sexagesimum ; quæ ætas etiam robustissimis satis longa est ; scio. Evasit perpetuam valetudinem ; scio. Decessit superstitibus suis, florente republicâ, quæ illi omnibus suis carior erat ; et hoc scio. Tamen, tamquam et juvenis et firmissimi, mortem doleo : doleo autem, licet me imbecillum putes, meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum. In summâ, dicam, quod, recenti dolore, contubernali meo Calvisio dixi : “ Vereor, ne negligentius vivam.” Proinde adhibe solatia mihi : non hæc, “ Senex erat ; infirmus erat” (hæc enim novi) ; sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam.

Nam, quæ audiui, quæ legi, sponte succurrunt; sed tanto dolore superantur. Vale.

(13.) *C. Plinius Sosio Senecioni suo S.*

Magnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Juvat me, quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum, et ostentant: tametsi ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendis fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magnâ parte eolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt: nec tamen permanent; sed ante finem recedunt, alii dissimulanter et furtim, alii simpliciter et libere. At, (hercule) memoriâ parentum, Claudium Cæsarem ferunt, cum in Palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisisse: cumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque, multo ante rogatus, et identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur, se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos a scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini defui. Erant sane plerique amici: neque enim est fere quisquam qui studia, ut non simul et nos, amet. His ex causis longius, quam destinaveram, tempus in Urbe consumsi. Possum jam repetere secessum, et scribere aliquid, quod non recitem, ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse, sed creditor. Nam, ut in cæteris rebus, ita in audiendi officio, perit gratia, si repositur. Vale.

(14.) *C. Plinius Junio Maurico suo S.*

Petis, ut fratris tui filiae prospiciam maritum; quod merito mihi potissimum injungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque; quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit; quibus etiam laudibus, ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est, quod a te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honestius a me suscipi possit, quam ut eligam juvenem, ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quaerendus fuisset, nisi paratus et quasi provisus esset Minucius Acilianus, qui me, ut juvenis juvenem, (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem. Nam ita formari a me et institui cupit, ut ego a vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illâ nostrâ Italiâ, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquæ, retinet ac servat. Pater Minucius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: allectus enim a Divo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ ambitioni, dicam, an dignitati? constantissime prætulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam e municipio Patavino. Nôsti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit et avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentiâ, fide prope singulari. In summâ, nihil erit in domo totâ, quod non tibi tamquam in tuâ placeat. Aciliano vero ipsi plurimum vigoris et industriæ, quamquam in maximâ verecundiâ. Quæsturam, tribunatum, præturam, honestissime percurrit; ac jam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, et quidam senatorius decor; quæ ego nequâquam arbitror negligenda: debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an

adjiciam, esse patri ejus amplas facultates. Nam, cum imaginor vos, quibus quærimus generum, silentium de facultatibus puto : cum publicos mores, atque etiam leges civitatis, intueor, quæ vel imprimis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et sane, de posteris, et his pluribus, cogitanti, hic quoque, in conditionibus deligendis, ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulgisse amori meo, supraque ista, quam res patitur, sustulisse : at ego fide meâ spondeo, futurum ut omnia longe ampliora, quam a me prædicantur, invenias. Diligo quidem adolescentem ardentissime, sicut meretur. Sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

(15.) *C. Plinius Septicio Claro suo S.*

Heus tu ! promittis ad cœnam, nec venis. Dicitur jus ; ad assem impendium reddes, nec id modicum. Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulso et nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc imprimis, quæ perit in ferculo) olivæ Bæticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comædos, vel lectorem, vel lyristen, vel (quæ mea liberalitas) omnes. At tu, apud nescio quem, ostrea, vulvas, echinos, Gaditanas, maluisti. Dabis poenas, non dico, quas. Dure fecisti : invidisti, nescio an tibi, certe mihi, sed tamen et tibi. Quantum nos lusissemus, risissemus, studuissemus ! Potes apparatus cœnare apud multos : nusquam hilarius, simplicius, incautius. In summâ, experire : et, nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

(16.) *C. Plinius Erucio suo S.*

Amabam Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum ; laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset : nunc vero totum me tenet, habet, possidet. Audivi causas agentem acriter et ardentem, nec minus polite et ornatè, sive meditata, sive subita, proferret. Adsunt aptæ crebræque sententiæ, gravis et decora constructio, sonantia verba et antiqua. Omnia hæc mire placent, cum impetu quodam et flumine prævehuntur : placent, si retractentur. Senties, quod ego, cum orationes ejus in manus sumseris, quas facile cuilibet veterum (quorum est æmulus) comparabis. Idem tamen in historiâ magis satisfaciet, vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore et sublinitate narrandi. Nam in concionibus idem, qui in orationibus, est ; pressior tamen, et circumscriptior et adductior. Præterea facit versus, quales Catullus aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris ! Inserit sane (sed datâ operâ) mollibus lenibusque duriusculos quosdam ; et hoc, quasi Catullus aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi ; quæ sive uxoris sunt, ut affirmat, sive ipsius, ut negat, pari gloriâ dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem (quam virginem accepit) tam doctam politamque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum : eundem, antequam scribam, eundem, cum scripsi, eundem etiam, cum remittor, non tamquam eundem lego. Quod, te quoque, ut facias, et hortor et moneo : neque enim debet operibus ejus obesse, quod vivit. An, si inter eos quos nunquam vidimus florisset, non solum libros ejus, verum etiam imagines, conquiremus ; ejusdem nunc honor præsentis et gratia quasi satietate languescet ? At hoc pravum malig-

numque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare, contingit. Vale.

(17.) *C. Plinius Corn. Titiano suo S.*

Est adhuc curæ hominibus fides et officium. Sunt, qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab Imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum, et magnâ laude dignum, amicitîâ Principis in hoc uti, quantumque gratiâ valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitoni in usu, claros viros colere. Mirum est, quâ religione, quo studio, imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi cujusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Reddîtus est L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito prospexit pariter, et suæ: neque enim magis decorum et insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

(18.) *C. Plinius Suetonio Tranquillo suo S.*

Scribis, te, perterritum somnio, vereri ne quid adversi in actione patiaris. Rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies, certe proximum, excusem. Difficile est; sed experiar:

..... και γαρ τ' ουαρ εκ Διος εστιν.

Refert tamen, eventura soleas an contraria somniare. Mihi, reputanti somnium meum, istud, quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susce-

nisi scirem sponte facturum) ut dignitate a me datâ, quam modestissime, ut a me datâ, utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

(20.) *C. Plinius Corn. Tacito suo S.*

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine et perito, cui nihil æque in causis agendis, ut brevitatis, placet: quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat; alioqui prævaricatio est transire dicenda; prævaricatio etiam, cursim et breviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam et pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo, non ictu magis quam morâ imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Græcis orationes Lysias ostentat, ex nostris, Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumcisæ et breves. Ego Lysias Demosthenem, Æschinam, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis et Catoni, Pollionem, Casarem, Cælium, imprimis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse, quæ maxima. Et, (hercule) ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque, quo major. Vides, ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis, quam amplitudo, commendat. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quamdam et pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multa que alia, quæ a me in eandem sententiam solent dici, (ut est in disputando incomprehensibilis et lubricus) ita eludit, ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitor, pauciora dixisse, quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multæ multorum orationes, et

peram causam Julii Pastoris, cum mihi quiescenti visa est socrus mea, advoluta genibus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc; eram in quadruplici judicio; eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Cæsaris amicos; quæ singula excutere mentem mihi, post tam triste somnium, poterant. Egi tamen, λεγισαμενος illud,

Εἰς οἶκτος οριστος ἀμνησθαι περι πατρης.

Nam mihi patria (et si quid carius patriâ) fides videbatur. Prospere cessit: atque ideo illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ, patefecit. Proinde dispice, an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum vertas: aut, si tutius putas illud cautissimi cujusque præceptum, "Quod dubitas, ne feceris;" id ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inveniam; agamque causam tuam, ut ipsam agere, cum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam judicium centumvirale differri nullo modo, istud ægre quidem, sed tamen potest. Vale.

(19.) *C. Plinius Romano Firmo suo S.*

Municeps tu meus, et condiscipulus, et ab ineunte ætate contubernalis: pater tuus et matri et avunculo meo, mihi etiam, quantum ætatis diversitas passa est, familiaris: magnæ et graves causæ, cur suscipere et augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum, satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruemur, offero tibi, ad implendas equestres facultates, trecenta millia nummâum. Te memorem hujus muneris amicitie nostræ diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, (quod admonere deberem,

nisi scirem sponte facturum) ut dignitate a me datâ, quam modestissime, ut a me datâ, utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

(20.) *C. Plinius Corn. Tacito suo S.*

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine et perito, cui nihil æque in causis agendis, ut brevitatis, placet: quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat; alioqui prævaricatio est transire dicenda; prævaricatio etiam, cursim et breviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam et pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo, non ictu magis quam morâ imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Græcis orationes Lysias ostentat, ex nostris, Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumciis et breves. Ego Lysias Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis et Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cælium, imprimis Marcum Tullium, oppono, cujus oratio optima fertur esse, quæ maxima. Et, (hercule) ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque, quo major. Vides, ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis, quam amplitudo, commendet. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quamdam et pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multa que alia, quæ a me in eandem sententiam solent dici, (ut est in disputando incomprehensibilis et lubricus) ita eludit, ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitor, pauciora dixisse, quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multæ multorum orationes, et

Ciceronis pro Murenâ, pro Vareno; in quibus brevis et nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum per multa dixisse; cum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, "se totam causam veteri instituto solum perorâsse," et pro C. Cornelio, "quatriduo egisse:" ne dubitare possimus, quæ per plures dies (ut necesse erat) latius dixerit, postea recisa ac repurgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctâsse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri: sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo, posse fieri, ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio; non posse non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, et quasi ἀρχιτυπον. Ideo in optimâ quâque mille figuras extemporales invenimus; in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, "Artificem, quem? quemnam? recte admones. Polycletum esse dicebant." Sequitur ergo, ut actio sit absolutissima, quæ maxime orationis similitudinem expresserit, si modo justum et debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima iudicis, culpa est. Adsunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est diligentiam, suadent; quam præstare nisi in angustissimis causis non potest brevitatis. Adjiciam, quod me docuit usus, magister egregius: frequenter egi, frequenter iudicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvæ res maximas trahunt. Varia sunt hominum iudicia, variæ voluntates: inde, qui eandem causam simul audierunt, sæpe diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus, sentiunt. Præterea suæ quisque inventioni favet; et, quasi fortissimum, amplectitur, cum ab alio dictum est, quod ipse prævidit. Omnibus ergo dandum est aliquid, quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, eum simul adesse-

mus: "Tu omnia, quæ sunt in causâ, putas exequenda: ego jugulum statim video; hunc premo." (Premit sane, quod elegit; sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, posse fieri, ut genu esset, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. "At ego," (inquam) "qui jugulum perspicere non possum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λιθον κινω." Utque, in agriculturâ, non vineas tantum, verum etiam arbusta, nec arbusta tantum, verum etiam campos, curo et exerceo; utque, in ipsis campis, non far, aut siliginem solam, sed hordeum, fabam, cæteraque legumina, sero; sic, in actione, plura quasi semina latius spargo, ut, quæ provenerint, colligam. Neque enim minus imperspicua, incerta, fallaciaque, sunt judicium ingenia, quam tempestatum, terrarumque. Næc me præterit, summum oratorem Periclem sic a comico Eupolide laudari,

— προς δε γ' αυτου τῷ ταχίῳ
 Πειθῶ τις ἐπεκαθητο τοῖσι χεῖλεσιν.
 Οὕτως ἐκῆλει, καὶ, μόνος τῶν ῥητορῶν,
 Το κεντρον ἐγκάτελιπε τοῖς ἀκροαμένοις.

Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθῶ, nec illud ἐκῆλει, brevitate, vel velocitate, vel utrâque, (differunt enim) sine facultate summâ contigisset. Nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum potest, qui non pungit, sed infigit. Adde, quæ de eodem Pericle comicus alter,

Ἡστραπτ', ἐβροντα, ξυνεκυκα τη' Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio et abscisa, sed lata, et magnifica, et excelsa, tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est: quis negat? sed non minus non servat modum, qui infra

rem, quam qui supra, qui adstrictius, quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud "immodico et redundanter," ita hoc "jejune et infirme." Alius excessisse materiam, alius dicitur non implēsse: æque uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus, peccat; quod certe etsi non limatioris, majoris tamen ingenii vitium est. Nec vero, cum hæc dico, illum Homericum ἀμιτρώειν probō, sed hunc,

Και ἐπὶ τὰ νηραδίσσιν εἰκοτὰ χημεριοῖσιν

non quia non et ille mihi validissime placeat, *παυρα μὲν, ἀλλὰ μᾶλα λυγίως*. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hibernis, id est, crebram et assiduam et largam, postremo divinam et cœlestem, volo. At est gratior multis actio brevis. Est; sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam, si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter dicere, sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu; sed plane, cur dissentias, explices, rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror, in tantâ re, ratione quam auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quam voles brevi epistolâ, sed tamen scribe: confirmabis enim iudicium meum: si errare, longissimam para. Num corrupti te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem; si dissentires, longissimæ, imposui? Vale.

(21.) *C. Plinius Paterno suo S.*

Ut animi tui iudicio, sic oculorum, plurimum tribuo; non quia multum (ne tibi placeas), sed quia tantum, quantum ego, sapi: quamquam hoc quoque multum est. Omissis jocis, credo decentes esse

servos, qui sunt emti mihi ex consilio tuo : superest, ut frugi sint : quod, de venalibus, melius auribus quam oculis, judicatur. Vale.

(22.) *C. Plinius Catilio Severo suo S.*

Diu jam in Urbe hæreo, et quidem attonitus. Perturbat me longa et pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter et miror et diligo. Nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius ; ut mihi, non unus homo, sed literæ ipsæ omnesque bonæ artes in uno homine summum periculum adire videantur. Quam peritus ille et privati juris et publici ! quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet ! Nihil est, quod discere velis, quod ille docere non possit. Mihi certe, quoties aliquid abditum quæro, ille thesaurus est. Jam quanta sermonibus ejus fides ! quanta auctoritas ! quam pressa et decora cunctatio ! quid est, quod non statim sciat ? et tamen plerumque hæsitat ; dubitat diversitate rationum, quas, acri magnoque judicio, ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit. Ad hæc, quam parcus in victu ! quam modicus in cultu ! Soleo ipsum cubiculum ejus ipsumque lectum, ut imaginem quamdam prisæ frugalitatis, adspicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam, refert ; recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto, petit. In summam, non facile quemquam ex istis, qui sapientiæ studium habitu corporis præferunt, huic viro comparabis. Non quidem gymnasia sectatur, aut porticus ; nec, disputationibus longis, aliorum otium suumque delectat : sed in togâ negotiisque versatur ; multos advocatione, plures consilio, juvat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, justitiâ, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, quâ patientiâ hanc ipsam valetudinem toleret, ut dolori resistat, ut sitim

differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertusque transmittat. Nuper me, paucosque mecum, quos maxime diligit, advocavit; rogavitque ut medicos consuleremus de summâ valetudinis, ut, si esset insuperabilis, sponte exiret e vitâ; sin tantum difficilis et longa, resisteret, maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filie lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modo non essent inanes, voluntariâ morte desereret. Id ego arduum imprimis, et præcipuâ laude dignum puto. Nam impetu quodam et instinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero, et causas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitæ mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest, ut promissis Deus annuat, tandemque me hac sollicitudine exsolvat; quâ liberatus, Laurentinum meum, hoc est, libellos et pugillares studiosumque otium, repetam: nunc enim nihil legere, nihil scribere, aut assidenti vacat, aut anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem. Tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed lætioribus epistolis, scribe. Erit confusioni meæ non mediocri solatium, si tu nihil quereris. Vale.

(23.) *C. Plinius Pompeio Falconi suo S.*

Consulis, an existimem te in tribunatu causas agere decere. Plurimum refert, quid esse tribunatum putes; inanem umbram, et sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, et quam in ordinem cogi, ut a nullo, ita ne a se quidem deceat. Ipse, cum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi; sed, tamquam essem, abstinui causis agendis; primum, quod deforme arbitrabar, cui loco cedere omnes oporteret, hunc, omnibus sedentibus,

stare; et, qui jubere posset tacere quemcumque, huic silentium clepsydrâ indici; et, quem interfari nefas esset, hunc etiam convicia audire, et, si inulta pate-
retur, inertem, si ulcisceretur, insolentem, videri. Erat hic quoque æstus ante oculos, si forte me ap-
pellâset vel ille cui adessem, vel ille quem contra; intercederem et auxilium ferrem, an quiescerem sile-
remque, et, quasi ejurato magistratu, privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tri-
bunum omnibus exhibere, quam paucis advocatum. Sed tu, (iterum dicam) plurimum interest, quid esse
tribunatum putes; quam personam tibi imponas; quæ sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur.
Vale.

(24.) *C. Plin. Bæbio Hispano suo S.*

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agel-
lum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo,
cures, quanti æquum est, emat. Ita enim delecta-
bit emisse: nam mala emtio semper ingrata est, eo
maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur.
In hoc autem agello (si modo arriserit pretium)
Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas
Urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus
ruris, qui avocet magis, quam dstringat. Scholasticis
porro dominis, ut hic est, sufficit abunde tantum
soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per
limitem, unamque semitam terere, omnesque viti-
culas suas nôsse, et numerare arbusculas, possint.
Hæc tibi exposui, quo magis scires, quantum ille
esset mihi, quantum ego tibi, debiturus, si prædium
istud, quod commendatur his dotibus, tam sa-
lubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat.
Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER II.

(1.) *C. Plinius Romano suo S.*

Post aliquot annos insigne, atque etiam memorabile, populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi, maximi et clarissimi civis, perinde felicitis. Triginta annis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta de se carmina; legit historias; et posteritati suæ interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, cum Principis noluisset. Cæsares, quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit: reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tamquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatus. Annum tertium et octogesimum excessit in altissimâ tranquillitate, pari veneratione. Usus est firmâ valetudine, nisi quod solebant ei manus tremere, citra dolorem tamen. Aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam, cum vocem præpararet, actu-

rus in consulatu Principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiozem, et seni et stanti, ipso pondere, elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per læve et lubricum pavimentum fallente vestigio, cecidit, coxamque fregit, quæ, parum apte collocata, reluctantæ ætate, male coiit. Hujus viri exsequiæ magnum ornamentum Principi, magnum sæculo, magnum etiam foro et Rostris, attulerunt. Laudatus est a consule Cornelio Tacito: nam hic supremus felicitati ejus cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusavit: nobis tamen quærendus ac desiderandus est, ut exemplar vitæ prioris; mihi vero præcipue, qui illum non solum publice, sed etiam privatim, quantum admirabar, tantum diligebam; primum, quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque conjunctæ: præterea, quod ille, tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit; sic ad omnes honores meos ex secessibus accucurrit, cum jam pridem ejusmodi officiis renuntiasset; sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper nominabat. Quin etiam in hac novissimâ valetudine, veritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus judicio senatûs constituebantur, cum illi tot amici senes consularesque superessent, me, hujus ætatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis: "Etiam si filium haberem, tibi mandarem." Quibus ex causis necesse est, tamquam immaturam, mortem ejus in sinu tuo defleam; si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, quâ tanti viri mortalitas magis finita, quam vita est. Vivit enim, vivetque semper; atque etiam latius in memoriâ hominum et sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere: sed totus animus in hac unâ contemplatione defixus est. Verginium cogito; Vex-

ginium video ; Verginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo : cui fortasse cives aliquos virtutibus pares et habemus et habebimus, gloriâ neminem. Vale.

(2.) *C. Plinius Paulino suo S.*

Irascor ; nec liquet mihi, an debeam ; sed irascor. Scis, quam sit amor iniquus interdum, impotens sæpe, μικραϊτιος semper. Hæc tamen causa magna est, nescio an justa : sed ego, tamquam non minus justa quam magna sit, graviter irascor, quod a te tamdiu literæ nullæ. Exora me : potes uno modo, si nunc saltem plurimas et longissimas miseris. Hæc mihi sola excusatio vera, cæteræ falsæ videbuntur. Non sum auditurus, “ Non eram Romæ,” vel “ Occupator eram : ” (illud enim nec Dii sinant, ut, “ infirmior.”) Ipse, ad villam, partim studiis, partim desidiâ, fruor ; quorum utrumque ex otio nascitur. Vale.

(3.) *C. Plinius Nepoti suo S.*

Magna Isæum fama præcesserat ; major inventus est. Summa est facultas, copia, ubertas. Dicit semper ex tempore, sed tamquam diu scripserit. Sermo Græcus, immo Atticus : præfationes tersæ, graciles, dulces ; graves interdum, et erectæ. Poscit controversias plures ; electionem auditoribus permittit, sæpe etiam partes. Surgit, amicitur ; incipit : statim omnia, ac pæne pariter, ad manum. Sensus reconditi ; occurrant verba ; sed qualia ! quæsitæ, et exulta. Multa lectio in subitis, multa scriptio, elucet. Proæmiatur apte ; narrat aperte ; pugnat acriter ; colligit fortiter ; ornat excelsè : postremo docet, delectat, afficit ; quid maxime, dubites. Crebra νοηματα, crebri

syllogismi, circumscripti et effecti: quod stilo quoque assequi magnum est. Incredibilis memoria: repetit altius quæ dixit ex tempore: ne verbo quidem labitur. Ad tantam *ἰξ*, studio et exercitatione pervenit: nam diebus et noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit; et adhuc scholasticus tantum est; quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. Nos enim, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus. Schola et auditorium, ut ficta causa, ita res inermis, innoxia est: nec minus felix, senibus præsertim. Nam quid in senectute felicius, quam quod dulcissimum est in juventâ? Quare ego Isæum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum, judico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus ferreusque es. Proinde, si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias, veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quemdam, Titi Livii nomine gloriâque commotum, ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque, ut viderat, abiisse? *Αφιλοκαλον*, illiteratum, iners, ac pæne etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, quâ nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, "Habeo hic, quos legam, non minus disertos." Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea, multo magis (ut vulgo dicitur) viva vox afficit. Nam, licet acriora sint, quæ legas, altius tamen in animo sedent, quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit: nisi vero falsum putamus illud Æschinis, qui, cum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis, adjecisse fertur, *Τι δε, εἰ αὐτοῦ τοῦ Σηριου ἀκηκοιτι;* Et erat Æschines, si Demostheni credimus, *λαμπροφωτοτατος*: fatebatur tamen, longe melius eadem illa pronuntiâsse ipsum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt, ut audias Isæum, vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

(4.) *C. Plinius Calvinæ suæ S.*

Si pluribus pater tuus, vel uni cuilibet alii, quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hæreditatem, etiam viro gravem. Cum vero ego, ductus affinitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus exstiterim; cumque ego nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam summam, quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo), magnum habes facilitatis meæ pignus, cujus fiduciâ debes famam defuncti pudoremque suscipere, ad quod ne te verbis magis quam rebus hortet, quidquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi fieri jubebo. Nec est, quod verearis, ne sit mihi onerosa ista donatio. Sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas sumtuosa, redditus, propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed, quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur, ex quâ, velut ex fonte, liberalitas nostra decurrit. Quæ tamen ita temperanda est, ne nimiâ profusione inarescat; sed temperanda in aliis: in te vero facile ratio constabit, etiam si modum excesserit. Vale.

(5.) *C. Plinius Luperco suo S.*

Actionem et a te frequenter efflagitam, et a me sæpe promissam, exhibui tibi, nondum tamen totam: adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim, quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes: nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem sollicitudinem præstare deberem. Nam, in cæteris actionibus, existimationi hominum diligentia tantum et fides nostra, in hac etiam pietas, subjicietur. Inde et liber crevit, dum ornare patriam

et amplificare gaudemus, pariterque et defensionem ejus servimus, et gloriae. Tu tamen haec ipsa, quantum ratio exegerit, reseca. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo, nobis commendationem ex ipsâ mediocritate libri petendam. Idem tamen, qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id, quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quaedam adolescentium auribus danda, praesertim si materia non refragetur. Nam descriptiones locorum, quae in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed prope poetice, prosequi fas est. Quod tamen si quis extiterit qui putet nos [laetius] fecisse, quam orationis severitas exigat; hujus, ut ita dixerim, tristitiam reliquae partes actionis exorare debent. Annisi certe sumus, ut quamlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneremus. Ac, sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua, secundum suam cujusque naturam, non probetur; ita videmur posse confidere, ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet. Nam, et in ratione conviviorum, quamvis a plerisque cibus singuli temperemus, totam tamen cenam laudare omnes solemus; nec ea, quae stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis, quibus capitur. Atque haec ego sic accipi volo, non tamquam assecutum me esse credam, sed tamquam assequi laboraverim, fortasse non frustra, si modo tu curam tuam admoveris interim istis, mox his quae sequuntur. Dices te non posse satis diligenter id facere, nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in praesentia tamen et ista tibi familiariora fient, et quaedam ex his talia erunt, ut per partes emendari possint. Etenim, si avulsum statuæ caput aut membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam aequalitatemque deprehendere, posses tamen judicare an id ipsum satis elegans esset. Nec alia ex causâ principia librorum circumferuntur, quam quia existimatur pars aliqua, etiam sine cæteris,

esse perfecta. Longius me provexit dulcedo quaedam tecum loquendi: sed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistolâ excedam. Vale.

(6.) *C. Plinius Arito suo S.*

Longum est alius repetere, nec refert quemadmodum acciderit, ut, homo minime familiaris, cenarem apud quemdam (ut sibi videbatur) lautam et diligentem; ut mihi, sordidum simul et sumtuosum: nam sibi et paucis optima quaedam, cæteris vilia et minuta, ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat; non ut potestas eligendi, sed ne jus esset recusandi; aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet), aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, et, an probarem, interrogavit. Negavi. "Tu ergo," inquit, "quam consuetudinem sequeris?" "Eadem omnibus pono: ad cenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exæquo, quos mensâ et toro sequavi." "Etiamne libertos?" "Etiam: convictores enim tunc, non libertos, puto." Et ille: "Magno tibi constat." "Minime." "Qui fieri potest?" "Potest; quia scilicet liberti mei non idem, quod ego, bibunt, sed idem ego, quod liberti." Et, (hercule) si gulæ temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumtibus parcas, quibus aliquanto rectius tuâ continentiam, quam alienâ contumeliâ, consulas. Quorsus hæc? Ne tibi, optimæ indolis juveni, quorundam in mensâ luxuria, specie frugalitatis, imponat. Convenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum, quam istam luxuriæ et sordium novam societatem: quæ

cum sint turpissima, discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

(7.) *C. Plinius Macrino suo S.*

Heri a senatu Vestricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis statua decreta est; non ita ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt; verum ut illis qui decus istud sudore et sanguine et factis assequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi et armis induxit in regnum: ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Rarum id in juvene; sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita ejus brevis et angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriæ, et dolori patriæ, verum etiam exemplo, prospectum est. Acuent ad bonas artes juventutem adolescentibus quoque (digni sint modo) tanta præmia constituta: acuent principes viros, ad liberos suscipiendos, et gaudia ex superstitionibus, et ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statuâ Cottii publice lætor, nec privatim minus. Amavi consummatissimum juvenem tam ardentem, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commear. Etenim, si defunctorum imagines, domi positæ, dolorem nostrum levant; quanto magis hæc,

quibus in celeberrimo loco non modo species et vultus illorum, sed honor etiam et gloria refertur! Vale.

(8.) *C. Plinius Caninio suo S.*

Studes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum: nam lacus piscem, feras silvæ, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerit. Sed, sive omnia simul, sive aliquid facias, non possum dicere, "invideo:" angor tamen, non et mihi licere, quæ sic concupisco, ut ægri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto: nam veteribus negotiis nova accrescunt; nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis, majus indies occupationum agmen extenditur. Vale.

(9.) *C. Plinius Apollinari suo S.*

Anxium me et inquietum habet petitio Sexti Erucii mei. Afficior curâ; et, quam pro me sollicitudinem non adii, quasi pro me altero patior: et alioqui meus pudor, mea existimatio, mea dignitas, in discrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum a Cæsare nostro, ego quæsturam, impetravi: meo suffragio pervenit ad jus tribunatum petendi; quem nisi obtinet in senatu, vereor, ne decepisse Cæsarem videar. Proinde annitendum est mihi, ut talem eum judicent omnes, qualem esse Princeps mihi credidit: quæ causa si studium meum non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum, omni denique laude dignissimum, et quidem cum totâ domo. Nam pater ei Erucius Clarus, vir sanctus, antiquus, disertus, atque in agendis causis exercitatus, quas summâ fide, pasi

constantiâ, nec verecundiâ minore, defendit. Habet avunculum C. Septicium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius, novi. Omnes me certatim, et tamen æqualiter, amant: omnibus nunc ego, in uno, referre gratiam possum. Itaque presso amicos, supplico, ambio domos, stationesque circueo; quantumque vel auctoritate vel gratiâ valeam, precibus experior. Te quoque obsecro, ut aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposces: reddam, et si non reposces. Diligeris, coleris, frequentaris: ostende modo velle te; nec deerunt, qui id, quod tu velis, cupiant. Vale.

(10.) *C. Plinius Octavio suo S.*

Hominem te patientem, vel potius durum, ac pæne crudelem, qui tam insignes libros tam diu teneas! Quousque et tibi et nobis invidebis? tibi, maximâ laude; nobis, voluptate? Sine, per ora hominum ferantur, iisdemque, quibus lingua Romana, spatiis pervagentur: magna enim longaque expectatio est, quam frustrari adhuc et differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, et, invito te, claustra sua refrigererunt: hos nisi retrahis in corpus, quandoque, ut erroneus, aliquem, cujus dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem, a quâ asserere te hoc uno monumento potes: nam cætera, fragilia et caduca, non minus quam ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices, ut soles, "Amici mei viderint" Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, ut tantum curæ intentionisque suscipere et possint et velint: sed dispice, ne sit parum providum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita saltem, quo magis libeat emittere; utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non

temere præsumo. Imaginor enim, qui concur quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silenti maneat; quo ego, cum dico vel recito, non inquam clamore, delector: sit modo silentium ac intentum, et cupidum ulteriora audiendi. Hoc fr tanto, tam parato, desine studia tua infinitâ cunctatione fraudare: quæ cum modum excederendum est, ne inertiae et desidia, vel etiam miditatis, nomen accipiat. Vale.

(11.) *C. Plinius Arriano suo S.*

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in sed dignum ordine illo. Quamvis enim quietis an recesseris, insidet tamen animo tuo majestatis pub cura. Accipe ergo quod hos dies actum est, sonæ claritate famosum, severitate exempli salu rei magnitudine æternum. Marius Priscus, a santibus Afris, quibus pro consule præfuit, or defensione, iudices petiit. Ego et Cornelius Tac adesse provincialibus jussi, existimavimus fidei no convenire, notum senatui facere, excessisse Pris immanitate et sævitiâ crimina, quibus dari jud possent, cum, ob innocentes condemnandos, in ficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fr Catus, deprecatusque est, ne quid, ultra repet darum legem, quæreretur; omniaque actionis vela, vir movendarum lacrymarum peritissim quodam velut vento miserationis implevit. Ma contentio, magni utrimque clamores; aliis cognitior senatûs lege conclusam, aliis liberam solutamq dicentibus; quantumque admisisset reus, tant vindicandum. Novissime, consul designatus, Ju Ferox, vir rectus et sanctus, Mario quidem jud interim censuit dandos; evocandos autem, qui diceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ i tentia non prævaluit modo, sed omnino, post tai

dissensiones, fuit sola frequens: annotatumque experimentis, quod favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent, paulatim, consilio et ratione quasi restincta, considunt. Unde evenit, ut, quod multi clamore permixto tuentur, nemo, tacentibus cæteris, dicere velit. Patescit enim, cum separaris a turbâ, contemplatio rerum quæ turbâ teguntur. Venerunt, qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, et Flavius Marcianus; ex quibus Honoratus trecentis millibus exsilium equitis Romani, septemque amicorum ejus ultimam pœnam; Marcianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse: erat enim fustibus cæsus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatûs mors opportuna subtraxit: Marcianus inductus est, absente Prisco. Itaque Tuccius Cerealis consularis jure senatorio postulavit, ut Priscus certior fieret; sive quia miserabiliorem, sive quia invidiosiore, fore arbitratur, si præsens fuisset; sive (quod maxime credo) quia æquissimum erat, commune crimen ab utroque defendi, et, si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum, cujus ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps præsidebat [erat enim consul:] ad hoc, Januarii mensis, cum cætera, tum præcipue senatorum frequentia, celeberrimus: præterea causæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio et fama, insitumque mortalibus studium magna et inusitata noscendi, omnes undique exciverat. Imaginare, quæ sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tantâ re, in illo cœtu, præsentem Cæsare, dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quin immo nusquam audiri benignius soleo. Nunc me tamen, ut nova, omnia novo metu permovebant. Observabatur, præter illa quæ supra dixi, causæ difficultas: stabat modo consularis, modo septemvir epulonum, jam neutrum. Erat ergo perquam onerosum accusare damnatum, quem, ut

premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damnationis miseratio tuebatur. Utcumque tamen animum cogitationemque collegi. Cœpi dicere, non minore audientium assensu, quam sollicitudine meâ. Dixi horis pæne quinque: nam duodecim clepsydris, quas spatioissimas acceperam, sunt additæ quatuor: adeo illa ipsa, quæ dura et adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Cæsar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam, (nimium est enim dicere, sollicitudinem) præstitit, ut libertum meum, post me stantem, sæpius admoneret, voci laterique consulerem, cum me vehementius putaret intendi, quam gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Marciano Claudius Marcellinus. Missus deinde senatus, et revocatus in posterum: neque enim jam inchoari poterat actio, nisi ut noctis interventu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus: in illâ vero causâ omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, et (quod eximium orationi ejus inest) *σπουδῶς*. Dixit pro Mario rursus Fronto Catus insigniter: utque jam locus ille posebat, plus in precibus temporis, quam in defensione, consumsit. Hujus actionem vespera inclusit; non tamen sic, ut abrumperet: itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum et antiquum, senatum nocte dirimi, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus, consul designatus, vir egregius, et pro veritate firmissimus, censuit septingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, Mario Urbe Italiâque interdicendum: Marciano hoc amplius, Africâ. In fine sententiæ adjecit, "Quod ego et Tacitus injunctâ advocacione diligenter et fortiter functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse, ut dignum mandatis partibus fuerit." Assenserunt consules designati, omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam: ille et septingenta millia ærario inferenda, et Marcianum

quinquennium relegandum, Marium repetun-
 dam poenae, quam jam passus esset, censuit relin-
 dendum. Erant in utrâque sententiâ multi, fortasse
 in plures in hac vel solutiore vel molliore. Nam
 iam, ex illis quoque qui Cornuto videbantur
 nisi, hunc, qui post ipsos censuerat, sequebantur.
 , cum fieret discessio, qui sellis consulum ad-
 rant, in Cornuti sententiam ire coeperunt. Tum
 qui se Collegæ annumerari patiebantur, in
 rsum transierunt; Collega cum paucis relictus.
 Itum postea de impulsoribus suis, præcipue de
 ulo, questus est, qui se in sententiâ, quam ipse
 averat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam
 nile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum
 at. Hic finis cognitionis amplissimæ: superest
 en *λεπτοσύνην* non leve, Hostilius Firminus, le-
 us Marii Prisci, qui, permixtus causæ, graviter
 smenterque vexatus est. Nam et rationibus Mar-
 i, et sermone quem ille habuerat in ordine Lep-
 torum, operam suam Prisco ad turpissimum
 isterium commodasse, stipulatusque de Marciano
 quaginta millia denarium, probabatur; ipse præ-
 s accepisse sestertium decem millia, fœdissimo
 lem titulo, nomine unguentarii; qui titulus a vitâ
 ïnis comiti semper et pumicati non abhorrebat.
 xit, censente Cornuto, referri de eo proximo
 tu: tunc enim (casu, incertum, an conscientia)
 erat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe;
 : arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agant,
 | oves delicatissimæ. In summâ, nisi seque
 am epistolam reddes, non est quod postea nisi
 issimam exspectes. Vale.

(12.) *C. Plinius Arriano suo S.*

Αετροπυιον illud, quod superesse Marti Prisci
 causæ proxime scripseram, nescio an satis, circum-
 cisum tamen et [adrasum] est. Firminus, inductus in
 senatum, respondit crimini noto. Secutæ sunt diversæ
 sententiæ consulum designatorum. Cornutus Ter-
 tullus censuit ordine movendum: acutius Nerva, in
 sortitione provinciæ rationem ejus non habendam; quæ
 sententia, tamquam mitior, vicit; cum sit alioqui du-
 rior tristiorque. Quid enim miserius quam exsectum
 et exemptum honoribus senatoriis, labore et molestiâ
 non carere? quid gravius, quam tantâ ignominiâ
 affectum, non in solitudine latere, sed in hac altissimâ
 speculâ conspiciendum se monstrandumque præbere?
 Præterea, quid publice minus aut congruens aut
 decorum, notatum a senatu in senatu sedere; ipsi-
 que illis, a quibus sit notatus, sequari? et submotum
 a proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat,
 de proconsulibus judicare? damnatumque sordium,
 vel damnare alios vel absolvere? Sed hoc pluribus
 visum est: numerantur enim sententiæ, non pon-
 derantur: nec aliud in publico consilio potest fieri,
 in quo nihil est tam inæquale, quam æqualitas ipsa.
 Nam, cum sit impar prudentia, par omnium jus est.
 Implevi promissum, priorisque epistolæ fidem exsolvi,
 quam, ex spatio temporis, jam recepisse te colligo:
 nam et festinanti et diligenti tabellario dedi, nisi
 quid impedimenti in viâ passus est. Tuae nunc
 partes, ut primum illam, deinde hanc, remunereris
 literis, quales istinc redire uberrimæ possunt. Vale.

(13.) *C. Plinius Prisco suo S.*

Et tu occasiones obligandi me avidiusdme amplec-
 teris, et ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de

causis, a te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia: longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos multos. Malles tu quidem multos; sed meæ verecundiæ sufficit unus aut alter, ac potius unus. Is erit Voconius Romanus. Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius: nam huic quoque nomini pietate successit. Mater e primis citerioris Hispaniæ. Scis, quod iudicium provinciæ illius, quanta sit gravitas. Flamen proxime fuit. Hunc ego, cum simul stude-remus, arcte familiariterque dilexi: ille meus in Urbe, ille in secessu, contubernalis: cum hoc seria, cum hoc jocos, miscui. Quid enim illo aut fidelius amico, aut sodale jucundius? Mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque, suavitas. Ad hoc, ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut Musas ipsas Latine loqui credas. Amatür a me plurimum; nec tamen vincitur. Equidem juvenis statim juveni, quantum potui per ætatem, avidissime contuli; et nuper ab optimo Principe trium liberorum ei jus impetravi: quod quamquam parce et cum delectu daret, mihi tamen, tamquam liceret, indulisit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius, quam ut augeam, possum; præsertim cum ipse illa tam grate interpretetur, ut, dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes, qualis, quam probatus carusque sit nobis. Quem rogo, pro ingenio, pro fortunâ tuâ, exornes. Imprimis ama hominem: nam, licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tuâ; cujus esse eum, usque ad intimam familiaritatem, capacem, quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus, expressi. Extenderem preces, nisi et tu rogari diu nolles, et ego totâ hoc epistolâ fecissem. Rogat

enim, et quidem efficacissime, qui reddit causas rogandi. Vale.

(14.) C. Plinius Maximo suo S.

Verum opinaris : dstringor centumviralibus causis, quæ me exercent magis quam delectant. Sunt enim pleræque parvæ et exiles : raro incidit, vel personarum claritate, vel negotii magnitudine, insignis. Ad hoc, perpauci, cum quibus juvet dicere : cæteri audaces, atque etiam magnâ ex parte adolescentuli obscuro, ad declamandum huc transeunt, tam irreverenter et temere, ut mihi Attilius noster expressè dixisse videatur, " Sic in foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis : " nam hic quoque, ut illic, primum cæpit esse, quod maximum est. At, (hercule) ante memoriam meam, (ita majores natu solent dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente : tantâ veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris et reverentiæ claustris, omnia patent omnibus ; nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti et redempti mancipis : convenitur in mediâ basilicâ, ubi tam palam sportulæ, quam in triclinio, dantur. Ex judicio in iudicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbane Σοφοκλεις vocantur : iisdem Latinum nomen impositum est, *Laudicæni*. Et tamen crescit indies fœditas utrâque linguâ notata. Heri duo nomenclatores mei (habent sane ætatem eorum qui nuper togas sumserint) ternis denariis ad laudandum trahebantur : tanti constat, ut sis disertissimus ! Hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur ; hoc ingens corona colligitur ; hoc infiniti clamores commoventur, cum μεσοχορος dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne au-

dientes quidem: nam plerique non audiunt; nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam, et voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal adscendas, nihil quod præbeas aurem: facilis divinatio. Scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Lægius Licinius, hactenus tamen, ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memini. Narrabat ille, "Assectabar Domitium Afrum: cum apud centumviros [diceret] graviter et lente, (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem. Admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat: iterum clamor; iterum reticuit; et, post silentium, cœpit idem tertio. Novissime, quis diceret, quæsit. Responsum est, 'Licinius.' Tum, intermissâ causâ, 'Centumviri,' inquit, 'hoc artificium periiit.'" Quod alioqui perire incipiebat, cum perisse Afro videretur: nunc vero prope funditus extinctum et eversum est. Pudet referre, quæ, quam fractâ pronuntiatione, dicantur; quibus, quam teneris, clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala et tympana, illis canticis desunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi, theatris quoque indecora, laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc et utilitas amicorum, et ratio ætatis, moratur, ac retinet. Veremur enim, ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse, videamur. Sumus tamen solito rariores; quod initium est gradatim desinendi. Vale.

(15.) *C. Plinius Valeriano suo S.*

Quomodo te veteres Marsi tui? Quomodo emtio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem: nihil enim æque gratum est adeptis, quam concupiscentibus. Me prædia materna parum

commode tractant : delectant tamen, ut materna ; et alioqui longâ patientiâ occallui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri pudet. Vale.

(16.) *C. Plinius Anniano suo S.*

Tu quidem (pro cæterâ tuâ diligentâ) admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit hæredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento : quod jus ne mihi quidem ignotum est, cum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt : sed ego propriam quamdam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi jure deficerentur, quasi perfectas, tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, a me tamen, ut confirmati, observabuntur ; præsertim cum delatori locus non sit. Nam, si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse et cautior esse deberem. Cum vero liceat hæredi donare, quod in hæreditate subsedit, nihil est, quod obstat illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

(17.) *C. Plinius Gallo suo S.*

Miraris, cur me Laurentinum, vel (si ita mavis) Laurens meum, tanto opere delectet ? Desines mirari, cum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, litoris spatium. Decem et septem millibus passuum ab Urbe secessit ; ut, peractis quæ agenda fuerint, salvo jam et composito die, possis ibi manere. Aditur non unâ viâ : nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt ; sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo, relinquenda est. Utrunque excipit iter aliquâ ex parte arenosum, junctis paulo gravius et longius, equo breve et molle. Variis hinc

atque inde facies : nam modo occurrentibus silvis via coarctatur ; modo latissimis pratis diffunditur et patescit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boûmque armenta : quæ, montibus hieme depulsa, herbis et tepore verno nitescunt. Villa usibus capax, non sumtuosa tutelâ. Cujus in primâ parte atrium frugi, nec tamen sordidum : deinde porticus in D literæ similitudinem circumactæ, quibus parvula, sed festiva, area includitur, egregium adversus tempestates receptaculum : nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis, muniuntur. Est contra medias cavædium hilare : mox triclinium satis pulchrum, quod in litus excurrit ; ac, si quando Africo mare impulsus est, fractis jam et novissimis fluctibus leviter alluitur. Undique valvas, aut fenestras non minores valvis, habet : atque ita a lateribus, a fronte, quasi tria maria prospectat ; a tergo cavædium, porticum, aream ; porticum rursus, mox atrium, silvas, et longinquos respicit montes. Hujus a lævâ retractius paulo cubiculum est amplum : deinde aliud minus, quod alterâ fenestrâ admittit orientem, occidentem alterâ retinet. Hæc et subjacens mare longius quidem, sed securius, intuetur. Hujus cubiculi et triclinii illius objectu includitur angulus, qui purissimum solem continet, et accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis, qui nubilum inducunt, et serenum, ante quam usum loci, eripiunt. Annectitur angulo cubiculum in apsida curvatum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Parieti ejus in bibliothecæ speciem armarium insertum est, quod non legendos libros, sed lectitandos, capit. Adhæret dormitorium membrum, transitu interjacente, qui, suspensus et [tabulatus,] conceptum vaporem salubri temperamento huc illuc digerit et ministrat. Reliqua pars lateris hujus servorum libertorumque usibus detinetur ; plerisque tam mundis, ut accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimum, deinde vel

cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plu-
sole, plurimo mari, lucet. Post hanc, cubiculum
procœtone, altitudine æstivum, munimentis hi-
num: est enim subductum omnibus ventis. In
cubiculo aliud, et procœton, communi pariete
guntur. Inde balinei, cella frigidaria, spatios
effusa, cujus in contrariis parietibus duo baptist
velut ejecta, sinuantur, abunde capacia, si [in mar-
proximo cogites. Adjacet [unctorium,] hypocaust
adjacet propnigeon balinei: mox duæ cellæ re-
elegantes, quam sumtuosæ. Cohæret calida pi-
mirifice, ex quâ natantes mare adspiciunt. Nec pr
sphæristerium, quod calidissimo soli, inclinato
die, occurrit. Hinc turris erigitur, sub quâ di-
duæ; totidem in ipsâ: præterea cœnatio, quæ l
sinum mare, longissimum litus, amœnissimas vi-
prospicit. Est et alia turris: in hac cubiculum
quo sol nascitur conditurque: lata post apothec
horreum: sub hoc triclinium, quod turbati maris
nisi fragorem et sonum patitur, eumque jam lan-
dum ac desinentem: hortum et gestationem v
quâ hortus includitur. Gestatio buxo, aut rore-
rino, ubi deficit buxus, ambitur: nam buxus,
parte defenditur tectis, abunde viret; aperto c
apertoque vento, et quamquam longinquâ ad sper-
maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circ
vineâ tenera et umbrosa, nudisque etiam ped
mollis et cedens. Hortum morus et ficus freq
vestit; quarum arborum illa vel maxime ferax
terra, malignior cæteris. Hac non deteriore, q
maris facie, cœnatio remota a mari fruitur. Cinq
diætis duabus a tergo, quarum fenestris sub
vestibulum villæ, et hortus alius pinguior et rusti-
Hinc cryptoporticus, prope publici operis, extend
Utrisque fenestræ, a mari plures, ab horto sing
et alternis pauciores. Hæ, cum serenus dies et
motus aër, omnes; cum hinc vel inde ventis inquit
quâ venti quiescunt, sine injuriâ, patent. Ante c

toporticum, xystus violis odoratus. Teporem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quæ, ut tenet solem, sic Aquilonem inhibet, submovetque; quantumque calor ante, tantum retro frigoris. Similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos alium alio latere frangit et finit. Hæc jucunditas ejus hieme, major æstate. Nam, ante meridiem, xystum, post meridiem gestationis hortique proximam partem, umbrâ suâ temperat; quæ, ut dies crevit decrevitve, modo brevior, modo longior, hac vel illac cadit. Ipsa vero cryptoporticus tunc maxime caret sole, cum ardentissimus culmini ejus insistit. Ad hoc, patentibus fenestris Favonios accipit, transmittitque; nec unquam aëre pigro et manente ingravescit. In capite xysti deinceps cryptoporticus, horti diætâ est, amores mei; reverâ amores: ipse posui. In hac heliocaminus quidem, aliâ xystum, aliâ mare, utrâque solem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestrâ, prospicit: quâ mare contra parietem medium zotheca perquam eleganter recedit, quæ, specularibus et velis obductis reductive, modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum et duas cathedras capit: a pedibus mare, a tergo villæ, a capite silvæ: tot facies locorum totidem fenestris et distinguit et miscet. Junctum est cubiculum noctis et somni. Non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem, sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interjacens andron parietem cubiculi, hortique distinguit, atque ita omnem sonum mediâ inanitate consumit. Applicitum est cubiculo hypocaustum perexiguum, quod angustâ fenestrâ suppositum calorem, ut ratio exegit, aut effundit aut retinet. Procæton inde et cubiculum porrigitur in solem, quem, orientem statim exceptum, ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diætâ cum me recepi, abesse mihi etiam a villâ meâ videor: magnamque ejus voluptatem præcipue

Saturnalibus capio, cum reliqua pars tecti lice
dierum, festisque clamoribus, personat : nam nec
meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrep
Hæc utilitas, hæc amœnitas, deficitur aquâ salie
sed puteos, ac potius fontes, habet. Sunt enim
summo : et omnino litoris illius mira natura : c
cumque loco moveris humum, obvius et par
humor occurrit, isque sincerus, ac ne leviter quid
tantâ maris vicinitate, salsus. Suggestunt affatim l
proximæ silvæ : cæteras copias Ostiensis colonia
nistrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vi
quem una villa discernit : in hoc balinea meriti
tria : magna commoditas, si forte balineum d
vel subitus adventus, vel brevior mora, calefa
dissuadeat. Litus ornant varietate gratissimâ r
continua, nunc intermissa, tecta villarum, quæ
stant multarum urbium faciem, sive ipso mari,
ipso litore utare, quod nonnunquam longa tran
litas mollit, sæpius frequens et contrarius flu
indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abun
soleas tamen et squillas optimas suggerit. Villa
nostra etiam mediterraneas copias præstat, la
primis : nam illuc e pascuis pecora conveniun
quando aquam umbramve sectantur. Justisne de
sis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere s
sum ? quem tu, nimis urbanus es, nisi concupi
atque utinam concupiscas ! ut tot tantisque dot
villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo co
bernio accedat. Vale.

(18.) *C. Plinius Maurico suo S.*

Quid a te mihi jucundius potuit injungi, quæ
præceptorem fratris tui liberis quærerem ? Nam
necicio tuo, in scholam redeo, et illam dulcissi
ætatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes, ut
bam ; atque etiam experior quantum apud illos

toritatis ex studiis habeam. Nam proxime, frequenti auditorio, inter se, coram multis ordinis nostri, clare loquebantur. Intravi: conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem quam ad meam pertineret; ac nisi sperare te vellam, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, cum omnes, qui profitentur, audiero, quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistolâ consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui, hanc fidem, hoc studium, præsertim super tantâ re. Nam quid magis interest vestrâ, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo, reperiantur: quam curam mihi, etiam si non mandâsses, vindicâssem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo præceptore. Sed oportet me, non modo offensas, verum simultates, pro fratris tui filiis tam æquo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

(19.) *C. Plinius Crecali suo S.*

Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris; quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit, actiones, quæ recitantur, impetum omnem caloremque, ac prope nomen suum, perdere; ut quæ soleant commendare simul et accendere iudicum consessus, celebritas advocatorum, exspectatio eventûs, fama non unius actoris, diductumque in partes audientium studium; ad hoc, dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus animi consentaneus vigor corporis. Unde accidit, ut hi qui sedentes agunt, quamvis illis maximâ ex parte supersint eadem illa quæ stantibus, tamen hoc, quod sedent, quasi debilitentur et deprimantur. Recitantium vero præcipua pronuntiationis adjuncta, oculi, manus, præpediuntur: quo minus mirum est, si auditorum intentio languescit,

nullis extrinsecus aut blandimentis capta, aut aculeis excitata. His accedit, quod oratio, de quâ loquor, pugnax et contentiosa est. Porro ita naturâ comparatum est, ut ea, quæ scripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et sane quotusquisque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc et sonantia, quam austera et pressa, delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen, quia plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud iudices, exigant; cum alioqui præcipue auditor iis affici debeat, quibus idem, si foret iudex, maxime permoveretur. Potest tamen fieri, ut, quamquam in his difficultatibus, libro isti novitas lenocinetur; novitas apud nostros: apud Græcos enim est quiddam, quamvis ex diverso, non tamen omnino dissimile. Nam, ut illis erat moris, leges, quas, ut contrarias prioribus legibus, arguebant, aliarum collatione convincere; ita nobis, inesse repetundarum legi quod postularemus, cum hac ipsâ lege, tum aliis, colligendum fuit: quod, nequâquam blandum auribus imperitorum, tanto majorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibitori sumus eruditissimum quemque: sed plane adhuc, an sit recitandum, examina tecum; omnesque, quos ego movi in utrâque parte, calculos pone: idque elige, in quo vicerit ratio: a te enim ratio exigetur: nos excusabit obsequium. Vale.

(20.) *C. Plinius Calvisio suo S.*

Assem para, et accipe auream fabulam: fabulas immo; nam me priorum nova admonuit; nec refert a quâ potissimum incipiam. Verania Pisonis graviter jacebat: (hujus dico Pisonis, quem Galba adoptavit.) Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis! qui venerit ad ægram, cujus marito inimi-

cissimus, ipsi invisissimus, fuerat. Esto, si venit tantum. At ille etiam proximus toro sedit, quo die, quâ horâ nata esset, interrogavit. Ubi audiit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitât digitos, computat, nihil, nisi ut diu miseram expectatione suspendat. "Habes," inquit, "climactericum tempus; sed evades. Quod ut tibi magis liqueat, haruspicem consulam, quem sum frequenter expertus." Nec mora: sacrificium facit. Affirmat, exta cum siderum significatione congruere. Illa, ut in periculo, credula, postulat codicillos; legatum Regulo scribit: mox ingravescit: clamat moriens: "Hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam perjurum!" qui sibi per salutem filii pejerasset. Facit hoc Regulus non minus scelerate quam frequenter, quod iram Deorum, quos ipse quotidie fallit, in caput infelicis pueri detestatur. Velleius Blæsus, ille locuples consularis, novissimâ valetudine conflictabatur: cupiebat mutare testamentum. Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo spiritum homini prorogarent. Postquam signatum est testamentum, mutat personam; vertit allocutionem; iisdemque medicis, "Quousque miserum cruciatis? quid invidetis bonâ morte, cui dare vitam non potestis?" Moritur Blæsus: et, tamquam omnia audisset, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ? an scholasticâ lege tertiam postulas? Est, unde fiat. Aurelia, ornata femina, signatura testamentum, sumserat pulcherrimas tunicas: Regulus cum venisset ad signandum, "Rogo," inquit, "has mihi leges." Aurelia ludere hominem putabat; ille serio instabat. Ne multa: cœgit mulierem aperire tabulas, ac sibi tunicas, quas erat induta, legare. Observavit scribentem; inspexit, an scripsisset. Et Aurelia quidem vivit: ille tamen istud tamquam morituram cœgit: et hic hæreditates, hic legata, quasi mereatur, accipit. Ἄλλα τι διατίθημαι in eâ civitate, in quâ jam-

pridem non minora præmia, immo majora, nequitia et improbitas, quam pudor et virtus, habent? Adspice Regulum, qui, ex paupere et tenui, ad tantas opes per flagitia processit, ut ipse mihi dixerit, cum consuleret, quam cito sestertium sexcenties impleturus esset; invenisse sese exta duplicia, quibus portendi, milies et ducenties habiturum. Et habebit, si modo, ut cupit, aliena testamenta (quod est improbissimum genus falsi) ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBER III.

(1.) *C. Plinius Calvisio suo S.*

NESCIO an ullum jucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) æmulari velim. Nihil est enim illo vitæ genere distinctius. Me autem, ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita, delectat, senum præsertim. Nam juvenes adhuc confusa quædam et quasi conturbata non indecent: senibus placida omnia et ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissime servat; quin etiam parva hæc (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam, et velut orbe, circumagitur. Mane lectulo continetur: horâ secundâ calceos poscit; ambulat millia passuum tria; nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur; interdum etiam præsentibus amicis, si tamen

illi non gravantur. Deinde considit; et liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum adscendit: assumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quæ facta, quos viros audias! quibus præceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille; iterum residit, vel æ cubiculo ac stilo reddit. Scribit enim, et quidem utrâque linguâ, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas, cujus gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est, (est autem hieme nona, æstate octava) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pilâ vehementer et diu: nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, et paulisper cibum differt. Interim audit legentem remissius aliquid et dulcius. Per hoc omne tempus, liberum est amicis, vel eadem facere, vel alia, si malint. Apponitur cœna, non minus nitida quam frugi, in argento puro et antiquo. Sunt in usu et Corinthia, quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comœdis comu distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, et æstate. Nemini hoc longum est; tantâ comitate convivium trahitur. Inde illi, post septimum et septuagesimum annum, aurium oculorumque vigor integer; inde agile et vividum corpus, solaque ex senectute prudentia. Hanc eg vitam voto et cogitatione præsumo, ingressurus avi dissime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi et solatium et exemplum est idem Spurius. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officis gessit magistratus, provincias rexit, multoque labor hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum eundem terminum, statuo; idque jam nunc apud me subsigno; ut, si me longius evahi videris, in jus voceris.

ad hanc epistolam meam, et quiescere jubcas, cum inertiae crimen effugero. Vale.

(2.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Quod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret, id nunc jure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium est princeps. Cum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large supersunt; sed de castitate, justitiâ, gravitate, prudentiâ. Hujus ego consilio in negotiis, judicio in studiis, utor: nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentiâ, præstat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu; ideo se in equestri gradu tenuit, cum facile posset adscendere altissimum. Mihi tamen ornandus excolendusque est. Itaque magni aestimo dignitati ejus aliquid adstruere inopinantis, nescientis, immo etiam fortasse nolentis; adstruere autem quod sit splendidum, nec molestum; cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo. Habebis me, habebis ipsum, gratissimum debitorem. Quamvis enim ta non appetat, tam grate tamen excipit, quam si ncupiscat. Vale.

(3.) *C. Plinius Corelliae Hispullæ S.*

lum, patrem tuum, gravissimum et sanctissimum un, suspexerim magis an amaverim, dubitem; e, et in memoriam ejus et in honorem tuum, e diligam; cupiam necesse est, (atque etiam, tum in me fuerit, enitar) ut filius tuus avo sis existat: equidem malo, materno; quamquam aternus etiam clarus spectatusque contigerit. quoque et patruus illustri laude conspicui, quinnibus ita demum similis adolescet, si imbutus

honestis artibus fuerit, quas, plurimum refert, a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit; præceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica, vel etiam nulla, materia. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt; jam circumspectendus rhetor Latinus, cujus scholæ severitas, pudor, imprimis castitas, constat. Adest enim adolescenti nostro, cum cæteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulchritudo, cui, in hoc lubrico ætatis, non præceptor modo, sed custos etiam rectorque, quærendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julium Genitorem. Amatur a me; judicio tamen meo non obstat caritas hominis, quæ ex judicio nata est. Vir est emendatus et gravis, paulo etiam horridior et durior, ut in hac licentiâ temporum. Quantum eloquentiâ valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas, aperta et exposita, statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet; cujus pro Genitore me sponsorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum; nihil discet, quod nescisse rectius fuerit. Nec minus sæpe ab illo, quam a te meque, admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina et quanta sustineat. Proinde, faventibus Diis, trade eum præceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam, discat, quæ male sine moribus discitur. Vale.

(4.) *C. Plinius Macrino suo S.*

Quamvis et amici quos præsentés habebam, et sermones hominum, factum meum comprobâsse videntur, magni tamen æstimo scire, quid sentias tu. Nam, cujus, integrâ re, consilium exquirere optâsem, hujus, etiam peractâ, judicium nôsse mire concupisco. Cum, publicum opus meâ pecuniâ incubaturus, in Tuscos excurrissem, accepto, ut præfectus

commentu; legati provinciae Beticæ, questuri consulatu Cæcili Classicali, advocatum me a petierunt. Collegæ optimi, meique amante communi officii necessitatibus prælocuti, e me et eximere tentârunt. Factum est sensatum perquam honorificum, ut "dare ialibus patronus, si ab ipso me impetrâssent."

rursus inducti, iterum me, jam præsentem, um postulaverunt, implorantes fidem meam, essent contra Massam Bæbium experti, allepatrocinii fœdus. Secuta est senatûs clarissima, quæ solet decreta præcurrere. Tum ego, "Patres Conscripti, putare me excusationis causas attulisse." Placuit et la sermonis et ratio. Compulit autem me ad alium, non solum consensus senatûs (quamc maxime), verum et alii quidam minores, non numeri. Veniebat in mentem, priores etiam singulorum hospitem injurias accusa voluntariis exsecutos; quo deformius arbi publici hospitii jura negligere. Præterea, cum rer, quanta pro iisdem Beticis, priore advo etiam pericula subiissem, conservandum ve fieri meritum novo videbatur. Est enim ita atum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi terioribus cumules. Nam, quamlibet sæpe, si quid unum neges, hoc solum meminerunt, egatum est. Ducebar etiam, quod decesserat is, amotumque erat, quod in ejusmodi causis re tristissimum, periculum senatoris. Videbam dvocationi meæ non minorem gratiam, quam ret ille, propositam, invidiam nullam. In, computabam, si munere hoc jam tertio fun ciliorem mihi excusationem fore, si quis in, quem non deberem accusare. Nam, cum est i officiorum finis aliquis, tum optime libertati bequo præparatur. Audisti consilii mei superest alterutrâ ex parte iudicium tuum;

in quo mihi æque jucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

(5.) *C. Plinius Macro suo S.*

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velia, quasque, qui sint omnes. Fungar indicis partibus; atque etiam, quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. *De jaculatione equestri* unus; hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit. *De vitâ Pomponii Secundi* duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exsolvit. *Bellorum Germaniæ* viginti, quibus omnia, quæ cum Germanis gessimus bella, collegit. Inchoavit, cum in Germaniâ militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui, Germaniæ latissime victor, ibi perit: commendabat memoriâ suam, orabatque, ut se ab injuriâ oblivionis assereret. *Studiosi* tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi; quibus oratorem ab incunabulis instituit, et perficit. *Dubii sermonis* octo: scripsit sub Nerone, novissimis annis, cum omne studiorum genus paulo liberius et erectius periculosum servitus fecisset. *A fine Aufidii Bassi* triginta unus. *Naturæ historiarum* triginta septem, opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa natura. Miraris, quod tot volumina, multa que in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis, si scieris, illum aliquamdiu causas actitasse; decessisse anno sexto et quinquagesimo; medium tempus distentum impeditumque, quâ officiis maximis, quâ amicitia Principum, egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare a Vulcanilibus incipiebat (non auspicandi causâ, sed studendi)

a nocte multâ ; hieme vero horâ septimâ, vel, arduissime, octavâ, sæpe sextâ. Erat sane somni ssimi, nonnunquam etiam inter studia instantis erentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imrem (nam ille quoque noctibus utebatur), inde legatum sibi officium. Reversus domum, quod um erat temporis, studiis reddebat. Post cibum (quem interdum levem et facilem, veterum more, sat) æstate, si quid otii, jacebat in sole ; liber tur ; annotabat, excerpebatque. Nihil enim unlegit, quod non exciperet. Dicere etiam so-
 "Nullum esse librum tam malum, ut non parte prodesset." Post solem, plerumque friavabatur : deinde gustabat, dormiebatque min. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempore super hanc liber legebatur, annotabatur, et in cursim. Mèmini quemdam ex amicis, cum quædam perperam pronuntiâset, revocâsse, et coëgisse : huic avunculum meum dixisse, ellexeras nempe ?" cum ille annuisset ; "Cur evocabas ? decem amplius versus hac tuâ inlatione perdidimus." Tanta erat parcimonia ris. Surgebat æstate a cœnâ, luce ; hieme, in imain noctis, et tamquam aliquâ lege cogente. inter medios labores, Urbisque fremitum. In 1, solum balinei tempus studiis eximebatur : dico balinei, de interioribus loquor : nam, lestringitur, tergiturque, audiebat aliquid, aut st. In itinere, quasi solutus cæteris curis, huic scabat. Ad latus notarius cum libro et pugil- s, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut si quidem asperitas ullum studii tempus eriquâ ex causâ Romæ quoque sellâ vehebatur. o, me correptum ab eo cur ambularem. "Po- ' inquit, "has horas non perdere : " nam per me tempus arbitrabatur, quod studiis non im- tur. Hac intentione tot ista volumina peregit, rumque commentarios centum sexaginta mihi

reliquit, opisthographos quidem et minutissime scriptos; quâ ratione multiplicatur hic numerus. Reſerebat ipse, potuisse se, cum procuraret in Hispaniâ, vendere hos commentarios Largio Licinio quadringentis millibus nummum: et tunc aliquanto peſciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis nec in amicitia Principis fuisse? rursus, cum audis, quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse? Quid est enim, quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere, cum me quidam studiosum vocant; qui, si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum, officia dstringunt? Quis ex istis, qui totâ vitâ literis assident, collatus illi, non, quasi somno et inertia deditus, erubescat? Extendi epistolam, quamvis hoc solum, quod requirebas, scribere destinassem, quos libros reliquisset. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata, quam ipsos libros, futura, quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt emulationis stimulis excitare. Vale.

(6.) *C. Plinius Severo suo S.*

Ex hæreditate quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum et expressum, quantum ego sapio, qui fortasse in omni re, in hac certe, perquam exiguum sapio. Hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat, aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, muscoli, nervi, venæ, rugæ etiam, ut spirantis, apparent: rari et cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut a tergo. Æs ipsum (quan-

verus color indicat) vetus et antiquum: talia ue omnia, ut possint artificum oculos tenere, are imperitorum. Quod me, quamquam tirun-), sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut em domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium habeo) verum ut in patriâ nostrâ celebri loco em, ac potissimum in Jovis templo. Videtur dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, se omnia quæ a me tibi injunguntur, suscipere curam, et jam nunc jube basim fieri, ex quo marmore, quæ nomen meum honoresque capiat, quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, num invenero aliquem, qui non gravetur, mit- tibi; vel ipse (quod mavis) afferam mecum. no enim, si tamen officii ratio permiserit, excur- sto. Gaudes, quod me venturum esse polliceor: intrahes frontem, cum adjecero, ad paucos dies: : enim diutius abesse me [sinunt] eadem hæc, nondum exire patiuntur. Vale.

(7.) *C. Plinius Caninio suo S.*

do nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano nediâ vitam finisse. Causa mortis, valetudo. illi natus insanabilis clavus, cujus tædio ad m irrevocabili constantiâ decucurrit, usque ad mum diem beatus et felix, nisi quod minorem eris duobus amisit; sed majorem melioremque, tem, atque etiam consularem, reliquit. Læse- mam suam sub Nerone: credebatur sponte ac- se. Sed, in Vitellii amicitia, sapienter se et co- gesserat: ex proconsulatu Asiæ gloriam re- rat: maculam veteris industriæ laudabili otio rat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, avidiâ. Salutabatur, colebatur; multumque in o jacens, (cubiculo semper, non ex fortunâ, nti) doctissimis sermonibus dies transigebat,

cum a scribendo vacaret. Scribebat carmina major curâ, quam ingenio: nonnunquam iudicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadetibus annis, ab Urbe secessit, seque in Campani tenuit; ac ne adventu quidem novi Principis ind commotus est. Magna Caesaris laus, sub quo ho liberum fuit: magna illius, qui hac libertate ausus est uti. Erat φιλοκαλος usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubi que librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur; Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius quam suum celebrabat; Neapoli maxime, ubi monumentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum et septuagesimum excessit, delicato magis corpore quam infirmo. Utque novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile: ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem fragilitatis humanæ miseratio subit. Qui enim tam circumcisum, tam breve, quam homini vita longissima? Annon videtur tibi Nero modum fuisse, eum interim, ex his qui sub illo gesserant consulatum, nemo jam superest? Quamquam qui hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat, "Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset." Tam angustis terminis tantæ multitudinis vivacis ipsa concluditur, ut mihi non veniâ solum digna verum etiam laude, videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt Xerxem, cum immensum exercitum oculis obiisset, illacrymâsse, quod tot millibus tantæ brevis immineret occasus. Sed tanto magis hoc, quid quid est temporis futilis et caduci, si non datur factis (nam horum materia in alienâ manu) nos certe stu-

diis proferamus: et, quâtenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere: me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. *Ἀγαθὴ δ' ἐστὶς*, cum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

(8.) *C. Plinius Tranquillo suo S.*

Facis pro cæterâ reverentiâ quam mihi præstas, quod tam sollicite petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Cæsennium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem, sicut jucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere [honoribus] cupias, huic pietatis titulis invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, cum sit egregium et mereri beneficia, et dare, utramque te laudem simul assecuturum, si, quod ipse meruisti, alii tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si, ex hoc tuo facto, non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestissimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere; cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

(9.) *C. Plinius Minuciano suo S.*

Possum jam perscribere tibi, quantum in publicâ provinciæ Beticæ causâ laboris exhausserim. Nam fuit multiplex; actaque est sæpius cum magnâ varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fœdus et aperte malus,

proconsulatum in eâ non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno, quo in Africâ Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Bæticâ, ex Africâ Classicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerumque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur: "Dedi malum, et accepi." Sed Marium una civitas publice, multique privati, reum peregerunt: in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuitâ vel voluntariâ morte prævertit. Nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vitâ cum defendi non posset, ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accusatione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, et post longam intercapedinem tunc reductum. Ad-diderunt Bætici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt, nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Bæticiis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus, quem ego cum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in studiis præsertim, quiddam ἀκροασητος: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio; cum uterque pari jugo, non pro se, sed pro causâ, nitetur. Cujus et magnitudo et utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebatur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos, uno velut fasce complecteremur: deinde, ne judicum intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox, ne gratia singulorum, collata atque permixta, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum maxime favor et ambitio dominatur, cum sub ali-quâ specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum

et infirmissimum militem jussit caudam equi..... reliqua nôsti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios ejus et ministros transitus erat, quia socii ministrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus, duos statim Classico junximus, Bæbium Probum, et Fabium Hispanum; utrumque gratiâ, Hispanum etiam facundiâ, validum. Et circa Classicum quidem brevis et expeditus labor: suâ manu reliquerat scriptum, quid ex quâque re, quid ex quâque causâ, accepisset. Miserat etiam epistolas Romam ad amiculam quamdam, jactantes et gloriosas, his quidem verbis, "Io! io! liber ad te venio: jam sestertium quadragies redegei, parte venditâ Bæticorum." Circa Hispanum et Probum, multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare, ut constaret ministerium crimen esse: quod nisi effecissem, frustra ministros probâssem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur: esse enim se provinciales, et ad omne proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus et vigilans, et quamlibet subitis paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis, offusum, quam cum ea prærepta et extorta defensionis suæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilii nostri exitus fuit: bona Classici, quæ habuisset ante provinciam, placuit senatui a reliquis separari; illa filiæ, hæc spoliatis, relinqui. Additum est, ut pecuniæ, quas creditoribus solverat, revocarentur. Hispanus et Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est, quod initio dubitabatur, an omnino crimen esset. Post paucos dies, Clavium Fuscum, Classici generum, et Stilonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italiâ interdictum:

absolutus est Fuscus. Actione tertiâ commodissimum putavimus, plures congregare; ne, si longius esset extracta cognitio, satietate et tædio quodam justitia cognoscentium severitasque languesceret: alioqui supererant minores rei, datâ operâ hunc in locum reservati; exceptâ tamen Classici uxore, quæ, sicut implicita suspicionibus, ita non satis convinci probationibus, visa est. Nam Classici filia, quæ et ipsa inter reos erat, ne suspicionibus quidem hærebat. Itaque, cum ad nomen ejus in extremâ actione venissem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine, verendum erat, ne per hoc totius accusationis auctoritas minueretur) honestissimum credidi non premere immerentem: idque ipsum dixi et libere et varie. Nam modo legatos interrogabam, "docuissentne me aliquid, quod re probari posse confiderent?" modo consilium a senatu petebam, "putaretne, debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere:" postremo totum locum hoc fine conclusi, "Dicet aliquis, Judicas ergo? Ego vero non judico. Memini tamen me advocatum ex iudicibus datum." Hic numerosissimæ causæ terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem senatûs-consulto, industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est: dignum, solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes, quam simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi. Jam illa, quam ardua, quam molesta, tot reorum amicis secreto rogantibus negare, adversantibus palam obsistere! Referam unum aliquod ex iis quæ dixi. Cum mihi quidam e iudicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, "Non minus," inquam, "hic innocens erit, si ego omnia dixerô." Conjectabis ex hoc, quantas contentiones, quantas etiam offensas, subicimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides

in præsentia eos, quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicitur, laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, "Non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longâ epistolâ?" Nolito ergo identidem quærere, quid Romæ geratur: et tamen memento, non esse epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos, causasque, complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minus breviter quam diligenter persecutus. Temere dixi, "diligenter:" succurrit, quod præterieram, et quidem sero: sed, quamquam præpostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum: a me tamen non ideo fiet. E testibus quidam, sive iratus quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum et inquisitorem, reum postulavit, tamquam in causâ Castæ (uxor hæc Classici) prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur, tunc de prævaricatore quæratur, videlicet, quia optime ex accusatione ipsâ accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium, præsidio fuit: tantâ conflagravit invidiâ, homo alioqui flagitiosus, et Domitiani temporibus usus, ut multi, electusque tunc a provinciâ ad inquirendum, non tamquam bonus et fidelis, sed tamquam Classici inimicus. Erat ab illo relegatus. Dari sibi diem, et edi crimina, postulabat. Neutrum impetravit: coactus est statim respondere: respondit; malum pravumque ingenium hominis facit ut dubitem, confidenter an constanter, certe paratissime. Objecta sunt multa, quæ magis, quam prævaricatio, nocuerunt. Quin etiam duo consulares, Pomponius Rufus et Libo Frugi, læserunt eum testimonio, tamquam apud iudicem sub Domitiano Salvii Liberalis accusatoribus affuisset. Damnatus, et in insulam relegatus est. Itaque, cum Castam accusarem, nihil magis pressi, quam quod accusator

ejus, prævaricationis crimine, corruisset. Pressi tamen frustra. Accidit enim res contraria et nova, ut, accusatore prævaricationis damnato, rea absolveretur. Quæris, quid nos, dum hæc aguntur? Indicavimus senatui, ex Norbano didicisse nos publicam causam, rursusque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita, dum ille peragitur reus, sedimus. Postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit, eandemque usque ad extremum vel constantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim rursus: et rursus pæne omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tamquam non omnes, quos mandâsset provincia, reos peregissent: atque, ut est vehemens et disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certe debere se prædicant, quod illum turbinem evaserint. Hic erit epistolæ finis, reverâ finis: literam non addam, etiam si adhuc aliquid præterisse me sensero. Vale.

(10.) *C. Plinius Spurinnæ suo, et Cocciaë, S.*

Composuisse me quædam de filio vestro, non dixi vobis, cum proxime apud vos fui; primum quidem, quia non ideo scripseram, ut dicerem; sed ut meo amori, meo dolori, satisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, cum audisses recitâsse me (ut mihi ipse dixisti), quid recitâssem, simul audisse credebam. Præterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctûs reduxissem. Nunc quoque paulisper hæsitavi, id solum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem, quæ in aliud volumen cogito reservare. Neque enim affectibus meis uno libello carissimam mihi et sanctissimam memoriam prosequi satis est: cujus famæ latius consuletur, si dispensata et digesta fuerit. Verum hæsitanti mihi, omnia, quæ jam com-

posui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem, simplicius et amicus visum est omnia; præcipue cum affirmatis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod superest, rogo, ut, pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Difficile est hucusque intendere animum in dolore: difficile est: sed tamen, ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare, deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem et caducam, sed immortalem (ut vos putatis) effigiem conor efficere; quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

(11.) *C. Plinius Julio Genitori suo S.*

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut verâ, ita supra meritum prædicatione circumfert. Equidem, cum essent philosophi ab Urbe submoti, fui apud illum in suburbano: et, quo notabilius hoc periculosiusque esset, fui prætor. Pecuniam etiam, quâ tunc illi ampliore opus erat, ut æs alienum exsolveret, contractum ex pulcherrimis causis, mussantibus magnis quibusdam et locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam dedi. Atque hæc feci, cum, septem amicis meis aut occisis aut relegatis, (occisis, Senecione, Rustico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratillâ, Arriâ, Fanniâ) tot circa me jactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitium, certis quibusdam notis angurarer. Non ideo tamen nimiam gloriam meruisse me, ut ille prædicat, credo; sed tantum effugisse flagitium. Nam et C. Musonium, socerum ejus, quantum licitum est per ætatem, cum admiratione dilexi; et Artemidorum ipsum jam tum, cum in Syriâ tribunus militarem, arctâ familiaritate com-

plexus sum : idque primum nonnullius indolis dedi specimen, quod virum aut sapientem, aut proximum simillimumque sapienti, intelligere sum visus. Nam, ex omnibus qui nunc se philosophos vocant, vix unum aut alterum inuenies tantâ sinceritate, tantâ veritate. Mitto, quâ patientiâ corporis, hiemes juxta et æstates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil, in cibo aut potu, voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, sed in alio; in hoc vero, minima, si cæteris virtutibus comparentur; quibus meruit, ut a C. Musonio, ex omnibus omnium ordinum assectatoribus, gener assumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem jucundum, quod me, cum apud alios, tum apud te, tantis laudibus cumulat. Vereor tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim, unde cœpi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod plaris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

(12.) *C. Plinius Catillo suo S.*

Veniam ad cœnam : sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca : Socraticis tantum sermonibus abundet ; in his quoque teneat modum. Erunt officia antehucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit ; quem tamen C. Cæsar ita reprehendit, ut laudet. Describit enim, eos, quibus obuius fuerat, cum caput ebrii retexissent, erubuisse. Deinde adjicit, "Putares, non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehensos." Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus et impendii, sic temporis, modus constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

B. Plinius Romano suo S.

aper optimo Principi consul gratias tibi, missurus, et si non exegisses. es velim, ut pulchritudinem matatem. In cæteris enim lectorem utum habet; in hac, nota, vulgata, ; quo fit, ut, quasi otiosus secutum elocutioni vacet, in quâ satis est, cum sola æstimatur. Atque am, et transitus, et figuræ, simul lam invenire præclare, enuntiare um etiam barbari solent: disponere ie, nisi eruditis, negatum est. Nec ant semper elata et excelsa. Nam, lumen non alia res magis quam at, ita orationem tam submittere, decet. Sed quid ego hæc doctis- i potius illud, annota, quæ puta- Ita enim magis credam cætera sedam displicuisse cognovero. Vale.

C. Plinius Acilio suo S.

nec tantum epistolâ dignam, Lar- prætorius, a servis suis passus est, dominus et sævus, et qui servisse rum, immo nimium, meminisset. llâ Formianâ: repente cum servi lius fauces invadit; alius os ver- as et ventrem, atque etiam (foedum contundit: et, cum exanimem pu- in fervens pavementum, ut expe- et. Ille, sive quia non sentiebat, sive simulabat, immobilis et extentus, ortis implevit. Tum demum, quasi

æstu solutus, effertur. Excipiunt servi concubinæ cum ululatu et clamore conu et vocibus excitatus, et recreatus loci frigori oculis agitatoque corpore, vivere se (et jam erat) confitetur. Diffugiunt servi; quorum pars comprehensa est, cæteri requiruntur paucis diebus ægre focillatus, non sine ul latio decessit, ita vivus vindicatus, ut occidit. Vides, quot periculis, quot contumeliis, quibus, simul obnoxii: nec est quod quisquam esse securus, quia sit remissus et mitis. Non iudicio domini, sed scelere, perimuntur. hæc hæc hactenus. Quid præterea novi? Quid alioqui subjungerem: nam et charta adhuc sunt et dies feriatu patitur plura contexi. Addam opportune de eodem Macedone succurrit. C publico Romæ lavaretur, notabilis, atque etiam exitus docuit) ominosa, res accidit. Eques Roma a servo ejus, ut transitum daret, manu leviter nitus, convertit se; nec servum, a quo erat sed ipsum Macedonem, tam graviter palmâ percutit ut pæne concideret. Ita balineum illi, quod gradus quosdam, primum contumeliæ locus, exiti, fuit. Vale.

(15.) *C. Plinius Proculo suo S.*

Petis, ut libellos tuos in secessu legam aminemque, an editione sint digni: adhibes allegas exemplum: rogas etiam, ut aliquid su temporis studiis meis subtraham, impertiam adjicis, M. Tullium mirâ benignitate poetarum genia fovisse. Sed ego nec rogandus sum ne tantus: nam et poetice ipsam religiosissimam neror, et te validissime diligo. Faciam ergo desideras, tam diligenter, quam libenter. autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulc

nec suppressendum, quantum aestimare licuit ex iis quæ me præsentem recitasti; si modo mihi non imposuit recitatio tua: legis enim suavissime et peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei iudicii mei illarum delenimentis refringantur. Hebetentur fortasse, et paululum retundantur; evelli quidem extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuntio: de partibus experiar, legendo. Vale.

(16.) *C. Plinius Nepoti suo S.*

Annotasse videor, facta dictaque virorum feminarumque illustrium alia clariora esse, alia majora. Confirmata est opinio mea hesterno Fanniae sermone. Neptis hæc Arriae illius, quæ marito et solatium mortis et exemplum fuit. Multa referebat avisæ suæ non minora hoc, sed obscuriora; quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Egrotabat Cæcina Pætus, maritus ejus, ægrotabat et filius, uterque mortifere, ut videbatur. Filius decessit eximiâ pulchritudine, pari verecundiâ, et parentibus non minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo, quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium, atque etiam commodiorem esse, simulabat. Ac persæpe interroganti, quid ageret puer, respondebat, "Bene quievit; libenter cibum sumpsit." Deinde, cum diu cohibitis lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tunc se dolori dabat: satiata, siccis oculis, composito vultu, redibat, tamquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pæne divinam, "Pæte, non dolet." Sed tamen facienti ista dicentique gloria et æternitas ante oculos erant; quo majus est, sine præmio æternitatis, sine præmio gloriæ, abdere

lacrymas, operire luctum, amissoque filio adhuc agere. Scribonianus arma in Illyric Claudium moverat: fuerat Pætus in partu occiso Scriboniano, Romam trahebatur. E scensurus navem: Arria milites orabat, ut imponeretur. "Nempe enim," inquit, "dati consulari viro servulos aliquos, quorum e cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus cal Omnia sola præstabo." Non impetravit. Cospiscatoriam naviculam; ingensque navigium m secuta est. Eadem, apud Claudium, uxori boniani, cum illa profiteretur indicium, "E inquit, "te audiam, cujus in gremio Scriboni occisus est, et vivis?" Ex quo manifestum est consilium pulcherrimæ mortis non subitum fu Quinetiam cum Thrasea, gener ejus, deprecare ne mori pergeret, interque alia dixisset, "Tu ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, n mecum?" Respondit, "Si tamdiu, tantæque e cordiâ, vixerit tecum, quam ego cum Pæto, vol Auxerat hoc responso curam suorum: attentius e todiebatur: sensit, et "nihil agitis," inquit: "pot enim efficere ut male moriar; ne moriar, non testis." Dum hæc dicit, exsiluit cathedrâ, adverso parieti caput ingenti impetu impexit, et cor Focillata, "Dixeram," inquit, "vobis, inventu me quamlibet duram ad mortem viam, si vos faci negassetis." Videntur hæc tibi majora illo, "P non dolet," ad quod per hæc perventum est? c interim illud quidem ingenii fama, hæc nulla, cumfert. Unde colligitur, (quod initio dixi) alia clariora, alia majora. Vale.

(17.) C. Plinius Scribiano suo S.

Rectene omnia, quod jam pridem epistolæ cessant? an omnia recte; sed occupatus es tu? tu non occupatus; sed occasio scribendi vel rara

nulla? Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem, vel datâ operâ tabellario misso: ego viaticum, ego etiam præmium, dabo; nuntiet mihi modo quod opto. Ipse valeo, si valere est suspensum et anxium vivere, expectantem in horas, timentemque, pro capite amicissimo, quidquid accidere homini potest. Vale.

(18.) *C. Plinius Severo suo S.*

Officium consulatus injunxit mihi, ut, reipublicæ nomine, Principi gratias agerem. Quod ego in senatu cum ad rationem et loci et temporis ex more fecissem, bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiose et uberius volumine amplecti: primum, ut Imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur; deinde ut futuri Principes, non quasi a magistro, sed tamen sub exemplo, præmonerentur, quâ potissimum viâ possent ad eandem gloriam niti. Nam præcipere qualis esse debeat Princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est: laudare vero optimum Principem, ac, per hoc, posteris, velut e speculâ, lumen, quod sequantur, ostendere, idem utilitatis habet, arrogantia nihil. Cæpi autem non mediocrem voluptatem, quod, hunc librum cum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset, et si valde vacaret, admoniti (nunquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum est, audire recitantem) fœdissimis insuper tempestatibus, per biduum convenerunt: cumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis? studiis malo, quæ prope extincta refoventur. At cui materiæ hanc sedulitatem præstiterunt? nempe, quam in senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc et

qui recitare, et qui audire triduo velint, inveniunt non quia eloquentius quam prius, sed quia liber: ideoque etiam libentius, scribitur. Accedet ergo quoque laudibus Principis nostri, quod res, at tam invisâ quam falsa, nunc, ut vera, ita amab facta est. Sed ego cum studium audientium, t iudicium, mire probavi. Animadverti enim seve sima quæque vel maxime satisfacere. Memini quid me non multis recitasse, quod omnibus scripsi: nil minus tamen, tamquam sit eadem omnium fut sententia, hac severitate aurium lætor. Ac, si olim theatra male musicos canere docuerunt, nunc in spem adducor posse fieri, ut eadem thes bene canere musicos doceant. Omnes enim, qui i cendi causâ scribunt, qualia placere viderint, scribunt. Ac mihi quidem confido, in hoc genere mate lætioris stili constare rationem. cum ea potius, q pressius et adstrictius, quam illa, quæ hilarius quasi exsultantius scripsi, possint videri arcessita inducta. Non ideo tamen segnius precor, ut qu doque veniat dies (utinamque jam venerit!) q austeris illis severisque dulcia hæc blandaque justâ possessione decedant. Habes acta mea trid quibus cognita, volui tantum te voluptatis, absentis et studiorum nomine et meo capere, quantum p sens percipere potuisses. Vale.

(19.) *C. Plinius Calvisio Rufo suo S.*

Assumo te in consilium rei familiaris, ut sol Prædia, agris meis vicina, atque etiam inserta, nalia sunt: in his me multa sollicitant, aliqua i minora deterrent. Sollicitat primum ipsa pulch tudo jungendi: deinde, quod non minus utile qu voluptuosum, posse utraque eadem operâ, eod viatico, invisere, sub eodem procuratore, ac p iisdem actoribus habere, unam villam colere et orna

alteram tantum tueri. Inest huic computationi sumtus supellectilis, sumtus atriensium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii intrumenti; quæ, plurimum refert, unum in locum conferas, an in diversa dispergas. Contra, vereor, ne sit incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus, subdere. Tutius videtur incerta fortunæ possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis soli cœlique mutatio, ipsaque illa peregrinatio inter sua. Jam (quod deliberationis nostræ caput est) agri sunt fertiles, pingues, aquosi. Constant campis, vineis, silvis, quæ materiam, et ex eâ redditum, sicut modicum, ita statum, præstant. Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior sæpius vendidit pignora: et, dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhaust, quarum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt ergo instruendi [complures] frugi mancipes: nam nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam. Superest, ut scias, quanti videantur posse emi: sestertio tricies; non quis non aliquando quinquagies fuerint: verum, et hac penuriâ colonorum, et communi temporis iniquitate, ut redditus agrorum, sic etiam pretium, retro abiit. Quæris, an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum quidem prope totus in prædiis: aliquid tamen fœnero: nec molestum erit mutuari. Accipiam a socru, cujus arcâ non secus ac meâ utor. Proinde hoc te non moveat, si cætera non refragantur; quæ velim quam diligentissime examines. Nam, cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus, plurimum tibi et usûs et providentiæ superest. Vale.

(20.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Meministine te sæpe legisse quantas contentiones excitârit lex tabellaria? quantumque ipsi lateri vel gloriæ vel reprehensionis attulerit? At nunc in senatu, sine ullâ dissensione, hoc idem, ut optimum placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sane, manifestis illis apertisque suffragiis, licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas, custodiebatur. Magni undique dissonique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli, et indecora confusio: adeo desciveramus a consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, majestatem loci pudoremque retinebant. Saepersunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium summum; dicebat ipse pro se; vitam suam explicabat testes et laudatores dabat, vel eum, sub quo militaverat, vel eum, cui quæstor fuerat, vel utrumque si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus: illi graviter et paucis loquebantur. Plus hoc, quam preces, proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores, arguebat. Audiebat senatus gravitate censoriâ: iti sæpius digni quam gratiosi prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita suffragia, quas ad remedium, decurrerunt; quod interim plane remedium fuit: erat enim novum et subitum. Scire vereor, ne, procedente tempore, ex ipso remedii vitia nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quoto cuique eadem honestatis cura secreto, quæ palam? Multi famam conscientiam pauci, verentur. Sed nimis cito de futuris: interim, beneficio tabellarum, habebimus magistratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam, ut ir

recuperatoriis judiciis, sic nos, in his comitiis, quasi repente apprehensi, sinceri iudices fuimus. Hæc tibi scripsi, primum, ut aliquid novi scriberem; deinde, ut nonnunquam de republicâ loquerer; cujus materiæ nobis quanto rarior quam veteribus occasio, tanto minus omittenda est. Et (hercule) quousque illa vulgaria? "Eho! quid agis? ecquid commode vales?" Habeant nostræ quoque literæ aliquid non humile, nec sordidum, nec privatis rebus inclusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui, pro utilitate communi, solus omnium curas laboresque suscepit: quidam tamen, salubri temperamento, ad nos quoque, velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt: quos et haurire ipsi, et absentibus amicis quasi ministrare epistolis, possumus. Vale.

(21.) *C. Plinius Prisco suo S.*

Audio, Valerium Martialem decessisse, et moleste fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, et qui plurimum in scribendo et salis haberet et fellis, nec candoris minus. Prosecutus eram viatico secedentem: dederam hoc amicitiaë, dederam etiam versiculis, quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes vel urbium scriperant, aut honoribus aut pecuniâ ornare: nostris vero temporibus, ut alia speciosa et egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam, postquam desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris, qui sint versiculi, quibus gratiam retuli? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, cæteros in libro requires. Alloquitur Musam; mandat, ut domum meam Esquiliis quærat, adeat reverenter:

Sed, ne tempore non tuo disertam
Pulces ebria januam, videto.

Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc, quod sæcula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas.
Hæc hora est tua, cum furit Lyæus,
Cum regnat rosa, cum madent capilli:
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum, qui hæc de me scripsit, et tunc dimisi amicissime, et nunc, ut amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari majus, quam gloria, et laus, et æternitas? At non erunt æterna, quæ scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit, tamquam essent futura. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER IV.

(1.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

UPIS, post longum tempus, neptem tuam, meque
mā, videre. Gratum est utrique nostrūm quod cupis;
utuo, mehercule: nam invicem nos incredibili quo-
m desiderio vestri tenemur, quod non ultra diffe-
nus. Atque adeo jam sarcinulas alligamus, festina-
i, quantum itineris ratio permiserit. Erit una sed
vis mora: deflectemus in Tuscos, non ut agros
que familiarem oculis subjiciamus (id enim post-
potest), sed ut fungamur necessario officio.
idum est prædiis nostris vicinum, nomen Tifer-
Tiberinum, quod me, pæne adhuc puerum,
tum cooptavit: tanto majore studio, quanto
e judicio, adventus meos celebrat, profec-
is angitur, honoribus gaudet. In hoc ego, ut
m gratiam, (nam vinci in amore turpissimum
mplum meā pecuniā extruxi, cujus dedi-
m, cum sit paratum, differre longius irrelli-

giosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die epulo celebrare constitui. Subsistemus fort sequenti: sed tanto magis viam ipsam corri Contingat modo te filiamque tuam fortes inv nam hilares, certum est, si nos incolumes rece Vale.

(2.) *C. Plinius Clementi suo S.*

Regulus filium amisit; hoc uno malo indig quod nescio an malum putet. Erat puer acris genii, sed ambigui, qui tamen posset recta sectar patrem non referret. Hunc Regulus emancipa ut hæres matris existeret. Mancipatum (ita vu ex moribus hominis loquebantur) fœdâ et insol parentibus indulgentiæ simulatione captabat. credibile est; sed Regulum cogita. Amisum tan luget insane. Habebat puer manulos multos, junctos et solutos: habebat canes majores mi resque: habebat lusciniâs, psittacos, merulas: o nes Regulus circa rogum trucidavit. Nec do erat ille, sed ostentatio doloris. Convenitur ad e mirâ celebritate. Cuncti detestantur, oderunt: quasi probent, quasi diligant, cursant, frequenta utque breviter, quod sentio, enuntiem, in Reg demerendo, Regulum imitantur. Tenet se tr Tiberim in hortis, in quibus latissimum sol porticibus immensis, ripam statuis suis, occupav ut est in summâ avaritiâ sumtuosus, in summâ famiâ gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberrî tempore; et, quod vexat, solatium putat. Dicit velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, p verse. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias sen quorum alterum immaturum, alterum serum (Unde hoc augurer, quæris? non quia affirmat i (quo mendacius nihil est), sed quia certum est Re lum esse facturum, quidquid fieri non oportet. Vi

(3.) *C. Plinius Antonino suo S.*

noct semel atque iterum consul fuisti, similis ans; quod proconsul Asiae, qualis ante te, qualis te, vix unus aut alter (non sinit enim me veritas tua dicere, nemo); quod sanctitate, quod veritate, aetate quoque, princeps civitatis; est tamen venerabile et pulchrum: ego tamen te vel in remissionibus miror. Nam severitatem istam lenitate condire, summæque gravitati tantum lenitate adungere, non minus difficile quam magister. Id tu cum incredibili quâdam suavitate scribum, tum vel præcipue stilo, assequeris. Nam venienti tibi illa Homericæ senis mella profluere, scribis, complere apes floribus et nectare videris. Ita certe sum affectus ipse, cum Græca epigrammata tua, cum iambos, proxime legerem: tum ibi humanitatis, venustatis! quam dulcissima quam antiqua! quam arguta! quam recta! sicut me, vel Heroden, vel si quid his meminerem credebam; quorum tamen neuter utramque absolvit aut attingit. Hominemne Romanum Græce loqui? Non (mediusfidius) ipsas Athenas Atticas dixerim. Quid multa? invideo te, quod illorum linguâ scribere maluisti: nec enim conjecturâ eget, quid sermone patrio exere possis, cum, hoc insiticio et inducto, tam magna opera perfeceris. Vale.

(4.) *C. Plinius Sossio suo S.*

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum ingeniosum, disertum, rectum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium contubernalem meum, amicum tuum, arctâ propinquitate comitatur: est enim filius sororis. Hunc, rogo, se-

mestri tribunatu splendidiorem et sibi et avunculo suo facias. Obligabis me; obligabis Calvisium nostrum; obligabis ipsum, non minus idoneum debitorem, quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te melius, æque bene vix unum aut alterum, collocasse. Vale.

(5.) *C. Plinius Sparso suo S.*

Æschinem aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde *Demosthenis*, summis utranque clamoribus. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, cum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore, per biduum audierint: quamvis intentiones eorum nulla hinc et inde collatio, nullum quasi cæsamen, accenderet. Nam Rhodii, cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis, excitabantur: nostra oratio, sine æmulationis gratiâ, probabatur: an merito, scies, cum legeris librum, cuius amplitudo non sinit me longiore epistolâ præloqui. Oportet enim nos in hac certe, in quâ possumus breves esse, quo sit excusatus, quod librum ipsum non tamen ultra causæ amplitudinem, extendimus. Vale.

(6.) *C. Plinius Nasoni suo S.*

Tusci grandine excussi; in regione *Transpadana* summa abundantia, sed par vilitas, nuntiatur: solum mihi *Laurentinum* meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo præter tectum et hortum, statimque arenas; solum tamen mihi in reditu. Ibi enim primum scribo; nec agrum (quem non habeo), et ipsum me, studiis excolo; ac jam possum tibi, ut ali in locis horreum plenum, sic ibi scrinium, ostender

Igitur tu quoque, si certa et fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc litore para. Vale.

(7.) C. Plinius Lepido suo S.

Sæpe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est, quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. Placuit statuas ejus et imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cerâ, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore, effingit. Ipse vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vitâ ejus recitavit: de vitâ pueri recitavit; tamen eundem librum, in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim, (seu quo alio nomine vocanda est intentio quidquid velis obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset! quamquam minor vis bonis, quam malis inest: ac, sicut *αμαθια μιν θρασος, λογισμος δε οκνον φερει*, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus: imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla; nihil denique præter ingenium insanum; et tamen eo impudentiâ, ipsoque illo furore, pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit, "Orator est vir malus, dicendi imperitus." Non (mehercule) Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum, expressit. Habesne, quo tali epistolæ parem gratiam referas? Habes, si scripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu hunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, *επαρας*, scilicet, ut ait Demosthenes, *την φωνην και γεγηθως και*

λαριγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed a puero. Vale.

(8.) *C. Plinius Arriano suo S.*

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum. Jure gratularis: primum, quod gravissimi Principis judicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est: deinde, quod sacerdotium ipsum cum priscum et religiosum, tum hoc quoque sacrum plane et insigne est, quod non adimitur viventi. Nam aliis, quamquam dignitate propemodum paria, ut tribuntur, sic auferuntur; in hoc fortunæ hactenus licet, ut dari possit. Mihi vero illud etiam gratulatione dignum videtur, quod successi Julio Frontino, principi viro, qui me, nominationis die, per hos continuos annos, inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret; quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut scribis) ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim, quod honoribus ejus insistam, quem æmulari in studiis cupio. Sed utinam, ut sacerdotium idem, et consulatum, multo etiam juvenior quam ille, sum consecutus; ita senex saltem ingenium ejus aliquâ ex parte assequi possim! Sed nimirum, quæ sunt in manu hominum, ea et mihi et multis contigerunt: illud vero, ut apisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi a Diis potest. Vale.

(9.) *C. Plinius Urso suo S.*

Causam per hos dies dixit Julius Bassus, homo laboriosus, et adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a privatis duobus: ad senatum remissus

endit; tandem absolutus vindicatusque est. inuit, ut Domitiani amicus: a Domitiano s est, revocatus a Nervâ: sortitusque Bithy- diit reus. Accusatus non minus acriter, quam defensus, varias sententias habuit, plures quasi mitiores. Egit contra eum Pomponius vir paratus et vehemens. Rufo successit ones, unus ex legatis, fax accusationis, et lespondi ego. Nam mihi Bassus injunxerat, i defensionis fundamenta jacerem; dicerem mentis suis, quæ illi et ex generis claritate et ulis ipsis magna erant; dicerem de conspira- latorum, quam in quæstu habebant; dicerem quibus factiosissimum quemque, ut illum heophanem, offendisset. Eumdem me volu- urrere crimini, quo maxime premebatur: in m, quamvis auditu gravioribus, non absolu- modo, verum etiam laudem, merebatur. Hoc nerabat, quod, homo simplex et incautus, i a provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam i provinciâ eâdem quæstor. Hæc accusatores rapinas, ipse munera, vocabat. Sed lex mu- soque accipi vetat. Hic ego quid agerem? r defensionis ingrederer? Negarem? Vere- plane furtum videretur, quod confiteri time- ræsterea rem manifestam inficiari, argentis nen, non diluentis; præsertim cum reus ipse tegrum advocatis reliquisset. Multis enim, tiam Principi, dixerat, sola se munuscula, ut natali suo, aut Saturnalibus, accepisse, et se misisse. Veniam ergo peterem? Jugu- reum, quem ita deliquisse concederem, ut nisi veniâ, non posset. Tamquam recte fac- rer? non illi profuissem; sed ipse impudens rem. In hac difficultate, placuit medium quid- ære. Videor tenuisse. Actionem meam, ut solet, nox diremit. Egeram horis tribus et ; supererat sesquihora: nam, cum ex lege

accusator sex horas, novem reus accepisset, ita diviserat tempora reus inter me, et eum qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc, verebar, ne me corporis vires iterato labore desererent, quem difficilius est repetere, quam jungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea et frigus ut deposita, et tædium ut resumta, pateretur. Ut enim faces ignem assiduâ concussione custodiunt, dimissum ægerrime reparant: sic et dicentis calor, et audientis intentio, continuatione servatur; intercapedine, et quasi remissione, languescit: sed Bassus multis precibus, pæne etiam lacrymis, obsecrabit, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene cessit: inveni ita erectos animos senatûs, ita recentes, ut priore actione incitati magis quam satiati viderentur. Successit mihi Luceius Albinus, tam apte, ut orationes nostræ varietatem durarum, contextum unius, habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter et graviter: deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cætera, impudentissime, quod, post duos et consulares et disertos, tempus sibi, et quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Homulus et Fronto, mirifice: quartum diem probationes occupaverunt. Censuit Bæbius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri; Cæpio Hispo, salvâ dignitate, iudices dandos; uterque recte. Qui fieri potest, inquis, cum tam diversa censuerint? Quia scilicet et Macro, legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat; et Cæpio, cum putaret licere senatui (sicut licet) et mitigare legea, et intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Prævaluit sententia Cæpionis. Quinimmo consurgenti ei ad censendum acclamatum est, quod

solet residentibus. Ex quo potes æstimare, quanto consensu sit exceptum, cum diceret, quod tam favorabile fuit, cum dicturus videretur. Sunt tamen, ut in senatu, ita in civitate, in duas partes hominum judicia divisa. Nam, quibus sententia Cæpionis placuit, sententiam Macri, ut rigidam duramque, reprehendunt; quibus Macri, illam alteram dissolutam, atque etiam incongruentem, vocant. Negant enim congruens esse, retinere in senatu, cui iudices dederis. Fuit et tertia sententia: Valerius Paulinus, assensus Cæpioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, cum legationem renuntiasset. Arguebat enim multa in accusatione fecisse, quæ illâ ipsâ lege, quâ Bassum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam consules (quamquam maximæ parti senatûs mire probabatur) non sunt persecuti. Paulinus tamen et justitiæ famam et constantiæ tulit. Misso senatu, Bassus magnâ hominum frequentiam, magno clamore, magno gaudio, exceptus est. Fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, et in procero corpore mœsta et squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam, ut προδρομον: expectabis orationem plenam, onustamque: expectabis diu: neque enim leviter et cursim, ut de re tantâ, retractanda est. Vale.

(10.) C. Plinius Sabino suo S.

Scribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse jus- sisse: eidem tamen sic adscripsisse legatum, "Modesto, quem liberum esse jussi." Quæris, quid sentiam? Contuli cum peritis juris: convenit inter omnes, nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto, nobis, quasi scripserit Sabina,

faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido accessurum te sententiæ meæ, cum religiosissimæ soles custodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexisse pro jure est. Neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas, valet. Moretur ergo in libertate, sinentibus nobis; fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit. Cavit enim, quæ hæredes bene elegit. Vale.

(11.) *C. Plinius Minuciano suo S.*

Audistine, Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse: est enim recens nuntius. Prætorius hic modo inter eloquentissimos causarum actores habebatur: nunc eo decidit, ut exsul de senatore, rhetor de oratore, fieret. Itaque ipse, in præfatione, dixit dolenter et graviter, "Quos tibi, Fortuna, ludos facis! Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores." Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo confessus, ut hoc diceret. Idem, cum Græco pallio amictus intrasset (carent enim togæ jure, quibus aquâ et igni interdictum est), postquam se composuit, circumspexitque habitum suum, "Latine," inquit, "declamaturus sum." Dices, tristia et miseranda; dignum tamen illum, qui hæc ipsa studia incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem incestum: sed incertum, utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, si negasset. Fremebat enim Domitianus, sestuabatque ingenti invidiâ, destitutus. Nam, cum Corneliam, Vestalium maximam, defodere vivam concupisset, ut qui illustrari sæculum suum ejusmodi exemplis arbitraretur, pontificis maximi jure, seu potius immanitate tyranni, licentiâ domini, reliquos pontifices, non in regiam, sed in Albanam villam, convocavit. Nec minore scelere, quam quod ulcisci videbatur,

absentem inauditamque damnavit incesti, cum ipse fratris filiam incesto non pollisset solum, verum etiam occidisset: nam vidua abortu periit. Missi statim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad cæteros Deos, manus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat, "Me Cæsar incestam putat, quâ sacra faciente, vicit, triumphavit?" Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu Principis, dixerit, dubium est: dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tanquam innocens, ducta est. Quin etiam, cum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se, ac recollegit. Cumque ei carnifex manum daret, aversata est, et resiliit; fœdumque contactum, quasi plane a casto puroque corpore, novissimâ sanctitate rejecit: omnibusque numeris pudoris,

Πολλὴ προτοιαὶ εἶχετ' εὐσχημῶς πιστεῖν.

Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia objiciebatur, cum in comitio virgis cæderetur, in hac voce perstiterat, "Quid feci? nihil feci." Ardebat ergo Domitianus et crudelitatis et iniquitatis infamiâ. Arripit Licinianum, quod in agris suis occultasset Cornelie libertam. Ille, ab iis quibus erat curæ, præmonetur, si comitium et virgas pati nollet, ad confessionem confugeret, quasi ad veniam. Fecit. Locutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, κείται Πατρικλος. Ait enim, "Ex advocatione nuntius factus sum. Recessit Licinianus." Gratum hoc Domitiano, adeo quidem, ut gaudio proderetur, diceretque, "Absolvit nos Licinianus." Adjecit etiam, non esse verecundie ejus instandum: ipsi vero permisit, si qua posset, ex rebus suis raperet, antequam bona publicarentur; exsiliun-que molle, velut præmium, dedit: ex quo tamen postea, clementiâ Divi Nervæ, translatus est in

Siciliam, ubi nunc profitetur, seque de Fo
 præfationibus vindicat. Vides, quam obsequ
 paream tibi, qui non solum res urbanas, verum
 peregrinas, tam sedulo scribo, ut altius repetam
 sane putabam, te, quia tum abfuisti, nihil ali
 Liciniano audisse, quam relegatum ob ince
 Summam enim rerum nuntiat fama, non ord
 Mereor, ut vicissim, quid in oppido tuo, quid
 nitimis, agatur, (solent enim notabilia quædam
 dere) perscribas: denique, quidquid voles, dum
 non minus longâ epistolâ nunties. Ego non pe
 tantum, sed etiam versus syllabasque, num
 Vale.

(12.) *C. Plinius Arriano suo S.*

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam
 sæpe commendas: amabis magis commendabisque
 cognoveris recens ejus factum. Cum in provin
 quæstor exisset, scribamque, qui sorte obtigerat
 legitimum salarii tempus, amisisset; quod acc
 scribæ daturus, intellexit et statuit, subaidere ay
 non oportere. Itaque, reversus, Cæsarem, d
 Cæsare auctore, senatum consuluit, quid fieri de
 rio vellet. Parva [quæstio], sed tamen quæstio.
 redes scribæ sibi, præfecti ærarii populo, vindic
 Acta causa est: dixit hæredum advocatus, d
 populi; uterque percommode. Cæcilius Strabo
 rio censuit inferendum; Bæbius Macer hære
 dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcelli
 ut ego statim feci: quamvis enim abunde su
 illi, quod est et a Principe et a senatu probatus,
 debet tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui
 famâque ducuntur, mirum in modum assens
 laus, a minoribus etiam profecta, delectat. Te
 Marcellinus ita reveretur, ut iudicio tuo pluri
 tribuat. Accedit his, quod, si cognoverit fi

sum isto usque penetrâsse, necesse est, laudis suæ spatio, et cursu, et peregrinatione lætetur. Etenim, nescio quo pacto, vel magis homines juvat gloria lata, quam magna. Vale.

(13.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Salvum te in Urbem venisse gaudeo. Venisti autem, siquando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne, si hanc intentionem jam in fine intermisero, ægre resumam. Interim, ne quid festinationi meæ pereat, quod sum præsens petiturus, hac quasi præcursoriâ epistolâ rogo. Sed prius accipe causas [rogandi, deinde ipsum, quod peto.]

Proxime cum in patriâ meâ fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, "Studes?" inquam. Respondit, "Etiam." "Ubi?" "Mediolani." "Cur non hic?" et pater ejus: (erat enim unâ, atque etiam ipse adduxerat puerum) "Quia nullos hic præceptores habemus." "Quare nullos? Nam vehementer intererat vestrâ, qui patres estis," (et opportune complures patres audiebant) "liberos vestros hic potissimum discere. Ubi enim aut jucundius morarentur, quam in patriâ? aut pudicius continerentur, quam sub oculis parentum? aut minore sumtu, quam domi? Quantulum est ergo collatâ pecuniâ conducere præceptores! quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur, (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus. Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum, pro publicâ nostrâ, quasi pro filiâ vel parente, tertiam partem ejus, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumpetur; ut accidere multis in locis video, in quibus præcep-

tores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri potest, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iisdemque religio recte judicandi necessitate collationis addatur. Nam, qui fortasse de alienis negligentes, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne a me pecuniam [non] nisi dignus accipiat, si accepturus et ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quamplurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ, potestis. Educentur hæc, qui hæc nascuntur; statimque ab infantiâ natale solum amare, frequentare, consuescant. Atque utinam tam claros præceptores inducat, ut finitimis oppidis studiis hinc petantur; utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant!"

Hæc putavi altius, et quasi a fonte, repetenda; quo magis scires, quam gratum mihi foret, si susceperis, quod injungo: injungo autem, et pro rei magnitudinero, ut, ex copiâ studiosorum quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias præceptores, quos sollicitare possimus; sub eâ tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnis enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantum et impendium vindico. Proinde, si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat, est illuc eâ lege, ut hinc nihil aliud certum, quam fiduciam suam, ferat. Vale.

(14.) *C. Plinius Paterno suo S.*

Tu fortasse orationem (ut soles) et flagitas, et expectas: at ego, quasi ex aliquâ peregrinâ delicatâque merce, lusus meos tibi prodo. Accipies, cum hæc epistolâ, hendecasyllabos nostros, quibus nos in vehiculo, in balineo, inter cornam, oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus

querimur, irascimur : describimus aliquid modo pressius, modo elatius ; atque ipsâ varietate tentamus efficere, ut alia aliis, quædam fortasse omnibus, placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi petulantiora paulo videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos illos et gravissimos viros, qui talia scripserunt, non modo lasciviâ rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse : quæ nos refugimus, non quia severiores, (unde enim ?) sed quia timidiore sumus. Scimus alioquin hujus opusculi illam esse verissimam legem, quam Catullus expressit :

Nam castum esse decet pium poëtam
 Ipsum, versiculos nihil necesse est ;
 Qui tunc denique habent salem et leporem,
 Si sunt molliculi, et parum pudici.

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes æstimare, quod malui omnia a te pensitari, quam electa laudari. Et sane, quæ sunt commodissima, desinunt videri, cum paria esse corperunt. Præterea sapiens subtilisque lector non debet diversis conferre diversa, sed singula expendere ; nec deterius alio putare, quod est in suo genere perfectum. Sed quid ego plura ? Nam longâ præfatione vel excusare vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, "*Hendecasyllabi* ;" qui titulus solâ metri lege constringitur. Proinde, sive *epigrammata*, sive *idyllia*, sive *eclogas*, sive (ut multi) *poëmata*, seu quid aliud, vocare malueris, licebit voces : ego tantum *hendecasyllabos* præsto. A simplicitate tuâ peto, quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. Neque est difficile, quod postulo. Nam, si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset, aut solum, fortasse posset durum videri dicere, "Quære, quod agas : " molle et humanum est, "Habes, quod agas." Vale.

(15.) *C. Plinius Fundano suo S.*

Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximia, et bonorum amantissimus: cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis, quem virum) arctâ familiaritate complexus est. Proinde, si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, cum sit, ad connectendas amicitias, vel tenacissimum vinculum morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod fecunditate uxoris large frui voluit eo sæculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille despectis, avi quoque nomen assumsit. Est enim avus, et quidem ex Saturio Firmo, quem diliges, ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Hæc eo pertinent, ut scias, quam copiosam, quam numerosam domum uno beneficio sis obligaturus: ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omnia, adducimur. Optamus enim tibi, ominamurque in proximum annum, consulatum. Ita nos virtutes tuas, ita iudicia Principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quæstor maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus, juvenis (nescio an dicam, quod me pater et sentire et dicere cupit, adolescentis verecundia vetat) ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, (quamquam credere soles omnia) tantum in illo industriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriæ denique esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax sæculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso præferre deberes. Tum ego te primus hortarer, moneremque, circumferres oculos, ac diu pensitares, quem potissimum eligeres. Nunc vero Sed nihil volo de amico meo arrogantius dicere: hoc solum dico, dignum esse juvenem, quem, more majorum, in filii locum

as. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales liberos a republicâ accipere, quales a naturâ us optare. Decorus erit tibi consuli quæstor prætorio, propinquis consularibus; quibus, jusporum, quamquam adolescentulus adhuc, jam invicem ornamento est. Proinde indulge premeis; obsequere consilio: et, ante omnia, si re videor, ignosce; primum, [quia votis suis plerumque præcurrit; deinde,] quod in eâ ci- in quâ omnia quasi ab occupantibus aguntur, agitimum tempus expectant, non matura, sed ant: in summâ, quod rerum, quas assequi cupræsumentio ipsa jucunda est. Reverecatur jam sus, ut consulem: tu dilige illum, ut quæstos denique, utriusque vestrâ amantissimi, i lætitiâ perfruamur. Etenim, cum sic te, sic m diligamus, ut et illum cujuscumque, et tuum cumque quæstorem in petendis honoribus omni abore, gratiâ simus jvaturi, perquam jucun- nobis erit, si in eundem [juvenem] studium un et amicitie meæ et consulatûs tui ratio con- : si denique precibus meis tu potissimum ad- accesseris, cujus et suffragio senatus libentis- iadulgeat, et testimonio plurimum credat.

(16.) *C. Plinius Paulino suo S.*

ade meo, gaude tuo, gaude etiam publico no- Adhuc honor studiis durat. Proxime cum dic- apud centumviros essem, adeundi mihi locus, tribunali, nisi per ipsos judices, non fuit: tantâ one cætera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus icens, scissis tunicis, ut in frequentiâ solet fieri, elatus togâ perstitit, et quidem horis septem. tamdiu dixi, magno cum labore, sed majore fructu. Studeamus ergo, nec desidie nostræ

prætedamus alienam. Sunt, qui audiant; sunt legant; nos modo dignum aliquid auribus, dig chartis, elaboremus. Vale.

(17.) *C. Plinius Gallo suo S.*

Et admones, et rogas, ut suscipiam absentis Cæliæ causam contra C. Cæcilium, consulem detum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, ror: admoneri enim debeo, ut sciam, rogari debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ergo tueri Corellii filiam dubitem? Est dem mihi cum isto, contra quem me advocas, plane familiaris, sed tamen amicitia. Accedit dignitas hominis, atque hic ipse, cui destinatus honor; cujus nobis hoc major habenda reverentia est, quod jam illo functi sumus. Naturale est et ut ea, quæ quis adeptus est ipse, quam amplius existimari velit. Sed mihi, cogitanti affuturam Corellii filiam, omnia ista frigida et inania videntur. Observatur oculis ille vir, quo neminem ætas non graviolem, sanctiorem, subtiliorem denique, et quem ego cum ex admiratione diligere coepis (quod evenire contra solet) magis admiratus postquam penitus inspexi. Inspexi enim per Nihil a me ille secretum, non jocularè, non ser non triste, non lætum. Adolescentulus eram, et mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in p dis honoribus suffragator, et testis: ille in inchoa deductor et comes: ille in gerendis consiliator et tor: ille denique, in omnibus officiis nostris, qu quam et imbecillus et senior, quasi juvenis et va conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, c tum in publico, quantum etiam apud Principi adstruxit! Nam, cum forte de bonis juvenibus Nervam Imperatorem sermo incidisset, et ple

me laudibus ferrent, paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat: deinde, gravitate, quam nôras, "Necesse est," inquit "parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit." Quâ voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissime, cum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quin etiam, moriens, filiae suæ (ut ipsa solet prædicare) "Multos quidem amicos," inquit, "tibi in longiore vitâ paravi, præcipuos tamen Secundum, et Cornutum." Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne quâ parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego vero Corellis adero promptissime; nec subire offensas recusabo: quamquam non solum veniam me, verum etiam laudem, apud istum ipsum, a quo (ut ais) nova lis fortasse, ut feminae, intenditur, arbitror consecuturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet et uberius quam epistolarum angustiae sinunt, contigerit mihi, vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam, dicere. Vale.

(18.) *C. Plinius Antonino suo S.*

Quomodo magis approbare tibi possum, quanto opere mirer epigrammata tua Græca, quam quod quedam æmulari Latine, et exprimere tentavi? In deterius tamen. Accidit hoc, primum, imbecillitate ingenii mei, deinde inopiâ, ac potius (ut Lucretius ait) egestate patrii sermonis. Quod si hæc, quæ sunt et Latina et mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratis, quæ et a te, et Græce, proferuntur? Vale.

(19.) *C. Plinius Hispulle suæ S.*

Cum sis pietatis exemplum, fratremque optimum et amantissimum tui pari caritate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amicitæ ejus, verum etiam jam patris amissi, affectum repræsentantes, non dubito, maximo tibi gaudio fore, cum cognoveris dignam patre, dignam te, dignam avo, evadere. Summum est acumen, summa frugalitas : amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Quâ illa sollicitudine, cum videor acturus, quanto, cum egi, gaudio, afficitur ! Disponit, qui nuntient sibi, quem assensum, quos clamores excitârim, quem eventum judicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo, discreta velo, sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat etiam, formatque citharâ, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque in dies futuram esse concordiam. Non enim ætatem meam aut corpus, quæ paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam, diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis institutam ; quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque : quæ denique amare me ex tuâ prædicatione consueverit. Nam, cum matrem meam parentis vice dilexeris, me quoque a pueritiâ statim formare, laudare, talemque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus ; ego, quod illam mihi, illa, quod me sibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

(20.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid de universis generaliter judicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, et cum magnâ tuâ laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, et horum utrumque invicem adjumento fuit. Nam dolori sublimitatem et magnificentiam ingenium, ingenio vim et amaritudinem dolor, addidit. Vale.

(21.) *C. Plinius Vello Cereali suo S.*

Tristem et acerbum casum Helvidiarum sororum ! utraque a partu, utraque filiam enixa, decessit. Afficior dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo fecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, et dum nascuntur, orbata. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo, nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime diligo, ut actione meâ librisque testatum est: cui nunc unus ex tribus liberis superest, domumque, pluribus adminiculis paulo ante fundatam, desolatus fulcit, ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus acquiescet, si hunc saltem fortem et incolumem, paremque illi patri, illi avo, fortuna servaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. Nôsti in amore mollitiem animi mei, nôsti metus: quo minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam, de quo plurimum spero. Vale.

(22.) C. Plinius Rufus suo S.

Interfui Principis optimi cognitioni, in consensum. Gymnicus agone apud Viennenses eisdem testamento celebrabatur. Hunc Tre Rufinus, vir egregius, nobisque amicus, in virtute tollendum abolendumque curavit. Neglexit ex auctoritate publicâ fecisse. Egit ipse causa minus feliciter, quam diserte. Commendationem, quod, tamquam homo Romanus, et civis, in negotio suo mature et graviter loquens. Cum sententiæ perrogarentur, dixit Junius (quo viro nihil firmitus, nihil verius) non restituendum Viennensibus agone: adjecit, "etiam Romæ tolli posset." Constanter, inquit fortiter. Quidni? Sed hoc a Mauricio novum est. Idem apud Nervam Imperatorem non fortiter. Cenabat Nerva cum paucis: Veientinus, atque etiam in sinu, recumbebat. Dixi cum hominem nominavi. Incidit sermo de Messalino, qui, luminibus captus, ingenio sævæ cæcitatæ addiderat. Non verebatur, non erubescere non miserebatur: quo sæpius a Domitiano, non se tela, quæ et ipsa cæca et improvida ferunt optimum quemque contorquebatur. De hujusmodi sanguinariisque sententiis, in commune super cenam loquebantur. Cum ipse Imperator "Quid putamus passurum fuisse, si vivere Mauricio, Nobiscum cenaret." Longius libens tamen. Placuit agone tolli, qui mores civium infecerat, ut noster hic omnium: non civium vitia intra ipsos resident, nostri vagantur. Utque in corporibus, sic in ingenio gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur.

Vale.

(23.) *C. Plinius Basso suo S.*

Magnam cepi voluptatem, cum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientiâ tuâ dignum est, et disponere otium, et ferre; habitare amœnissime, et nunc terrâ, nunc mari, corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare, cumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipublicæ, quamdiu decebat, obtulerit. Nam et primæ vitæ tempora et media patriæ, extrema nobis, impertire debemus, ut ipsæ leges monent, quæ majorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? quando, per ætatem, honestum erit imitari istud pulcherrimæ quietis exemplum? quando secessus mei non desidie nomen, sed tranquillitatis, accipiant? Vale.

(24.) *C. Plinius Valenti suo S.*

Proxime cum apud centumviros [in quadruplici judicio] dixissem, subiit recordatio, egisse me juvenem æque in quadruplici. Processit animus, ut solet, longius: cepi reputare, quos in hoc judicio, quos in illo, socios laboris habuissem. Solus eram, qui in utroque dixissem: tantas conversiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas, facit. Quidam, ex iis qui tunc egerant, decesserunt; exsulant alii: huic ætas et valetudo silentium suasit: hic sponte beatissimo otio fruitur: alius exercitum regit: illum civilibus officiis Principis amicitia exemit. Circa nos ipsos quam multa mutata sunt! Studiis processimus; studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitie, bonorum obfuerunt, iterumque prosunt.

Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cum videamus, tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnia cogitationes meas communicare, iisdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo; quæ ratio hujus epistolæ fuit. Vale.

(25.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Scripteram tibi, verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret. Factum est. Proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam foeda dictu: in unâ vero, pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit senatus, magnoque clamore ei, qui scripsisset, iratum Principem est comprecatus. Ille tamen fefellit, et latuit; fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui, in tantâ re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dicax et urbanus et bellus est? Tantum licentiæ pravis ingeniis adjicit illa fiducia, "Quis enim sciet?" Poposcit tabellas, stilum accepit; demisit caput; neminem veretur; se contemnit. Inde ista ludibria, scenâ et pulpito digna. Quo te veritas? quæ remedia conquiras? ubique vitia remediis fortiora: *ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπερ ἡμᾶς ἀλλῶ μάλιστα*, cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris, adjicit hæc nostra iners, sed tamen effrenata, petulantia. Vale.

(26.) *C. Plinius Nepoti suo S.*

Petis, ut libellos meos, quos studiosissime comparasti, legendos recognoscendosque curem: faciam.

uid enim suscipere libentius debeo, te praesertim igente? Nam, cum vir gravissimus, doctissimus, sertissimus, super hæc occupatissimus, maximæ ovinciæ præfuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quanto opere mihi providendum t, ne te hæc pars sarcinarum, tamquam superæca, offendat! Annitar ergo, primum, ut comites tos quam commodissimos habeas; deinde, ut re-rsus invenias, quos istis addere velis. Neque enim ediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

(27.) *C. Plinius Falconi suo S.*

Tertius dies est, quod audiavi recitantem Sentium agurinum cum summâ meâ voluptate, immo etiam hniratione. Poëmata appellat: multa tenuiter, ulta sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa alciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil meris ejusdem absolutius scriptum, nisi forte me falt aut amor ejus, aut quod me ipsum laudibus everit. lam lemma sibi sumsit, quod ego interdum versibus do. Atque adeo judicii mei te judicem faciam, si sibi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit: am ceteros teneo, et jam explicui.

Canto carmina versibus minutis,
 His, olim quibus et meus Catullus,
 Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
 Unus Plinius est mihi prioræ.
 Mavult versiculos, foro relicto;
 Et quærit quod amet, putatque amari.
 Ille o Plinius, ille quot Catones!
 I nunc, quisquis amas, amare noli.

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam excessa! Ad hunc gustum, totum librum repromitto, quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. In-

terim ama juvenem ; et temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinâ, vivit cum Antonino ; quorum alteri affinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere conjecturam, quam sit emendatus adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum :

. Γνωσκων, ότι
Τοιούτος ιστιν, ειςκαρ ηδεται ξυλων.

Vale.

(28.) *C. Plinius Severo suo S.*

Herennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliothecâ suâ ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis, et Titi Cassii : petitque (si sunt istic, ut esse credibile est), exscribendas, pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum injungo ; primum, quia desideriis meis amicissime obsequeris ; deinde, quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum ; postremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris, et diligis. Peto autem, ut pictorem quam diligentissimum assumes. Nam, cum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A quâ, rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare. Vale.

(29.) *C. Plinius Romano suo S.*

Eia tu ! cum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est, quod in dextram aurem, fiduciâ mei, dormias : non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos prætor, acer et fortis vir,

multam dixit, etiam senatori. Egit ille in senatu causam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa; sed timuit, sed rogavit, sed opus veniâ fuit. Dices, "Non omnes prætores tam severi." Falleris: nam vel instituere vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi; institutum reductumve exercere etiam lenissimi possunt. Vale.

(30.) *C. Plinius Licinio Suræ suo S.*

Attuli tibi ex patriâ meâ, pro munusculo, quæstionem, altissimâ eruditione dignissimam. Fons oritur in monte; per saxa decurrit; excipitur cœnatiunculâ manu factâ. Ibi paulum retentus, in Larium lacum decidit. Hujus mira natura. Ter in die, stasis auctibus ac diminutionibus, crescit, decrescitque. Cernitur id palam, et cum summâ voluptate deprehenditur. Juxta recumbis et vesceris: atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille, certis dimensisque momentis, vel subtrahitur vel assurgit. Annulum, seu quid aliud, ponis in siccis; alluitur sensim, ac novissime operitur: detegitur rursus, paulatimque deseritur. Si diutius observes, utrumque iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior os fontis et fauces modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? quod in ampullis cæterisque generis ejusdem videmus accidere, quibus non hians nec statim patens exitus. Nam illa quoque, quamquam prona atque vergentia, per quasdam obluctantis animæ moras, crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt. An, quæ Oceano natura, fonti quoque? quæque ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis suppressitur vel erigitur? An, ut flumina, quæ in mare deferuntur, adversantibus ventis obvioque æstu retorquentur, ita est aliquid, quod hujus fontis excursus [per momenta] repercutiat? An

latentibus venis certa mensura, quæ dum colligit, quod exhauserat, minor rivus et pigrior; cum colligit, agilior majorque profertur? An, nescio quod libramentum abditum et cæcum, quod, cum exinanitum est, suscitatur et elicit fontem; cum [repletum,] moratur, et strangulat? Scrutare tu causas, (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod efficitur. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER V.

(1.) *C. Plinius Severo suo S.*

LEGATUM mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Grattilla, exhæredato filio Assudio Curiano, hæredem reliquerat me: dederat cohæredes Sertorium Severum, prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque præjudicio juvarem: eandem, tacitâ conventionem, salvam mihi pollicebatur. Respondebam, non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto: præterea, non esse satis honestum donare et locupleti et orbo: in summam, non profuturum ei, si donassem; profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si, inique exhæredatum, mihi liqueret. Ad hoc ille: "Rogo, cognoscas." Cunctatus paulum, "Faciam," inquam: "neque enim video, cur ipse me minorem putem, quam tibi videor. Sed jam nunc memento, non

defuturam mihi constantiam, (si ita fides secundum matrem tuam pronuntiandi.) "Uti ait: "voles enim, quod æquissimum." Ad consilium duos, quos tunc civitas nostra spectata habuit, Corellium et Frontinum. His circum in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus, quæ putabat. Respondi paucis ego: neque enim alius, qui defunctæ pudorem tueretur. Decessi, et, ex consilii sententiâ, "Videtur," inquit, "Curiane, mater tua justas habuisse causas cendi tibi." Post hoc ille cum cæteris sub centumvirale iudicium, mecum non subscripsi petebat iudicii dies. Cohæredes mei competeret transigere cupiebant; non diffidentiâ causa metu temporum. Verebantur, quod videbant accidisse, ne ex centumvirali iudicio caperentur: et erant quidam in illis, quibus o Gratillæ amicitia et Rustici posset. Rogant cum Curiano loquar. Convenimus in aedem cordiæ. Ibi ego, "Si mater," inquam, "parte quartâ scripsisset hæredem, num queri? Quid si hæredem quidem instituisset ex as legatis ita exhausisset, ut non amplius aquam quarta, remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si, exhæredatus a matre, quartam partem redibus ejus accipias, quam tamen ego augebim te non subscripsisse mecum, et jam biennium hærisse, omniaque me suscepisse. Sed, ut te cohæredes mei tractabiliorem experiantur, utque tibi nihil tulerit reverentia mei, offero, pro meâ partem tumdem." Tuli fructum non conscientie, verum etiam famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: et factum meum, (nisi forte blammi mihi) antiquum, nobili honore signavit. Hæc scripsi, quia, de omnibus quæ me vel delectant, non aliter tecum quam mecum loqui solent, quod durum existinabam, te, amantissimum mei, fraudare voluptate, quam ipse cupiebam.

enim sum tam sapiens, ut nihil meâ interit, an iis, quæ honeste fecisse me credo, testificatio quædam, et quasi præmium, accedat. Vale.

(2.) *C. Plinius Flacco suo S.*

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec [urbis] copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus, possum. Recipies ergo epistolas steriles, et simpliciter ingratas; ac ne illam quidem sollertiam [Diomedis] in permutando munere imitantes. Sed (quæ facilitas tua) hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fiantur. Vale.

(3.) *C. Plinius Aristoni suo S.*

Cum plurima officia tua mihi grata et jucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate judiciorum longius processisse: existisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita respondeo. Facio nonnunquam versiculos severos parum; [facio: nam et comedias audio,] et specto mimos, et lyricos lego, et Sotadicos intelligo: aliquando præterea rideo, jocos, ludo; utque omnia innocentiæ remissionis genera breviter amplectar, homo sum. Nec vero moleste fero, hanc esse de moribus meis existimationem, ut, qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scriptitantes, me scribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum est, quos quantosque auctores sequar, facile impe-

trari posse confido, ut errare me, sed cum illis, sinant, quorum non seria modo, verum etiam lusus, exprimere laudabile est. An ego verear, (neminem viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear, ne me non satis deceat, quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium Pollionem, Marcum Messalam, Q. Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Quintum Catulum, Quintum Scaevolam, Servium Sulpicium, Varronem, Torquatum, immo Torquatos, C. Memmiam, Lentulum, Gaetulicum, Annæum Senecam, et proxime Verginium Rufam: et, si non sufficiunt exempla privata, Divum Julium, Divum Augustum, Divam Nervam, T. Cæsarem? Neronem enim transeo, quamvis sciam, non corrumpi in deterius, quæ aliquando etiam a malis, sed honesta manere, quæ sæpius a bonis, fiunt. Inter quos vel præcipue numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, et prius Accius Enniusque. Non quidem hi senatores; sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen; quod illi an fecerint, nescio. Etiam: sed illi iudicio suo poterant esse contenti; mihi modestior constantia est, quam ut satis absolutum putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi causas sequor; primum, quod ipse, qui recitat, aliquando acrius scriptis suis, auditorum reverentiâ, intendit: deinde, quod, de quibus dubitat, quasi ex consilii sententiâ statuit. Multa etiam a multis admonetur; et, si non admoncatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio, quæ satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum, qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse aut præterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque hæc ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos, advocârim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

(4.) *C. Plinius Valcriano suo S.*

Res parva, sed initium non parvæ. Vir prætorius Sollers a senatu petiit, ut sibi instituere in agris suis nundinas permetteretur. Contradixerunt Vicentinarum legati: affuit Tuscilius Nominatus: dilata causa est. Alio senatu Vicentini sine advocato intraverunt: dixerunt se deceptos, lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote prætore, quem docuissent? responderunt, quem prius. Interrogati, an tunc gratis affuisset? responderunt, sex millibus nummum. An rursus aliquid dedissent? dixerunt, mille denarios. Nepos postulavit, ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacta tantum, et omnino commota, latissime serpunt. Erexī aures tuas. Quam diu nunc, oportet, quam blande, roges, ut reliqua cognoscas, si tamen non ante ob hæc ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

(5.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse; qui nuntius me gravi dolore confundit; primum, quod amavi hominem elegantem et disertum; deinde, quod iudicio ejus uti solebam. Erat enim naturâ acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista casus ipsius. Decessit veteri testamento. Omisit, quos maxime diligebat: prosecutus est, quibus offensior erat. Sed hoc utcumque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone: et jam tres libros absolverat subtiles, et diligentes, et Latinos, atque inter ser-

monem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper et immatura mors eorum qui immortale aliquid parant. Nam, qui, voluptatibus dediti, quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, et memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius, quod accidit, multo ante præsensit. Visus est sibi per nocturnam quietem jacere in lectulo suo compositus in habitu studentis; habere ante se scrinium; (ita solebat.) Mox imaginatus est venisse Nerocem, in toro resedissee; promississe primum librum, quem de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse, idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit, et sic interpretatus est, tamquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: et fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris, exhauserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito, te quoque eadem cogitatione terreri pro istis quæ inter manus habes. Proinde, dum suppetit vita, enitamur, ut mors quam paucissima, quæ abolere possit, inveniat. Vale.

(6.) *C. Plinius Apollinari suo S.*

Amavi curam et sollicitudinem tuam, quod, cum audisses, me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisti, dum putas insalubres. Est sane gravis et pestilens ora Tuscorum, quæ per litus extenditur: sed hi procul a mari recesserunt; quin etiam Apennino, saluberrimo montium, subjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cæli, regionis situm, villæ amenitatem, quæ et tibi auditu, et mihi relatu, jucunda erunt.

Cœlum est hieme frigidum et gelidum: myrtos, oleas, et quæ alia assiduo tepore lætantur, adspersatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam nitidissimam profert; interdum (sed non sæpius quam sub urbe nostrâ) necat. Æstatis mira clementia. Semper aër spiritu aliquo movetur; frequentius tamen auras quam ventos habet. Hinc senes multi: videas avos, proavosque, jam juvenum. Audias fabulas veteres, sermonesque majorum: cumque veneris illo, putes alio te sæculo natum. Regionis forma pulcherrima. Imaginare amphitheatrum aliquod immensum, et quale sola rerum natura possit effingere. Lata et diffusa planities montibus cingitur: montes summâ sui parte procera nemora et antiqua habent. Frequens ibi et varia venatio. Inde cæduæ silvæ cum ipso monte descendunt: has inter, pingues terrenique colles (neque enim facile usquam saxum, etiam si quæretur, occurrat) planissimis campis fertilitate non cedunt; opimamque messem, serius tantum, sed non minus, percoquant. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longe lateque contextunt. Quarum a fine, imoque quasi margine, arbusta nascuntur: prata inde, campique. Campi, quos non nisi ingentes boves et fortissima aratra perfringunt: tantis glebis tenacissimum solum, cum primum prosecatur, assurgit, ut nono demum sulco perdometur. Prata florida et gemmea trifolium, aliasque herbas, teneras semper et molles, et quasi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur. Sed, ubi aquæ plurimum, palus nulla; quia devexa terra, quicquid liquoris accepit, nec absorbit, effundit in Tiberim. Medios ille agros secat: navium patiens, omnesque fruges devehit in Urbem, hieme duntaxat, et vere. Æstate submittitur, immensisque fluminis nomen arenti alveo deserit, auctumno resumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim

terras tibi, sed formam aliquam, ad eximia
 chritudinem pictam, videberis cernere. Eâ
 tate, eâ descriptione, quocumque inciderint
 reficientur. Villa, in colle imo sita, prospici
 ex summo; ita leniter et sensim, clivo fi
 consurgit, ut, cum adscendere te non putes,
 adscendisse. A tergo Apenninum, sed longi
 bet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno et
 die, non tamen acres et immodicas, sed spat
 lassas et infractas. Magnâ sui parte meridiem s
 æstivumque solem ab horâ sextâ, hibernum ali
 maturius, quasi invitat in porticum latam
 minulam. Multa in hac membra: atrium eti
 more veterum. Ante porticum xystus conc
 plurimas species, distinctusque buxo: demissu
 pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies i
 adversas buxus inscripsit. Acanthus in plano
 et pæne dixerim liquidus. Ambit hunc amb
 pressis varieque tonsis viridibus inclusa: :
 gestatio in modum circi, quæ buxum multifo
 humilesque et retentas manu arbusculas
 Omnia maceriâ muniuntur: hanc gradata
 operit et subtrahit. Pratum inde non minus
 quam superiora illa arte, visendum. Campi
 porro, multa que alia prata et arbusta. A capi
 ticus triclinium excurrit: valvis xystum desin
 et protinus pratum, multumque ruris, videt fer
 Hac latus xysti, et quod prosilit villæ, hac adj
 hippodromi nemus, comasque prospectat. Cont
 diam fere porticum, diæta paulum recedit;
 areolam, quæ quatuor platanis inumbratur.
 has, marmoreo labro aqua exundat, circumjec
 platanos, et subjecta platanis, leni adspergine
 Est in hac diætâ dormitorium cubiculum, quod
 clamorem, sonum, excludit: junctaque et quo
 amicorum cœnatio, [quæ areolam illam, po
 aliam,] eademque omnia quæ porticus, adspic
 et aliud cubiculum, a proximâ platano viride

brosum, marmore excultum podio tenuis: nec cedit gratis marmoris, ramos, insidentesque ramis aves imitata, pictura; cui subest fonticulus. In hoc fonte crater; circa siphunculi plures miscent jucundissimum murmur. In cornu porticûs amplissimum cubiculum a triclinio occurrit: aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante piscinam, quæ fenestris servit ac subjacet, strepitu visuque jucundam. Nam ex edito desiliens aqua, suscepta marmore, albescit. Idem cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo sole perfunditur. Cohæret hypocauston, et, si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum et hilare excipit cella frigidaria, in quâ baptisterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in arcâ piscina est; in proximo puteus, ex quo possis rursus adstringi, si poeniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur mediâ, cui sol benignissime præsto est; caldariæ magis: prominet enim. In hac tres descensiones: duæ in sole, tertia a sole longius, a luce non longius. Apodyterio superpositum est sphæristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos, capit. Non procul a balineo scalæ, quæ in cryptoporticum ferunt, prius ad diætas tres. Harum alia areolæ illi, in quâ platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diversasque cœli partes, ut prospectus, habet. In summâ cryptoporticu cubiculum, ex ipsâ cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium soli, maxime hiberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ hippodromum annectit. Hæc facies, hic visus a fronte. A latere æstiva cryptoporticus in edito posita, quæ non adspicere vineas, sed tangere, videtur. In mediâ triclinium saluberrimum afflatum ex Apennini vallibus recipit. Post, latissimis fenestris vineas, valvis æque vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclinii quod fenestris caret, scalæ convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In

atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium graviorque cœnatio margini imponitur; levior navicularum et avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam et recipit: nam, expulsa in altum, in se cadit, junctisque hiatibus et absorbetur et tollitur. E regione stibadii, adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatûs, quantum accipit ab illo. Marmore splendet: valvis in viridia prominet, et exit: alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit, despicitque. Mox zothecula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic et undique fenestræ: et tamen lumen obscurum, umbrâ premente. Nam lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur et adscendit. Non secus ibi, quam in nemore, jaceas: imbrem tantum, tamquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent: per totum hippodromum dulces strepunt rivi, et, quâ manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia, lavantur. Vitâsem jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistolâ circuire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim cum interquiescere, si liberet, depositâque epistolâ, quasi residere, sæpius posses. Præterea indulsi amoris meo. Amo enim, quæ maximâ ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summam (cur enim non aperiâ tibi vel judicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere; sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid arcessit atque attrahit. Vides, quot versibus Homerus, quot Virgilius, arma, hic Æneæ, Achillis ille, describat: brevis tamen uterque est, quia facit, quod instituit.

dem rempublicam, ut civis optimus, diligas. in ergo, cum proxime decuriones contrahentur, sit juris, indices, parce tamen et modeste: de jungas, nos quadringenta millia offerre, præcepit Saturninus. Illius hoc munus, illius alitas, nostrum tantum obsequium, vocetur. ego scribere publice supersedi; primum, quod ineram, pro necessitudine amicitiae nostrae, pro lute prudentiae tuæ, et debere te et posse per- meis ac tuis partibus fungi; deinde, quia ar, ne modum, quem tibi in sermone custodire est, tenuisse in epistolâ non viderer. Nam ser- em vultus, gestus, vox ipsa moderatur: epistola, ibus commendationibus destituta, malignitati in- etantium exponitur. Vale.

(8.) *C. Plinius Capitoni suo S.*

ades, ut historiam scribam; et suades non : multi hoc me sæpe monuerunt, et ego volo; quia commode facturum esse confidam (id enim re credas, nisi expertus), sed quia mihi pulchrum imis videtur, non pati occidere, quibus æternitas atur, aliorumque famam cum suâ extendere. autem nihil æque ac diuturnitatis amor et cu- sollicitat: res homine dignissimæ, præsertim nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memo- non reformidet. Itaque diebus ac noctibus o, si quâ
 me quoque possim
 ollere humo;

aim voto meo sufficit: illud supra votum,

..... victorque virum volitare per ora.
 quamquam O!.....

hoc satis est, quod prope sola historia polliceri

Vides, ut Aratus minutissima etiam tetur et colligat: modum tamen ser excursus hic ejus, sed opus ipsum est (ut parva magnis) cum totam villam jicere conemur, si nihil inductum loquimur, non epistola, quæ describit describitur, magna est. Verum illuc, secundum legem meam, jure reprehe fuero in hoc, in quod excessi. Hæ ego Tuscos meos Tusculanis, Tibur nisque meis, præponam. Nam, sutuli, altius ibi otium et pinguius, c nulla necessitas togæ; nemo arcessi Placida omnia et quiescentia; quod iq regionis, ut purius cælum, ut aër liq ibi animo, ibi corpore, maxime vale animum, venatu corpus, exerceo. M quam salubrius degunt: usque adhuc ex his quos eduxeram mecum, (ver amisi. Dii modo in posterum hoc hanc gloriam loco, servent. Vale.

(7.) *C. Plinius Calvisio*

Nec hæredem institui, nec præcip publicam, constat: Saturninus aute liquit hæredes, quadrantem reipubl inde, pro quadrante, præceptionem q millium, dedit. Hoc, si jus adspic defuncti voluntatem, ratum et firm autem defuncti voluntas (vereor, q jurisconsulti, quod sum dicturus, acci jure est, utique in eo quod ad com voluit pervenire. An, cui de meo decies contuli, huic quadringentorun amplius tertiam partem ex adven Scio te quoque a judio meo non

eamdem rempublicam, ut civis optimus, diligas. Velim ergo, cum proxime decuriones contrahentur, quid sit juris, indices, parce tamen et modeste: deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre, sicut præcepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas, nostrum tantum obsequium, vocetur. Hæc ego scribere publice supersedi; primum, quod memineram, pro necessitudine amicitiae nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, et debere te et posse perinde meis ac tuis partibus fungi; deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistolâ non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur: epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

(8.) *C. Plinius Capitori suo S.*

Suades, ut historiam scribam; et suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt, et ego volo; non quia commode facturum esse confidam (id enim temere credas, nisi expertus), sed quia mihi pulchrum imprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum suâ extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor et cupido sollicitat: res homine dignissimæ, præsertim qui, nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, si quâ

..... me quoque possim
Tollere humo;

id enim voto meo sufficit: illud supra votum,

..... victorque virum volitare per ora.
Quamquam O!.....

Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri

videtur. Orationi enim et carmini parva et eloquentia est summa: historia, quoquo modo delectat. Sunt enim homines naturâ curiosi, libet nudâ rerum cognitione capiuntur, u munculis etiam fabellisque ducantur. Me hoc studium impellit domesticum quoque ex Avunculus meus, idemque per adoptionem historias, et quidem religiosissime, scripsit. autem apud sapientes, honestissimum esse in vestigia sequi, si modo recto itinere præce. Cur ergo cunctor? Egi magnas et graves. Has (etiâmsi mihi tenuis ex eis spes) desti tractare, ne tantus ille labor meus, nisi hoc, reliquum est, studii addidero, mecum pariter cidat. Nam, si rationem posteritatis habeas, quid non est peractum, pro non inchoato est. D Potes simul et rescribere actiones, et compo historiam. Utinam! Sed utrumque tam magi est, ut abunde sit alterum efficere. Undevices ætatis anno dicere in foro cœpi; et nunc dem quid præstare debeat orator, adhuc tamen per ca nem, video. Quid, si huic oneri novum accesser. Habent quidem oratio et historia multa commu sed plura diversa in his ipsis quæ communia vid tur. Narrat sane illa; narrat hæc, sed aliter. I pleraque humilia et sordida, et ex medio petita; omnia recondita, splendida, excelsa, conveni Hanc sæpius ossa, muscoli, nervi; illam tori quæ et quasi jubæ decent. Hæc vel maxime vi, ar tudine, instantiâ; illa tractu et suavitate, atque et dulcedine, placet. Postremo alia verba, alius so alia constructio. Nam plurimum refert, ut Th dides ait, κτημι sit, an αγνωσµα, quorum alte oratio, alterum historia est. His ex causis, non ducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, q maxima, confundam, misceamque; ne, tantâ q colluvione turbatus, ibi faciam, quod hic de Ideoque interim veniam (ne a meis verbis disced advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita,

potissimum tempora aggrediar. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio. Intacta et nova? graves offensæ, levis gratia. Nam, præter id, quod, in tantis vitiis hominum, plura culpanda sunt quam laudanda, tum, si laudaveris, parcus; si culpaveris, nimius, fuisse dicaris; quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed hæc me non retardant; est enim mihi pro fide satis animi. Illud, peto, præsternas, ad quod hortaris; eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis et moræ justa ratio nascatur. Vale.

(9.) *C. Plinius Saturnino suo S.*

Varie me affecerunt literæ tuæ: nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quod te in Urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo: præterea, quod recitaturum statim, ut venissem, pollicebantur. Ago gratias, quod exspector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet: quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quæsturâ redit. Decessit autem in nave, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt, cum moreretur: pertinent ad hos, qui supersunt. Jam, quod in flore primo tantæ indolis juvenis exstinctus est, summa consecuturus, si virtutes ejus maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat! quantum legit! quantum etiam scripsit! quæ nunc omnia cum ipso, sine fructu posteritatis, abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

(10.) *C. Plinius Antonino suo S.*

Cum versus tuos æmulor, tum maxime, quam sis boni, experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in pejus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor et decido. Quo magis hortor, ut quam plurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo aut paucissimi possint. Vale.

(11.) *C. Plinius Tranquillo suo S.*

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt. Appellantur quotidie et flagitantur; ac jam periculum est, ne cogantur, ad exhibendum, formulam accipere. Sum et ipse in edendo hæsitator: tu tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eodem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convicio scæzontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est; nec jam splendet limâ, sed atteritur. Patere me videre titulum tuum; patere audire, describi, legi, venire, volumine Tranquilli mei. Æquum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, quâ tu perfrueris ex nobis. Vale.

(12.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Recepi literas tuas, ex quibus cognovi speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse, sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe, ut initium novæ liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo, primum tuâ gloriâ, cujus ad me pars aliqua, pro necessitudine nostrâ, redun-

dat ; deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri ; postremo, quod patria nostra florescit, quam mihi a quocumque excoli jucundum, a te vero lætissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus, quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi, futurum, ut, peracto quod proxime promisisti, inchoës aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

(13.) *C. Plinius Scauro suo S.*

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut revererer ; paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi ; una, ut sollicitudine intendar ; altera, ut admonear, si quid forte me, ut meum, fallit. Tuli, quod petebam : inveni, qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum, quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces ; cætera liber explicabit : quem jam nunc oportet ita consuescere, ut sine præfatione intelligatur. Tu, velim, quid de universo, quid de partibus sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

(14.) *C. Plinius Valeriano suo S.*

Et tu rogas, et ego promisi, si rogâsses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tusculium Nominatum. Inductus est Nominatus : egit ipse pro se, nullo accusante : nam legati Vicentinorum non modo non presserunt eum, verum etiam sublevaverunt. Summa defensionis, " non fidem sibi in advocatione, sed constantiam, defuisse : de-

terras tibi, sed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Eâ varietate, eâ descriptione, quocumque inciderint oculi, reficientur. Villa, in colle imo sita, prospicit quasi ex summo; ita leniter et sensim, clivo fallente, consurgit, ut, cum adscendere te non putes, sentias adscendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno et placido die, non tamen acres et immodicas, sed spatio ipso lassas et infractas. Magnâ sui parte meridiem spectat, æstivumque solem ab horâ sextâ, hibernum aliquanto maturius, quasi invitat in porticum latam et prominulam. Multa in hac membra: atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xystus concisus in plurimas species, distinctusque buxo: demissus inde, pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in plano mollis, et pæne dixerim liquidus. Ambit hunc ambulatio, pressis varieque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humilesque et retentas manu arbusculas circuit. Omnia maceriâ muniuntur: hanc gradata buxus operit et subtrahit. Pratum inde non minus naturâ, quam superiora illa arte, visendum. Campi deinde porro, multa que alia prata et arbusta. A capite porticûs triclinium excurrit: valvis xystum desinentem, et protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xysti, et quod prosilit villæ, hac adjacentis hippodromi nemus, comasque prospectat. Contra mediam fere porticum, diætâ paulum recedit; cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has, marmoreo labro aqua exundat, circumjectasque platanos, et subjecta platanis, leni adspergine fovet. Est in hac diætâ dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, sonum, excludit: junctaque et quotidiana amicorum cœnatio, [quæ areolam illam, porticum aliam,] eademque omnia quæ porticus, adspicit. Est et aliud cubiculum, a proximâ platano viride et um-

brosum, marmore excultum podio tenuis: nec cedit
 gratias marmoris, ramos, insidentesque ramis aves
 imitata, pictura; cui subest fonticulus. In hoc fonte
 crater; circa siphunculi plures miscent jucundissi-
 mum murmur. In cornu porticûs amplissimum cubi-
 culum a triclinio occurrit: aliis fenestris xystum,
 aliis despicit pratum, sed ante piscinam, quæ fenestris
 servit ac subjacet, strepitu visuque jucundam. Nam
 ex edito desiliens aqua, suscepta marmore, albescit.
 Idem cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo
 sole perfunditur. Cohæret hypocauston, et, si dies
 nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde
 apodyterium balinei laxum et hilare excipit cella
 frigidaria, in quâ baptisterium amplum atque opa-
 cum. Si natare latius aut tepidius velis, in arêâ
 piscina est; in proximo puteus, ex quo possis rursus
 adstringi, si pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ con-
 nectitur mediâ, cui sol benignissime præsto est; cal-
 dariæ magis: prominet enim. In hac tres descen-
 siones: duæ in sole, tertia a sole longius, a luce non
 longius. Apodyterio superpositum est sphaeristerium,
 quod plura genera exercitationis, pluresque circulos,
 capit. Non procul a balineo scalæ, quæ in crypto-
 porticum ferunt, prius ad diætas tres. Harum alia
 areolæ illi, in quâ platani quatuor, alia prato, alia
 vineis imminet, diversasque cœli partes, ut prospec-
 tus, habet. In summâ cryptoporticu cubiculum, ex
 ipsâ cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vi-
 neas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium
 soli, maxime hiberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ
 hippodromum annectit. Hæc facies, hic visus a fronte.
 A latere æstiva cryptoporticus in edito posita, quæ
 non adspicere vineas, sed tangere, videtur. In me-
 diâ triclinium saluberrimum afflatum ex Apennini
 vallibus recipit. Post, latissimis fenestris vineas,
 valvis æque vineas, sed per cryptoporticum quasi,
 admittit. A latere tricliniî quod fenestris caret,
 scalæ convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In

fine cubiculum, cui non minus jucundum prospectam
 cryptoporticus ipsa, quam vineæ præbent. Subest
 cryptoporticus, subterraneæ similis: æstate inclinat
 frigore riget; contentaque aëre suo, nec desiderat
 auras, nec admittit. Post utramque cryptoporticum,
 unde triclinium desinit, incipit porticus, ante me-
 dium diem hiberna, inclinato die æstiva. Hac ad-
 euntur diætæ duæ, quarum in alterâ cubicula quatuor,
 alterâ tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut um-
 brâ. Hanc dispositionem amœnitatemque tectorum
 longe lateque præcedit hippodromus: medius pa-
 tescit, statimque intrantium oculis totus offertur.
 Platanis circuitur: illæ hederâ vestiuntur; utque
 summæ suis, ita imæ alienis, frondibus virent. He-
 dera truncum et ramos pererrat, vicinasque platanos
 transitu suo copulat. Has buxus interjacet. Ex-
 teriores buxos circumvenit laurus, umbræque plata-
 norum suam confert. Rectus hic hippodromi limes
 in extremâ parte hemicyclio frangitur, mutatque
 faciem: cupressis ambitur, et tegitur, densiore um-
 brâ opacior nigriorque: interioribus circularis (sunt
 enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam
 rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole
 distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine,
 recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures
 intercedentibus buxis dividuntur. Alibi pratulum,
 alibi ipsa buxus intervenit, in formas mille descripta,
 literas interdum, quæ modo nomen domini dicunt,
 modo artificis: alternis metulæ surgunt, alternis in-
 serta sunt poma, et, in opere urbanissimo, subita
 velut illati ruris imitatio. Medium spatium brevi-
 oribus utrimque platanis adornatur. Post has, acan-
 thus hinc inde lubricus et flexuosus, deinde plures
 figuræ, pluraque nomina. In capite stibadium car-
 dido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor colu-
 mellæ Carystiæ subeunt. E stibadio aqua, velut
 expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; ca-
 vato lapide suscipitur; gracili marmore continetur;

atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium graviorque cœnatio margini imponitur; levior navicularum et avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam et recipit: nam, expulsa in altum, in se cadit, junctisque hiatibus et absorbetur et tollitur. E regione stibadii, adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatûs, quantum accipit ab illo. Marmore splendet: valvis in viridia prominet, et exit: alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit, despicitque. Mox zothecula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic et undique fenestræ: et tamen lumen obscurum, umbrâ premente. Nam lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur et adscendit. Non secus ibi, quam in nemore, jaceas: imbrem tantum, tamquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent: per totum hippodromum dulces strepunt rivi, et, quâ manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia, lavantur. Vitâsem jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistolâ circuire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim cum interquiescere, si liberet, depositâque epistolâ, quasi residere, sæpius posses. Præterea indulsi amoris meo. Amo enim, quæ maximâ ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summam (cur enim non aperiâ tibi vel judicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere; sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid arcessit atque attrahit. Vides, quot versibus Homerus, quot Virgilius, arma, hic Æneâ, Achilles ille, describat: brevis tamen uterque est, quia facit, quod instituit.

Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera tetur et colligat: modum tamen servat. No excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similit (ut parva magnis) cum totam villam oculis tui jicere conemur, si nihil inductum et quasi d loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi secundum legem meam, jure reprehendar, si lo fuero in hoc, in quod excessi. Habes causas, ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis, Prænisque meis, præponam. Nam, super illa quæ tuli, altius ibi otium et pinguius, eoque securi nulla necessitas togæ; nemo arcessitor ex proxia Placida omnia et quiescentia; quod ipsum salubrit regionis, ut purius cælum, ut aër liquidior, accedi ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studi animum, venatu corpus, exerceo. Mei quoque nu quam salubrius degunt: usque adhuc certe neminem ex his quos eduxeram mecum, (venia sit dicto) ih amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium hanc gloriam loco, servent. Vale.

(7.) *C. Plinius Calvisio suo S.*

Nec hæredem institui, nec præcipere, posse rem publicam, constat: Saturninus autem, qui nos reliquit hæredes, quadrantem reipublicæ nostræ, de inde, pro quadrante, præceptionem quadringentorum millium, dedit. Hoc, si jus adspicias, irritum; i defuncti voluntatem, ratum et firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in parte jurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquo jure est, utique in eo quod ad communem patriæ voluit pervenire. An, cui de meo sestertium ut decies contuli, huic quadringentorum millium paul amplius tertiam partem ex adventicio denegem. Scio te quoque a judicio meo non abhorrere. cur

eandem rempublicam, ut civis optimus, diligas. Velim ergo, cum proxime decuriones contrahentur, quid sit juris, indices, parce tamen et modeste: deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre, sicut præcepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas, nostrum tantum obsequium, vocetur. Hæc ego scribere publice supersedi; primum, quod memineram, pro necessitudine amicitiae nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, et debere te et posse perinde meis ac tuis partibus fungi; deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistolâ non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur: epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

(8.) *C. Plinius Capitori suo S.*

Suades, ut historiam scribam; et suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt, et ego volo; non quia commode facturum esse confidam (id enim temere credas, nisi expertus), sed quia mihi pulchrum imprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum suâ extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor et cupiditas sollicitat: res homine dignissimæ, præsertim qui, nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, si quâ

..... me quoque possim
Tollere humo;

id enim voto meo sufficit: illud supra votum,

..... victorque virum volitare per ora.
Quamquam O!.....

Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri

videtur. Orationi enim et carmini parva grati eloquentia est summa: historia, quoquo modo a delectat. Sunt enim homines naturâ curiosi, et libet nudâ rerum cognitione capiuntur, ut qui munculis etiam fabellisque ducantur. Me vero hoc studium impellit domesticum quoque ex me Avunculus meus, idemque per adoptionem historia, et quidem religiosissime, scripsit. In autem apud sapientes, honestissimum esse magis vestigia sequi, si modo recto itinere præces. Cur ergo cunctor? Egi magnas et graves causas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destinâ tractare, ne tantus ille labor meus, nisi hoc, reliquum est, studii addidero, mecum pariter cingat. Nam, si rationem posteritatis habeas, quid non est peractum, pro non inchoato est. Potest simul et rescribere actiones, et componere historiam. Utinam! Sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Unde vix ætatis anno dicere in foro cœpi; et nunc de quid præstare debeat orator, adhuc tamen periculum, video. Quid, si huic oneri novum accesserit? Habent quidem oratio et historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis quæ communia sunt. Narrat sane illa; narrat hæc, sed aliter. pleraque humilia et sordida, et ex medio petiti omnia recondita, splendida, excelsa, conveniunt. Hanc sæpius ossa, musculi, nervi; illam tori quæ et quasi jubæ decent. Hæc vel maxime vigilitudine, instantiâ; illa tractu et suavitate, atque dulcedine, placet. Postremo alia verba, alius est alia constructio. Nam plurimum refert, ut Theophrastus ait, κτημὲν sit, an ἀγνοῖμα, quorum alter oratio, alterum historia est. His ex causis, me ducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, maxima, confundam, misceamque; ne, tantâ colluvione turbatus, ibi faciam, quod hic. Ideoque interim veniam (ne a meis verbis discipuli advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita

potissimum tempora aggrediar. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio. Intacta et nova? graves offensæ, levis gratia. Nam, præter id, quod, in tantis vitiis hominum, plura culpanda sunt quam laudanda, tum, si laudaveris, parcus; si culpaveris, nimius, fuisse dicaris; quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed hæc me non retardant; est enim mihi pro fide satis animi. Illud, peto, præsternas, ad quod hortaris; eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis et moræ justa ratio nascatur. Vale.

(9.) *C. Plinius Saturnino suo S.*

Varie me affecerunt literæ tuæ: nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quod te in Urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo: præterea, quod recitaturum statim, ut venissem, pollicebantur. Ago gratias, quod exspector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet: quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quæsturâ redit. Decessit autem in nave, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt, cum moreretur: pertinent ad hos, qui supersunt. Jam, quod in flore primo tantæ indolis juvenis exstinctus est, summa consecuturus, si virtutes ejus maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat! quantum legit! quantum etiam scripsit! quæ nunc omnia cum ipso, sine fructu posteritatis, abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

(10.) *C. Plinius Antonino suo S.*

Cum versus tuos æmuloꝝ, tum maxime, q̄ boni, experior. Ut enim pictoꝝ pulchram tamque faciem raro, nisi in pejus, effingunt. ab hoc archetypo labor et decido. Quo magi ut quam plurima proferas, quæ imitari om̄ cupiscant, nemo aut paucissimi possint. Val

(11.) *C. Plinius Tranquillo suo S*

Libera tandem hendecasyllaboz meoz qui scripta tua communibus amicis spop̄ Appellantur quotidie et flagitantur; ac jam p̄ est, ne cogantur, ad exhibendum, formulam. Sum et ipse in edendo hæsitator: tu tamen quoque cunctationem tarditatemque vicisti. aut rumpe jam moras, aut cave ne eosdem bellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blan cere non possunt, convicio scæzontes exto. Perfectum opus absolutumque est; nec ja descit limâ, sed atteritur. Patere me videre tuum; patere audire, describi, legi, venire, v̄ Tranquilli mei. Æquum est, nos in am mutuo eandem percipere. ex te voluptatem perfrueris ex nobis. Vale.

(12.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo*

Recepi literas tuas, ex quibus cognovi sp̄ mam te porticum sub tuo filii que tui nom̄ cæsse, sequenti die in portarum ornatum p̄ promississe, ut initium novæ liberalitatis e summatio prioris. Gaudeo, primum tuâ gloz ad me pars aliqua, pro necessitudine nostrâ

dat ; deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri ; postremo, quod patria nostra florescit, quam mihi a quocumque excoli jucundum, a te vero lætissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus, quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi, futurum, ut, peracto quod proxime promisisti, inchoës aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

(13.) *C. Plinius Scauro suo S.*

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut revererer ; paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi ; una, ut sollicitudine intendar ; altera, ut admonear, si quid forte me, ut meum, fallit. Tuli, quod petebam : inveni, qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum, quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces ; cætera liber explicabit : quem jam nunc oportet ita consuescere, ut sine præfatione intelligatur. Tu, velim, quid de universo, quid de partibus sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

(14.) *C. Plinius Valeriano suo S.*

Et tu rogas, et ego promisi, si rogâsses, scripturum me tibi, quem habuisset eventum postulatio Nepotis circa Tusculium Nominatum. Inductus est Nominatus : egit ipse pro se, nullo accusante : nam legati Vicentinorum non modo non presserunt eum, verum etiam sublevaverunt. Summa defensionis, “ non fidem sibi in advocacy, sed constantiam, defuisse : de-

scendisse ut acturum, atque etiam in curiâ visum; deinde, sermonibus amicorum deterritum, recessisse: monitum enim, ne desiderio senatoris, non jam quasi de nundinis, sed quasi de gratiâ, famâ, dignitate certantis, tam pertinaciter, præsertim in senatu, repugnaret: alioqui majorem invidiam, quam proxime, passurum." (Erat sane prius, a paucis tamen, acclamatum exeunti.) Subjunxit preces, multumque lacrymarum: quin etiam totâ actione homo in dicendo exercitatus operam dedit, ut deprecari magis (id enim et favorabilius et tutius) quam defendi videretur. Absolutus est sententiâ designati consulis, Afranii Dextri, cujus hæc summa: "Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si causam Vicentinarum eodem animo, quo susceperat, pertulisset; quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidisset, nihilque dignum animadversione admisisse convinceretur, liberandum, ita, ut Vicentinis, quod acceperat, redderet." Assenserunt omnes, præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium censuit: et, quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententiâ mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, prolatâ lege de senatu habendo, jurare coëgit e republicâ esse, quod censuisset. Cui, quamquam legitimæ, postulationi a quibusdam reclamatum est: exprobrare enim consenti ambitionem videbatur. Sed, priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum disertum et gravem, quo questus est, venire advocationes, venire etiam prævaricationes: in lites coiri: et gloriæ loco poni ex spoliis civium magnos et statos redditus. Recitavit capita legum; admonuit senatûs-consulti: in fine dixit, petendum ab optimo Principe, ut, quia leges, quia senatûs-consulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur. Pauci dies, et liber Principis severus, et tamen moderatus: leges ipsum; est in publicis Actis. Quam me juvat, quod, in causis agendis, non modo pactione, dono,

munere, verum etiam xeniis, semper abstinui! Oportet quidem, quæ sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vitare: jucundum tamen, si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubie, hujus propositi mei et minor laus, et obscurior fama, cum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, cum alii divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occursum, per ludum ac jocum dictitant. Vale.

(15.) *C. Plinius Pontio suo S.*

Secesseram in municipium, cum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Expressere non possum, quanto sim gaudio affectus, et ipsius et meo nomine; ipsius, quod, sit licet, sicut est, ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei jucundus esse honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate, quam æquari bonis, gratius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid, in omni genere laudis, ad exemplar antiquitatis expressius? quod mihi cognitum est non famâ, quâ alioquin optimâ et meritissimâ fruitur, sed longis magnisque experimentis. Unâ diligimus, unâ dileximus omnes fere, quos ætas nostra in utroque sexu æmulandos tulit: quæ societas amicitiarum arctissimâ nos familiaritate conjunxit. Accessit vinculum necessitudinis publicæ. Idem enim mihi (ut scis) collega, quasi voto petitus, in præfecturâ ærarii fuit; fuit et in consulatu. Tum ego, qui vir et quantus esset, altissime inspexi, cum sequerer ut magistrum, ut parentem revererer; quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ, merebatur. His ex causis, ut illi, sic mihi gratulor, nec privatim magis quam publice,

quod tandem homines non ad pericula (ut prius verum ad honores, virtute perveniunt. In infinitam epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Invertor ad ea, quæ me agentem hic nuntius deprendit. Eram cum prosocero meo; eram cum a uxoris; eram cum amicis diu desideratis; circui agellos; audiebam multum rusticarum querelarum rationes legebam invitus et cursim (aliis enim chartis sum literis initiatus): cœperam etiam itineri præparare: nam includor angustiis commeatûs: que ipso, quod delegatum Cornuto audio officii mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tenentis Campania tua remittat, ne quis, cum in Urbedi rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

(16.) *C. Plinius Marcellino suo S.*

Tristissimus hæc tibi scribo, Fundani nostri minore defunctâ; quâ puellâ nihil unquam festivius amabilius, nec modo longiore vitâ, sed prope immortalitate dignius, vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, et jam illi anilis prudentia, matronæ gravitas erat; et tamen suavitas puellaris cum virginali verecundiâ. Ut illa patris cervicibus inhæret ut nos amicos paternos et amanter et modeste complectebatur! ut nutrices et pædagogos, ut præceptores, pro suo quemque officio, diligebat! quam devotissime, quam intelligenter lectitabat! ut parce cupiditate ludebat! quâ illa temperantiâ, quâ patientiâ etiam constantiâ, novissimam valetudinem tuam Medicis obsequebatur, sororem, patrem adhortabatur ipsamque se, destitutam corporis viribus, vigore mihi sustinebat. Duravit hic illi usque ad extremum nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis, infraest; quo plures gravioresque nobis causas relinquit et desiderii et doloris. O triste plane, acerbum funus! O morte ipsâ mortis tempus indignius! J

destinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos vocati. Quod gaudium, quo mœrore mutatum est! Non possum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, cum audiui, Fundanum ipsum (ut multa luctuosa dolor invenit) præcipientem, quod in vestes, margarita, gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thus et unguenta et odores impenderetur. Est quidem ille eruditus et sapiens, ut qui se ab ineunte ætate altioribus studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia, quæ audiit, sæpeque dixit, adspernatur; expulsisque virtutibus aliis, pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si cogitaveris, quid amiserit. Amisit enim filiam, quæ non minus mors ejus, quam os vultumque, referebat, totumque patrem mirâ similitudine exscripserat. Proinde, si quas ad eundem de dolore tam justo literas mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium et nimis forte, sed molle et humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet mediæ temporis spatium. Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens animi dolor consolationes rejicit ac refugit, mox desiderat, et clementer admotis acquiescit. Vale.

(17.) *C. Plinius Spurinæ suo S.*

Scio quanto opere bonis artibus faveas, quantum gaudium capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majoribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat *σπυρτοπαίρνιον*, eruditam sane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, et teneris, et enodibus, sublimibus etiam, ut poposcit locus. Apte enim et varie nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia plenis, severis jucunda mutabat; omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce suavissimâ, vocem verecundiâ. Multum sanguinis,

multum sollicitudinis in ore, magna ornantia. Etenim, nescio quo pacto, magi homines timor quam fiducia decet. Ne plura quam libet plura, quo sunt pulchriora rariora de nobili) recitatione finitâ, multo exosculatus adolescentem, qui est acerrime monendi, laudibus incitavi, "pergeret, quod lumenque, quod sibi majores sui prætulisset ipse præferret." Gratulatus sum operam gratulatus et fratri, qui ex auditorio illo non pietatis gloriam, quam ille alter eloque tam notabiliter, pro fratre recitante, pro fratre ejus, mox gaudium, eminuit. Dii faciat tibi sæpius nuntiem! Faveo enim sæculo, et effectum: mireque cupio, ne nobiles in domibus suis pulchrum, nisi imaginum quæ nunc mihi hos adolescentes tacite hortari, et (quod amborum gloriæ satis non agnoscere, videntur. Vale.

(18.) *C. Plinius Macro suo*

Bene est mihi, quia tibi bene est. Hactecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, agro, villâ amœnissimâ: neque enim amœnissimam, in quâ se composuerat habere ante, quam felicissimus fieret. Ego in Tu et studeo; quæ interdum alternis, interfacio: nec tamen adhuc possum pronuntiare sit difficilium, capere aliquid, an scribere.

(19.) *C. Plinius Paulino suo*

Video, quam molliter tuos habeas; quod tibi confitebor, quâ indulgentiâ meos tu mihi semper in animo et Homericum ill

ὦς, ἡπίος ἡσ, et hoc nostrum, *pater familiae*. Quod si essem naturâ asperior et durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illâ magis eget. Homo probus, officiosus, literatus; et ars quidem ejus, et quasi inscriptio, comœdus, in quâ plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, apte, decenter etiam: utitur et citharâ perite, ultra quam comœdo necesse est. Idem tam commode orationes et historias et carmina legit, ut hoc solum didicisse videtur. Hæc tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam multa unus mihi, et quam jucunda, ministeria præstaret. Accedit longa jam caritas hominis, quam ipsa pericula suxerunt. Est enim ita naturâ comparatum, ut nihil æque amorem incitet et accendat, quam carendi metus; quem ego pro hoc non semel patior. Nam, ante aliquot annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum missus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper. Deinde, dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussiculâ admonitus, rursus sanguinem reddidit. Quæ ex causâ destinavi eum mittere in prædia tua, quæ Forojulii possides. Audivi enim te sæpe referentem, esse ibi et aëra salubrem, et lac ejusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo, scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat: offerant etiam suntibus ejus, si quid opus erit: erit autem opus medico. Est enim tam parcus et continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis, frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. Vale.

(20.) C. Plinius Urso suo S.

Iterum Bithyni (post breve tempus a J. et Rufum Varenum proconsulem detulerunt, quem nuper, adversus Bassum, ad postularent et acceperant. Inducti inquisitionem postulaverunt; tum Varenus sibi quoque, defensionis causâ, evocare testes Recusantibus Bithynis, cognitio suscepta pro Varena non sine eventu: nam, bene liber indicabit. In actionibus enim utramque fortuna dominatur: multum commendet dethahit et affert memoria, vox, gestus, et sum; postremo, vel amor vel odium rei fensis, liber gratiâ, liber et secundis casibus, caret. Respondit mihi Fonteius Mæ ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis: plerisque Græcorum, ut illi, pro copiâ v tam longas tanque frigidas periodos ut quasi torrente, contorquent. Itaque Julius non invenuste solet dicere, aliud esse eloquii aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni immo, si Marco Antonio credimus, ne vero, quam Candidus *loquentiam* appellat atque etiam impudentissimo cuique maxime Postero die dixit pro Varena Homulus calliditate; contra Nigrinus presse, graviter, orsus Acilius Rufus, consul designatus, in Bithynis dandam: postulationem Varenis sibi terit. Hæc forma negandi fuit. Corneli consularis, et accusatoribus, quæ petebat tribuit, vicitque numero. Impetravimus rei comprehensam, nec satis usitatam, justam. Quare justam, non sum epistolâ executus: sideres actionem. Nam, si verum est E illud,

Τὴν γὰρ αἰδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἀνθρώποι,
 ἢ περ ἀκουόντεςσι νεωτάτη ἀμφικέληται,

providendum est mihi, ne gratiam novitatis et florem, quæ oratiunculam illam vel maxime commendat, epistolæ loquacitate præcerpam. Vale.

(21.) *C. Plinius Rufus suo S.*

Descenderam in basilicam Juliam, auditurus, quibus proximâ comperendinatione respondere debeam. Sedebant iudices; decemviri venerant; obversabantur advocati: silentium longum; tandem a prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non morâ læter. Causa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsecuturum se quæ senatûs-consulto continerentur. Suberat edicto senatûs-consultum: hoc omnes, qui quid negotii haberent, jurare prius, quam agerent, jubebantur, "nihil se ob advocacionem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse." His enim verbis, ac mille præterea, et venire advocaciones et emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebatur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præsidebat, deliberaturus, an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Interim totâ civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, "Invenimus, qui curva corrigeret. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic est, qui emendet publicos mores?" Alii contra, "Rectissime fecit, initurus magistratum: jura recognovit: senatûs-consulta legit: reprimit fœdissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime venire non patitur." Tales ubique sermones, qui tamen alterutram in

partem ex eventu prævale
sed usu receptum, quod
prout male aut prosper
vel reprehenduntur. In
modo diligentiae, modo
modo furoris, nomen acc

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER VI.

(1) *C. Plinius Tironi suo S.*

QUAMDIU ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam. Postquam ego in Urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis; seu quod ipsa loca, in quibus esse unâ solemus, acrius me tui commonent, seu, quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit; quo-que propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quidquid in causâ, eripe me huic tormento. Veni; aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar, an mihi, cum sine me Romæ coeperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

(2) *C. Plinius Arriano suo S.*

Soleo nonnunquam in iudiciis querere Marcum Regulum; nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo

satius est et hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea, an sint supervacua, nisi cum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque in more communi soles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tuâ recte? in meâ novi nihil. Mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseverant; et leviora incommoda, quod assuevi. Vale.

(3.) *C. Plinius Vcro suo S.*

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat, cum donarem, centum millium nummum: postea, decrescente reddito, etiam pretium minuit, quod nunc, te curante, reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi a me non arbores et terram (quamquam hæc quoque), sed munusculum meum, quod esse quam fructuosissimum, non illius magis interest, quæ accepit, quam meâ, qui dedi. Vale.

(4.) *C. Plinius Calpurniæ suæ S.*

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus, quæ me non sunt passæ aut proficiscentem te valetudinis causâ in Campaniam prosequi, aut profectam e vestigio subsequi. Nunc enim præcipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo, [apparares;] ecquid denique recessûs voluptates, regionisque abundantiam, inoffensa transmitteres. Equidem, etiam fortem, te non in e curâ desiderarem. Est enim suspensum et animum, de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentia, tum infirmitatis tuæ ratio, incertâ et variâ sollicitudine exte-

quæro? Habebat studiis honorem; timebat, scribebat: quamvis non posset dediscere ipsum, quod oculum modo dextrum, modo si circumlinebat; dextrum, si a petitore, alteri possessore, esset acturus; quod candidum et in hoc aut in illud supercilium transferebat semper haruspices consulebat de actionis eventu superstitio; sed tamen et a magno et honore veniebat. Jam illa perquam jucucentibus, quod libera tempora petebat, quæ tuos corrogabat. Quid enim jucundius, quam alterius invidiam, quamdiu velis, et in alieno aut quasi deprehensum, commode dicere? Sed, quæ se habent ista, bene fecit Regulus, quod mortuus; melius, si ante. Nunc enim sane sine malo publico vivere sub eo Principe, nocere non poterat. Ideo fas est, nonnunquam quærere. Nam, postquam obiit ille, increbuit et invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydrias interdum etiam dimidias, et dandi et petendi et qui dicunt, egisse malunt, quam agere: audiunt, finire, quam judicare. Tanta negotiorum desidia, tanta denique irreverentia studiorumque est. An nos sapientiores in nostris? nos legibus ipsis justiores, quæ tot dies, tot comperendinationes, largiuntur? Illi, et supra modum tardi? Nos apertius et celerius intelligimus, religiosius judicamus, quam ceteris clepsydrias præcipitamus causas, quam explicari solebant? O Regule! qui ambit omnibus obtinebas, quod fidei paucissimi pro Equidem, quoties judico, (quod vel sæpius facio) quantum quis plurimum postulat acquisitum. Etenim temerarium existimo divinare, quam sit causa inaudita, tempusque negotio finire modum ignores; præsertim cum primam et suam judex patientiam debeat, quæ pars magna est. At quædam supervacua dicuntur; etiam

satius est et hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea, an sint supervacua, nisi cum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque in more communi soles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tuâ recte? in meâ novi nihil. Mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseverant; et leviora incommoda, quod assuevi. Vale.

(3.) *C. Plinius Vero suo S.*

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat, cum donarem, centum millium nummum: postea, decrescente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc, te curante, reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi a me non arbores et terram (quamquam hæc quoque), sed munusculum meum, quod esse quam fructuosissimum, non illius magis interest, quæ accepit, quam meâ, qui dedi. Vale.

(4.) *C. Plinius Calpurniæ suæ S.*

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus, quæ me non sunt passæ aut proficientem te valetudinis causâ in Campaniam prosequi, aut profectam e vestigio subsequi. Nunc enim præcipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo, [apparares;] ecquid denique recessus voluptates, regionisque abundantiam, inoffensa transmitteres. Equidem, etiam fortem, te non sine curâ desiderarem. Est enim suspensum et anxium, de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentiae, tum infirmitatis tuæ ratio, incertâ et variâ sollicitudine exter-

ret. Vereor omnia, imaginor omnia : quæque natura metuentium est, ea maxime mihi, quæ maxime abominor, fingo. Quo impensius rogo, ut timori meo quotidie, singulis, vel etiam binis epistolis, consulas. Ero enim securior, dum lego ; statimque timebo, cum legero. Vale.

(5.) *C. Plinius Urso suo S.*

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret ; quod pluribus æquum, quibusdam iniquum, et quidem pertinaciter, visum ; maxime Licio Nepoti, qui, sequenti senatu, cum de rebus aliis referretur, de proximo senatus-consulto disseruit, finitamque causam retractavit. Addidit etiam, petendum a consulibus, ut referrent sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accusatoribus inquirendi, testibusque denunciandi, potestas ex eâ lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt, quibus hæc ejus oratio, ut sera et intempestiva et præpostera, displiceret ; quæ, omisso contradicendi tempore, castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Juventinus quidem Celsus, prætor, tamquam emendatorem senatus, et multis et vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus : neuter contumeliis temperavit. Nolo referre, quæ dici ab ipsis moleste tuli. Quo magis quosdam e numero nostro improbavi, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant ; et nunc, quasi stimularent et accenderent, nunc quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum, propitium Cæsarem, ut in ludicro aliquo, precabantur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam et Celsus Nepoti ex libello respondit, et Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas

amicorum, ut homines iurgaturi id ipsum invicem scirent, tamquam convenissent. Vale.

(6.) *C. Plinius Fundano suo S.*

Si quando, nunc præcipue cuperem esse te Romæ, et sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis, socio. Petit honores Julius Naso; petit cum multis, cum bonis, quos, ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo et exerceor; afficior metu, et me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium, quæ decurri, candidatus. Meretur hanc curam longâ mei caritate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia; neque enim esse potuit per meam ætatem: solebat tamen vix dum adolescentulo mihi pater ejus cum magnâ laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum, amantissimus; ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum et Niceten Sacerdotem, ventitabat; vir alioqui clarus et gravis, et qui prodesse filio memoriâ sui debeat. Sed multi nunc in senatu, quibus ignotus ille; multi, quibus notus; sed non nisi viventes reverentur: quo magis huic, omissâ gloriâ patris, in quâ magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi eritendum, ipsi laborandum est. Quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulo fecit: paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certe, ut primum sibi judicare permisit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi sollicitus assistit, assidet recitanti: primis etiam, et cum maxime nascentibus, opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre; cujus nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim et illum immaturâ morte indignissime raptum, et hunc optimi fratris adjumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex causis exigo, ut venias, et suffragio meo tuum jungas. Permultum interest meâ, te ostentare,

(20.) C. Plinius Urso suo S.

Iterum Bithyni (post breve tempus a Julii et Rufum Varenum proconsulem detulerunt num, quem nuper, adversus Bassum, advocatū postulārant et acceperant. Inducti in senatū requisitionem postulaverunt; tum Varenus pro sibi quoque, defensionis causā, evocare testes Recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est pro Varena non sine eventu: nam, bene scilicet liber indicabit. In actionibus enim utramque partem fortuna dominatur: multum commendat et detrahit et affert memoria, vox, gestus, temperantia; postremo, vel amor vel odium rei: defensio, liber gratiā, liber et secundis casibus versis, caret. Respondit mihi Fonteius Magnus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis repletis plerisque Græcorum, ut illi, pro copiā vel tam longas tamque frigidas periodos uno quasi torrente, contorquent. Itaque Julius (non invenuste solet dicere, aliud esse eloquium aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni adest immo, si Marco Antonio credimus, nemi vero, quam Candidus *loquentiam* appellat, atque etiam impudentissimo cuique maxime, Postero die dixit pro Varena Homulus callide culte; contra Nigrinus presse, graviter, ornatus Acilius Rufus, consul designatus, inquit Bithynis dandam: postulationem Varenii siletio teriit. Hæc forma negandi fuit. Cornelius consularis, et accusatoribus, quæ petebant tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem, comprehensam, nec satis usitatam, justam Quare justam, non sum epistolā executurus sideres actionem. Nam, si verum est Hoc illud,

Τὴν γὰρ αἰδὴν μᾶλλον ἐπιχλίουσ' ἀνθρώποι,
 Ἡ περ ἀκουόντεσσι νεωτάτῃ ἀμφικέληται,

providendum est mihi, ne gratiam novitatis et florem, quæ oratiunculam illam vel maxime commendat, epistolæ loquacitate præcerpam. Vale.

(21.) *C. Plinius Rufo suo S.*

Descenderam in basilicam Juliam, auditurus, quibus proximâ comperendinatione respondere debeam. Sedebant iudices; decemviri venerant; obversabantur advocati: silentium longum; tandem a prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non morâ læter. Causa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsecuturum se quæ senatûs-consulto continerentur. Suberat edicto senatûs-consultum: hoc omnes, qui quid negotii haberent, jurare prius, quam agerent, jubebantur, "nihil se ob advocacionem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse." His enim verbis, ac mille præterea, et venire advocaciones et emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebatur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præsidebat, deliberaturus, an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Interim totâ civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, "Invenimus, qui curva corrigeret. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic est, qui emendet publicos mores?" Alii contra, "Rectissime fecit, initurus magistratum: jura recognovit: senatûs-consulta legit: reprimit fœdissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime venire non patitur." Tales ubique sermones, qui tamen alterutram in

partem ex eventu prævalebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia, vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta, modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris, nomen accipiunt. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER VI.

(1) *C. Plinius Tironi suo S.*

QUAMDIU ego trans Padum, tu in Piceno, minus
e requirebam. Postquam ego in Urbem, tu adhuc in
Piceno, multo magis; seu quod ipsa loca, in quibus
se unâ solemus, acrius me tui commendent, seu,
toto desiderio absentium nihil perinde ac vicinitas
vit; quo-que propius accesseris ad spem fruendi,
et impatientius careas. Quidquid in causâ, eripe me
a tormento. Veni; aut ego illuc, unde inconsulte
peravi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar, an
ibi, cum sine me Romæ cœperis esse, similes his
volas mittas. Vale.

(2) *C. Plinius Arriano suo S.*

nonnunquam in iudiciis querere Marcum
un; nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo

quæro? Habebat studiis honorem; t
bat, scribebat: quamvis non posset
ipsum, quod oculum modo dextrum, n
circumlinebat; dextrum, si a petitore,
possessore, esset acturus; quod candi
in hoc aut in illud supercilium trans
semper haruspices consulebat de action
li superstitione; sed tamen et a ma
honore veniebat. Jam illa perquam
dicentibus, quod libera tempora peteb
turos corrogabat. Quid enim jucundi
alterius invidiâ, quamdiu velis, et in al
quasi deprehensum, commode dicere?
que se habent ista, bene fecit Regu
mortuus; melius, si ante. Nunc eni
sine malo publico vivere sub eo Pri
nocere non poterat. Ideo fas est, non
quærerere. Nam, postquam obiit ille, in
et invaluit consuetudo, binas vel singu
interdum etiam dimidias, et dandi et)
et qui dicunt, egisse malunt, quam
audiunt, finire, quam judicare. Tant
tanta desidia, tanta denique irreverer
periculorumque est. An nos sapientic
nostris? nos legibus ipsis justiores, q
tot dies, tot comperendinationes, largiui
illi, et supra modum tardi? Nos ap
celerius intelligimus, religiosius judica
rioribus clepsydris præcipitamus causa
explicari solebant? O Regule! qui
omnibus obtinebas, quod fidei pauciss
Equidem, quoties judico, (quod vel sæp
dico) quantum quis plurimum postu
Etenim temerarium existimo divinare,
sit causa inaudita, tempusque negoti
modum ignores; præsertim cum pri
sue judex patientiam debeat, quæ pars
est. At quædam supervacua dicuntur

satius est et hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea, an sint supervacua, nisi cum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque in more communi soles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tuâ recte? in meâ novi nihil. Mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseverant; et leviora incommoda, quod assuevi. Vale.

(3.) *C. Plinius Vero suo S.*

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat, cum donarem, centum millium nummum: postea, decrescente reddito, etiam pretium minuit, quod nunc, te curante, reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi a me non arbores et terram (quamquam hæc quoque), sed munusculum meum, quod esse quam fructuosissimum, non illius magis interest, quæ accepit, quam meâ, qui dedi. Vale.

(4.) *C. Plinius Calpurniæ suæ S.*

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus, quæ me non sunt passæ aut proficiscentem te valetudinis causâ in Campaniam prosequi, aut perfectam e vestigio subsequi. Nunc enim præcipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo, [apparares;] ecquid denique recessus voluptates, regionisque abundantiam, inoffensa transmitteres. Equidem, etiam fortem, te non sine curâ desiderarem. Est enim suspensum et anxium, de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentis, tum infirmitatis tuæ ratio, incertâ et variâ sollicitudine exter-

ret. Vereor omnia, imaginor omnia : quæque metuentium est, ea maxime mihi, quæ maxime minor, fingo. Quo impensius rogo, ut tunc quotidie, singulis, vel etiam binis epistolis, cetero Ero enim securior, dum lego ; statimque timere legero. Vale.

(5.) *C. Plinius Urso suo S.*

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi testes liceret ; quod pluribus æquum, qui iniquum, et quidem pertinaciter, visum ; Licinio Nepoti, qui, sequenti senatu, cum de aliis referretur, de proximo senatûs-consulto definitamque causam retractavit. Addidit etiam dum a consulibus, ut referrent sub exemplum ambitûs, de lege repetundarum, an placeret idcirco ad eam legem adjici, ut, sicut accusator quirendi, testibusque denuntiandi, potestas lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt, qui ejus oratio, ut sera et intempestiva et prædispliceret ; quæ, omisso contradicendi tempore, tunc peractum, cui potuisset occurrere. Idem quidem Celsus, prætor, tamquam emendator natûs, et multis et vehementer increpuit. Res Nepos, rursusque Celsus : neuter contumeliæ peravit. Nolo referre, quæ dici ab ipsis molesto. Quo magis quosdam e numero nostro improbo modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant ; et quasi stimulare et accenderent, nunc quasi ciliarent componerentque, frequentius singulorum interdum, propitium Cæsarem, ut in aliquo, precabantur. Mihi quidem illud etiam acerbum fuit, quod sunt alter alteri, quid prædicati. Nam et Celsus Nepoti ex libello re et Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta lo

amicorum, ut homines jurgaturi id ipsum invicem scirent, tanquam convenissent. Vale.

(6.) *C. Plinius Fundano suo S.*

Si quando, nunc præcipue cuperem esse te Romæ, et sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis, socio. Petit honores Julius Naso; petit cum multis, cum bonis, quos, ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo et exerceor; afficior metu, et me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium, quæ decurri, candidatus. Meretur hanc curam longâ mei caritate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia; neque enim esse potuit per meam ætatem: solebat tamen vix dum adolescentulo mihi pater ejus cum magnâ laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum, amantissimus; ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum et Niceten Sacerdotem, ventitabat; vir alioqui clarus et gravis, et qui prodesse filio memoriâ sui debeat. Sed multi nunc in senatu, quibus ignotus ille; multi, quibus notus; sed non nisi viventes reverentur: quo magis huic, omissâ gloriâ patris, in quâ magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum, ipsi laborandum est. Quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulo fecit: paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certe, ut primum sibi judicare permisit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi sollicitus assistit, assidet recitanti: primis etiam, et cum maxime nascentibus, opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre; cujus nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim et illum immaturâ morte indignissime raptum, et hunc optimi fratris adjumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex causis exigo, ut venias, et suffragio meo tuum jungas. Permultum interest meâ, te ostentare,

tecum circuire. Ea est auctoritas tua, ut putes me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe, si qua te retinent: hoc tempus meum, l' fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidum; et suscepisse me notum est: ego ambio, et periclitor. In summam, si datur Nasoni, quod per illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

(7.) *C. Plinius Calpurniæ suæ S.*

Scribis, te absentiam meam non mediocriter affanumque habere solatium, quod, pro me, liberos meos teneas, sæpe etiam in vestigio meo collo. Gratum est, quod nos requiris; gratam, quod fomentis acquiescis. Invicem ego epistolas tuas l' tito, atque identidem in manus, quasi novas, sum sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam, cum literæ tantum habent suavitatis, hujus sermonil quantum dulcedinis inest! Tu tamen frequentissim' scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

(8.) *C. Plinius Prisco suo S.*

Attilium Crescentem et nosti et amas. Quis enim illum, spectatior paulo, aut non novit, aut non amat. Hunc ego, non ut multi, sed arctissime diligo. Cupida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi am' invicem (qui est flagrantissimus amor) adolescent' cœpimus: mansit hic postea; nec refrixit judicium sed invaluit. Sciunt, qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam et ille amicitiam meam laudatissimam prædicatione circumfert, et ego præ me feram quam sit mihi curæ modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam, cum insolentiam cujusdam tribunati plebis initari vereretur, idque indicasset mihi, :
spandi:

Ουτες, εμεν ζωντες και επι χθονι δερκομενοι,
 Σοι κοιλης παρα νησι βαρβας χειρας εποισαι.

Quorsus hæc? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices: Quorsus hæc? Debit ei pecuniam Valerius Varus: hujus est hæres Maximus noster, quem et ipse amo, sed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiae, cures, ut Attilio meo salva sit, non sors modo, verum etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quasibus sustinetur; nullus illi, nisi ex frugalitate, redditus: nam studia, quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantum et gloriam exercet. Gravis est ei vel minima jactura, quia reparare, quod amiseris, gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupalum: sine me suavitate ejus, sine leporibus, perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summâ, nôsti facetias hominis; quas, velim attendas, ne in bilem et amaritudinem vertat injuria. Quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. Non feret magnum et liberum ingenium cum contumeliâ damnum. Verum, ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam, vindicabo: sed non tamquam pro meâ, hoc est, gravius, irascar. Quamquam quid denuntiationibus et quasi minis ago? Quin potius, ut cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille se (quod validissime vereor) a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi, quam illud mihi. Vale.

(9.) C. Plinius Tacito suo S.

Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si me ipsum? Fero tamen et ignosco. Eundem enim commendâssem tibi, si, te Romæ morante, ipse abfuissem. Habet hoc solli-

citudo, quod omnia necessaria putat. Tu censeo, alios roges : ego precum tuarum n adjutor, particeps ero. Vale.

(10.) *C. Plinius Albino suo S.*

Cum venissem in socræ meæ villam Als quæ aliquando Rufi Verginii fuit, ipse mil optimi illius et maximi viri desiderium, n dolore, renovavit. Hunc enim incolere se atque etiam senectutis suæ nidulum vocare, verat. Quocumque me contulissem, illum : illum oculi requirebant. Libuit etiam moniri ejus videre ; et vidiisse poenituit. Est enim imperfectum ; nec difficultas operis in causâ, ac potius exigui, sed inertia ejus, cui cura n est. Subit indignatio cum miseratione, po mum mortis annum, reliquias, neglectumqu rem, sine titulo, sine nomine, jacere, cujus r orbem terrarum gloriâ pervagetur. At ille : verat, caveratque, ut divinum illud et imi factum versibus inscriberetur :

“ Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quo Imperium asseruit, non sibi, sed patriæ.”

Tam rara in amicitiiis fides, tam parata oblivi tuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam cor exstruere, omniaque hæredum officia præes Nam cui non est verendum, quod videmus a Verginio? cujus injuriam, ut indigniorem, si notio rem, ipsius claritas facit. Vale.

(11.) *C. Plinius Maximo suo S.*

O diem lætum! adhibitus in consilium a præfecto Urbis, audivi, ex diverso agentes, summæ spei, summæ indolis, juvenes duos, Fuscum Salinatorem, et Numidium Quadratum; egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis, ornamento futurum. Mira utrique probitas (constantia salvâ), decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium æquale; quæ singula mihi voluptati fuerunt; atque, inter hæc, illud, quod et ipsi me, ut rectorem, ut magistrum, intuebantur; et iis qui audiebant, me æmulari, meis instare vestigiis, videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice lætius, quam clarissimos juvenes nomen et famam ex studiis petere? aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus, quasi exemplar, esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, Deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores esse quam me, velint. Vale.

(12.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Tu vero non debes suspensâ manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam et te decet multis prodesse, et me suscipere quidquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco, quantum plurimum potuero, præstabo, præsertim in arenâ meâ, hoc est, apud centumviros. Epistolarum, quas mihi (ut ais) aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipue sentio, quanto opere me diligas, cum sic exegeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam

bonam causam, cum summo studio curâsse tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam ut mihi semper eâdem simplicitate, quoties videbor, (videbor, dico: nunquam enim cessare vicium facias: quod et ego intelligam a amore proficisci, et tu non meruisse me) Vale.

(13.) *C. Plinius Urso suo S.*

Unquamne vidisti quemquam tam labori exercitum, quam Varenum meum? cui, quâ contentione impetraverat, defendendum, rursus petendum fuit. Bithyni senatus-consultum apud consules carpere ac labefactare sunt aut etiam absenti Principi criminari. Ab illo ad remissi, non destiterunt. Egit Claudius Caper verenter magis, quam constanter, ut qui imperatoris-consultum apud senatum accusaret. Res Fronto Catius graviter et firme: senatus imperatoris-consultum: nam illi quoque, qui prius negârunt quæ petebat, eadem danda, postquam erant censuerunt. "Singulos enim, integrâ re, confas esse; peractâ, quod pluribus placuisset, tuendum." Acilius tantum Rufus, et cum eo an octo? septem immo, in priore sententiâ verârunt. Erant in hac paucitate nonnulli, temporaria gravitas, vel potius gravitatis ridebatur. Tu tamen æstima, quantum pro quanta pugna, certamini maneat, cujus conclusio atque præcursorio has contentiones Vale.

(14.) *C. Plinius Maurico suo S.*

Sollicitas me in Formianum. Veniam eâ conditione, ne quid contra commodum tuum facias: quâ pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare et litus, sed te, otium, libertatem, sequor: alioqui satius est in Urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere: mei certe stomachi hæc natura est, ut nihil nisi totum et merum velit. Vale.

(15.) *C. Plinius Romano suo S.*

Mirificæ rei non interfuisti: ne ego quidem; sed me recens fabula excepit. Passienus Paulus, splendidus eques Romanus, et imprimis eruditus, scribit elegos. Gentilicium hoc illi. Est enim municeps Propertii, atque etiam inter majores suos Propertium numerat. Is cum recitaret, ita cœpit dicere. "Prisce, jubes?" Ad hoc Javolenus Priscus, (aderat enim, ut Paulo amicissimus) "Ego vero non jubeo." Cogita, qui risus hominum, qui joci. Est omnino Priscus dubiæ sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publice respondet: quo magis, quod tunc fecit, et ridiculum et notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam sollicite recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

(16.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago: nam video, morti ejus, si celebretur a te, immortalem glo-

riam esse propositam. Quamvis enim pulchrum clade terrarum, ut populi, ut urbes, me casu, quasi semper victurus, occiderit; quam plurima opera et mansura condiderit; multum perpetuitati ejus scriptorum tuorum aeternitati Equidem beatos puto, quibus Deorum munus est aut facere scribenda, aut scribere legendissimos vero, quibus utrumque. Horum in avunculus meus et suis libris et tuis erit. Quotius suscipio, depono etiam, quod injungit Miseni, classemque imperio praesens regendum Calendas Septembres, hora fere septima mea indicat ei, apparere nubem inusitatam et tudine et specie. Usus ille sole, mox frigidum verat jacens, studebatque. Poscit soles; adscendit, ex quo maxime miraculum illud constat. Nubes (incertum procul intuentibus, monte; Veavium fuisse postea cognitum creditur, cujus similitudinem et formam non igitur arbor, quam pinus, expresserit. Nam, locum velut trunco elata in altum, quibusdam ramis debatur; credo, quia, recenti spiritu evecta, uescente eo destituta, aut etiam pondere suo in latitudinem evanescebat; candida interdum sordida et maculosa, prout terram cum ve sustulerat. Magnum, propiusque noscentem eruditissimo viro, visum. Jubet liburnicam mihi, si venire unam vellem, facit copiam. Restudere me malle: et forte ipse, quod scriberet derat. Egrediebatur domo; accipit codicillona classarii, imminente periculo exterriti, (nube ea subjacebat, nec ulla, nisi navibus, fuga tanto discrimini eriperet, orabant. Vertit illud, et, quod studioso animo inchoaverat, obit. Deducit quadriremes; ascendit ipse, in tinæ modo, sed multis, (erat enim frequens *tas oræ*) laturus auxilium. Properat illuc, ut *fugiant*; rectumque cursum, recta gubernat

periculum tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederent, calidior et densior; jam pumices etiam, nigrique et ambusti et fracti igne lapidea. Jam vadum subitum, ruinâque montis litora obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori, ut ita faceret monenti, "Fortes," inquit, "fortuna juvat: Pomponianum pete." Stabius erat, diremtus sinu medio. Nam sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, et, cum creceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset, quo tunc avunculus meus secundissimo in vectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem ejus suâ securitate leniret, deferri se in balineum jubet: lotus accubat, cenat, atque hilaris, aut (quod æque magnum) similis hilari. Interim e Veuvio monte pluribus locis latissimæ flammæ, altaque incendia, relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille, agrestium trepidatione, ignes relictos, desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum se quieti dedit, et quievit verissimo quidem somno: nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area, ex quâ diæta adibatur, ita jam cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si longior in cubiculo mora, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, cæterisque, qui pervigilârant, reddit. In commune consultant, intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, et, quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc, abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quamquam levium exesorumque, pumicum casus metuebatur; quod tamen periculorum collatio elegit: et,

apud illum quidem ratio rationem, apud aliam rem timor, vicit. Cervicalia capitibus impotentis constringunt: id munimentum adversus dentis fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus nigrior densiorque; quam tamen faces variaque lumina, solvebant. Placuit egredi: et e proximo adspicere, ecquid jam mare ad quod adhuc vastum et adversum permanet super abjectum linteum recubans semel atque frigidam poposcit, hausitque: deinde flammis marumque prænuntius odor sulfuris, alios invertunt, excitant illum. Innitens servulis dum surrexit, et statim concidit, ut ego colligo, caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho illi naturam invalidus, angustus, et frequenter æstuans erat. Ubi dies redditus (is, ab eo quem sime viderat, tertius), corpus inventum integrum læsum, opertumque, ut fuerat indutus. Habitu poris quiescenti quam defuncto similior. Miseni ego et mater: sed nihil ad historiam aliud, quam de exitu ejus scire voluisti. Finem faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus iram, quæque statim (cum maxime vera membra audiveram, vere persecutum. Tu potissima est. Aliud est enim epistolam, aliud historiam amico, aliud omnibus, scribere. Vale.

(17.) *C. Plinius Restituto suo S.*

Indignatiunculam, quam in cujusdam amicitio cepi, non possum mihi temperare, quam apud te, quia non contingit coram, per epistolam fundam. Recitabatur liber absolutissimus: habuit aut tres (ut sibi et paucis videntur, disertis) mutisque similes audiebant. Non labra diducere non moverunt manum; non denique assurrexerunt saltem lassitudine sedendi. Quæ tanta gravitas

tanta sapientia ? quæ immo pigritia, arrogantia, sinisteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquo, ad quem tamquam amicissimum veneris ? Disertior ipse es ? tanto magis ne invideris. Nam, qui invidet, minor est. Denique, sive plus, sive minus, sive idem præstas, lauda, vel inferiorem, vel superiorem, vel parem ; superiorem, quia, nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari ; inferiorem, aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam, quam maximum videri, quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes, qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mirarique soleo. Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, et quæ eos, a quibus contemnitur, invicem contemnat. Nisi forte aliud judicas tu ; quamquam, quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æstimator ? Quâ ratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maxime poteram. Vale.

(18.) *C. Plinius Sabino suo S.*

Rogas ut agam Firmanorum publicam causam ; quod ego, quamquam plurimis occupationibus distentus, annitar. Cupio enim et ornatissimam coloniam advocacionis officio, et te gratissimo tibi munere, obstringere. Nam, cum familiaritatem nostram (ut soles prædicare) ad præsidium ornamentumque tibi sumseris, nihil est quod negare debeam, præsertim pro patriâ petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis ? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius nostris, obliga fidem meam ; quos labore et studio meo dignos, cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis moreris. Vale.

(19.) *C. Plinius Nepoti suo S.*

Scis tu accessisse pretium agris, præcipue a
nis? Causa subite caritatis, res multis agitata s
bus, proximis comitiis honestissimas voces sen
pressit: "Candidati ne conviventur, ne mitt
nera, ne pecunias deponant." Ex quibus du
tam aperte, quam immodice, fiebant; hoc t
quamquam occultaretur, pro comperto hab
Homulus deinde noster vigilanter usus hoc c
senatûs, sententiæ loco postulavit, ut consules
rium universorum notum Principi facerent, p
que, sicut aliis vitis, huic quoque providen
occurreret. Occurrit. Nam sumtus candidat
dos illos et infames, ambitûs lege restrinxit
dem patrimonii tertiam partem conferre jus
quæ solo continerentur, deforme arbitratus (i
honorem petituros, Urbem, Italiamque, n
patriâ, sed pro hospitio aut stabulo, quasi p
nantes, habere. Concursant ergo candidati ce
quidquid venale audiunt, emittant: quo-qi
plura venalia, efficiunt. Proinde, si pœnitet t
corum prædiorum, hoc vendendi tempus, tar
cule) quam in provinciis comparandi, dum
candidati illic vendunt, ut hîc emant. Vale.

(20.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Ais, te, adductum literis, quas exigenti
morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere
ego, Miseni relictus, (id enim ingressus abruj
non solum metus, verum etiam casus, pertulei

Quamquam animus meminisse horret, . . .
Incipiam:

Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studi
enim remanseram) impendi: mox balineum
somnus inquietus et brevis. Præcesserat pe

es tremor terræ, minus formidolosus, quia Campasæ solitus. Illâ vero nocte ita invaluit, ut non mori omnia, sed everti, crederentur. Invasit in cubillum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Residimus in arêâ domus, quæ are a tectis modico spatio dividebat. Dubito, contentiam vocare an imprudentiam: agebam enim sodevicesimum annum. Posco librum Titi Livii, quasi per otium, lego, atque etiam, ut cœperam, cerpo. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum: Hispaniâ venerat, ut me et matrem sedentes, me ro etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam, corripit: nihilo segnius ego intentus in sum. Jam hora diei prima, et adhuc dubius et lasi languidus dies; jam, quassatis circumjacentis tectis, quamquam in aperto loco, angusto tamen, agnus et certus ruinæ metus. Tum demum exerce oppido visum. Sequitur vulgus attonitum; quod in pavore simile prudentiæ, alienum consilium præfert, ingentique agmine abeuntes premit et pellit. Egressi tecta consistimus. Multa ibi miranda, multas formidines, patimur. Nam vehicula, sæ produci jusseramus, quamquam in planissimo loco, in contrarias partes agebantur: ac, ne labibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescerent. Præterea mare in se resorberi, et tremoræ quasi repelli, videbamus. Certe processerat us, multaque animalia maris siccis arenis detibat. Ab altero latere nubes atra et horrenda, igni spiritûs tortis vibratisque discursibus rupta, in ignas flammarum figuras dehiscebat; fulgoribus illis et similes, et majores erant. Tum vero ille idem Hispaniâ amicus acrius et instantius, "Si frater," ait, "tuus, tuus avunculus, vivit, vult vos esse salvos: si periit, superstites voluit. Proinde quid cessare evadere?" Respondimus, "Non commissuros nos, de salute illius incerti, nostræ consuleremus" *in moratus ultra proripit se, effusoque cursu peri-*

culo aufertur : nec multo post, illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas, et absconderat : Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem : " posse enim juvenem : se, et annis et corpore gravem, bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset." Ego, contra, salvum me, nisi unâ, non futurum. Dein manum ejus amplexus, addere gradum cogo : paret ægre, incusatque se, quod me moretur. Jam cinis, adhuc tamen rarus. Respicio ; densa caligo tergis imminebat, quæ nos, torrentis modo infusa terræ, sequebatur. " Deflectamus," inquam, " dum videmus, ne, in viâ strati, comitantium turbâ in tenebris obteramur." Vix consederamus, et nox, non qualis illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto. Audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum : alii parentes, alii liberos, alii conjuges, vocibus requirebant, vocibus noscitant. Hi suum casum, illi suorum, miserabantur : erant, qui, metu mortis, mortem precarentur. Multi ad Deos manus tollere : plures, nusquam jam Deos ullos, æternamque illam et novissimam noctem mundo, interpretabantur. Nec defuerunt, qui, fictis mentisque terroribus, vera pericula auferent. Aderant, qui Miseni illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus, nuntiabant. Paulum reluxit ; quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium, videbatur : et ignis quidem longius substitit : tenebræ rursus, cinis rursus multus et gravis : hunc identidem assurgentes excutiebamus, aperti alioquin, atque etiam oblisi pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem, in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen, mortalitatis solatio, credidissem. Tandem illa caligo, tenuata quasi in fumum nebulamve, decessit. Mox dies verus : sol etiam effulsit, luridus tamen, qualis esse, cum deficit, solet. Occursabant trepidantibus

adhuc ocâlis mutata omnia, altoque cinere, tamquam nive, obducta. Regressi Misenum, curatis utcumque corporibus, suspensam dubiamque noctem spe ac metu exegimus. Metus prævalebat: nam et tremor terræ perseverabat, et plerique, lymphati terrificis vaticinationibus, et sua et aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum et exspectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuntius. Hæc, nequâquam historiâ digna, non scripturus, leges; et tibi scilicet, qui requisisti, imputabis, si digna ne epistolâ quidem videbuntur. Vale.

(21.) *C. Plinius Caninio suo S.*

Sum ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassa et effeta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comœdiam ad exemplar veteris comœdiæ scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio an nôris hominem, quamquam nôsse debes. Est enim, probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate, monstrabilis. Scripsit mimiambos tenuiter, argute, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus, quod, absolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum aliosque ætatis ejusdem æmulatus. Licet has inter Plautinas Terentianasque numeres. Nunc primum se in vetere comœdiâ, sed non tamquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos, defuit. Ornavit virtutes; insectatus est vitia; fictis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me tantum, benignitate nimia modum excessit; nisi quod tamen poëtis mentiri licet. In summâ extorquebo ei librum, legendumque,

immo ediscendum, mittam tibi. Neque enim est futurum, ut non deponas, si semel sumseris. V

(22.) *C. Plinius Tironi suo S.*

Magna res acta est omnium qui sunt pro præfuturi, magna omnium qui se simpliciter cramicis. Lustricus Bruttianus, cum Montanum cinum, comitem suum, in multis flagitiis deprehendisset, Cæsari scripsit. Atticinus flagitiis addidit quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est in consilio: egit uterque pro se; egit autem car et *κατα κεφαλαία*: quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc est arcana familiaritas, et querendi de eo, quem amâisset, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda manifesta que. Ille, cum diluere non potest recessit, ut, dum defenditur, turpis; dum accerscleratus, probaretur. Corrupto enim scribæ: intercepterat commentarios, intercideratque, ac summum nefas, utebatur adversus amicum crimino suo. Fecit pulcherrime Cæsar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino, perrogavit. Dam et in insulam relegatus: Bruttiano justissimum tegritatis testimonium redditum, quem quidem constantiæ gloria secuta est. Nam, defensus est tissime, accusavit vehementer; nec minus acer bonus et sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, sortitum provinciam, præmonerem, plurimum credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si forte te (quod abominor) fallat, paratam ultionem quâ tamen ne sit opus, etiam atque etiam att Neque enim tam jucundum est vindicari, quam accipi miserum. Vale.

(23.) *C. Plinius Triario suo S.*

pense petis, ut agam causam pertinentem ad tuam, pulchram alioquin et famosam: fas sed non gratis. Qui fieri potest, (inquis) ut ratis tu? Potest. Exigam enim mercedem horem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam pat ut simul agat Cremutius Ruso. Solitum hoc et jam in pluribus claris adolescentibus factitatum mire concupisco bonos juvenes ostendere insignare famæ. Quod si cui, præstare Rusoni debeo, vel propter natales ipsius, vel propter exempli mei caritatem: quem, magni aestimo, in iudiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, auct. Obliga me, obliga, antequam dicat: nam, cum tibi, gratias ages. Spondeo, sollicitudini tuæ, spei magnitudini causæ, suffecturum. Est indolis æ, brevi producturus alios, si interim provectus a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum stagenium, ut possit emergere, nisi illi materia, et, fautor etiam commendatorque, contingat.

(24.) *C. Plinius Macro suo S.*

nam multum interest, quid a quo fiat! Eadem facta, claritate vel obscuritate facientium, aut tur altissime, aut humillime deprimuntur, Nam per Larium nostrum, cum senior amicus it mihi villam, atque etiam cubiculum, quod iam prominet. "Ex hoc," inquit, "aliquando eps nostra cum marito se præcipitavit." Causæquisivi. Maritus, ex diutino morbo, circa vectorporis ulceribus putrescebat: uxor, ut inspiexegit: neque enim quemquam fidelius indim, possetne sanari. Vidit, desperavit: hortata

est, ut moreretur; comesque ipsa mortis, dux et exemplum et necessitas, fuit. Nam se cum r ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum, ne quidem, qui municeps, nisi proxime, auditum non quia minus illo clarissimo Arris factis, sed minor. Vale.

(25.) *C. Plinius Hispano suo S.*

Scribis, Robustum, splendidum equitem E num, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocri usque commune iter peregrisse: deinde nusquam paruisse: petis ut Scaurus veniat, nosque, si in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Vereor ne frustra. Suspicio enim tale nescio Robusto accidisse, quale aliquando Metilio C municipi meo. Huic ego ordines impetraveram que etiam proficiscenti quadraginta millia num ad instruendum se ornandumque, donaveram postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu tum, accepi. Interceptusne sit a suis, an cum dubium: certe non ipse, non quisquam ex ejus, apparuit. Utinam ne in Robusto idem ex mur! Tamen arcessamus Scaurum. Demus ho demus optimi adolescentis honestissimis precibus pietate mirâ, mirâ etiam sagacitate, patrem qui Dii faveant, ut sic inveniat ipsum, quemadmodum jam, cum quo fuisset, invenit! Vale.

(26.) *C. Plinius Serviano suo S.*

Gaudeo et gratulor, quod Fusco Salinatori tuam destinasti. Domus patricia, pater honestus, mater pari laude. Ipse studiosus, lite etiam disertus; puer simplicitate, comitate juvenis gravitate: neque amore decipior. Amo et

(ita officii, ita reverentiâ meruit) : judico tantum quidem tanto acrius, quanto magis amo : titulum, qui exploraverim, spondeo, habiturum te, quo melior fingi ne voto quidem potuit. Est, ut avum te quam maturissime similia iudicet. Quam felix tempus illud, quo mihi liberi, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes : vestro sinu sumere, et quasi pari jure tenere, optet ! Vale.

(27.) *C. Plinius Severo suo S.*

nam, ut cogitem, quid, designatus consul, in conspectum Principis censeas. Facilis inventio, non facile lectio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia. Scribam tamen, vel (quod malo) coram indisciplinatis prius hæsitacionem meam ostendero. Dubito, ut tibi suadere, quod mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, etsi non adulatione, sed tamen adulationis, abstinui ; non tamquam constantem, sed tamquam intelligens Principis ; cujus videbam hanc esse præcipuam laudem, quod quasi ex necessitate decernerem. Recordabar plurimos honores pessimo cuique delatos, a quibus optimus separari non alio magis poterat, quam a consensu : quod ipsum dissimulatione et non præteriti, ne forte non iudicium illud meo oblivio, videretur. Hoc tunc ego : sed non minus eadem placent, nec conveniunt quidem. Veritas, faciendi aliquid vel non faciendi vera ratio, hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum, conditione mutatur. Nam recentia operum Principis præbent facultatem, nova, magna, consensu : quibus ex causis (ut supra scripsi) dubito, an idem nunc tibi, quod tunc mihi, suadeam. non dubito, debuisse me in parte consilii tui, quod quid ipse fecissem. Vale.

(28.) *C. Plinius Pontio suo S.*

Scio, quæ tibi causa fuerit impedimento, quominus præcurrere adventum meum in Campaniam posses: sed, quamquam absens, totus huc migrasti: tantum mihi copiarum quâ urbanarum, quâ rusticarum, nomine tuo oblatum est; quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant: et verebar ne et mihi et illis irascereris, si non fecissem. In posterum, nisi adhibueritis modum, ego adhibebo. Et jam tuis denuntiavi, si rursus tua multa attulissent, omnia relatuos. Dices, oportere me tuis rebus, ut meis, uti. Etiam: sed perinde illis ac meis parco. Vale.

(29.) *C. Plinius Quadrato suo S.*

Avidius Quietus, qui me unice dilexit, et (quo non minus gaudeo) probavit, ut multa alia Thrases, (fuit enim familiaris) ita hoc sæpe referebat, præcipere solitum, suscipiendas esse causas, aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? non eget interpretatione. Cur destitutas? quod in illis maxime et constantia agentis, et humanitas, cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? quia plurimum referret, bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen claras et illustres. Æquum enim est agere nonnunquam gloriæ et famæ, id est, suam causam. Hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, usum esse et haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent, agendo consecutos. Sed et illud, quod vel *Pollionis*, vel tamquam *Pollionis*, accepi, verissimum experior; "Commode agendo factum est, ut usque

agerem; sæpe agendo, ut minus commode:" quia scilicet, assiduitate nimia, facilitas magis quam facultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec vero Isocrati, quominus haberetur summus orator, officit, quod, infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediatur. Proinde multum lege, scribe, meditare, ut possis, cum voles, dicere: dices, cum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi: nonnunquam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quasdam a senatu jussus; quo tamen in numero fuerunt ex illâ Thraseæ divisione, hoc est ad exemplum pertinentes. Affui Bæticis contra Bæbium Massam. Quæsitum est, an danda esset inquisitio: data est. Affui rursus, iisdem querentibus de Cæcilio Classico. Quæsitum est, an provinciales, ut socios ministrosque proconsulis, plecti oporteret: pœnas luerunt. Accusavi Marium Priscum, qui, lege repetundarum damnatus, utebatur clementiâ legis, cujus severitatem immanitate criminum excesserat: relegatus est. Tuitus sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis et incautum, ita minime malum: iudiciis acceptis, in senatu remansit. Dixi proxime pro Vareno, postulante ut sibi invicem evocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum jubeam, quæ me deceat vel sponte fecisse. Vale.

(30.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Debemus (mehercule) natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum lætitia nostrorum ex tuis pendent, cujus diligentia et cura hic hilares, istic securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campaniâ possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen, quæ sunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissime læsa sunt. Attendimus ergo, ut quam saluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed hujus

generis, cujus et tu quæris, et res exigit, nem. Sunt enim omnes togati et urbani autem prædiorum administratio poscit quem et agrestem, cui nec labor ille gra sordida, nec tristis solitudo, videatur. honestissime cogitas. Fuit enim filio tu Quid tamen nobis ibi præstare possit, i plurimum, scio. Vale.

(31.) *C. Plinius Cornéliano s*

Evocatus in consilium a Cæsare not tumcellas (hoc loco nomen) longe maxir luptatem. Quid enim jucundius quam l titiam, gravitatem, comitatem, in seci ubi maxime recluduntur, inspicere? F cognitiones, et quæ virtutes judicis per p experirentur. Dixit causam Claudius A ceptus Ephesiorum, homo munificus, et i laris: inde invidia, et ab dissimillimis missus. Itaque absolutus vindicatusque die audita est Galitta, adulterii rea. Ni buno militum honores petitulo, et su dignitatem centurionis amore maculave legato consulari, ille Cæsari, scripserat. cussis probationibus, centurionem exauc etiam relegavit. Supererat crimini, qu rum esse non poterat, reliqua pars t maritum, non sine aliquâ reprehensioi amor uxoris retardabat: quam quidem delatum adulterium, domi habuerat, qu æmulum removisse. Admonitus, ut pe sationem, peregit invitus; sed illam da invito accusatore, necesse erat: damn legis pœnis relicta est. Cæsar et nomen et commemorationem disciplinæ milita adjecit, ne omnes ejusmodi causas revo

deretur. Tertio die inducta cognitio est, multis sermonibus et vario rumore jactatis Julii Tironis codicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituiebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, et Eurythmus, Cæsaris libertus et procurator. Hæredes, cum Cæsar esset in Daciâ, communiter epistolâ scriptâ petierant, ut susciperet cognitionem: suscepit: reversus diem dedit: et, cum ex hæredibus quidam, quasi reverentiâ Eurythmi, omitterent accusationem, pulcherrime dixerat, "Nec ille Polycletus est, nec ego Nero." Indulserat tamen petentibus dilationem, cujus tempore exacto, consederat auditurus. A parte hæredum intraverunt duo: omnino postulârunt, ut omnes hæredes agere cogerentur, cum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Locutus est Cæsar summâ gravitate, summâ moderatione: cumque advocatus Senecionis et Eurythmi dixisset, suspicionibus relinquere reos, nisi audirentur, "Non curo," inquit, "an isti suspicionibus relinquatur: ego relinquor." Dein conversus ad nos, "Ἐπιστάσθε, quid facere debeamus? Isti enim queri volunt, quod sibi licuerit non accusare:" tum, ex consilii sententiâ, jussit denuntiari hæredibus omnibus, ut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi; alioqui se vel de calumniâ pronuntiaturos. Vides, quam honesti, quam severi dies; quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ: erat modica, si Principem cogitares: interdum ἀκροαματα audiebamus, interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæsare humanitas) xenia sunt missa. Sed mihi, ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictûs, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet litori, cujus in sinu fit cum maxime portus. Hujus sinistrum brachium firmissimo opere munitum est: dextrum elaboratur. In ore portûs insula assurgit, quæ illatum

nam mihi satis est certare mecum. Est hæc pro Acciâ Variolâ, et dignitate personæ, et exempli raritate, et iudicii magnitudine, insignis. Nam femina splendide nata, nupta prætorio viro, exhæredata ab octogenario patre intra undecim dies quam illi novercam amore captus induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum et octoginta: tot enim quatuor consiliis colliguntur: ingens utrimque advocatio, et numerosa subsellia: præterea densa circumstantium corona latissimum iudicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal; atque etiam ex superiore basilicæ parte, quâ feminæ, quâ viri, et audiendi, quod difficile, et, quod facile, visendi studio imminebant. Magna exspectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus [res] et mira, eâdem in causâ, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore, tanta diversitas: [accidit casu, quod non casus videretur:] victa est noverca, ipsa hæres ex parte sextâ; victus Suberinus, qui, exhæredatus a patre, singulari impudentiâ alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui, primum, ut ex epistolâ scires, quæ ex oratione non poteras; deinde, (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videreris; quam, sit licet magna, non despero gratiam brevissimæ impetraturam. Nam et copiâ rerum, et argutâ divisione, et narratiunculis pluribus, et eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnancia, multa subtilia. Intervenit enim acribus illis et erectis frequens necessitas computandi, ac pæne calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati iudicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus iræ, dedimus dolori: et, in amplissimâ causâ, quasi magno mari, pluribus ventis sumus vecti. In summâ, solent

quidam ex contubernalibus nostris existimare, hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas, *ὡς ὑπερ Κτησιφώντος* esse: an vere, tu facillime iudicabis, qui tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

(34.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti, a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem, carissimam tibi et probatissimam, habuisti: cujus memoriæ aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maxime funeri, debebatur. Præterea tanto consensu rogaberis, ut negare non constans, sed durum, videretur. Illud quoque egregie, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per hæc etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurrissent: sed, licet cessaverint illæ tempestate detentæ, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod quominus exhiberes, non per te stetit. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER VII.

(1.) *C. Plinius Gemino suo S.*

REMET me hæc tua tam pertinax valetudo; et, nunquam te temperantissimum noverim, vereor ne, ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Prole moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc utare. Admittit humana natura, quod suadeo. Ne certe sic agere sanus cum meis soleo: "Spero idem, si forte in adversam valetudinem incidero, nil me desideraturum vel pudore vel penitentiâ num. Si tamen superaverit morbus, denuntio, ne id mihi detis, nisi permittentibus medicis; sciatisse, si dederitis, ita vindicaturum, ut solent alii, querantur." Quin etiam, cum, perustus ardentissimâ re, tandem remissus unctusque acciperem a meo potionem, porrexi manum, utque tangeret dixi; motumque jam labris poculum reddidi. Postea, non vicesimo valetudinis die balineo præpararet, usantesque medicos repente vidissem, causam re-

quisivi. Responderunt, posse me tuto lavari tamen omnino sine aliquâ suspitione. “Quamquam, “necesse est?” Atque ita spe balinei videbar inferri, placide leniterque dimissâ, mentem rursus, non secus ac modo ad beatum animum vultumque composui. Quæ tibi primum, ut te non sine exemplo monerem; ut in posterum ipse ad eandem temperantiam stringerer, cum me hac epistolâ, quasi pignus gavissem. Vale.

(2.) *C. Plinius Justo suo S.*

Quemadmodum congruit, ut simul et assiduis occupationibus impediri, et scriptis desideres, quæ vix ab otiosis impetrare aliquid ituri temporis possunt? Patiar ergo æstatem tam vobis exercitamque transcurrere; et hunc mensem, cum credibile erit noctibus saltem vos posse, quæram, quid potissimum ex nugis exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ molestæ. Sunt autem; et ideo breviores erunt.

(3.) *C. Plinius Præsenti suo S.*

Tantane perseverantiâ tu modo in Lucania in Campaniâ? Ipse enim, inquis, Lucania Campana. Justa causa longioris absentiae, et petuæ tamen. Quin ergo aliquando in Urbem ubi dignitas, honor, amicitiae, tam superiores minores. Quousque regnabis? quousque vultum cum voles? dormies, quamdiu voles? quousque nusquam? toga feriata? liber totus dies? est te revisere molestias nostras, vel ob hoc ne voluptates istæ satietate languescant. paulisper, quo sit tibi jucundius salvari:

hac turbâ, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem evocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, sed intermitteri, volo. Ut enim, si cœnam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque miscerem, ut, obtusus illis et oblitus, stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum quasi acoribus condias. Vale.

(4.) *C. Plinius Pontio suo S.*

Ais legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam quemadmodum cœperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam a poëtice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam, quatuordecim natus annos, Græcam tragiœdiam scripsi. "Qualem?" inquis. Nescio: tragiœdia vocabatur. Mox, cum, e militiâ rediens, in Icarîâ insulâ ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare, ipsamque insulam, feci. Expertus sum me aliquando et heroo; hendecasyllabis nunc primum; quorum hic natalis, hæc causa est. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris et Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum: dein, cum meridie (erat enim ætas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus; cœpi reputare, maximos oratores hoc studii genus et in oblectationibus habuisse, et in laude posuisse. Intendi animum; contraque opinionem meam, post longam desuetudinem, perquam exiguo temporis momento, id ipsum, quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi:

Cum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Ausus de Cicerone dare palmamque decusque,
Læcivum inveni lusum Ciceronis, et illo

Spectandum ingenio, quo seria condidit, et quo,
 Humanis salibus, multo varioque lepore,
 Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
 Nam queritur, quod fraude malâ frustratus amante
 Paucula cœnato sibi debita savia Tiro
 Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
 Cur post hæc, inquam, nostros celamus amores,
 Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
 Tironisque dolos, Tironis nôsse fugaces
 Blanditias, et furta novas addentia flammæ?

Transii ad elegos: hos quoque non minus celerit
 explicui: addidi alios, facilitate corruptus: deind
 in Urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt
 Deinde plura metra, si quid otii, maxime in itiner
 tentavi. Postremo placuit, exemplo multorum, unu
 separatim hendecasyllaborum volumen absolvere
 nec pœnitet. Legitur, describitur, cantatur etiam
 et a Græcis quoque, (quos Latine hujus libelli am
 docuit) nunc citharâ, nunc lyrâ, personatur. Sed
 quid ego tam gloriose? quamquam poëtis fure
 concessum est, et tamen non de meo, sed de aliorum
 iudicio loquor, qui sive iudicant, sive errant, me d
 lectant. Unum precor, ut posterius quoque aut erro
 similiter, aut iudicent. Vale.

(5.) *C. Plinius Calpurniæ suæ S.*

Incredibile est, quanto desiderio tui tener. I
 causâ amor primum; deinde, quod non consuevimus
 abesse. Inde est, quod magnam partem noctium i
 imagine tuâ vigil exigo: inde, quod interdum, quibus
 horis te visere solebam, ad diætam tuam ipsi me, i
 verissime dicitur, pedes ducunt; quod denique ægi
 et mœstus, ac similis excluso, a vacuo limine reced
 Unum tempus his tormentis caret, quo in foro am
 corum litibus conteror. Æstima tu, quæ vita mea si

quies in labore, in miserâ curisque solatium.

(6.) *C. Plinius Macrino suo S.*

ra et notabilis res Vareno contigit, sit licet adhuc . Bithyni accusationem ejus, ut temere inchoamisse narrantur. Narrantur, dico? Adest prole legatus: attulit decretum concilii ad Cæsarem, et ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, ut advocatos. Perstat tamen idem ille Magnus: etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime et. Per hunc a consulibus postulabat, ut Varenxhibere rationes cogeretur. Assistebam Vareno tantum ut amicus, et tacere decreveram. Nihil tam contrarium, quam si advocatus a senatu, defenderem, ut reum, cui opus esset, ne reus stur. Cum tamen, finitâ postulatione Nigrini, les ad me oculos retulissent, "Scietis," inquam, stare nobis silentii nostri rationem, cum verosus provinciae audieritis." Contra Nigrinus: quem missi sunt?" Ego: "Ad me quoque: decretum provinciae." Rursus ille: "Potest liquere." Ad hoc ego: "Si tibi ex diverso; potest et mihi, quod est melius, liquere." legatus Polyænus causas abolitæ accusationis uit; postulavitque, ne cognitioni Cæsaris præum fieret. Respondit Magnus, iterumque Pous. Ipse, raro et breviter interlocutus, multum tra silentium tenui. Accepi enim, non minus lum oratorium esse tacere quam dicere: atque repeto, quibusdam me capitis reis vel magis si-, quam oratione accuratissimâ, profuisse. Mater, o filio, (quid enim prohibet, quamquam alia scribendæ epistolæ fuerit, de studiis disputare?) os ejus, eosdemque cohæredes suos, falsi et ve- reos detulerat ad Principem; judicamque

impetraverat Julium Servianum. Defenderam ingenti quidem cœtu: erat enim causa notissima præterea utrimque ingenia clarissima. Finem citationi quæstio imposuit, quæ secundum reos. Postea mater adiit Principem; affirmavit se probationes invenisse. Præceptum est Servianum vacaret finitam causam retractanti, si quid novum retractaret. Aderat matri Julius Africanus, nepos oratoris, (quo audito, Passienus Crispus dixit, "mehercule! bene: sed quo tam bene?") Huiusmodi juvenis ingeniosus, sed parum callidus, multa dixisset, assignatumque tempus implens. "Rogo," inquit, "Serviane, permittas mihi id verbum adjicere." Tum ego, cum omnes me, respondens, intuerentur, "Respondissem," inquam, "si unum illud verbum Africanus adiecerat in quo non dubito omnia nova fuisse." Non me repeto tantum consecutum assensum agere quantum tunc non agendo. Similiter nunc et periculum et exceptum est, quod pro Vareno hactenus tacui. Consules, ut Polyanus postulabat, omnia integra Principi servaverunt, cujus cognitionem pensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Varerum securitatem et otium dabit, aut intermissum laboris renovatâ sollicitudine injunget. Vale.

(7.) *C. Plinius Saturnino suo S.*

Et proxime Prisco nostro, et rursus, quia insisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim per jucundum, quod, viri optimi mihi que amici adeo cohæsistis, ut invicem vos obligari putetis. ille quoque præcipuam se voluptatem ex amicitia capere profitetur; certatque tecum honestissimam tamine mutæ caritatis, quam ipsum tempus autem Te negotiis distineri, ob hoc moleste fero, quo servire studiis non potes: si tamen alteram literarum

judicem, alteram (ut ais) ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatum ad nos reverti. Vale.

(8.) *C. Plinius Prisco suo S.*

Exprimere non possum, quam jucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge, ut cœpisti; virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam, cum omnibus virtutibus abundat, tum hæc præcipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

(9.) *C. Plinius Cornelio Fusco suo S.*

Quæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu fruëris, putem te studere oportere. Utile imprimis, et multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum; quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea, imitatione optimorum, similia inveniendi facultas paratur: simul, quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc et judicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hætenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille, commodius. Magna gratulatio, si nonnulla tu: magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum et notissima eligere, et certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quamquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumsisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris et.

quæ dixeris, post oblivionem retractare, m-
nere, plura transire, alia interscribere, alia
Laboriosum istud et tædio plenum; sed d
ipsâ fructuosum recalescere ex integro, et
impetum fractum omissumque; postremo, r
membra peracto corpori intexere, nec tam
turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum
orandi: sed non ideo semper pugnacem
quasi bellatorium, stilum suaserim. Ut e
variis mutatisque seminibus, ita ingenia no
hac nunc illâ meditatione, recoluntur. Volo
aliquem ex historiâ locum apprehendas: vo
lam diligentius scribas: [volo carmina:] r
in orationes quoque non historicæ modo, s
pœticæ, descriptionis necessitas incidit; e
sermo purusque ex epistolis petitur. Fas e
mine remitti, non dico continuo et longo,
perfici nisi in otio non potest), sed hoc s
brevis, quod apte quantaslibet occupationes
distinguit. Lusus vocantur; sed hi lusus n
rem interdum gloriam, quam seriâ, consec
atque adeo, (cur enim te ad versus non veri
horter?)

Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, jussaue fiat opus;
Et nunc informet Martem, castamque Min
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris pu
Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
Sæpe etiam flores, vernaue prata juvant
Sic hominum ingenium flecti, ducique per s
Non rigidas, doctâ mobilitate decet.

Itaque summi oratores, summi etiam viri, s
exercebant, aut delectabant: immo delectaba
cebantque. Nam mirum est, ut his opusculi
*intendatur, remittaturque. Recipiunt enim
odia, iras, misericordiam, urbanitatem, om*

que, quæ in vitâ, atque etiam in foro causisque, versantur. Inest his quoque eadem, quæ aliis carminibus, utilitas, quod, metri necessitate devincti, solutâ oratione lætamur; et, quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse, quam requirebas: unum tamen omisi. Non enim dixi, quæ legenda arbitrarer, quamquam dixi, cum dicerem, quæ scribenda. Tu memineris, sui cujusque generis auctores diligenter eligere. (Aiunt enim, “Multum legendum esse, non multa.”) Qui sint hi, adeo notum probatumque est, ut demonstratione non egeat: et alioqui tam immodice epistolâ me extendi, ut, dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, et aliquid ex his, vel istud ipsum, quod cæperas, scribis? Vale.

(10.) *C. Plinius Macrino suo S.*

Quia ipse cum prima cognovi, jungere extrema, quasi avulsa, cupio, te quoque existimo velle de Varenis et Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa hinc a Polyæno, inde a Magno. Finitis actionibus, Cæsar, “Neutra,” inquit, “pars de morâ queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ voluntatem.” Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est! Superest, ne rursus provinciæ, quod damnâsse dicitur, placeat, agatque penitentiam penitentis suæ. Vale.

(11.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Miraris, quod Hermes, libertus meus, hæreditarios agros, quos ego jusseram proscribi, non exspectatâ suctione, pro meo quincunce ex septingentis millibus

Corellia addixerit. Adjicias, posse eos nongentis milibus venire; ac tanto magis quaeris, an, quod gessit, ratum servem. Ego vero servo: quibus ex causis, accipe. Cupio enim et tibi probatum, et cohaeredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, majore officio jubente, secerno. Corelliam cum summâ reverentiâ diligo; primum, ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est; deinde, ut matri meae familiarissimam. Sunt mihi et cum marito ejus Minucio Fusco, optimo viro, vetera jura: fuerunt et cum filio maxima; adeo quidem, ut, praetore me, ludis meis praesederit. Haec, cum proxime istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex praediis meis, quod vellet et quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliae quidem possum. Igitur, cum obvenisset mihi haereditas, in qua praedia ista, scripsi ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit; exigentique, ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides, quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit? Superest, ut cohaeredes aequo animo ferant separatim me vendidisse, quod mihi licuit omnino vendere. Nec vero coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

(12.) *C. Plinius Minucio suo S.*

Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster, (quid enim non commune nobis?) si res posceret, uteretur, nisi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi, nescio, utique disperdendi, (*ὑμεῖς γὰρ κακοζήλοι*) si optima quaeque detraxeris. Quod si feceris, boni consulam. *Postea enim illis, ex aliqua occasione, ut meis, utar.*

et beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo, quod annotatum invenies, et supra scripto aliter explicitum. Nam, cum suspicarer futurum, ut tibi tumidius videretur, quod est sonantius et elatius, non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam et exilius, vel potius humilium et pejus, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar et exagitem? Hæc, ut inter istas occupationes aliquid aliquando rideres; illud serio. Vide, ut mihi viaticum reddas, quod impendi, datâ operâ cursore dimisso. Næ tu, cum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum, improbabis; negabisque ullius pretii esse, cujus pretium reperceris. Vale.

(13.) *C. Plinius Feroxi suo S.*

Eadem epistola et non studere te, et studere, significat. Ænigmata loquor. Ita plane, donec distinctius, quod sentio, enuntiem. Negat enim te studere: sed est tam polita, quæ, nisi a studente, non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam et otium perficis. Vale.

(14.) *C. Plinius Corellie suæ S.*

Tu quidem honestissime, quod tam impense et rogas et exigis, ut accipi jubeam a te pretium agrorum, non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti. Invicem ego et rogo et exigo, ut non solum, quid te, verum etiam quid me deceat, adspicias, patiarisque me, in hoc uno, tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

(15.) *C. Plinius Saturnino suo S.*

Requiris, quid agam? Quo nôsti, dstringor officio: amicis deservio; studeo interdum; quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia, quam que velis, agere, moleste ferrem, nisi ea, que agis, essent honestissima. Nam et reipublicæ suæ negotia curare, et disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci contubernium jucundum tibi futurum sciebam. Noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem esse (quod minus nôram) gratissimum, experior, cum tam jucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

(16.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Calestrium Tironem familiarissime diligo, et privati mihi et publicis necessitudinibus implicitum. Simul militavimus; simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in tribunatu, liberorum jure, præcessit; ego illum in præturâ sum consecutus, cum mihi Cæsar annum remisisset. Ego in villas ejus sæpe secessi; ille in domo meâ sæpe convaluit. Hic nunc pro consule provinciam Bæticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te, si voles vindictâ liberare, quos proxime inter amicos manumisisti. Nihil est quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum meâ causâ. Proinde nimiam istam verecundiam pone; teque, quid velis, consule. Illi tam jucundum, quod ego, quam mihi, quod tu jubes. Vale.

(17.) C. Plinius Celeri suo S.

Sua cuique ratio recitandi : mihi, (quod sæpe jam dixi) ut, si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror, quod scribis fuisse quosdam qui reprehenderent, quod orationes omnino recitarem : nisi vero has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quæ, non ostentationi, sed fidei veritatique, componitur : cur tragediam, quæ non auditorium, sed scenam et actores ; cur lyrica, quæ non lectorem, sed chorum et lyram, pœcunt. At horum recitatio usu jam recepta est : num ergo culpandus est ille qui cœpit ? quamquam orationes quoque et nostri quidam, et Græci, lectitaverunt. Supervacuum tamen est recitare, quæ dixeris. Etiam ; si eadem omnia, si iisdem omnibus, si statim recites : si vero multa inseras, multa commutes ; si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus, assumas, cur minus probabilis sit causa recitandi quæ dixeris, quam edendi ? Sed difficile est, ut oratio, dum recitatur, satisfaciat. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec vero ego, dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto : ac, primum, quæ scripsi, mecum ipse pertracto : deinde duobus aut tribus lego ; mox aliis trado annotanda ; notasque eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito : novissime, pluribus recito ; ac (si quid mihi credis) tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto sollicitius, intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus, judicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si locuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minus commoveris, quam si cum multis vel indoctis ? Nonne, cum surgis ad agendum, tunc maxime tibi ipse diffidis ? tunc commutata, non dico plurima, sed omnia cupis ? utique, si latior

scena, et corona diffusior: nam illos quoque sordidos pullatosque reveremur. Nonne, si prima quæque improbari putas, debilitaris et concidis? Opinor; quia in numero ipsò est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus, (hic scriptor tragœdiarum) si quid forte familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, "Ad populum provocho:" atque ita, ex populi vel silentio vel assensu, aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte, an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique et tamquam singulos observem, et tamquam non singulos timeam. Nam, quod M. Cicero de stilo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quod nos recituros cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non pœnitet me consuetudinis meæ, quam utilissimam experior: adeoque non deterreo sermunculis istorum, ut ultro te rogem, monstres aliquid, quod his addam. Nihil enim curæ meæ satis est. Cogito, quam sit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non et cum multis et sæpe tractandum, quod placere et semper et omnibus cupias. Vale.

(18.) *C. Plinius Caninio suo S.*

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Honesta consultatio; non expedita sententia. Numeres reipublicæ summam? verendum est ne dilabatur. Des agros? ut publici, negligentur. Equidem nihil commodius invenio, quam quod ipse feci. Nam, pro quingentis millibus nummum, quæ

in alimenta ingenuorum ingenuarumque promiseram, agrum ex meis, longe pluris, actori publico mancipavi: eundem, vectigali imposito, recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim et reipublicæ sors in tuto, nec reditus incertus; et ager ipse, propter id quod vectigal large supercurrit, semper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, quam donasse videor, erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas, anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

(19.) *C. Plinius Prisco suo S.*

Angit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum assidet Juniæ Virgini, sponte primum (est enim affinis), deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam Virgines, cum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiaeque mandantur: quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicita est. Insident febres; tussis increscit; summa macies, summa defectio: animus tantum et spiritus viget, Helvidio marito, Thrascæ patre, dignissimus. Reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore, conficiunt. Doleo enim, maximam feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illius! quæ sanctitas! quanta gravitas! quanta constantia! Bis maritum secuta in exsilium est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam, cum Senecio reus esset, quod de vitâ Helvidii libros composuisset, rogatumque se a Fanniâ in defensione dixisset, quærente minaciter Mettius Caro, an rogasset? respondit, "Rogavi." An commentarios scripturo dedisset? "Dedi." An sciente matre, "Nesciente." Postremo, nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos

libros, quamquam ex necessitate et metu temporum abolitos senatûs-consulto, publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exsilium exsilii causam. Eadem quam jucunda! quam comis! quam denique (quod paucis datum est) non minus amabilis, quam veneranda! Erit sane, quam postea uxoribus ostentare possimus: erit, a quâ viri quoque fortitudinis exempla sumamus, quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas, quæ leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsaque sedibus suis ruitura supra videtur, licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque factis assequentur, ut hæc non novissima occiderit? Me quidem illud etiam affigit et torquet, quod matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere) tantæ feminae matrem, rursus videor amittere, quam hæc, ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum; meque et novo pariter et reciso vulnere afficiet. Utramque colui; utramque dilexi; utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum. Non feci tamen paria; atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis, cum scriberem ad te, quas si Deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

(20.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Librum tuum legi; et, quam diligentissime potui, annotavi, quæ commutanda, quæ eximenda arbitraren. Nam et ego verum dicere assuevi, et tu libenter audire: neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc a te librum meum cum annotationibus tuis exspecto. O jucundas, o pulchras vices! quam me delectat, quod, si qua posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, quâ concordia, simplicitate, fide, vixerimus. Vale.

rarum et insigne, duos homines, ætate, dignitate pro-
pemodum æquales, nonnullius in literis nominis,
(cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me
simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equidem
adolescentulus, cum jam tu famâ gloriâque floreres,
te sequi, tibi, "longo, sed proximus, intervallo," et
esse et haberi concupiscebam. Et erant multa claris-
sima ingenia; sed tu mihi (ita similitudo naturæ fere-
bat) maxime imitabilis, maxime imitandus, vide-
baris. Quo magis gaudeo, quod, si quis de studiis
sermo, unâ nominamur; quod de te loquentibus sta-
tîm occurro. Nec desunt, qui utrique nostrûm præ-
ferantur. Sed nihil interest meâ, quo loco jungimur.
Nam mihi primus, qui a te proximus. Quin etiam
in testamentis debes annotâsse, (nisi quis forte alter-
utri nostrûm amicissimus) eadem legata, et quidem
pariter, accipimus. Quæ omnia huc spectant, ut in-
vicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos stu-
dia, mores, fama, suprema denique hominum judicia,
constringant. Vale.

(21.) *C. Plinius Cornuto suo S.*

Pareo, collega carissime; et infirmitati oculorum,
ut jubes, consulo. Nam et huc, tecto vehiculo undique
inclusus, quasi in cubiculo, perveni; et hîc, non stilo
modo, verum etiam lectionibus, difficulter, sed abs-
tineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis
velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus
quoque adopertis inferioribus fenestris, tantum um-
bræ, quantum luminis, habet. Sic paulatim lucem
ferre condisco. Balineum assumo, quia prodest; vi-
num, quia non nocet; parcissime tamen. Ita assuevi;
et nunc custos adest. Gallinam, ut a te missam,
libenter accepi; quam satis acribus oculis, quamquam
adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

(22.) *C. Plinius Falconi suo S.*

Minus miraberis, me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, cum scieris, quis ille, qualisque. Possum autem jam tibi et nomen indicare, et describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minucianus, ornamentum regionis meae, seu dignitate seu moribus. Natus splendide, abundat facultatibus; amat studia, ut solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, cum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

(23.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Gaudeo quidem esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis. Sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi, contra rationem aetatis, tantum laboris injungas. Quin immo denuntio, ut illum et domi, et intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, expectes. Etenim, cum a me, ut frater diligatur, non debet, ab eo quem ego parentis loco observo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

(24.) *C. Plinius Geminio suo S.*

Numidia Quadratilla paulo minus octogesimo aetatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore et robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit haereditatem, ex beate nepotem, ex tertiâ parte neptem. Neptem parum novi: nepotem

familiarissime diligo, adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac, primum, conspicuus formâ, omnes sermones malignorum et puer et juvenis evasit: intra quartum et vicesimum annum maritus, et, si Deus annuisset, pater. Vixit in contubernio aviæ delicatæ severissime, et tamen obæquentissime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effusius quam principi feminæ convenit. Hos Quadratus non in theatro, non domi, spectabat; nec illa exigebat. Audivi ipsam, cum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, ut feminam, in illo otio sexûs, laxare animum lusu calculorum, solere spectare pantomimos suos; sed, cum factura esset alterutrum, semper se nepoti suo præcepisse, abiret, studeretque; quod mihi non amore ejus magis facere, quam reverentiâ, videbatur. Miraberis, et ego miratus sum. Proximis sacerdotalibus ludis, productis in commissione pantomimis, cum simul theatro ego et Quadratus egredieremur, ait mihi: "Scis, me hodie primum vidisse saltantem aviæ meæ libertum?" Hoc nepos. At (hercule) alienissimi homines, in honorem Quadratillæ, (pudet me dixisse honorem) per adulationis officium, in theatrum cursitabant, exsultabant, plaudabant, mirabantur: ac deinde singulos gestus dominæ cum canticis reddebant; qui nunc exiguissimâ legata, theatralis operæ corollarium, accipient ab hærede, qui non spectabat. Hæc, quia soles, si quid incidit novi, non invitus audire; deinde, quia jucundum est mihi, quod ceperim gaudium, scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis. Lætor etiam, quod domus, aliquando C. Cassii (hujus, qui Cassianæ scholæ princeps et parens fuit), serviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, et decebit; rursusque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque, reddet, cum tantus orator inde procedet, quantum *jaris ille consultus. Vale.*

(25.) *C. Plinius Rufo suo S.*

O! quantum eruditorum aut modestia ipsorum, aut quies, operit, ac subtrahit famæ! At nos eos tantum, dicturi aliquid aut lecturi, timemus, qui studia sua proferunt; cum illi, qui tacent, hoc amplius præsent, quod maximum opus silentio reverentur. Expertus scribo, quod scribo. Terentius Junior, equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis provinciæ, integerrime functus, recepit se in agros suos; paratisque honoribus tranquillissimum otium prætulit. Hunc ego, invitatus hospitio, ut bonum patrem familiæ, ut diligentem agricolam, intuebar, de his locuturus, in quibus illum versari putabam: et cœperam, cum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quam tersa omnia! quam Latina! quam Græca! Nam tantum utrâque linguâ valet, ut eâ magis videatur excellere, quâ cum maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem, non in villâ, putes. Quid multa? auxit sollicitudinem meam; effecitque, ut illis, quos doctissimos novi, non minus hos seductos et quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim, ut in castris, sic etiam in literis nostris, plures cultu pagano, quos cinctos et armatos, et quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus, invenies. Vale,

(26.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Nuper me cujusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus servit; non appetit honores; opes negligit, et quantulumcumque, ut relicturus, satis habet. Tunc Deos, tunc hominem esse se, meminit; invidet, nemini;

neminem miratur; neminem despicit; ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit aut alitur: balinea imaginatur, et fontes. Hæc summa curarum, summa votorum; mollemque in posterum, et pinguem, si contingat evadere, hoc est, innoxiam beatamque, destinat vitam. Possum ergo, quod plurimis verbis, plurimis etiam voluminibus, philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihi que præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

(27.) *C. Plinius Suræ suo S.*

Et mihi discendi, et tibi docendi, facultatem otium præbet. Igitur perquam velim scire, esse phantasmata, et habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania et vanæ ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam, imprimis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc et obscurus, obtinenti Africam comes hæserat. Inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humanâ grandior pulchriorque; perterrito, Africam se, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Præterea, accedenti Carthaginem, egredientique nave, eadem figura in litore occurrisset narratur. Ipse certe, implicatus morbo, futura præteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne et magis terribile, et non minus mirum est, quod exponam, ut accepi? Erat Athenis spatiosa et capax domus, sed infamis et pestilens: persilentium noctis sonus ferri, et, si attenderes æcrius, strepitus vinculorum, longius primo, deinde et proximo, reddebatur: mox apparebat idolon, *senex macie et squalore confectus, promissâ barbâ, horrentâ*

capillo: cruribus compedes, manibus catenas, gerebat, quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diraeque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, et, crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abcesserat imago, memoria imaginis oculis inerrabat; longiorque causis timor erat. Deserta inde et damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta, proscribatur tamen, seu quis emere, seu quis conducere, ignarus tanti mali, vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus: legit titulum; auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percontatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit. Ubi coepit advesperascere, jubet sterni sibi primâ domûs parte: poecit pugillares, stilum, lumen: suos omnes in interiora dimittit; ipse, ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra et inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis: deinde concuti ferrum, vincula moveri. Ille non tollere oculos, non remittere stilum, sed obfirmare animum, auribusque prætere. Tum crebrescere fragor, adventare, et jam ut in limine, jam ut intra limen, audiri. Respicit; videt agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat, innuebatque digito, similis vocanti. Hic, contra, ut paulum exspectaret, manu significat; rursusque ceris et stilo incumbit. Illa scribentis capiti catenis insonabat. Respicit rursus, idem, quod prius, innuentem: nec moratus, tollit lumen, et sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis. Postquam deflexit in aream domûs, repente dilapsa deserit comitem; desertus herbas et folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus; monet, ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis et implicita, quæ corpus ævo terrâque putrefactum nuda et exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus postea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis possum.

Est libertus mihi [Marcus] non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quemdam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguū temporis medium, et rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio mixtus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt: et, quā venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos, dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi forte, quod non fui reus; futurus, si Domitianus (sub quo hæc acciderunt) diutius vixisset. Nam in scrinio ejus, datus a Caro, de me libellus inventus est. Ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex alterâ tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinere. Vale.

(28.) C. Plinius Septicio suo S.

Ais quosdam apud te reprehendisse, tamquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpâ benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius me nôrint? Sed, ut nôrint, quid invident mihi felicissimo errore? Ut enim non sint tales, quales a me prædicantur, ego tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant; nec sunt parum multi, qui

carpere amicos suos iudicium vocant: mihi ne persuadebunt, ut meos amari a me nimium Vale.

(29.) *C. Plinius Montano suo S.*

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, quod, nisi legeris, non potes credere. Tiburtinâ, intra primum lapidem, (proximavi) monumentum Pallantis, ita inscriptum: senatus, ob fidem pietatemque erga patronos menta prætoris decrevit, et sestertium centie quagies: cujus honore contentus fuit." E nunquam sum miratus, quæ sæpius a fortuna a iudicio proficiscerentur: maxime tamen hic tulus admonuit, quam essent mimica et inepti interdum in hoc cœnum, in has sordes, abijce quæ denique ille furcifer et recipere ausus est cusare, atque etiam, ut moderationis exemplum teris prodere. Sed quid indignor? Ridere se se magnum aliquid adeptos putent, qui huc tate perveniunt, ut rideantur. Vale.

(30.) *C. Plinius Genitori suo S.*

Torqueor, quod discipulum (ut scribis) spei amisisti, cujus et valetudine et morte in studia tua quidni sciam? cum sis omnium officiosissimus, cumque omnes, quos probatissime diligas. Me huc quoque urbana negotia sequuntur. Non desunt enim, qui me iudicium arbitrum faciant. Accedunt querelæ rusticorum auribus meis, post longum tempus, suo jure sententur. Instat et necessitas agrorum locandorum quam molesta: adeo rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precario studeo: et

men. Nam et scribo aliquid et lego : sed, cum lego, ex comparatione sentio, quam male scribam ; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, orationi Demosthenis *κατα Μελιτιου* confers ; quam sane, cum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim, ac pæne furiosum), sed tamen imitarer et sequerer, quantum aut diversitas ingeniorum, maximi et minimi, aut causæ dissimilitudo, pateretur. Vale.

(31.) *C. Plinius Cornuto suo S.*

Claudius Pollio amari a te cupit. Dignum hoc ipso, quod cupit ; deinde, quod ipse te diligit (neque enim fere quisquam exigit istud, nisi qui facit) ; vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pæne ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, cum simul militaremus, non solum ut commilito inspexi. Præerat alæ milliaris : ego, jussus a legato consulari rationes alarum et cohortium excutere, ut magnam quorumdam fœdamque avaritiam, et negligentiam parem, ita hujus summam integritatem, sollicitam diligentiam, inveni. Postea promotus ad amplissimas procurationes, nullâ occasione corruptus ab insito abstinentiæ amore deflexit ; nunquam secundis rebus intumuit ; nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit ; eâdemque firmitate animi laboribus suffecit, quâ nunc otium patitur. Quod quidem paulisper cum magnâ suâ laude intermisit et posuit, a Corellio nostro ex liberalitate Imperatoris Nervæ emendis dividendisque agris adjutor assumptus. Etenim quâ gloriâ dignum est, summo viro, in tantâ eligendi facultate, præcipue placuisse ? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis judiciis, in his Mursionii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus *memoriam tam gratâ prædicatione prorogat et exten-*

dit, ut librum de vitâ ejus (nam studia quoque, & alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchr istud, et raritate ipsâ probandum, cum plerique h tenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hu hominem, appetentissimum tui, (mihî crede) cœ plectere, apprehende, immo et invita, ac sic am tamquam gratiam referas. Neque enim obliganda sed remunerandus est in amoris officio, qui prius cœpit. Vale.

(32.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Delector, jueundum tibi fuisse Tironis mei adventum. Quod vero scribis, oblatâ occasione proconsulis, plurimos manumissos, unice lætor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen juvat, quod adjicis, te meque et gratiarum actione et laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἡδίστον ἀκούσµα πατρίδος, utique si te mereri putes. Vale.

(33.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Auguror (nec me fallit augurium) historias tuas immortales futuras; quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio. Nam, si esse nobis curæ solet, ut factes nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat? Demonstratio ergo, quamquam diligentiam tuam fugere non possit, cum sit in publicis Actis, demonstratio tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio, ornaveris. Dederat me senatus, cum Herennio Senec-

cione, advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Massam: damnatoque Massâ, censuerat, ut bona ejus publice custodirentur. Senecio, cum explorâset, consules postulationibus vacaturos, convenit me: et, "Quâ concordia," inquit, "injunctam nobis accusationem exsecuti sumus, hac adæamus consules, petamusque, ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent." Respondi, "Cum simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas putes partes nostras, senatûs cognitione finitâ?" Et ille, "Tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum provinciâ necessitudo, nisi ex beneficio tuo, et hoc recenti: ipse et natus ibi, et quæstor in eâ fui." Tum ego, "Si fixum tibi istud a se deliberatum, sequar te; ut, si qua ex hoc invidia, non tua tantum sit." Venimus ad consules: dicit Senecio, quæ res ferebat: aliqua subjungo. Vix dum conticueramus; et Massa, questus Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem, implêsse, impietatis reum postulat. Horror omnium: ego autem, "Vereor," inquam, "clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo prævaricationem objecerit, quod non et me reum postulavit." Quæ vox et statim excepta, et postea multo sermone celebrata est. Divus quidem Nerva, (nam privatus quoque attendebat his quæ recte in publico fierent) missis ad me gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam sæculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Hæc, utcumque se habent, notiora, clariora, majora, tu facies: quamquam non exigo, ut excedas actæ rei modum. Nam nec historia debet egredi veritatem, et honeste factis veritas sufficit. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER VIII.

(1.) *C. Plinius Septicio suo S.*

ITER commode explicui, excepto quod quidam et meis adversam valetudinem ferventissimis aestibus contraxerunt. Encolpius quidem lector, ille seris nostra, ille deliciæ, exasperatis faucibus pulvere, sanguinem rejecit. Quam triste hoc ipsi, quam acerbum mihi, si is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit! Quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quem aures meæ sic sequentur? Sed Dii lætiora promittunt. Stetit sanguis; resedit dolor. Præterea continens ipse, nos solliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas cæli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

(2.) *C. Plinius Calvisio suo S.*

Alii in prædia sua proficiscuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vinde-

ias certatim negotiatoribus ementibus: invitabat etiam, et quod tunc, et quod fore videbatur. Spes fellit. Erat expeditum, omnibus remittere æquaver, sed non satis æquum. Mihi autem egregium imprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, et in parvis, ut in alienis, ita in suis, agitare justitiam. Nam, si paria peccata, pares etiam laudes. æque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus viret, partem octavam pretii, quo quis emerat, consi: deinde his, qui amplissimas summas emtionis occupaverant, separatim consului. Nam et me agis juverant, et majus ipsi fecerant damnum. fitur his, qui pluris quam decem millibus emerant, illam communem et quasi publicam octavam, addi decimam ejus summæ, quâ decem millia excerrant. Vereor, ne parum expresserim: apertius callos ostendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi et quindecim millium octavam, et quinte millium decimam tulerunt. Præterea, cum restarem, quosdam ex debito aliquantum, quosdam liquid, quosdam nihil, reposuisse; nequâquam veni arbitrabor, quos non æquâset fides solutionis, et benignitate remissionis æquare. Rursus ergo iis, si solverant, ejus, quod solverant, decimam remisi. hoc enim aptissime et in præteritum singulis et cujusque merito gratia referri, et in futurum spes, cum ad emendum, tum etiam ad solvendum, licet videbantur. Magno mihi seu ratio hæc seu factas stetit: sed fuit tanti. Nam, regione totâ, et vitas remissionis, et forma, laudatur. Ex ipsis iam, quos non unâ (ut dicitur) perticâ, sed distincte adatimque tractavi, quanto quis melior et probior, nto mihi obligatior abiit, expertus non esse apud e,

Ἐν δὲ τῇ τιμῇ ἡ μὲν κακός, ἡδὲ καὶ εὐθλός.

(3.) *C. Plinius Sparso suo S.*

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile utrumque falli, et quia tam blandior mihi. Volo enim proxima quæque absolutissima videri: et ideo jam nunc, contra istum librum, faveo orationi, quam nuper in publicum dedi; communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexi expectationem tuam, quam vereor ne destituat oratio in manus sumpta. Interim tamen, tamquam placituram, (et fortasse placebit) exspecta. Vale.

(4.) *C. Plinius Caninio suo S.*

Optime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denique tam poëtica, et (quamquam in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, in-sessa castris montium abrupta; pulsum regiâ, pulsum etiam vitâ, regem nihil desperantem: super hæc, actos bis triumphos, quorum alter ex invictâ gente primus, alter novissimus fuit. Una, sed maxima, difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio, quamquam altissime assurgat, et amplissimis operibus increseat. Nonnullus et in illo labor, ut barbarâ et fera nomina, imprimis regis ipsius, Græcis versibus non resultent. Sed nihil est, quod non arte curâque, si non potest vinci, mitigetur. Præterea, si datur Homero et mollia vocabula et Græca ad lenitatem versûs contrahere, extendere, inflectere; cur tibi similis audentia, præsertim non delicata, sed necessaria, negetur?

PLINII EPIST. VIII. 5. 197

de, jure vatum, invocatis Diis, et, inter Deos, cujus res, opera, consilia, dicturus es, immitte tes; pande vela; ac, si quando alias, toto invehere. Cur enim non ego quoque poëtica cum? Illud jam nunc paciscor; prima quæque ut veris, mittito, inmo etiam antequam absolvas, erunt recentia et rudia, et adhuc similia nasus. Respondebis, non posse perinde carptim, ntexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Itaque et a me æstimabuntur ut cœpta: spectur ut membra; extremamque limam tuam ientur in scrinio nostro. Patere hoc me super habere amoris tui pignus, ut ea quoque nôrim, posse neminem velles. In summâ, poterô forscripta tua magis probare, laudare, quanto illa s cautiusque: sed ipsum te magis amabo, ma: laudabo, quanto celerius et incautius miseris.

(5.) *C. Plinius Geminio suo S.*

ve vulnus Macrinus noster accepit. Amisit in singularis exempli, etiam si olim fuisset. cum hac triginta novem annis sine jurgio, sine l. Quam illa reverentiam marito suo præstitit, ppa summam mereretur! quot quantasque vir- ex diversis ætatibus sumtas, collegit et miscuit! : quidem Macrinus grande solatium, quod tan- onum tamdiu tenuit: sed hoc magis exacer- quod amisit. Nam, fruendis voluptatibus, carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine simo, dum admittere avocamenta, et cicatricem ossit; quam nihil æque, ac necessitas ipsa, et nga, et satietas doloris, inducit. Vale.

(6.) *C. Plinius Montano suo S.*

Cognovisse jam ex epistolâ meâ debes, annoth me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione: "Huic senatus, ob fidem pietatemque erga patrones, ornamenta prætoris decrevit, et sestertio centies quinquagies: cujus honore contentus fui. Postea mihi visum est pretium operæ, ipsum sequerere. Inveni tam copiosum et effusum, ut in superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, misceantque, non dico in veteres Africanos, Achaïcos, Numantinos, sed hi proxiimi, Marii, Syllæ, Pompeii (nolo progredi longius infra Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui in censuerunt, putem, an miseros? Dicerem urbanos si senatum deceret urbanitas. Miseros ergo? nemo tam miser est, ut illa cogatur. Ambitio ergo et procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut in suum, per publicum dedecus, procedere velit in civitate, in quâ hic esset usus florentissimæ dignitatis ut primus in senatu laudare Pallantem posset? Mitto quod Pallanti servo prætoris ornamenta offeruntur quippe offeruntur a servis. Mitto, quod censeo "non exhortandum modo, verum etiam compellendum, ad usum aureorum annulorum:" erat enim contra majestatem senatus, si ferreis prætoris uteretur. Levia hæc et transeunda. Illa memorandi quod, nomine Pallantis, senatus (nec expiata potest curia est!) "Pallantis nomine, senatus gratias a Cæsari, quod et ipse cum summo honore mentionem ejus prosecutus esset, et senatui facultatem fecit testandi erga eum benevolentiam suam." Quid enim senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem se gratus videretur? Additur: "ut Pallas, cui omnes pro virili parte obligatos fatentur, singulari fidei, singularis industriæ, fructum meritissimo rat." Prolatos imperii fines, redditos exercitus

publicæ, credas. Adstruitur his, " cum senatui populoque Romano liberalitatis gratior representari nulla materia possit, quam si abstinentissimi fidelissimique custodis principalium opum facultates adjuvare contingeret." Hoc tunc votum senatûs, hoc præcipuum gaudium populi, hæc liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egestionem contingeret. Jam quæ sequuntur! " voluisse quidem senatum censere, dandum ex ærario sestertium centies quinquagies; et, quanto ab ejusmodi cupiditatibus remotior ejus animus esset, tanto impensius petere a publico parente, ut eum compelleret ad cedendum senatui." Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publicâ ageretur, Pallas rogaretur, ut senatui cederet, ut illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse advocatus esset, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Sprevit; quod solum potuit, tantis opibus publice oblati, arrogantius facere, quam si accepisset. Senatus tamen id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis: " Sed, cum Princeps optimus, parensque publicus, rogatus a Pallante, eam partem sententiæ, quæ pertinebat ad dandum ei ex ærario centies quinquagies sestertium, remitti voluisset; testari senatum, et se libenter ac merito hanc summam inter reliquos honores, ob fidem diligentiamque, Pallanti decernere cœpisse: voluntati tamen Principis sui, cui in nullâ re fas putaret repugnare, in hac quoque re obsequi." Imaginare Pallantem velut intercedentem senatûs-consulto, moderantemque honores suos; et sestertium centies quinquagies, ut nimium, recusantem, cum prætoriam ornamenta, tamquam minus, recepisset. Imaginare Cæsarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in senatu rogat. Imaginare senatum, usquequaque testantem, merito libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti cœpisse decernere; et perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur.

retur Principis voluntati, cui non esset fas repugnare. Ita, ne sestertium centies quæ Pallas ex ærario ferret, verecundiâ ipsius, senatûs opus fuit, in hoc præcipue non ob si in ullâ re putâset fas esse non obsequi existimas? Mane dum, et majora accipe. “ cum sit utile, Principis benignitatem, promti ad laudem præmiaque merentium, illustrari et maxime his locis, quibus incitari ad imita præpositi rerum ejus curæ possent; et Pallanti tatissima fides atque innocentia exemplo pro studium tam honestæ æmulationis posset; ea quarto Calendas Februarias, quæ proximæ fuisset amplissimo ordine optimus Princeps recitâset, tûsque consulta de iis rebus facta, in ære incidere idque æs figeretur ad statuam loricatam D. J. Parum visum, tantorum dedecorum esse cu testem: delectus est celeberrimus locus, in qu genda præsentibus, legenda futuris, proderen Placuit ære signari omnes honores fastidiosis mancipii; quosque repudiâset, quosque, quan ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa et inscu sunt publicis æternisque monumentis prætoria o menta Pallantis, sic quasi fœdera antiqua, sic q sacræ leges. Tanta Principis, tanta senatûs, t Pallantis ipsius quid dicam, nescio ut vel in oculis omnium figi, Pallas insolentiam suam, p entiam Cæsar, humilitatem senatus. Nec pu rationem turpitudini obtendere; egregiam qui pulchramque rationem, ut, exemplo Pallantis p miorum, ad studium æmulationis cæteri provoca tur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, c Pallas non [se dignabatur.] Inveniebantur tamen nesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod liberto, promitti servis, videbant. Quam juvat, q in tempora illa non incidi, quorum sic me, tamq illis vixerim, pudet! Non dubito, similiter affic Scio, quam sit tibi vivus et ingenuus animus: ”

que facilius est, ut me (quamquam indignatione, quibusdam in locis, fortasse ultra epistolæ modum extulerim) parum doluisse, quam nimis, credas. Vale.

(7.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Neque ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus, (sic enim scribis) sed ut discipulo magister (nam tu magister, ego contra; atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum misisti. Num potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum esse me, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem, debeam dici? Sumam tamen personam magistri; exseramque in librum tuum jus, quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

(8.) *C. Plinius Romano suo S.*

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? si nondum, (et puto nondum: alioqui narrâsses mihi) vide; quem ego (pœnitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis assurgit, antiquâ cupressu nemorosus et opacus: hunc subter fons exit, et exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque, facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus et vitreus, ut numerare jactas stipes et relucentes calculos possis. Inde, non loci devexitate, sed ipsâ sui copiâ et quasi pondere, impellitur. Fons adhuc, et jam amplissimum flumen, atque etiam navium patiens, quas, obvias quoque, et contrario nisu in diversa tendentes, transmittit et perfert; adeo validus, ut illâ quâ properat ipse, quamquam per solum planum, remis non adjuvetur; idem ægerrime remis contisque superetur *adversus*. Jucundum utrumque per jocum ludumque

fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, o labore, variare. Ripæ fraxino multâ, multâ po vestiantur; quas perspicuus amnis, velut mersa ridi imagine annumerat. Rigor aquæ certaverit bus, nec color cedit. Adjacet templum priscum et giosum. Stat Clitumnus ipse amictus ornatusque textâ. Præsens numen, atque etiam fatidicum, cant sortes. Sparsa sunt circa sacella complura, idemque Dei: sua cuique veneratio, suum non quibusdam vero etiam fontes. Nam, præter il quasi parentem cæterorum, sunt minores, capite creti; sed flumini miscentur, quod ponte transitur. Is terminus sacri profanique. In supere parte navigare tantum, infra etiam natare, costum. Balineum Hispellates, quibus illum lo Divus Augustus dono dedit, publice præbent; bent et hospitium. Nec desunt villæ, quæ, so fluminis amœnitatem, margini insistunt. In sum nihil erit, ex quo non capias voluptatem. Nam debis quoque, et leges multa multorum omnibus lumnis, omnibus parietibus inscripta, quibus ille Deusque celebratur. Plura laudabis; non ridebis; quamquam tu vero (quæ tua human nulla ridebis. Vale.

(9.) *C. Plinius Urso suo S.*

Olim non librum in manus, non stilum, su
Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid d
que illud iners quidem, jucundum tamen, nihil ag
nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec
cedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia t
ut amicitiae officium deseratur: quod religiosiss
custodiendum, studia ipsa præcipiunt. Vale.

(10.) *C. Plinius Fabato, prosocero suo, S.*

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se pręgnantem esse puellariter nescit, ac per hoc quędam custodienda pręgnantibus omittit, facit omittenda: quem errorem magnis documentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias, senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere Dii gratias, quod ita tibi in pręsentia pronepotes negaverunt, ut servarent neptem, illos reddituri: quorum nobis spem certiores hęc ipsa, quamquam parum prospere explorata, fecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere primum ad honores iter, et audita latius nomina, et non subitas imagines, relicturus. Nascantur modo; et hunc nostrum dolorem gaudio mutent. Vale.

(11.) *C. Plinius Hispullę suę S.*

Cum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam maternę indulgentiã molliorem, intelligo, prius tibi, quod est posterius, nuntiandum, ut pręsumpta lætitię sollicitudini locum non relinquat: quamquam vereor, ne, post gratulationem quoque, in metum redeas, atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul, quod periclitata sit, perhorrescas. Jam hilaris, jam sibi, jam mihi reddita, incipit refici, transmissumque discrimen convalescendo metiri. Fuit alicui in summo discrimine (impune dixisse liceat); fuit nullã suã culpã, ætatis aliquã; inde abortus, et ignorati uteri triste experimentum. Proinde, etsi non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote ejus aut nepte

solari, memento tamen dilatum magis istud, quam negatum, cum salva sit, ex quâ sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia. Vale.

(12.) *C. Plinius Minuciano suo S.*

Hunc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito, quem ego audire nescio magis debeam an cupiam. Vir est optimus, et inter præcipua sæculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit; multorumque, qui aliqua componunt, portus, sinus, præmium, omnium exemplum; ipsarum denique literarum jam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recitantibus præbet: auditoria, non apud se tantum, benignitate mirâ frequentat: mihi certe, si modo in Urbe est, defuit nunquam. Porro tanto turpius gratiam non referre, quanto honestior causa referendæ. An, si litibus tenerer, obstrictum esse me crederem obeunti vadimonia mea; nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minus obligor tantâ sedulitate celebranti, in quo obligari ego, ne dicam solo, certe maxime possum? Quod si illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia deberem, sollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo et maximo, et in summâ severitate dulcissimo, vel honestate materia. Scribit exitus illustrium virorum, in his quorumdam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exsequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

(13.) *C. Plinius Geniali suo S.*

Probo, quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere, quid laudandum, quid reprehendendum; simul ita institui, ut verum dicere assuescas. Vides, quem sequi, cujus debeas implere vestigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum et conjunctissimum exemplar; qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

(14.) *C. Plinius Aristoni suo S.*

Cum sis peritissimus et privati juris et publici, cujus pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in senatu proxime, necne: non ut in præteritum (serum enim), verum ut in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, "Cur quæris, quod nōsse debebas?" Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris senatorii, oblivionem quamdam et ignorantiam induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere quod in usu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quæ acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos et imperitos deprehendit; cujus dulcedine accensi, cogimur quædam facere ante, quam nōsse. Erat autem antiquitus institutum, ut a majoribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis, disceremus, quæ facienda mox ipsi, ac per vices quasdam tradenda minoribus, haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, assuescerent. Inde honores petitori assistebant curiæ foribus, et consilii publici spectatores, antequam consortes, erant. Suus cuique parens pro

magistro, aut, cui parens non erat, maximus que et vetustissimus pro parente. Quæ potes ferentibus, quod censentibus jus, quæ vis magistris, quæ cæteris libertas, ubi cedendum, ubi tendum, quod silendi tempus, quis dicendi n quæ distinctio pugnantium sententiarum, quæ cutio prioribus aliquid addentium, omnem de senatorium morem, (quod fidelissimum præci genus) exemplis docebantur. At nos juvenes f quidem in castris: sed, cum suspecta virtus, i in pretio, cum ducibus auctoritas nulla, nulla bus verecundia, nusquam imperium, nusqua sequium, omnia soluta, turbata, atque etiam i trarium versa, postremo obliviscenda magis, tenenda. Iidem prospeximus curiam, sed curia pidam et elinguem, cum dicere quod velles, p losum, quod nolles, miserum esset. Quid tu potuit? quid didicisse juvit, cum senatus a otium summum, aut ad summum nefas, vocat et modo ludibrio, modo dolori retentus, nun seria, tristia sæpe, censeret? Eadem mala jam tores, jam participes malorum, multos per vidimus, tulimusque, quibus ingenia nostra i terum quoque hebetata, fracta, contusa sunt. tempus, (nam tanto brevius omne, quanto f tempus) quo libet scire, quid simus; libet ex quod sumus. Quo justius peto, primum, ut eri quis est error) tribuas veniam; deinde me scientiâ tuâ, cui semper fuit cura, sic jura pub privata, sic antiqua ut recentia, sic rara ut as tractare. Atque ego arbitror, illis etiam, quibu rimarum rerum agitatio frequens nihil esse igit patiebatur, genus quæstionis, quod affero ad t non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. et ego excusator, si forte sum lapsus; et tu d laude, si potes id quoque docere, quod, in ol est, an didiceris. Referebatur de libertis A *Dextri consulis, incertum suâ an suorum voce*

lere an obsequio, peremti. Hos alius, (quis? Ego; sed nihil refert) post quæstionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos, arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non possent esse nisi singulæ. Quid enim commune habet occidere et relegare? non (hercule) magis quam relegare et absolvere: quamquam prior aliquanto est sententiæ relegantis, quæ absolvit, quam quæ occidit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, hæc adimit: cum interim, et qui morte puniebant, et qui relegabant, unâ sedebant, et temporariâ simulatione concordia discordiam differebant. Ego postulabam, ut tribus sententiis constaret suus numerus, nec se brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali supplicio afficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim contra absolventes, mox dissensuri, congregarentur, quia parvulum referret, an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem, qui libertos relegandos, servos supplicio afficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam; hunc autem, qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam, si oportuisset dividi sententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum posset jungi sententia duorum tam diversa consentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te, tamquam ibi; sic peractâ re, tamquam adhuc integrâ, rationem iudicii mei reddere; quæque tunc carptim, multis obstrepentibus, dixi, nunc per otium jungere. Fingamus tres omnino iudices in hanc causam datos esse: horum uni placuisse perire libertos; alteri, relegari; tertio, absolvi: utrumne sententiæ duæ, collatis viribus, novissimam periment, an separatim unaquæque tantundem, quantum altera, valebit; nec magis poterit cum secundâ prima connecti, quam secunda cum tertiâ? Igitur in senatu quoque numerari tamquam contrariis debent, quæ tamquam diversæ dicuntur. Quod si unus atque idem et perdendos cen-

seret et relegandos, num ex sententiâ unius et perire possent et relegari? Num denique omnino una sententia putaretur, quæ tam diversa conjungeret? Quæ admodum igitur, cum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest una sententia, quæ dicitur a duobus, quæ non videretur una, si ab uno diceretur? Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis et relegantis, cum ita discessionem fieri jubet: "Qui hæc sentitis, in hanc partem; qui alia omnia, in illam partem ite, quâ sentitis?" Examina singula verba; expende. "Qui hæc censetis," hoc est, qui relegandos putatis, "in hanc partem," id est, in eam, in quâ sedet, qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. "Qui alia omnia:" animadvertis, ut non contenta lex dicere "alia," addiderit, "omnia." Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? "in illam partem ite, quâ sentitis." Nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? non consul etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi, debeat, non tantum sollennibus verbis, sed manu gestuque, demonstrat? At enim futurum est, ut, si dividantur sententiæ interficientis et relegantis, prævaleat illa, quæ absolvit. Quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius: oportet tamen eos, qui puniunt, et qui relegant, absolventibus primum, mox inter se, comparari. Scilicet ut, in spectaculis quibusdam, sors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat; sic in senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: et ex duabus sententiis eam, quæ superior exierit, tertia expectat. Quid? quod, primâ sententiâ comprobatâ, cæteræ perimantur. Quâ ergo ratione potest esse [non] unus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim in alia

ant, frustra postea in eo dissentient ab eo, cui ante consenserint. Sed quid ego similis docenti, licere velim, an sententias dividi, an iri in sinoportuerit? Obtinui quidem, quod postulabam: minus tamen quæro, an postulare debuerim, an ere, quemadmodum abstinuit is, qui ultimum iudicium sumendum esse censebat. Nescio an certe æquitate postulationis meæ victus, omissâ iustitiâ suâ, accessit releganti; veritus scilicet, ne, viderentur sententiæ (quod alioqui fore videbatur), quæ absolvendos esse censebat, numero præterita. Etenim longe plures in hac unâ, quam in his singulis erant. Tum illi quoque, qui auctore eius trahebantur, transeunte illo destituti, relinquent sententiam ab ipso auctore desertam, secusunt quasi transfugam, quem ducem sequentur. Sic ex tribus sententiis duæ factæ; tenuitque duabus altera, tertiâ expulsâ; quæ cum ambas vincere non posset, elegit ab utrâ vinceretur. Vale.

(15.) *C. Plinius Juniori suo S.*

peravi te tot pariter missis voluminibus; sed non vi, primum, quia exegeras; deinde, quia scriptam graciles istic vindemias esse, ut plane scirem vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Nam ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quolibet scribere, quæ legas; sit modo, unde hæc emi possint: quæ si scabræ bibulæve sint, non scribendum, aut necessario, quidquid scripseris boni malive, delebimus. Vale.

(16.) *C. Plinius Paterno suo S.*

offecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, etiam juvenum. Solatia duo, nequâquam paria

tanto dolori, solatia tamen: unum, facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdisse, quos jam liberos perdidit); alterum, quod permitto servis quoque quasi testamenta facere; eaque, ut legitima, custodio. Mandant rogantque, quod visum: pareo, ut jussus. Dividunt, donant, relinquunt, duntaxat intra domum: nam servis respublica quaedam et quasi civitas domus est. Sed, quamquam his solatiis acquiescam, debilitor et frangor eadem illâ humanitate, quæ me, ut hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen vehim durior fieri: nec ignoro alios hujusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum; eoque sibi magnos homines et sapientes videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio: homines non sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire, resistere tamen, et solatia admittere, non, solatiis non egere. Verum de his plura fortasse quam debui, sed pauciora quam volui. Est enim quaedam etiam dolendi voluptas; præsertim si in amici sinu defleas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

(17.) *C. Plinius Macrino suo S.*

Num istic quoque immite et turbidum cœlum? hîc assiduæ tempestates, et crebra diluvia. Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis alte superfunditur. Quamquam fossâ, quam providentissimus Imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis; quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quæ solet flumina accipere, et permixta devehere, velut obvius, sistere cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimum amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magnâ ex parte nemora, quibus inumbratur, fregit et rapuit. Subruit montes; et, decidentium mole pluribus locis clausus, dam am-

sum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas eiecit atque extulit. Viderunt, quos excelsioribus terris illa tempestas [non]prehendit, alibi divitum apparatus, et gravem supellectilem, alibi instrumenta ruris; ibi boves, aratra, rectores; hæc soluta et libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes [atque culmina,] varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non adscendit amnis. Nam, pro amne, imber assiduus, et dejecti nubibus turbines: proruta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monumenta. Multi ejusmodi casibus debilitati, obruti, obtriti; et aucta luctibus damna. Ne quid simile istic, pro mensurâ periculi, vereor; teque rogo, si nihil tale, quam maturissime sollicitudini meæ consulas: sed et, si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adversa, an expectes; nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse; timeas, quantum possit accidere. Vale.

(18.) *C. Plinius Rufino suo S.*

Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum; cum Dotius Tullus longe melior apparuerit morte, quam â. Nam, cum se captandum præbuisset, reliquit unum hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia itam fratre adoptaverat. Prosecutus est nepotes nimis jucundissimisque legatis; prosecutus etiam nepotem. In summâ, omnia pietate plenissima; tanto magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo totâ civitate sermones. Alii fictum, ingratum, morem loquuntur; seque ipsos, dum insectantur, turpissimis confessionibus produnt, qui de ti de patre, avo, proavo, quasi de orbo, querantur, contra, hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit is improbas spes hominum, quos sic decipere,

pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum alio testamento mori: neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancius, per osus generum suum Domitium Lucanum (frater is Tulli), sub eâ conditione filiam ejus, neptem suam, effecerat hæredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater; adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestatem emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, et quidem cum opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent, invitissimis, a quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen assumsit, reliquit testamentum ante octo et decem annos nuncupatum; adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, mira felicitas horum; illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, ut reliqua cum fratre quæsita, transmittenda erat filiae fratris, a quo Tullus ex asse hæres institutus, prælatusque filiae fuerat, ut conciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit; in quo denique omnibus affinitatibus, pro cujusque officio, gratia relata est, relata et uxori. Accepit amœnissimas villas, accepit magnam pecuniam, uxor optima et patientissima, ac tanto melius de viro merita, quanto magis est reprehensa, quod nupsit. Nam mulier, natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore secuta matrimonium videbatur divitis senis, ita perditum morbo, ut esse tædio posset uxori, quam juvenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extortus et fractus, tantas opes solis oculis obibat; ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (*scædum miserandumque dictu*) dentes lavandos fricandosque præbebat. Auditum frequenter ex illo, cum

quereretur de contumeliis debilitatis suæ, digitos se servorum suorum quotidie lingere. Vivebat tamen, et vivere volebat, sustentante maxime uxore, quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perseverantiâ verterat. Habes omnes fabulas Urbis: nam sunt omnes fabulæ Tullus. Expectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos, eodem quo emerat die, instruxerit plurimis et antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistolâ dignum, ne gravare. Nam, cum aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

(19.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Et gaudium mihi et solatium in literis: nihilque tam lætum, quod his lætius, nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque et infirmitate uxoris, et meorum periculo, quorundam vero etiam morte turbatus, ad unicum doloris levamentum, studia, confugi, quæ præstant, ut adversa magis intelligam, sed patientius feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, in primis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistolâ accipies; quia vereor, ne ipse, ut tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori, ut scriberem, potui; ut vacuo animo lætoque, non potui. Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

(20.) *C. Plinius Gallo suo S.*

Ad quæ noscenda, iter ingredi, transmittere mare, solemus, ea sub oculis posita negligimus; seu quia ita naturâ comparatum, ut, proximorum incuriosâ,

longinqua sectemur; seu quod omnium rerum cupidus languescit, cum facilis occasio est; seu quod differimus, tamquam sæpe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quæcumque de causâ, permulta in Urbe nostrâ, juxtaque Urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem, novimus; quæ si tulisset Achaïa, Ægyptus, Asia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, lustrata, haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiivi pariter, et vidi. Exegerat prosocer meus, ut Amerina prædia sua inspicerem. Hæc perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quædam incredibilia narrantur. Pervenit ad ipsum. Lacus est in similitudinem jacentis rotæ circumscriptus, et undique æqualis; nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, et quasi artificis manu cavata et excisa. Color cœruleo albidior, viridior et pressior sulfuris; odor saporque medicatus; vis, quâ fracta solidantur. Spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, et fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim), sed innatant insulæ herbidæ, omnes arundine et junco tectæ, quæque alia fecundior palus, ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut modus: cunctis margo derasus, quia, frequenter vel litori vel sibi illisæ, terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinæ humili radice descendunt. Hæc ab omni latere perspicitur, eadem aquâ suspensa pariter et mersa. Interdum junctæ copulatæque et continenti similes sunt; interdum discordantibus ventis digeruntur; nonnunquam, destitutæ tranquillitate, singulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cymbulæ onerariis, adhærescunt: sæpe inter se majores minoresque quasi cursum certamenque desumunt. Rursus, omnes in eundem locum appulsæ, quâ steterunt, promovent terram, et modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque: ac tum demum, cum medium tenuère, non contra-

hunt. Constat, pecora, herbas secuta, sic in insulas illas, ut in extremam ripam, procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam, litori abrepta, quasi illata et imposita, circumfusum undique lacum paveant. Mox, quo tulerit ventus, egressa, non magis se descendisse sentire, quam senserint adscendisse. Idem lacus in flumen egeritur, quod, ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur, alteque conditum meat: ac, si quid, ante quam subduceretur, accepit, servat et profert. Hæc tibi scripsi, quia nec minus ignota, quam mihi, nec minus grata, credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æque, ac naturæ opera delectant. Vale.

(21.) *C. Plinius Arriano suo S.*

Ut in vitâ, sic in studiis, pulcherrimum et humanissimum æstimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam, excedat, Quâ ratione ductus, graviora opera lusibus jocisque distinguo. Ad hos proferendos, et tempus et locum opportunissimum elegi: utque jam nunc assuescerent et ab otiosis et in triclinio audiri, Julio mense, quo maxime lites interquiescunt, positus ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogarer; quod mihi causam præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis, ut irreverentem operis, argueret, quod, recitaturus, quamquam et amicis et paucis, idem iterum amicis, foro, et negotiis, non abstinissem. Addidi, hunc ordinem me et in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi, scriberem. Liber fuit et opusculis varius et metris. Ita solemus, qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc assensus audientium exegit. Et tamen, ut alii transeunt quædam, imputantque, quod trans

eant; sic ego nihil prætereo, atque etiam, terire me, dico. Lego enim omnia, ut omnem : quod contingere non potest electa rec. At illud modestius, et fortasse reverentius simplicius et amantius. Amat enim, qui se putat, ut tædium non pertimescat. Alioqui stant sodales, si conveniunt voluptatis su. Delicatus, ac similis ignoto est, qui amici librum mavult audire, quam facere. Non dicit te (pro cæterâ mei caritate) quam mihi legere hunc adhuc musteum librum. Legi tractatum ; quæ causa recitandi fuit : et tamen nulla jam ex eo nôsti. Hæc, vel emendata vel (quod interdum longiore morâ solet) facta, quasi nova rursus et rescripta, cognoscit plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur manent. Vale.

(22.) C. Plinius Geminio suo

Nôstine hos, qui, omnium libidinum aliorum vitiiis irascuntur, quasi invideant, sive puniunt, quos maxime imitantur? etiam, qui non indigent clementiâ ullius, nisi quam lenitas deceat. Atque ego optimum datissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit quam ipse quotidie peccet; ita peccatis tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc ceteris foris, hoc in omni vitæ genere, teneamus, implacabiles simus, exorabiles istis etiam, veniam, nisi sibi, nesciunt: mandemusque ut quod vir mitissimus, et ob hoc quoque in Thrasea, crebro dicere solebat: "Qui vitia mines odit." Quæris fortasse, quo committam scribam. Nuper quidam Sed melius quamquam ne tunc quidem. Vereor enim quod improbo eos sectari, carpere, fere

cum maxime præcipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscumque, sileatur: quem insignire, exempli nonnihil, non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

(23.) *C. Plinius Marcellino suo S.*

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo meâ induerat: suffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat: ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro, uteretur. Rarum hoc in adolescentibus nostris: nam quotusquisque vel ætati alterius vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiunt; statim sciunt omnia: neminem verentur; imitantur neminem; atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus, cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quod discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitæ, consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: et erat factus, vel eo quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro, præstitit! quem, legatum, tribunus, ita et intellexit et cepit, ut, ex Germaniâ in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes assectatorque, sequeretur. Quâ industriâ, quâ modestiâ quæstor consulibus suis (et plures habuit) non minus jucundus et gratus, quam utilis fuit! quo discursu, quâ vigilantia, hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petiit! Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Obversantur cassi oculis labores, et infructuosæ preces, et honor, quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penetibus meis sumtus: redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea,

illi sermones, illæ consultationes. Afficior adolescentiâ ipsius; afficior necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paulo ante sustulerat. Tot spes, tot gaudia, dies unus in adversa convertit. Modo designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignarâque patriæ, reliquit. Accedit lacrymis meis, quod, absens et impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse, cognovi, ne gravissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, cum scriberem hæc, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

(24.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Amor in te meus cogit, non ut præcipiam, (neque enim præceptore egēs) admoneam tamen, ut, quæ scis, teneas et observes, aut scias melius. Cogita, te missum in provinciam Achaïam, illam veram et meram Græciam, in quâ primum humanitas, literæ, etiam fruges inventæ esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines maxime homines, ad liberos maxime liberos, qui jus, a naturâ datum, virtute, meritis, amicitia, fœdere denique et religione, tenuerunt. Reverere conditores Deos, et nomina Deorum: reverere gloriam veterem, et hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus sacra. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex cujusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil ex jactatione, decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse terram, quæ nobis miserit jura, quæ leges, non victis, sed petentibus, dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedæmonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, et residuum libertatis no-

men, eripere, durum, ferum, barbarumque est. Vides a medicis, quamquam in adversâ valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quæque civitas fuerit; non ut despicias, quod esse desierit. Absit superbia, asperitas; nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi humilis et sordidus, et qui se primus ipse contemnit? Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur: male terrore veneratio acquiritur; longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas; manet amor: ac, sicut ille in odium, hic in reverentiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsum interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordinatio everisione, libertas servitute, mutetur! Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quæsturæ tuæ fama, quam ex Bithyniâ optimam revexisti: onerat testimonium Principis: onerat tribunatus, prætura, que hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo agis nitendum est, ne in longinquâ provinciâ, quam barbarâ, ne inter servientes, quam liberos, ne re, quam judicio missus, ne rudis et incognitus, um exploratus probatusque, humanior, melior, itior, fuisse videaris: cum sit alioquin (ut sæpe isti, sæpe legisti) multo deformius amittere, quam assequi laudem. Hæc, velim, credas, (quod initio) scripsisse me admonentem, non præcipientem; equam præcipientem quoque. Quippe non ve in amore ne modum excesserim. Neque enim ulum est, ne sit nimium, quod esse maximum Vale.

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBER IX.

(1.) *C. Plinius Maximo suo S.*

SÆPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam, (immo et pro te et in illum; ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres: quod nunc præcipue, morte ejus auditâ, et hortor et moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam; sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud,

Ουχ ὅσση φθιμένοισι

Nam, quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tamquam viventem

adhuc, editur, si editur statim. Igitur, si quid aliud in manibus, interim differ: hoc perface, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur: sed jam videtur et tibi, cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, et temporis ratio præcidit. Vale.

(2.) *C. Plinius Sabino suo S.*

Facis jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas, flagitas; in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar plerumque frigidis negotiis, quæ simul et avocant animum, et minuunt. Præterea, nec materia plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim et copiosissimum ingenium, et ingenio quâ varietas rerum, quâ magnitudo, largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis; nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, cum arma vestra, cum castra, cum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes (ut puto) justam excusationem, quam tamen, dubito, an tibi probari velim. Est enim summi amoris, negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

(3.) *C. Plinius Paulino suo S.*

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ mansuræque famæ præsumptione perfruitur, certusque posteritatis, cum futurâ gloriâ vivit. Ac mihi, nisi præsumium æternitatis ante oculos, pingue illud *al-*
tumque otium placeat. Etenim omnes homines æ-

bitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare; et illos quidem contendere, eniti; hos quiescere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare; ut video multos, miserâ simul et ingrâtâ imagine industriæ, ad vilitatem sui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut desinam mecum, si dissenties tu: quamquam non dissenties, ut qui semper clarum aliquid et immortale meditaris. Vale.

(4.) *C. Plinius Macrino suo S.*

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistolâ accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe desinere videatur: nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo undecumque inceperis, ubicumque desieris, quæ deinceps sequentur, et quasi incipientia, legere, et quasi cohærentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus, judicare. Vale.

(5.) *C. Plinius Tironi suo S.*

Egregie facis, (inquiro enim, et perseverare) quod justitiam tuam provincialibus multâ humanitate commendas: cujus præcipuâ pars est honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, ut simul a principibus diligere. Plerique autem, dum verentur, ne gratiæ potentium nimium impertire videantur, sinisteritatis, atque etiam malignitatis, famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti; scio: sed temperare mihi non possum, quominus laudem (similis monenti), quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias: quæ si confusa, turbata, permixta sunt, nihil est ipsâ æqualitate inæqualius. Vale.

(6.) *C. Plinius Calvisio suo S.*

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundissimâ quiete transmisi. "Quemadmodum," inquis, "in Urbe potuisti?" Circenses erant; quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil, quod non semel spectâsse sufficiat. Quo magis miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines, videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte, traherentur, esset ratio nonnulla. Nunc favent panno; pannum amant: et, si, in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc, transferatur, studium favorque transibit; et repente agitadores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas, in unâ vilissimâ tunicâ; mitto, apud vulgus, quod vilius tunicâ; sed apud quosdam graves homines: quos ego cum recordor in re inani, frigidâ, assiduâ, tam insatiabiliter desiderere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capior. Ac per hos dies libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

(7.) *C. Plinius Romano suo S.*

Ædificare te scribis. Bene est: inveni patrocinium. Ædifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in litore plures villæ meæ: sed duæ, ut maxime delectant, ita exercent. Altera, imposita saxis, more Baiano, lacum prospicit: altera, æque more Baiano, lacum tangit. Itaque illam tragediam, hanc appellare comœdiam, soleo; illam, quod, quasi cothurnis; hanc, quod quasi socculis, sustinetur. Sua utrique amenitas; et utraque

possidenti ipsâ diversitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius, utitur : hæc unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit : illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hîc spatiosissimo xysto leviter inflectitur : illa fluctus non sentit, hæc frangit : ex illâ possis despiciere piscantes, ex hac ipse piscari, hânumque de cubiculo, ac pæne etiam de lectulo, ut e naviculâ, jacere. Hæ mihi causæ utrique, quæ desunt, adstruendi, ob ea, quæ supersunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

(8.) *C. Plinius Augurino suo S.*

Si, laudatus a te, laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam, videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc unâ eâdemque de causâ. Nam et tu, quæ de amicis, optime scribis; et ego quæ de me, ut optima, lego. Vale.

(9.) *C. Plinius Coloni suo S.*

Unice probo, quod Pompeii Quintiani morte tam dolenter afficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas; non ut plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, obliviscuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tuâ morte, non possit. Et (hercule) is fuit Quintianus, quem diligî deceat exemplo ipsius. Felices amabat; miseros tuebatur; desiderabat amicos. Jam illa, quanta probitas in ore! quanta in sermone concitatio! quam pari librâ gravitas comitasque! quod

studium literarum ! quod iudicium ! quâ pietate cum
 issimillimo patre vivebat ! quam non obstabat illi,
 uominus vir optimus videretur, quod erat optimus
 lius ! Sed quid dolorem tuum exulcero ? quam-
 uam sic amâsti juvenem, ut hoc potius, quam de
 lo sileri, velis ; a me præsertim, cujus prædicatione
 utas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ip-
 samque illam, quâ est raptus, ætatem posse restitui
 /ale.

(10.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Cupio præceptis tuis parere : sed aprorum tanta
 enuria est, ut Minervæ et Dianæ (quas ais pariter
 olendas) convenire non possit. Itaque Minervæ tan-
 um serviendum est, delicate tamen, ut in secessu,
 t æstate. In viâ plane nonnulla leviora, statimque
 elenda, eâ garrulitate quâ sermones in vehiculæ se-
 antur, extendi. His quædam addidi in villâ, cum
 liud non liberet. Itaque poëmata quiescunt, quæ tu
 iter nemora et lucos commodissime perfici putas.
)ratiunculam unam, alteram, retractavi ; quam-
 uam id genus operis inamabile, inamœnum, magis-
 ue laboribus ruris quam voluptatibus simile. Vale.

(11.) *C. Plinius Geminio suo S.*

Epistolam tuam jucundissimam accepi, eo max-
 ne, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris
 useri posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa, quam
 onstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendi-
 ala nonnulla : circumfer oculos, et occurrent. Bibli-
 polas Lugduni esse non putabam : ac tanto liben-
 us ex literis tuis cognovi, venditari libellos meos,
 uibus peregre manere gratiam, quam in Urbe col-
 gerint, delector. Incipio enim satis absolutum exia-

timare, de quo tantâ diversitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

(12.) *C. Plinius Juniori suo S.*

Castigabat quidam filium suum, quod paulo sumtuosius equos et canes emeret. Huic ego, juvene digresso, "Heus tu! nunquamne fecisti, quod a patre corripri posset? Fecisti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget?" Hæc tibi, admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita et illum puerum esse, et te fuisse; atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, et hominem esse te, et hominis patrem. Vale.

(13.) *C. Plinius Quadrato suo S.*

Quanto studiosius intentiusque legisti libros quos de Helvidii ultione composui, tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quæ extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuisti. Occiso Domitiano, statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, prætorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui, metu temporum, nomen ingens, pares virtutes, secessu tægebatur. Fuerat cum Arriâ et Fanniâ, quarum altera Helvidii noverca, altera mater novercæ. Sed non ita

ra privata, ut publicum fas, et indignitas facti, ampli ratio incitabat. Ac, primis quidem diditæ libertatis, pro se quisque inimicos suos, et minores, incondito turbidoque clamore posuerant simul, et oppresserant. Ego et modestius stantius arbitratus immanissimum reum non uni temporum invidiâ, sed proprio crimine, Cum jam satis primus ille impetus [defructus,] et languidior in dies ira ad justitiam redquamquam tum maxime tristis, amissâ nuper mitto ad Anteam (nupta hæc Helvidio furogo, ut veniat, quia me recens adhuc luctus contineret. Ut venit, "Destinatum est," in "mihi, maritum tuum non inultum pati; Arris et Fannis" (ab exsilio redierant): sule te, consule illas, an velitis adscribi facto, ego comite non egeo. Sed non ita gloriæ meæ n, ut vobis societate ejus invideam." Perfert a mandata; nec illæ morantur. Opportune s intra diem tertium. Omnia ego semper ad ium retuli, quem providentissimum ætatis nosipientissimumque cognovi: in hoc tamen consilio meo fui, veritus ne vetaret (erat unctantior, cautiorque): sed non sustinui indui animum, quominus illi eodem die facturum licerem, quod an facerem, non deliberabam; us usu, de eo quod destinaveris, non esse conolos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in m; jus dicendi peto; dico paulisper maximo u: ubi cœpi crimen attingere, reum destinare, tamen sine nomine, undique mihi reclamari. "Sciamus, quis sit, de quo extra ordinem s." Alius, "Quis est ante relationem reus?" "Salvi simus, qui supersumus." Audio turbatus, interritus: tantum susceptæ rei ho-valet; tantumque ad fiduciam vel metum, nolint homines, quod facias, an non probent. *est omnia, quæ tunc hinc inde jacta sunt,*

recensere. Novissime consul: "Secunde, sent loco dices, si quid volueris." "Permiseris," inquit "quod usque adhuc omnibus permisisti." Re Aguntur alia interim. Me quidam ex consula amicis secreto, curatoque sermone, quasi nimis titer incauteque progressum, corripit, revocat, net, ut sistam: adjecit etiam, notabilem me fu principibus. "Esto," inquam, "dum malis." ille discesserat; rursus alter, "Quid audes? ruis? quibus te periculis objicis? quid præsen confidis, incertus futurorum? Læcessis hominen præfectum ærarii, et brevi consulem; præterea gratiâ, quibus amicitiiis fultum! Nominat quem qui tunc, ad Orientem, amplissimum [et famc mum] exercitum, non sine magnis dubiisque rui bus, obtinebat. Ad hæc ego, "Omnia præcep que animo mecum ante peregi: nec recuso, casus attulerit, luere pœnas ob honestissimur tum, dum flagitiosissimum ulciscor." Jam sendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, sul designatus; dicit Fabricius Veiento, F Postumius, Vectius Proculus, collega Publicii (de quo agebatur; uxoris autem meæ, quam a ram, vitricus; post hos, Ammius Flaccus. O Certum, nondum a me nominatum, ut nomins defendunt; crimenque, quasi in medio relictur fensione suscipiunt. Quæ præterea dixerint, ne necesse narrare; in libris habes. Sum enim c ipsorum verbis persecutus. Dicunt contra A Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus, "iniq mum esse, querelas dolentium excludi: ideoque riæ et Fanniæ jus querendi non auferendum interesse cujus ordinis quis sit, sed quam ca habeat." Cornutus, "datum se a consulibus rem Helvidii filiæ, petentibus matre ejus et vi nunc quoque non sustinere deserere officii sui p in quo tamen, et suo dolori modum imponet optimarum feminarum perferre modestissimæ

fectum: quas contentas esse, admonere senatum Publicii Certi cruentæ adulationis, et petere, si pœna flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur." Tum Satrius Rufus, medio ambiguoque sermone, "Puto," inquit, "injuriam factam Publicio Certo, si non absolvitur: nominatus est ab amicis Arriæ et Fanniæ, nominatus ab amicis suis. Nec debemus solliciti esse. Idem enim nos, qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti et spero et malo, donec aliquid probeatur, credo, poteritis absolvere." Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me: consurgo; utor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum, quâ intentione, quibus clamoribus, omnia exceperint, qui modo reclamabant: tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam, subsecuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur; obturbatur, obstrepitur, adeo quidem, ut diceret, "Rogo, Patres Conscripti, ne me cogatis implorare auxilium tribunorum." Et statim Murena tribunus, "Permitto tibi, vir clarissime, Veiento, dicere." Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul, citatis nominibus, et peractâ discessione, mittit senatum, ac pœne adhuc stantem, tentantemque dicere, Veientonem reliquit. Multum ille de hac (ita vocabat) contumeliâ, questus est Homericò versu,

Ω γερων, η μαλα δη σε νεοι τειρουσι μαχηται.

Non fere quisquam in senatu fuit, qui non me complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumularet, quod intermissum jamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quod denique senatum invidiâ liberâsem, quâ flagrabat apud ordines alios, quod, severus in cæteris, *scenatoribus solis, dissimulatione quasi mutuâ, parce-*

ret. Hæc acta sunt absente Certo. Abfuit enim tale aliquid suspicatus, sive (ut excusabatur) mus. Et relationem quidem de eo Cæsar ad se non remisit. Obtinui tamen, quod intenderam, collega Certi consulatum, successorem Certus pit: planeque factum est, quod dixeram in "Reddat præmium sub optimo Principe, et pessimo accepit." Postea actionem meam, utc potui, recollegi: addidi multa. Accidit fort sed non tamquam fortuitum, quod, editis libri tus intra paucissimos dies, implicitus morbo, sit. Audivi referentes, hanc imaginem ment hanc oculis oberrâsse, tamquam videret n cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare n sim: interest tamen exempli, ut vera vid Habes epistolam, si modum epistolæ cogites, quos legisti, non minorem: sed imputabis tñ contentus libris non fuisti. Vale.

(14.) *C. Plinius Tacito suo S.*

Nec ipse tibi plaudis, et ego nihil magis e quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nescio: nos certe meremur, ut sit aliqua, m ingenio (id enim superbum), sed studio, et la reverentiâ posterorum. Pergamus modo itiner tuto, quod, ut paucos in lucem famamque pr ita multos e tenebris et silentio protulit. Vale

(15.) *C. Plinius Falconi suo S.*

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitriu um facerem; at hoc ne in Tuscis quidem multis undique rusticorum libellis, et tam q inquietor; quos aliquanto magis invitus, quam lego: nam et meos invitus. Retracto enim

culas quasdam ; quod, post intercapedinem temporis, et frigidum et acerbum est. Rationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, et patrem familiæ hactenus ago, quod aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva ; nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

(16.) *C. Plinius Mamiliano suo S.*

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cum historicorum more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet : non vacat, quia vindemiæ in manibus : non libet, quia exiguæ. Devehemus tamen, pro novo musto, novos versiculos : tibi que jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deferuisse, mittemus. Vale.

(17.) *C. Plinius Genitori suo S.*

Recepi literas tuas, quibus quereris, tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones, mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis ? Equidem nihil tale habeo ; habentes tamen fero. Cur ergo non habeo ? quia nequâquam me, ut inexpectatum festivumve, delectat, si quid molle a cinædo, petulans a scurrâ, stultum a morione, profertur. Non rationem, sed stomachum, tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos æque ea, quibus ego et tu capimur et ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima, offendant ! Quam multi, cum lector, aut lyristes, aut comædus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu ista (sic enim ap-

pellas) prodigia perpressus es ! Demus igitur oblectationibus veniam, ut nostris impetremus

(18.) *C. Plinius Sabino suo S.*

Quâ intentione, quo studio, quâ denique re legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Igitur exhibes negotium tibi, qui elicis et inquamplurima communicare tecum velim. Igitur per partes tamen, et quasi digesta, ne istam memoriam, cui gratias ago, assiduitate et cetera onerataque, et quasi oppressam, cogitibus singula, posterioribus priora dimittere.

(19.) *C. Plinius Rufoni suo S.*

Significas legisse te in quâdam epistolâ missiase Verginium Rufum inscribi sepulcro suo

“ Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quod Imperium asseruit, non sibi, sed patri

Reprehendis, quod jusserit; addis etiam, me minusque Frontinum, quod vetuerit omnino motum sibi fieri: meque ad extremum, quid meque sentiam, consulis. Utrumque dilexi: Frontinum magis, quem tu reprehendis; atque ita ut non putarem satis unquam laudari posse nunc mihi subeunda defensio est. Omnes enim magnum aliquid memorandumque fecerunt modo veniam, verum etiam laude, dignissimos si immortalitatem, quam meruere, sectantur, que nominis famam supremis etiam titulis pernituntur. Nec facile quemquam, nisi Verginium venio, cujus tanta in prædicando verecundia,

gloria ex facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque, semel omnino, me audiente, provectum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Cluvium locutum : “ Scis, Vergini, quæ historiæ fides debeatur : proinde, si quid in historiis meis legis aliter ac velis, rogo ignoscas.” Ad hoc ille : “ Tunc, Cluvi, ignoras, ideo me fecisse, quod feci, ut esset liberum vobis scribere, quæ libuisset ?” Agedum, hunc ipsum Frontinum, in hoc ipso, in quo tibi parciior videtur et pressior, comparemus. Vetuit exstrui monumentum : sed quibus verbis ? “ Impensa monimenti supervacua est : memoria nostri durabit, si vitâ meruimus.” An restrictius arbitraris, per orbem terrarum legendum dare, duraturam memoriam suam, quam uno in loco duobus versiculis signare, quod feceris ? quamquam non habeo propositum, illum reprehendendi, sed hunc tuendi : cujus quæ potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus quem prætulisti ? Meo quidem iudicio, neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit ; alter, dum expetit debitos titulos ; alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

(20.) *C. Plinius Venatori suo S.*

Tua vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur ; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra, perinde ac nos, ames. Ipse cum maxime vindemias graciles quidem, uberiores tamen quam exspectaveram, colligo ; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præsumt, meque notariis et lectoribus reliquerunt. Vale.

(21.) *C. Plinius Sabiniano suo S.*

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis, tamquam tuis, hæsit: flevit multum, multumque rogavit, multum etiam tacuit: in summâ, fecit mihi fidem penitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irascaris; scio; et irascaris merito; id quoque scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus, cum iræ causa justissima est. Amâsti hominem, et, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Læcebit rursus irasci, si meruerit; quod, exoratus, excusatus facies. Remitte aliquid adolescentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te: torquearis enim, cum tam lenis irascaris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius et effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, dèstrictè minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat; tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, impetrabo iterum: sit modo tale, ut rogare me, ut præstare te, deceat. Vale.

(22.) *C. Plinius Scvero suo S.*

Magnâ me sollicitudine affecit Passieni Pauli valetudo, et quidem plurimis justissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus. Præterea in literis veteres æmulatur, exprimit, reddit; Propertium in primis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manus sumseris, leges opus tersum, molle, jucundum, et plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit; in quibus ita Hora-

tium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, et hujus propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui verissime; dolet, ut qui impatientissime; laudat, ut qui benignissime; ludit, ut qui facetissime; omnia denique, tamquam singula, absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ego ingenio, non minus æger animo, quam corpore ille. Tandem illum, tandem me, recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale.

(23.) *C. Plinius Maximo suo S.*

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, cum diu se intra judicum auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente, quasi victi coactique, consurgerent, laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse se cum quodam Circensibus proximis: hunc, post varios eruditosque sermones, requisisse, "Italicus es, an provincialis?" se respondisse, "Nôsti me, et quidem ex studiis." Ad hoc illum, "Tacitus es, an Plinius?" Exprimere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra, quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur; quod uterque nostrum his etiam, ex studiis, notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus; super eum municeps ipsius, qui illo die primum venerat in Urbem: cui Rufinus, demonstrans me, "Vides hunc?" multa deinde de studiis nostris. Et ille, "Plinius est," inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes a jure lætatus est, quod illum anus Attica ita noscitavit:

οὗτος ἐστὶ Δημοσθένης, ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero et gaudeo, et gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, cum de me aliorum iudicium, non meum, profero; præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, et faves nostris. Vale.

(24.) *C. Plinius Sabiniano suo S.*

Bene fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis, in domum, in animum, recepisti. Juvabit hoc te: me certe juvat; primum, quod te tam tractabilem video, ut in irâ regi possis; deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur et laudo et gratias ago: simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

(25.) *C. Plinius Mamiliano suo S.*

Quereris de turbâ castrensi negotiorum; et, tamquam summo otio perfruire, lusus et ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim, ex hoc genere studiorum, non solum oblectationem, verum etiam gloriam, petere, post iudicium tuum viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen dstringit; quo finito, aliquid earundem Camœnarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerulis et columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen et sibi et tibi placebunt: si tantum sibi, continendos caveâ nidove curabis. Vale.

(26.) C. Plinius Luperco suo S.

Dixi de quodam oratore sæculi nostri, recto quidem et sano, sed parum grandi et ornato, ut opinor, apte: "Nihil peccat, nisi quod nihil peccat." Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervescere, efferri, ac sæpe accedere ad præceps. Nam plerumque altis et excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter et depressius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus lapsus: sed his non labentibus nulla, illis nonnulla laus, etiam si labantur: nam, ut quasdam artes, ita eloquentiam, nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, cum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia, quæ maxime insperata, maxime periculosa, utque Græci magis exprimunt, παραβολα. Ideo nequâquam par gubernatoris est virtus, cum placido, et cum turbato mari vehitur: tunc, admirante nullo, illaudatus, inglorius, subit portum: at, cum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus et Diis maris proximus. Hæc, quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quædam, ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia, quæ ego plena, arbitrabar. Plurimum autem refert reprehendenda annotes, an insignia. Omnes enim advertit, quod eminent, et exstat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque, ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

..... Βραχὲ δ' εὐρεία χθονί,
 Ἀμφὶ δ' ἰσαλπιγῆς μεγάς οὐραϊός....

et Ἡερὶ δ' ὄγχιος ἐκεκλιτο....

et totum illud,

‘Ω; δ’ ὅτε χειμαρῶν ποταμοί, κατ’ ὄρεσφι βέοντες,
Ες μισγαγκίαν συμβαλλέτον ὀμβρίμον ὕδωρ — ?

Sed opus est examine et librâ, incredibilia sint hæc et immania, an magnifica et cœlestia. Nec nunc egi me his similia aut dixisse, aut posse dicere, puto Non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxanda esse eloquentiæ frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditi oratorum, alia poëtarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat; quamquam hunc omitto; neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris et regula, num se cohibet et comprimit, cum dicit illa notissima? Ἀνθρώποι μίαιοι, καὶ κολακίαι, καὶ ἀλαστοίαι. Et rursus, Οὐ γὰρ λίθοις στεγίαι τὴν πόλιν, οὐδὲ πλινθοῖς ἐγώ. Et statim, Οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης τὴν Εὐβοίαν προὔβαλομένη ἐγὼ πρὸς τὴν Ἀττικὴν, ὅσον πᾶν ἀνθρώπινον λογισμῷ δυνατόν. Et alibi, Ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὡ ἀνδρες Ἀθηναῖοι, (ἢ τοὺς Θεοὺς) ἐκεῖνον μεδύειν τῆς μεγεθῆς τῶν πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcherrimo [ac longissimo] excessu, Νοσημα γὰρ...? Quid hæc, breviora superioribus, sed audaciâ paria? Τότε ἐγὼ μὲν τῆς Πυθωνίης θρασυνομένης, καὶ πολλῶν βέοντι καθ’ ἡμῶν.... Ex eâdem notâ: ‘Ὅταν δὲ, ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας, τίς, ὡσπερ οὗτος, ἰσχυρῆ, ἢ πρώτη προφασίς καὶ μικρὸν πταίσμα ἅπαντα ἀνεχαιτίσει καὶ διελύσει. Simile his, Ἀπεσχοινισμένος ἅπασιν τοῖς ἐν τῇ πόλει δίκαιοις γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem, Σὺ τὸν εἰς ταῦτα εἰσὼν προὔδωκας, Ἀριστογείτον, μάλλον δὲ ἀνηρηκας ὄλωσ. Μὴ δὲ πρὸς οὓς αὐτὸς ἐάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνεπλήσας, πρὸς τοὺς ἄρμιζου. Et dixerat, Δεδοικα μὴ δοξήτε τίσι τοῖς αἰε βουλομένοις εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτριβείων. Ἀσθενὴς μὲν γὰρ ἐστὶ πᾶς ὁ πονηρὸς καθ’ ἑαυτόν. Et deinceps, Τοῦτ’ ὅτι οὐδὲνα ὄρω τῶν τοπῶν τούτων βασιμον οὐτά, ἀλλὰ πάντα ἀποκρημνά, Φαραγγίαι, Βαραδῖρα. Nec vâia:

Ουδέ γαρ τους προγονους ὑπολαμβάνω τα δικάστη-
 ρια ταυτα οικοδομησαι, ἵνα τους τοιουτους εν αυτοις μοσ-
 χευητε, αλλα, τούναντιον, ἴν' ανειργητε, και κολαζητε,
 και μηδεις ζηλοι, μηδε επιθυμειη κακιας. Adhuc, Εἰ
 δε καπηλος εστι πονηριας και παλιγκαπηλος, και μετα-
 βολευσ: et mille talia, ut præteream quæ ab Æschine
 θαυματα, non ῥήματα, vocantur. In contrarium in-
 cidi. Dices, hunc quoque ab isto culpari. Sed vide
 quanto major sit, qui reprehenditur, ipso reprehenden-
 dente, et major ob hæc quoque. In aliis enim vis, in
 his granditas ejus, elucet. Num autem Æschines
 ipse iis, quæ in Demosthene carpebat, abstinuit? Χρη
 γαρ, ω ανδρες Αθηναιοι, το αυτο φθειγεσθαι τον ρητορα
 και τον νομον. 'Οταν δ' ἑτεραν μεν φωνην αφηη ο νομος,
 ἑτεραν δε ο ρητωρ, τῃ του νομου δικαιοη χρη διδοναι
 την ψηφον, ου τῃ του λεγοντος αναισχυντις. Alio loco,
 ἔπειτα αναφαινεται περι παντων εν τῃ ψηφισματι, προς
 τῃ κλεμματα γραφας τα πεντε ταλαντα, τους προςβεις
 αξιων τους Ωρειτας μη ἡμιν, αλλα Καλλιαι διδοναι. 'Οτι
 δε αληθη λεγω, αφελων τον κομπον, και τας τριηρεις,
 και την αλαζονειαν, εκ του ψηφισματος αναγνωθι. Ite-
 rum alio; Και μη εατε αυτον εις τους του παρανομου
 λογους περιμσταςθαι. Quod adeo probavit, ut repetat:
 Αλλα εγκαθηρ.ενοι και ενεδρευοντες εν τη εκκλησιαι, εισε-
 λαυνετε αυτον εις τους του παρανομου λογους, και τας
 εκτροπας αυτου των λογων επιτηρειτε. An illa custo-
 ditius pressiusque? Συ δε ἑλκοποιεις, και μαλλον σοι
 μελει των αυθημερων λογων, η της σωτηριας της πολειως,
 Altius illa: Ουκ αποπεμψεσθε τον ανθρωπον ὡς κοινην
 των Ἑλληνων συμφοραν, η συλλαβοντες ὡς ληστην των
 πραγματος δια της πολιτειας πλειοντα τιμωρησεσθε;
 et alia. Exspecto, ut quædam ex hac epistolâ, ut il-
 lud, "gubernacula gemunt," et, "Diis maris prox-
 imus," iisdem notis, quibus ea, de quibus scribo, con-
 fodias. Intelligo enim, me, dum veniam prioribus
 peto, in illa ipsa, quæ annotaveras, incidisse. Sed
 confodias licet, dummodo jam nunc destines diem,
 quo et de illis et de his coram exigere possimus. Αυτ

enim tu me timidum, aut ego te temerarium
Vale.

(27.) *C. Plinius Laterano suo S.*

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta et
quantum denique numen sit historiae, cum fre-
alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam
simum librum; partemque ejus in alium dies
vaverat: ecce amici cujusdam orantes obse-
que, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi,
cerint, pudor, quibus nullus faciendi, quæ
erubescunt. Et ille quidem præstitit, quod rog-
sinebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum
manebitque; legeturque semper tanto mag-
non statim. Incitantur enim homines ad agn-
quæ differuntur. Vale.

(28.) *C. Plinius Romano suo S.*

Post longum tempus, epistolas tuas, sed
riter, recepi, omnes elegantissimas, amantiss-
quales a te venire, præsertim desideratas, op-
quarum unâ injungis mihi jucundissimum
rium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam
tuæ perferantur: perferentur. Eâdem commer-
pilius Artemisium: statim præstiti, quod
Indicas etiam modicas te vindemias collegisse
munis hæc mihi tecum, quamquam in dive
parte terrarum, querela est. Alterâ epistolâ
multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus
repræsentes. Gratias ago: agerem magis, si
ipsa, quæ scribis aut dictas, legere voluisses:
æquum, ut te mea, ita me tua, scripta cog-
etiam si ad alium, quam ad me, pertinerent. *F*
in fine, cum certius de vitæ nostræ ordinatione

audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evolaturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam uberiolem, quam, dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior : multa enim postea inserui. Adjicis, alias te literas curiosius scriptas misisse : an acceperim, quæris : non accepi ; et accipere gestio. Proinde primâ quâque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (num parcius possuni ?) centesimas computabo. Vale.

(29.) *C. Plinius Rustico suo S.*

Ut satius, unum aliquid insigniter, quam facere plurima mediocriter ; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens, ego variis me studiorum generibus, nulli satis confusus, experior. Proinde, cum hoc vel illud legis, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An cæteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est ? Quid autem ego de veniâ, quasi ingratus ? nam si eâ facilitate proxima acceperis, quâ priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

(30.) *C. Plinius Gemino suo S.*

Laudas mihi, et frequenter præsens, et nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam : et ipse laudo, si tamen non in hos solos. Volo enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis, dico, pauperibus ; non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego, viscatis hamatisque muneribus, non sua promere puto, sed aliena

corripere. Sunt ingenio simili, qui, quod huic don auferunt illi, famamque liberalitatis avaritiâ petunt. Primum est autem, suo esse contentum : dei quos præcipue scias indigere, sustentantem fontemque, orbe quodam societatis ambire. Quis cum si facit iste, usquequaque laudandus est : si uero aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tarrum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Invasit homines habendi cupido, ut possideri magis quam possidere, videantur. Vale.

(31.) *C. Plinius Sardo suo S.*

Postquam a te recessi, non minus tecum, quam cum apud te, fui. Legi enim librum tuum, et iterum repetens ea maxime (non enim mentiar) de me scripsisti : in quibus quidem percipiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem nec tamen diversa, dixisti ! Laudem pariter, et gratiam agam ? neutrum satis possum : et, si possem, timerem, ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratiam agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto jucundiora ; tanto jucundiora quanto laudabiliora erant. Vale.

(32.) *C. Plinius Titiano suo S.*

Quid agis ? quid acturus es ? Ipse vitam jucundissimam, id est, otiosissimam, vivo. Quo fit scribere longiores epistolas nolim, velim legere : inquam tamquam delicatus, hoc tamquam otiosus. Nihil enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

(33.) *C. Plinius Caninio suo S.*

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictæ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeque poëtico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; (tametsi quid poëtæ cum fide?) is tamen auctor, cui bene, vel historiam scripturus, credidisses. Est in Africâ Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet navigabile stagnum; ex hoc, in modum fluminis æstuarium emergit, quod vice alternâ, prout æstus aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hęc ætas, piscandi, navigandi, atque etiam natandi, studio tenetur; maxime pueri, quos otium ludusque sollicitant. His gloria et virtus, altissime provehi: victor ille, qui longissime, ut litus, ita simul natantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat. Delphinus occurrit, et nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre, primum in altum; mox flectit ad litus, redditque terræ et æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum, tamquam miraculum, adspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident litus; prospectant mare, et si quid mari simile: natant pueri; inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus, quasi invitet et revocet, exsilit, mergitur, variosque orbis implicitat, expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines, innutritos mari, subiret timendi pudor: accedunt, et alludunt, et appellant; tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, annatat natanti, insilit tergo: fertur, referturque: agnoscere se, amari putat; amat ipse: neuter timet; neuter timetur: hujus fiducia, mansuetudo illius

augetur. Necnon alii pueri dextrâ lævâque eunt hortantes, monentesque. Ibat unâ (id quorum) delphinus alius, tantum spectator et cogitans, nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: illum illum ducebat, reducebat, ut puerum cœri. Incredibile, (tam verum tamen, quam delphinum, gestatorem collusoremque pueri terram quoque extrahi solitum, arenisque ubi incaluisset, in mare revolvi. Constat, C. Avitum, legatum proconsulis, in litus edificatione pravâ superfudisse unguentum: cuius novitatem odoremque in altum refugisse; si post multos dies visum languidum et innox, redditis viribus, priorem lasciviam et misteria repetisse. Confluebant ad spectaculorum magistratus, quorum adventu et morâ respublica novis sumptibus atterebatur. Post cuius ipse quietem suam secretumque perdebuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc miseracione, quâ copiâ deflebis, ornabis, quamquam non est opus affingas aliquid, auas: sufficit, ne ea, quæ sunt vera, minuantur

(34.) *C. Plinius Tranquillo suo S*

Explica æstum meum. Audio, me maleduntaxat versus; orationes enim commodantur tanto minus versus. Cogito ergo, recitaturum aribus amicis, experiri libertum meum. Hoc familiare, quod elegi, non bene, sed melius lesi si tamen non fuerit perturbatus. Est enim vus lector, quam ego poëta. Ipse, nescio, quod legente, interim faciam: sedeam defixus et et similis otioso; an, ut quidam, quæ pronum murmure, oculis, manu, prosequar. Sed non minus male saltare, quam legere. Iterum explica æstum meum, vereque rescribe, nus

lius pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

(35.) *C. Plinius Oppio suo S.*

Librum, quem misisti, recepi, et gratias ago : sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validissime cupiam : sed eam reverentiam, cum literis ipsis, tum scriptis tuis, debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus ; primum, quod nimia cura deterit magis quam emendat ; deinde quod nos a recentioribus revocat, simulque nec absolvit priora, et inchoare posteriora non patitur. Vale.

(36.) *C. Plinius Fusco suo S.*

Quæris, quemadmodum in Tuscis diem æstate disponam. Evigilo, cum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe ante, tardius raro. Clausæ fenestræ manent : mire enim silentio et tenebris animus alitur. Ab iis, quæ avocant, abductus, et liber, et mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis, sequor, qui eadem, quæ mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis ; nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, et, die admisso, quæ formaveram, dicto. Abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta, (neque enim certum dinensumque tempus) ut dies suavit, in xystum me, vel cryptoporticum, confero ; reliqua meditor, et dicto ; vehiculum adscendo. Ita quoque idem, quod ambulans aut jacens. Durat in-

tentio, mutatione ipsâ refecta: paulum redi
 dein ambulo, mox orationem Græcam Latine
 clare et intente, non tam vocis causâ, quam stot
 lego: pariter tamen et illa firmatur. Iterum an
 ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi sic cum
 vel paucis, liber legitur; post cœnam comedu
 lyristes: mox cum meis ambulo; quorum in ni
 sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera ex
 tur; et, quamquam longissimus, dies cito con
 Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur.
 si diu jacui vel ambulavi, post somnum demu
 tionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, qu
 locius) equo gestor. Interveniunt amici ex pro
 oppidis, partemque diei ad se trahunt; interdum
 lassato mihi, opportunâ interpellatione, subve
 Venor aliquando, sed non sine pugillaribus
 quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. De
 colonis (ut videtur ipsis) non satis temporis;
 rum mihi agrestes querelæ literas nostras et ha
 bana opera commendant. Vale.

(37.) *C. Plinius Paulino suo S.*

Nec tuæ naturæ est translaticia hæc et quæ
 blica officia a familiaribus amicis contra ipsorum
 modum exigere: et ego te constantius amo, qui
 verear, ne aliter, ac velim, accipias, nisi te Cæ
 statim consulem videro; præsertim cum me ne
 tas locandorum prædiorum, plures annos ordinem
 detineat; in quâ mihi nova consilia sumenda
 Nam, priore lustro, quamquam post magnas r
 siones, reliqua creverunt. Inde plerisque nullis
 cura minuendi æris alieni, quod desperant posse
 solvi. Rapiunt etiam, consumuntque, quod n
 est, ut qui jam putent se non sibi parcere. O
 rendum ergo augeascentibus vitia, et medendum
 medendi una ratio, si non nummo, sed partibus

cem, ac deinde ex meis aliquos, operis exactores, custodes fructibus, ponam : et alioqui nullum justius genus reditûs, quam quod terra, cælum, annus refert. At hoc magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit : experiendum tamen, et, quasi in veteri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides, quam non delicata me causa obire primum consulatûs tui diem non sinat : quem tamen hic quoque, ut præsens, votis, gaudio, gratulatione, celebrabo. Vale.

(38.) *C. Plinius Saturnino suo S.*

Ego vero Rufum nostrum laudo ; non quia tu, ut ita facerem, petisti, sed quia ille est dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen : neque enim soli judicant, qui maligne legunt. Vale.

(39.) *C. Plinius Mustio suo S.*

Aruspicum monitu reficienda est mihi ædes Cere-
ris in prædiis in melius, in majus. Vetus sane et
angusta, cum sit alioqui stato die frequentissima.
Nam, Idibus Septembribus, magnus e regione totâ
coit populus ; multæ res aguntur : multa vota sus-
cipiuntur ; multa redduntur : sed nullum in proxi-
mo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo mu-
nifice simul religioseque facturus, si ædem quam
pulcherrimam extruxero, addidero porticus ædi ;
illam ad usum Deæ, has ad hominum. Velim ergo
emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi vide-
bitur generis : emas marmora, quibus solum, qui-
bus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum
vel emendum ipsius Deæ signum, quia antiquum

illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate trucidatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, quod videatur istinc esse repetendum; nisi tamen, ut formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo: nam solum templi hinc flumine et abruptissimis ripis hinc viâ, cingitur. Est ultra viam latissimum pratium in quo satis apte, contra templum ipsum, porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, quod soles locorum difficultates arte superare. Vale.

(40.) C. Plinius Fusco suo S.

Scribis pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti, quemadmodum in Tuscis otium sestare exigerem: requiris, quid ex hoc in Laurentino hieme permutem. Nihil, nisi quod meridianus somnus eximitur, multumque de nocte, vel ante vel post die sumitur: et, si agendi necessitas instat (quæ si quæ hieme), non jam comædo vel lyristæ post cenam locus: sed illa, quæ dictavi, identidem retrantur, ac simul memoriæ frequenti emendatio proficitur. Habes æstate, hieme, consuetudinem addas huc, licet, ver et auctumnus, quæ, inter hiemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt, de nocte parvulum acquirunt. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM

LIBER X.

(1.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

TUA quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed Dii immortales festinaverunt, virtutes tuas ad gubernacula reipublicæ, quam susceperas, admovere. Precor ergo, ut tibi, et per te generi humano, prospera omnia, id est, digna sæculo tuo, contingant. Fortem te et hilarem, Imperator optime, et privatim et publice opto.

(2.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium liberorum, **Quamvis enim Julia Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus**

indulseris, tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te præstitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consecutus, cum, inter initia felicissimi principatus tui, probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco, quos habere etiam illo tristissimo sæculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed Dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reservârunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem et securus et felix.

(3.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiscipulus et contubernalis meus. Quibus ex causis, et a Divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret. Sed hoc votum meum bonitati tuæ reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio, codicillis ad patrem tuum scriptis, professa fuerat, nondum satis legitime peregerat: quod postea fecit admonita a nobis. Nam et fundos emancipavit; et cætera, quæ in emancipatione implendâ solent exigi, consummavit. Cum sit ergo finitum, quod spes nostras morabatur, non sine magnâ fiduciâ subsigno apud te fidem pro moribus Romani mei, quos et liberalia studia exornant, et eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, et statim patris hæreditatem, et adoptionem a vitrico, meruit. Auget hæc et natalium et paternarum facultatum splendor, quibus singulis multum commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo ergo, Domine, ut me exoptatissimæ mihi gratulationis compotem facias, et ho-

nestis (ut spero) affectibus meis præstes, ut non in me tantum, verum et in amico, gloriari judiciis tuis possim.

(4.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Proximo anno, Domine, gravissimâ valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten assumsi, cujus sollicitudini et studio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio, referre gratiam parem possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est enim peregrinæ conditionis, manumissus a peregrinâ. Vocatur ipse Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jam pridem defuncta est. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antoniaë Maximillæ, ornatissimæ feminæ, Heliæ, et Antoniaë Harmeridi: quod a te, petente patronâ, peto.

(5.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Exprimere, Domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognovi, te Harpocrati, iatraliptæ meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem Principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran *νομου Μεμφιτικου*, indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, sicut promisisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, Domine, exoptatissimi adventûs tui gaudio frui possim, rogo, permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

(6.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Proxima infirmitas mea, Domine, obligavit: Postumio Marino medico, cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis ex consuetudine bonitatis tuæ indulseris. Rogo ergo, ut proquis ejus des civitatem, Chrysippo Mithridatis, et orique Chrysippi Stratonicæ Epigoni, item libertis ejusdem Chrysippi Epigono et Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in libertos servetur patronorum. Item rogo, indulgeas jus Quiritium Satrio Abascantio, et P. Cæsio Phosphoro, et Phalaris Soteridi, quod a te, volentibus patronis, peti-

(7.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Scio, Domine, memoriæ tuæ, quæ est beneficii tenacissima, preces nostras inhærere: quia mecum in hoc quoque sæpe indulxisti, adironeo sim et impense rogo, ut Accium Suram præturâ exornari digneris, cum locus vacet: ad quam spem alio quietissimum hortatur et natalium splendor, et summa integritas in paupertate, et, ante omnia, felicitas temporum, quæ bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiæ tuæ provocat et attollit.

(8.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Cum sciam, Domine, ad testimonium laudis meum meorum pertinere, tam boni Principis iudicio exornari; rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum quia vacant, adjicere digneris, ut jure sacerdotii precari Deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate privatâ.

(9.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Victoriæ tuæ, optime Imperator, maximæ, pulcherrimæ, antiquissimæ, et tuo nomine, et reipublicæ, gratulor : Deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam lætus sequatur eventus, ut virtutibus tantis gloria imperii et novetur et augeatur.

(10.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Servilius Pudens legatus, Domine, VIII Calendas Decembres, Nicomediam venit, meque longæ expectationis sollicitudine liberavit.

(11.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Rosianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quæstorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam præstat, ut publicæ necessitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut ipse apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas : cui et, si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut, in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciores me in laudando facit, quod spero tibi et integritatem ejus, et probitatem, et industriam, non solum ex ejus honoribus, quæ in Urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio : teque, Domine, rogo, gaudere me exornatâ quæstoris mei dignitate, id est, per illum meâ, quam maturissime velis.

(12.) *C. Plinius Trajano Imperatori*

Difficile est, Domine, exprimere verbū perceperim lætitiā, quod et mihi et præstitisti, ut, ad finem consulatūs, Cœli tem in hanc provinciam transferres. I mensuram beneficii tui penitus intelligi plenam indulgentiam cum totâ domo in cui referre gratiam parem ne audeo quid maxime debeam. Itaque ad vota confug precor, ut iis, quæ in me assidue confer nos existimer.

(13.) *C. Plinius Trajano Imperatori*

Scripsit mihi, Domine, Lycormas, I ut, si qua legatio a Bosporo venisset Ur usque in adventum suum retineretur. E dem, duntaxat in eam civitatem in qu nulla adhuc venit: sed venit tabellarius quem ego, usus opportunitate quam milerat, cum tabellario qui Lycormam excessit, mittendum putavi; ut possis ex ex regis epistolis pariter cognoscere, quater scire debes.

(15.) *C. Plinius Trajanq. Imperatori S.*

Legato Sauromatæ regis, cum suâ sponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, Domine, non putavi; primum, quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde, quod ipse proficiscebar in diversam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimavi, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosporo, usque in adventum suum retinerem; quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit, præsertim cum epistolæ Lycormæ, quas detinere (ut ante prædixi) nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

(16.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Apuleius, Domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quemdam, nomine Callidromum, cum detineretur a Maximo et Dionysio pisto-ribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuam; perductumque ad magistratus, indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque a Susago in Mœsiâ, et a Decebalo muneri missum Pacoro, Parthiæ regi; pluribusque annis in ministerio ejus fuisse, deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem ego perductum ad me, cum eadem narrasset, mittendum ad te putavi; quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, et quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere; sicut glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cujus est *aposphragisma quadriga*.

(17.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Maximum, libertum et procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus unâ, probum et industrium et diligentem, ac, sicut rei tuæ amantissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor, eâ fide, quam tibi debeo.

(18.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Gabium Bassum, Domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque, inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter et suffragio prosequor, eâ fide, quam tibi debeo: quem abunde consexi instructum commilitio tuo, cuius disciplinæ debet, quod indulgentiâ tuâ dignus es. Apud me, et milites et pagani, a quibus justitia ejus et humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qui privatim, quâ publice, testimonium [pertribuerunt]: quod in notitiam tuam perfero eâ fide, quam tibi debeo.

(19.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem commilitonem habui, cum ipse tribunus essem, illi præfectus: inde familiariter diligere cœpi. Crevit postea caritas ipsâ mutæ vetustate amicitie. Itaque et quieti ejus injeci manum, et exegi, ut me in Bithyniâ consilio instrueret: quod ille amicissime, et otii et senectutis ratione postpositâ, et jam fecit, et facturus est. Quibus ex causis necessitudines ejus inter meas numero, filium imprimis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, et egregium

patre dignissimum, suffecturum indulgentiæ tuæ; sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, cum præfectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Julii Ferocis, et Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem, filii honores continuent.

(20.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Ut primum me, Domine, indulgentia vestra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus advocacionibus, quibus alioqui nunquam eram promiscue functus, renuntiavi, ut toto animo delegato mihi officio vacarem. Quâ ex causâ, cum patronum me provinciales optâssent contra Marium Priscum, et petii veniam hujus muneris, et impetravi. Sed, cum postea consul designatus censuisset, agendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in senatûs potestate, pateremurque nomina nostra in urnam conjici; convenientissimum esse tranquillitati sæculi tui putavi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo, opto, ut existimes constare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

(21.) *Trajanus Plinio S.*

Et civis et senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod justissime exi-
gebat, præstando; quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

(22.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Ago gratias, Domine, quod et jus Quiriti libertis necessariæ mihi feminae, et civitatem manam Harpocrati iatraliptæ meo, sine morâ dulcisti. Sed, cum annos ejus et censum (sicut ceperas) ederem, admonitus sum a peritiore buisse me ei ante Alexandrinam civitatem impet deinde Romanam, quoniam esset Ægyptius. autem, quia inter Ægyptios ceterosque peregrin nihil interesse credebam, contentus fueram hoc scribere tibi, eum scilicet a peregrinâ manum patronamque ejus jampridem decessisse. De ignorantia meâ non queror, per quam stetit, ut pro eodem homine sæpius obligarer. Rogo ita (ut beneficio tuo legitime frui possim) tribuas Alexandrinam civitatem, et Romanam. Annos et censum (ne quid rursus indulgentiam tuam raretur) libertis tuis, quibus jusseras, misi.

(23.) *Trajanus Plinio S.*

Civitatem Alexandrinam, secundum institutum Principum, non temere dare proposui: sed, Harpocrati, iatraliptæ tuo, jam civitatem Romæ impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare sustineo. Tu, ex quâ nomo sit, notum mihi f debetis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plaur præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

(24.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Cum Divus pater tuus, Domine, et oratione cherrimâ, et honestissimo exemplo, omnes civi munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut

Principum, quas in longinquis agris, per plures successiones traditas mihi, quales acceperam, custodiebam, permetteret in municipium transferre, adjectâ suâ statuâ. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut assignarent solum, in quo templum pecuniâ meâ extruerem: illi, in honorem operis ipsius, electionem loci mihi obtulerant. Sed, primum, meâ, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem præsentem excurrere. Nam et menstruum meum Calendis Septembris finitur; et sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia, permittas mihi opus, quod inchoaturus sum, exornare et tuâ statuâ; deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ, dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eâdem regione possideo, locatio cum alioqui CCC excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea, continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum rationem, nisi præsens, inire non possum. Debebo ergo, Domine, indulgentiæ tuæ et pietatis meæ celeritatem, et statûs ordinationem, si mihi, ob utraque hæc, dederis commeatum triginta dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum et municipium, et agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum et quinquagesimum lapidem.

(25.) *Trajanus Plinio S.*

Et privatas multas et omnes publicas causas pendendi commeatûs reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset Neque enim dubito, te, ut

primum potueris, ad tam districtum officium rever-
surum. Statuam poni mihi a te eo, quo desideras,
loco, quamquam ejusmodi honorum parcissimus,
tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis
tuae videar.

(26.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertinere,
nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis *ἰνερπ*
Μαλασαν navigasse, quamvis contrariis ventis retentus.
Nunc destino, partim orariis navibus, partim vehi-
culis, provinciam petere. Nam, sicut itineri graves
æstus, ita continuæ navigationi Etesisæ reluctantur.

(27.) *Trajanus Plinio S.*

Recte renuntiasti, mi Secunde carissime. Pertinet
enim ad animum meum, quali itinere in provinciam
pervenias. Prudenter autem constituis, interim na-
vibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

(28.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Sicut saluberrimam navigationem, Domine, usque
Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter
facere cœpi, gravissimis æstibus, atque etiam feбри-
culis, vexatus, Pergami substiti. Rursus, cum trans-
issem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus,
aliquanto tardius, quam speraveram, id est, XV
Calendas Octobres, Bithyniam intravi. Non possum
tamen de morâ queri, cum mihi contigerit (quod erat
auspicatissimum) natalem tuum in provinciâ cele-
brare. Nunc reipublicæ Prusensium impendia, red-
ditus, debitores, excutio; quod, ex ipso tractata,

magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis a privatis detinentur: præterea quædam minime legitimis sumtibus erogantur. Hæc tibi, Domine, in ipso ingressu meo scripsi. Quinto decimo Calendas Octobres, Domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in eâ erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Dispice, Domine, an necessarium putes mittere huc mensorem: videntur enim non mediocres pecuniæ posse revocari a curatoribus operum, si mensuræ fideliter agantur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

(29.) *Trajanus Plinio S.*

Cuperem, sine querelâ corpusculi tui et tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. Provinciales (credo) prospectum sibi a me intelligent. Nam et tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem imprimis tibi rerum publicarum excutiendæ sunt: nam et, esse eas vexatas, satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ aut in proximo fiunt, [sufficienter] habeo: sed in omni provinciâ inveniuntur, quibus credi possit; et ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

(30.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Rogo, Domine, consilio me regas hæsitantem, utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum), an per milites, asservare custodias

debeam. Vereor enim, ne et per servos publicos parum fideliter custodiantur, et non exiguum militum numerum hæc cura dstringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentis causa sit, dum communem culpam hi in illos, illi in hos, regerere posse confidunt.

(31.) *Trajanus Plinio S.*

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in eâ consuetudine, quæ isti provinciæ est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tuâ severitate ac diligentia positum est. Imprimis enim (sicut scribis) verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutuâ inter se fiducia negligentiores sint: sed et illud hæreat nobis, quam paucissimos milites a signis avocandos esse.

(32.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Gabius Bassus, præfectus oræ Ponticæ, et reverentissime et officiosissime, Domine, venit ad me, et compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, et indulgentiâ tuâ dignus: cui ego notum feci, præcepisse te, ut, ex cohortibus quibus me præesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causâ fuit, quominus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

(33.) *Trajanus Plinio S.*

Et mihi scripsit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. [Quot, quæris, scripsisse me?] ut notum haberes, his literis subjici jussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est; et, quantum fieri potest, curandum, ne milites a signis absint.

(34.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Prusenses, Domine, balineum habent et sordidum et vetus: id itaque indulgentiâ tuâ restituere desiderant. Ego tamen, æstimans novum fieri debere... videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Erit enim pecunia ex quâ fiat, primum ea, quam revocare a privatis et exigere jam cœpi; deinde, quam ipsi, erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balinei conferre; quod alioquin et dignitas civitatis, et sæculi tui nitor postulat.

(35.) *Trajanus Plinio S.*

Si instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere; modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

(36.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Maximus, libertus et procurator tuus, Domine, præter decem beneficiarios, quos assignari a me

Gemellino, optimo viro, jussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram in ministerio ejus, relinquendos existimavi, præsertim cum, ad frumentum comparandum, iret in Paphlagoniam. Quinetiam, tutelæ causâ, quia ita desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

(37.) *Trajanus Plinio S.*

Nunc quidem, proficiscentem ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum, recte militibus instruxisti: fungebatur enim et ipse extraordinario munere. Cum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, et totidem a Viridio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

(38.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Sempronius Cælianus, egregius juvenis, repertos inter tirones, duos servos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinæ militaris, firmatoremque, consulerem de modo pœnæ. Ipse enim dubito ob hæc maxime, quod, ut jam dixerant sacramento militari, nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, præsertim cum pertineat ad exemplum.

(39.) *Trajanus Plinio S.*

Secundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert

autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitio peccavit: si vicarii dati, penes eos culpa est qui dederunt: si ipsi, cum haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suæ exigit.

(40.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Salvâ magnitudine tuâ, Domine, descendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediæ et Niceæ, quidam, vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera pœnarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur; atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego cum audissem, diu multumque hæsitavi, quid acere deberem. Nam et reddere pœnæ post longum tempus plerosque jam senes, et, quantum affirmatur, ugaliter modesteque viventes, nimis severum arbitrar; et in publicis officiis retinere damnatos, non tibi honestum putabam: eosdem rursus a republicâ tibi otiosos, inutile, non pasci, etiam periculosum stimabam. Necessario ergo rem totam, dum te vulerem, in suspenso reliqui. Quæres fortasse, madmodum evenerit, ut pœnis, in quas damnati tibi, exsolverentur: et ego quæsivi; sed nihil comquod affirmare tibi possim. Ut decreta, quibus tibi iati erant, proferebantur; ita nulla monumenta, tibi liberati probarentur. Erant tamen, qui dice-depreccantes, jussu proconsulum legatorumve os. Addebat fidem, quod credibile erat, nemi-oc ausum sine auctore.

(41.) *Trajanus Plinio S.*

Memineris, idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in eâ emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod, qui damnati ad pœnam erant, non modo eâ, sine auctore, (ut scribis) liberati sunt, sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahuntur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit pœnæ suæ reddi. Si qui vetustiores invenientur, et senes, ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quæ non longe a pœnâ sint. Solent enim ejusmodi ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum et vicorum, dari.

(42.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Cum diversam partem provinciæ circuirem, Nicomediæ vastissimum incendium multas privatorum domos, et duo publica opera, quamquam viâ interjacente, Gerusian et Isson, absumsit. Est autem latius sparsum, primum, violentiâ venti, deinde, inertia hominum; quod satis constat, otiosos et immobiles tanti mali spectatores perstitisse: et alioqui nullus usquam in publico siphon, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compeecenda. Et hæc quidem, ut jam præcepi, parabantur. Tu, Domine, dispice, an instituendum putes collegium fabricorum, duntaxat hominum CL. Ego attendam, ne quis, nisi faber, recipiatur, neve jure concesso in aliud utatur: nec erit difficile custodire tam paucos.

(43.) *Trajanus Plinio S.*

Tibi quidem, secundum exempla complurium, in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui. Sed meminerimus, provinciam istam, et præcipue eas civitates, ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcumque nomen, ex quâcumque causâ, dederimus iis qui in idem contracti fuerint, heræria, quamvis breves, fient. Satius itaque est, comparari ea, quæ ad coercendos ignes auxilio esse possunt, admonerique dominos prædiorum, ut et ipsi inhibeant, ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc uti.

(44.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Sollennia vota pro incolumitate tuâ, quâ publica salus continetur, et suscipimus, Domine, pariter et solvimus, precati Deos, ut velint ea semper solvi, semperque signari.

(45.) *Trajanus Plinio S.*

Et solvisse vos, cum provincialibus, Diis immortalibus vota pro meâ salute et incolumitate, et nuncupâsse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

(46.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

In aquæductum, Domine, Nicomedenses impenderunt sestertiûm tricies trecenta viginti novem millia, qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam destructus est. Rursus in alium ductum erogata sunt CC.

Hoc quoque relicto, novo impendio est opus, aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdidit. Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perducī, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus possunt et erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est: aliqua pars (ut mihi videtur) testaceo opere agenda erit. Id enim et fallius, et vilius. Et imprimis necessarium est, mittere vel aquilegem vel architectum, ne rursus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, et utilitatem operis et pulchritudinem sæculo tuo esse dignissima

(47.) *Trajanus Plinio S.*

Curandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. Vere credo, te eam, quam debet diligentiam, hoc opus aggressurum. Sed (mediusfidius ad eandem diligentiam tuam pertinet inquire quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint; ne, cum inter se gratificantur et inchoaverint aquæductus, et reliquerint. Quod itaque compereris, perfer in notitiam meam.

(48.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Theatrum, Domine, Niceæ maximam jam partem constructum, imperfectum tamen, sestertium, audio, (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit; vereor, ne frustra. Ingentibus enim sumptibus descendit et hiat; sive in causam solum huiusmodi et molle, sive lapis ipse gracilis et putris. Dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, aut relinquendum, an etiam destruendum? Nam futuræ ac substructiones, quibus subinde succurrat

non tam firmæ mihi quam sumptuosæ videntur. Huic theatro, ex privatorum pollicitationibus, multa debentur, ut basilicæ circa, ut porticus supra caveam; quæ nunc omnia differuntur, cessante eo, quod ante peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante adventum meum restituere coeperunt, longe numerosius laxiusque quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt; periculum est, ne parum utiliter: incompositum enim et sparsum est. Præterea architectus, sane æmulus ejus a quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quamquam viginti et duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia [sine] cæmento medio facti, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque, in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quam ædificant, et quidem ex eâ pecuniâ, quam buleutæ, additi beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut, nobis exigentibus, conferent. Ergo, cum timeam, ne illic publica pecunia; hîc, quod est omni pecuniâ pretiosius, munus tuum, male collocetur; cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum, dispecturum, utrum sit utilius, post sumtum qui factus est, quoquo modo consummare opera, ut inchoata sunt; an, quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum servare volumus quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

(49.) *Trajanus Plinio S.*

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re præsentî optime deliberabis, et constitues: mihi sufficiet, indicari, cui sententiæ accesseris. Tunc autem a privatis exigî opera tibi curæ sit, cum theatrum, propter quod illa protinasa sunt, factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi:

ideo forsitan Nicenses majore animo et
ejus aggressi sunt. Sed oportet illos eo
quod possit illis sufficere. Quid Cl
circa balineum, quod parum (ut scribis),
inchoaverunt, suadendum sit, tu constit
tecti tibi deesse non possunt: nulla p
quæ non peritos et ingeniosos homines ha
ne existimes, brevius esse ab Urbe mit
Græciâ etiam ad nos venire soliti sunt.

(50.) *C. Plinius Trajano Imperati*

Intuenti mihi et fortunæ tuæ et anim
tudinem, convenientissimum videtur, de
opera non minus æternitate tuâ, quam glori
quantumque pulchritudinis, tantum utilita
tura. Est in Nicomedensium finibus am
lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, ma
sumtu modico et labore usque ad viam navib
magno labore, majore impendio, vehiculis a
devehuntur. [* *] Hoc opus multas manus
at hæc porro non desunt: nam et in agris magis
est hominum, et maxima in civitate; certaq
omnes libentissime aggressuros opus omnib
tuosum. Superest, ut tu libratores, vel archi
si tibi videbitur, mittas, qui diligenter explor
lacus altior mari, quem artifices regionis huj
draginta cubitis altiores esse contendunt.]
eadem loca invenio fossam a rege percussa:
incertum, utrum ad colligendum humorem
jacentium agrorum, an ad committendum
lacum: est enim imperfecta: hoc quoque d
intercepto rege mortalitate, an desperato op
fectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosu
tuâ gloriâ incitor et accendor, ut cupiam peri
quæ tantum cœperant reges.

(51.) *Trajanus Plinio S.*

Potest nos sollicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat; certe, quantum aquarum, et unde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratores; et ego hinc aliquem tibi peritum ejusmodi operum mittam.

(52.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Requirenti mihi Byzantium reipublicæ impendia, quæ maxima fecit, indicatum est, Domine, legatum, ad te salutandum, annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum, putavi, ut simul et sumtus levaretur, et impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quæ, viatici nomine, annua dabantur legato eunti ad eum, qui Mœsiæ præest, publice salutandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, Domine, rogo, ut, quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

(53.) *Trajanus Plinio S.*

Optime fecisti, Secundæ carissime, duodena ista Byzantiis, quæ, ad salutandum me, in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignocet illis et Mœsiæ præses, si minus illum sumtuosæ coluerint.

(54.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Diplomata, Domine, quorum dies præterita, an omnino observari, et quamdiu velis, rogo, scribas, meque hæsitacione liberes. Vereor enim, ne, in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

(55.) *Trajanus Plinio S.*

Diplomata, quorum præteritus est dies, in usu esse non debent. Ideo inter prima injungo mihi, ut, per omnes provincias, ante mittam nova diplomata, quam desiderari possint.

(56.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Cum vellem Apameæ, Domine, cognoscere publicos debitores, et redditum, et impendia, responsum est mihi, cupere quidem universos, ut a me rationes coloniarum legerentur, nunquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum; habuisse privilegium, et vetustissimum morem, arbitrio suo rempublicam administrare. Exegi, ut, quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo, ad id de quo quæritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse aut non implèsse officii mei partes videar.

(57.) *Trajanus Plinio S.*

Libellus Apameorum, quem epistolæ tuæ junxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent, propter quæ videri volunt, eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, cum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum, ut jam nunc sciant, hoc, quod inspecturus es, ex meâ voluntate, salvis, quæ habent, privilegiis, esse facturum.

(58.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Ante adventum meum, Domine, Nicomedenses priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo est ædes vetustissima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda, ob hoc præcipue, quod est multo depressior opere eo, quod cum maxime surgit. Ego, cum quærerem, num esset aliqua lex dicta templo, cognovi, alium hic, alium apud nos, esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salvâ religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

(59.) *Trajanus Plinio S.*

Potes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris Deûm transferre in eam, quæ est accommodatior. Nec te moveat, quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis, quæ fit nostro jure.

(60.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Diem, Domine, quo servasti imperium dum suscipis, quantâ mereris lætitiâ celebravimus, precati Deos, ut te generi humano (cujus tutela et securitas saluti tuæ innisa est) incolumem florentemque præstarent. Præivimus et commilitonibus jusjurandum more sollenni præstantibus, et provincialibus, qui eâdem certârunt pietate, jurantibus.

(61.) *Trajanus Plinio S.*

Quantâ religione ac lætitiâ commilitones cum provincialibus, te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

(62.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Pecuniæ publicæ, Domine, providentiâ tuâ et ministerio nostro, et jam exactæ sunt, et exiguntur; quæ, vereor, ne otiosæ jaceant. Nam et prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est; nec inveniuntur qui velint debere reipublicæ, præsertim [duodenis] assibus; quanti a privatis mutantur. Dispice ergo, Domine, numquid minuentam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos putes; et, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendum inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicæ caveant; quod, quamquam invitæ et recusantibus, minus acerbum erit, leviori usurâ constitutâ.

(63.) *Trajanus Plinio S.*

Et ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam ut quantitas usurarum minuatur, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus, ex copiâ eorum qui mutuabuntur, tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex justitiâ nostrorum temporum.

(64.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Summas, Domine, gratias ago, quod, inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es; quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos, a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provinciâ morari: illi, contra, ab eodem se restitutos affirmaverunt; edictumque recitarunt: quâ causâ necessarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me relegatos; ita, de iis quos alius et relegaverit et restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, Domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam (hercule) de his, quam de illis, qui, in perpetuum relegati, nec restituti, in provinciâ deprehenduntur. Nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Julio Basso proconsule. Ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque a senatu jus omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium; interrogavi hunc, quem relegaverat, an adisset, docuissetque proconsulem. Negavit. Per quod effectum est, ut te consulerem, reddendum eum *pœnæ suæ, an gravius aliquid, et quid potissimum,*

constituendum putares et in hunc, et in eos, :
 forte in simili conditione invenirentur. Decr
 Calvi et edictum, item decretum Bassi, his l
 subjecl.

(65.) *Trajanus Plinio S.*

Quid in personam eorum statuendum sit, qu
 P. Servilio Calvo proconsule in triennium relega
 et mox ejusdem edicto restituti, in provinciâ reman
 serunt, proxime tibi rescribam, cum causas huj
 facti a Calvo requisiero. Qui a Julio Basso in per
 petuum relegatus est, cum per biennium agendi fa
 cultatem habuerit, si existimabat se injuriâ relega
 tum, neque id fecerit, atque in provinciâ morari per
 severaverit, vinctus mitti ad præfectos prætorii me
 debet. Neque enim sufficit, eum pœnæ suæ restitui
 quam contumaciâ elusit.

(66.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Cum citarem judices, Domine, conventum in
 choaturus, Flavius Archippus vacationem peter
 cœpit, ut philosophus. Fuerunt, qui dicerent, noi
 liberandum eum judicandi necessitate, sed omnin
 tollendum de judicum numero, reddendumque pœ
 næ, quam fractis vinculis evasisset. Recitata es
 sententia Velii Pauli proconsulis, quâ probabatur
 Archippus crimine falsi damnatus in metallum. Ill
 nihil proferebat, quo restitutum se doceret. Allega
 bat tamen, pro restitutione, et libellum a se Domi
 tiano datum, et epistolas ejus ad honorem suum per
 tinentes, et decretum Prusensium. Addebat his e
 tuas literas scriptas sibi; addebat et patris tui edic
 tum, et epistolam, quibus confirmasset beneficia
 Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia e

mina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te consularem de eo, quod mihi constitutione tuâ dignum videbatur. Ea, quæ sunt utrimque recitata, his literis subjeci.

Epistola Domitiani ad Terentium Maximum.

“Flavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei DC circa Prusiadem, patriam suam, emi juberem, cujus reditu suos alere posset; quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.”

Ejusdem ad L. Appium Maximum.

“Archippum philosophum, bonum virum, et [professione suâ etiam majoribus] respondentem, commendatum habeas, velim, mi Maxime; et plenam ei humanitatem tuam præstes in iis quæ verecunde a te desideraverit.”

Edictum Divi Nervæ.

“Quædam sine dubio, Quirites, ipsa felicitas temporum edicit; nec spectandus est in iis bonus Princeps, quibus illum intelligi satis est, cum hoc sibi quisque civium meorum spondere possit, me securitatem omnium quieti meæ prætulisse, ut et libenter nova beneficia conferrem, et ante me concessa servarem. Ne tamen aliquam gaudiis publicis afferat hæsitacionem, vel eorum, qui impetraverunt, diffidentiam, vel ejus memoriâ, qui præstitit, necessarium pariter credidi ac lætum, obviam dubitantibus indulgentiam meam mittere. Nolo existimet quisquam, quæ, alio Principe, vel privatim vel publice conse-

cutus, ideo saltem a me rescindi, ut potius m debeat, si illa rata et certa [fecero]: nec gratula ullius instauratis eget precibus: [et, qui non habe me,] quem fortuna imperii vultu meliore respex [me] novis beneficiis vacare patiantur; et ea dem sciant roganda esse, quæ non habent."

Epistola ejusdem ad Tullium Justum.

"Cum rerum omnium ordinatio, quæ priorit temporibus inchoatæ, consummata sunt, observat sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est."

(67.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Flavius Archippus, per salutem tuam æterni temque, petiit a me, ut libellum, quem mihi de mitterem tibi: quod ego sic roganti præstandi putavi, ita tamen, ut, missurum me, notum accu trici ejus facerem; a quâ et ipsâ acceptum libell his epistolis junxi, quo facilius, velut auditâ utrâq parte, dispiceres, quid statuendum putares.

(68.) *Trajanus Plinio S.*

Potuit quidem ignorasse Domitianus, in quo st esset Archippus, cum tam multa ad honorem e pertinentia scriberet. Sed meæ naturæ accommod tius est, credere etiam statui ejus subventum int ventu Principis, præsertim cum etiam statuarum honor toties decretus sit ab iis qui ignorabant, q de illo Paulus proconsul pronuntiasset. Quæ tam mi Secunde carissime, non eo pertinent, ut, si q illi novi criminis objicitur, minus de eo audiendi putes. Libellos Furie Primæ accusatrici, v

ipsius Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

(69.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Tu quidem, Domine, providentissime vereris, ne, commissus flumini, atque ita, mari, lacus effluat; sed ego in re præsentī invenisse videor, quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossâ usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed, relicto quasi margine, contineri pariter et dirimi. Sic consequemur, ut nec videatur flumini mixtus, et sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, advecta fossâ onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget; et, spero, non coget. Est enim et lacus ipse satis altus, et nunc in contrariam partem flumen emittit, quod, interclusum inde, et quo volumus aversum, sine ullo detrimento lacus, tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. Præterea, per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi, qui, si diligenter colligantur, augebunt illud, quod lacus dederit. Enimvero, si placeat fossam longius ducere, et arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit et reprimet quidquid e lacu veniet; quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum temperare. Verum et hæc et alia multo sagacius conquiret explorabitque librator, quem plane, Domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna et magnitudine tuâ, et curâ. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi, ut libratorum quam maxime idoneum mitteret.

(70.) *Trajanus Plinio S.*

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, cum tam multa provisa habeas, per quæ non periclitetur exhausti, et magis in usus nobis futuros sit. Elige igitur id quod præcipue res ipsa suaserit. Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciæ istæ his artificibus carent.

(71.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Magna, Domine, et ad totam provinciam perti-
nens quæstio est, de conditione et alimentis eorum,
quos vocant *θηριους*. In quâ ego, auditis constitu-
tionibus Principum, quia nihil inveniebam aut pro-
prium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur,
consulendum te existimavi, quid observari velles.
Neque enim putavi, posse me, in eo quod auctori-
tatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Re-
citabatur autem apud me edictum, quod dicebatur
Divi Augusti, ad Anniam pertinens; recitatæ et
epistolæ Divi Vespasiani ad Lacedæmonios, et Divi
Titi ad eosdem, dein ad Achæos; et Domitiani ad
Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum pro-
consules; item ad Lacedæmonios; quæ ideo tibi
non misi, quia et parum emendata, et quædam non
certæ fidei videbantur, et quia vera et emendata in
scriniis tuis esse credebam.

(72.) *Trajanus Plinio S.*

Quæstio ista, quæ pertinet ad eos, qui, liberi nati,
expositi, deinde sublati a quibusdam, et in servitute

educati sunt, sæpe tractata est: nec quidquam invenitur in commentariis eorum Principum qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolæ sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum, quæ fortasse debebant observari: sed, inter eas provincias de quibus rescripsit, non est Bithynia: et ideo nec assertionem denegandam iis qui ex ejusmodi causâ in libertatem vindicabuntur, puto, neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

(73.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Potentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter injuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quæcumque, secundum exemplum proconsulum, transferre permetterem; quia sciebam, in Urbe nostrâ ex ejusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putavi, quid observare me velis.

(74.) *Trajanus Plinio S.*

Durum est injungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum, propter aliquas justas causas, transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum qui isti provinciæ præfuerunt, et, ex causâ, cuique ita aut permittendum aut negandum.

(75.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Quærenti mihi, Domine, Prusæ, ubi posset balineum, quod induxisti, fieri, placuit locus, in quo fuit

aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, atque etiam ut ipsa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur; sed, quæ sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem hujus domus conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæsari; jussitque in peristylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo redditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim, partim spoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapsa est; ac jam pæne nihil ex eâ, nisi solum, superest: quod tu, Domine, sive donaveris civitati, sive venire jusseris, propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in areâ vacuâ balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, exhedrâ et porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cujus beneficio elegans opus, dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyænum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

(76.) *Trajanus Plinio S.*

Possumus, apud Prusenses, areâ istâ cum domo collapsâ, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an ædes in peristylio Claudio facta esset. Nam, si facta ædes esset, licet collapsa sit, religio ejus occupavit solum.

(77.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Postulantibus quibusdam, ut, de agnoscendis liberis restituendisque natalibus, et secundum epistolam Domitiani scriptam Minucio Rufo, et secundum

exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad senatûs-consultum, pertinens ad eadem genera causarum; quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præsunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, præceperis, quid observare me velis.

(78.) *Trajanus Plinio S.*

Si mihi senatûs-consultum miseris, quod hæsitacionem tibi fecit, æstimabo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, et natalibus suis restituendis.

(79.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Julius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed iudicio tuo credens, dispensacionem quamdam mihi erga te pietatis suæ, ministeriumque, mandavit. Rogavit enim testamento, ut hæreditatem suam adirem, cerneremque, ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum et Tianorum civitatibus redderem; ita ut esset arbitrii mei, utrum opera faciendæ, quæ honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam referendum existimavi, ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

(80.) *Trajanus Plinio S.*

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene nôset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, secundum cujusque loci conditi-

tionem, ipse dispice; et, quod optimum existima-
veris, insequere.

(81.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Providentissime, Domine, fecisti, quod præcepisti Calpurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes, quorum civitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet; tantoque graviores injurias, quanto est infirmior, patitur. Quidquid autem Juliopolitanis præstiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ; plurimisque per eam commean-
tibus transitum præbent.

(82.) *Trajanus Plinio S.*

Ea conditio est civitatis Byzantium, confluyente undique in eam commeanantium turbâ, ut, secundum consuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus. Si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo: plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiam habeo, ut credam, te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coërceantur: aut, si plus admiserint, quam ut in re præsentis satis puniantur; si milites erunt, legatis eorum, quæ deprehenderis, notum facies; aut, si in Urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

(83.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Cautum est, Domine, Pompeiâ lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu, minor annorum triginta. Eâdem lege comprehensum est, ut, qui ceperint magistratum, sint in senatu. Secutum est dein edictum Divi Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus et viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor triginta annorum gessit magistratus, possit censoribus in senatum legi; et, si potest, an ii quoque, qui non gesserint, possint, per eandem interpretationem, ab eâ ætate senatores legi, a quâ illis magistratum gerere permissum est: quod alioqui factitatum, et adhuc esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam e plebe, in curiam admitti. Ego, a destinatis censoribus, quid sentirem, interrogatus, eos quidem, qui minores triginta annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum, et secundum edictum Augusti, et secundum legem Pompeiam, legi, quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis triginta permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quamvis essent ætatis ejusdem, cujus illi, quibus gerere permissum est, hæsitabam. Per quod effectum est, ut te, Domine, consulerem, quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subjeci.

(84.) *Trajanus Plinio S.*

Interpretationi tuæ, mi Secunde carissime, idem existimo, hactenus edicto Divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possent ii, qui non minores duorum et viginti annorum essent, et, [qui accepissent,] in senatum cujusque

civitatis pervenirent. Cæterum, non capto magistratu, eos qui minores triginta annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

(85.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Cum Prusæ ad Olympon, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit, appellatum me a Claudio Eumolpo, cum Cocceianus Dion in bule assignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet. Tum Eumolpus, assistens Flavio Archippo, dixit, exigendam esse a Dione rationem operis ante quam republicæ traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, et corpora sepulcorum uxoris Dionis, et filii; postulavitque, ut cognoscerem pro tribunali. Quod cum ego me protinus facturum, dilaturumque profectionem, dixissem, ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in [aliam civitatem] cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Nicææ respondi. Ubi cum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tamquam adhuc parum instructus, dilationem petere cœpit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrimque multa, etiam de causâ. Ego, cum dandam dilationem, et consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim, te ipsorum potissimum verbis ea, quæ erant proposita, cognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit; et Eumolpus respondit, complexurum se libello, quæ reipublicæ peteret: cæterum, (quod ad sepultos pertinet) non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus (sicut Prusæ) assistebat, dixit, se libellum daturum. Ita nec Eumolpus nec Archip-

pus, quamplurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt. Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsentis fui, et vidi tuam quoque statuam in bibliothecâ positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filius et uxor Dionis, in arâ collocatum, quæ porticibus includitur. Te, Domine, rogo, ut me in hoc præcipue genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit expectatio; ut necesse sit, in eâ re, quæ et in confessum venit, et exemplis defenditur, deliberare.

(86.) *Trajanus Plinio S.*

Potuisti non hæere, mi Secunde carissime, circa id, de quo me consulendum existimâsti, cum propositum meum optime nôsses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omissâ ergo eâ quæstione, quam non admitterem, etiam si exemplis adjuvaretur, ratio totius operis, effecti sub curâ tuâ Cocceiano Dioni, excutiatur; cum et utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

(87.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Rogatus, Domine, a Nicensibus publice, per eas quæ mihi et sunt et debent esse sanctissima, id est, per æternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare; acceptamque ab his libellum huic epistolæ junxi.

(88.) *Trajanus Plinio S.*

Nicensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a Divo Augusto af-

firmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridi Gemellino, et Epimacho liberto meo, procuratoribus ut, aestimatis etiam iis quæ contra dicuntur, quo optimum credideritis, statuatis.

(89.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Opto, Domine, et hunc natalem, et plurimos alios quam felicissimos agas; æternâque laude florentem virtutis tuæ gloriam, incolumis et fortis, aliis supra alia operibus augeas.

(90.) *Trajanus Plinio S.*

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris, ut plurimos et felicissimos natales, florentem statu reipublicæ nostræ, agam.

(91.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Sinopenses, Domine, aquâ deficiuntur, quæ videtur et bona et copiosa ab sextodecimo milliario posse perducî. Est tamen, statim ab capite, paulo amplius mille passibus, locus suspectus et mollis, quem ego interim explorari modico impendio jussi, an recipere et sustinere opus possit. Pecunia, curantibus nobis contracta, non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis et salubritati et amœnitati valde sitientis colonis indulseris.

(92.) *Trajanus Plinio S.*

Ut cospisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquæductûs possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo et viribus suis ipsa id assequi potest, cum plurimum ea res et salubritati et voluptati ejus collatura sit.

(93.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Amisenorum civitas, et libera, et fœderata, beneficio indulgentiæ tuæ legibus suis utitur. In hac datum mihi publice libellum, ad eranos pertinentem, his literis subjeci, ut tu, Domine, dispiceres, quid et quâtenus aut permittendum aut prohibendum putares.

(94.) *Trajanus Plinio S.*

Amisenos, quorum libellum epistolæ tuæ subjunxeras, si legibus istorum, quibus de officio fœderis utuntur, concessum est erantum habere, possumus, quominus habeant, non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas et illicitos cœtus, [sed] ad sustinendam tenuiorum inopiam, utuntur. In cæteris civitatibus, quæ nostro jure obstrictæ sunt, res hujusmodi prohibenda est.

(95.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, et mores ejus secutus

et studia, jampridem, Domine, in contubernium assumsi, tantoque magis diligere cœpi, quanto hunc propius inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt duæ causæ. Nam et judicia amicorum promeretur, et parum felix matrimonium expertus est; impetrandumque a bonitate tuâ per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. Sed peto a te, cuius in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quanto opere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

(96.) *Trajanus Plesio S.*

Quam parce hæc beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, hæret tibi, cum etiam in sensu affirmare soeam, non excessisse me numerum, quem, apud amplissimum ordinem, suffecturum mihi professus sum. Tuo tamen desiderio subecripsi; et dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo, eâ conditione quâ assuevi, referri in commentarios meos jussi.

(97.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Sollenne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio, quid et quâtenus aut puniri soleat aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant: deturne pœnitentiæ venia; an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit; nomen ipsum, etiam si flagitiis careat, an flagitia committenda.

nomini puniantur. Interim, in iis qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci jussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset quod faterentur, pertinaciam certe et inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae; quos, quia cives Romani erant, annotavi in Urbem remittendos. Mox, ipso tractatu (ut fieri solet) diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negant se esse Christianos, aut fuisse; cum, praecunte me, Deos appellarent, et imagini tuae (quam, propter hoc, jusseram cum simulacris numinum afferri) thure ac vino supplicarent; praeterea maledicerent Christo; quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt re verâ Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii, ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt: et mox negaverunt; fuisse quidem, sed desisse; quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes et imaginem tuam, Deorumque simulacra, venerati sunt: ii et Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis, morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, et innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo, secundum mandata tua, haereticas esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quae ministræ dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. Nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam, immodicam.

Ideo, dilatâ cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter perichitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexûs etiam, vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque civitates tantum, sed vicos etiam atque agros, superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur sisti et corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, et sacra sollennia, diu intermissa, repeti; passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emtor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si fiat penitentis locus.

(98.) *Trajanus Plinio S.*

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in executionibus causis eorum qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt; si deferantur et arguantur, puniendi sunt; ita tamen, ut, qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsâ manifestum fecerit, id est, supplicando Diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex penitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli nullo crimine locum habere debent: nam et pessimi exempli, nec nostri sæculi est.

(99.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Amastrianorum civitas, Domine, et elegans et ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam plateam, cujus a latere per spatium omne porrigitur, nomine quidem flumen, re vero cloaca foedissima, quæ, sicut turpia et insuavia.

dissima adpectu, ita pestilens est odore teterrimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

(100.) *Trajanus Plinio S.*

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si intacta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

(101.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique persolvimus: novaque rursus, curante commilitonum et provincialium pietate, suscepimus; precati Deos, ut te, remque publicam florentem et incolumem eâ benignitate servarent, quam, super magnas plurimasque virtutes, præcipuâ sanctitate consequi, Deorum honore meruisti.

(102.) *Trajanus Plinio S.*

Solvisse vota Diis immortalibus, te præcunte, pro meâ incolumitate commilitones cum provincialibus lætissimo consensu, et in futurum nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

(103.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Diem, in quem tutela generis humani felicissimâ successione translata est, debitâ religione celebravi.

mus, commendantes Diis imperii tui auctoribus et vota publica et gaudia.

(104.) *Trajanus Plinio S.*

Diem imperii mei debitâ lætitiâ et religione commilitonibus et provincialibus, præeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

(105.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Valerius, Domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus, rogo, tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam, quâ debeo tanto modestius uti, quanto plenior em experior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Æstivæus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

(106.) *Trajanus Plinio S.*

Cum honestissime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis, matura per me. Iis interim, quibus nunc petisti, dedisse me jus Quiritium, referri in commentarios meos jussi; idem facturum in cæteris, pro quibus petieris.

(107.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquilâ, centurione cohortis sextæ equestris, ut mitterem tibi libellum,

per quem indulgentiam pro statu filiae suae implorat, durum putavi negare, cum scirem, quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque praestare.

(108.) *Trajanus Plinio S.*

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis sextae equestris, quem mihi misisti, legi; cujus precibus motus dedi filiae ejus civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

(109.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Quid habere juris velis et Bithynas et Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quae illis, vel ex locationibus vel ex venditionibus aliisve causis, debeantur, rogo, Domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque proconsulibus concessam eis protopraxian, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tuae providentiae constituendum aliquid, et sancendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam, quae sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen et infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

(110.) *Trajanus Plinio S.*

Quo jure uti debeant Bithynae vel Ponticae civitates in iis pecuniis quae ex quaque causa reipublicae debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam, sive habent privilegium, quo caeteris creditoribus anteponantur, custodiendum est; sive non habent, in injuriam privatorum id dari a me non oportebit.

(111.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Ecdicus, Domine, Amisenorum civitatis petebat apud me a Julio Pisone denariorum circiter XL millia donata ei publice ante XX annos, et bule et ecclesiâ consentiente: utebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Piso, contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium; postulabatque, ne id, quod pro multis et olim accepisset, cum eversione reliquis dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis, integram cognitionem differendam existimavi, ut te, Domine, consulerem, quid sequendum putares.

(112.) *Trajanus Plinio S.*

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent; ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari, atque in irritum vindicari, non oportet. Quidquid ergo ex hac causâ actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujusque loci, quam pecuniis publicæ, consultum volo.

(113.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Lex Pompeia, Domine, quâ Bithyni et Pontici utuntur, eos, qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, et singula millia denariorum, et bina, intulerunt. Anicius deinde Maximus, proconsul, eos etiam, qui a censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus, aliud aliis, jus sit inferre.

Superest ergo ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam, quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cujus factis dictisque debetur æternitas.

(114.) *Trajanus Plinio S.*

Honorarium decurionatûs omnes, qui in quâque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum a me non potest statui. Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis legem puto; scilicet adversus eos, qui inviti fiunt decuriones. Id existimo acturos, ut erogatio cæteris præferatur.

(115.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Lege, Domine, Pompeiâ, permissum Bithynicis civitatibus, adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienæ, sed suarum quisque civitatum, quæ sunt in Bithyniâ. Eâdem lege sancitur, quibus de causis senatu a censoribus ejiciantur; inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex, sicut adscribi civem alienum vetabat, ita ejici e senatu ob hanc causam non jubebat; præterea, quia ab aliquibus affirmabatur mihi, in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque, ut multi homines multæque civitates concuterentur eâ parte legis, quæ jampridem consensu quodam exolevisset; necessarium existimavi consulere te, quid servandum putares. Capita legis his literis subjeci.

(116.) *Trajanus Plinio S.*

Merito hæsiſti, Secunde carissime, quid a te sponderi oporteret censoribus consulentibus, an hærent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tæ provincie, cives. Nam et legis auctoritas, et hæ consuetudo usurpata contra legem, in diversum a vere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novarem; sed maneres quamvis contra legem adacti, quaruncumque civitatum cives; in futurum autem lex Pompeia observetur, cujus vim si retro quoque velimus custodiri multa necesse est perturbari.

(117.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum, vocare, binosque denarios vel singulos dare, quod an celebrandum, et quatenus putes, rogo, scribes. Ipse enim, sicut arbitrator, [non imprudenter,] præsertim ex sollempnibus causis, concedendum [jus invitationis,] ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures vocant, modum excedere, et in speciem dianomes incidere, videantur.

(118.) *Trajanus Plinio S.*

Merito vereris, ne in speciem dianomes incidat invitatio, quæ et in numero modum excedit, et, quasi per corpora, non viritum singulos ex notitia, ad sollempnes sportulas contrahit. Sed ego ideo præstantiam tuam elegi, ut formandis istius provincie modum

ipse moderareris, et ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem essent profutura.

(119.) *C. Plinius Trajano Imperatori S.*

Athletæ, Domine, ea, quæ pro iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo sunt coronati: nihil enim referre, quando sint patriam inveci, sed quando certamine vicerint, ex quo inveci possint. Ego, contra, [ipso iselastici nomine, et iselasticorum,] vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo *εισηλασαν*, intuendum. Iidem opsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus factus est, quamvis vicerint antequam fieret. Aiunt enim, congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quæ esse iselastica, postquam vicerunt, desierunt; ita pro iis dari, quæ esse ceperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cujusquam retro habeatur ratio; dandumque, quod tunc, cum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari, ipse digneris.

(120.) *Trajanus Plinio S.*

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, cum quis in civitatem suam ipse *εισηλασειν*. Opsonia eorum certaminum quæ iselastica esse placuit mihi, si ante iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum, quæ postea iselastica lege constitui, quam quæ, cum vincerent, esse desierunt. Mutatâ enim conditione certaminum, nihilominus, quæ ante perceperant, non revocantur.

(121.) *C. Plinius Trajano Imperatori*

Usque in hoc tempus, Domine, neque diplomata commodavi, neque in rem ullam mihi : quam perpetuam servationem non dam necessitas rupit. Uxori enim meae, auctori, volenti ad amitam suam excurrere, usum negare durum putavi, cum talis officii gratitudine consisteret, sciremque, te rationem interitibaturum, cujus causa erat pietas. Haec sermihimibi parum gratus tibi fore videbar, si diem, inter alia beneficia, hoc unum me debentis tuae, quod, fiducia ejus, (quasi enim non dubitavi facere, quae, si consuluissem, cissent.

(122.) *Trajanus Plinio S.*

Merito habuisti, Secunde carissime, fidem mihi mei. Nec dubitandum fuisset, si exspectarem nec me consuleres, an iter uxoris tuae diplomae officio tuo dedi, adjuvandum esset, ut intentioni non profuisset, cum apud amitam tua deberet etiam celeritate gratiam sui augere.

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

PANEGYRICUS

TRAJANO IMPERATORI DICTUS.

(1.) BENE ac sapienter, Patres Conscripti, majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere; quod nihil rite, nihilque providenter homines, sine Deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicarentur. Qui mos cui potius quam consuli, aut quando magis usurpandus colendusque est, quam cum, imperio senatus, auctoritate reipublicæ, ad agendas optimo Principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est aut pulchrius munus Deorum, quam castus et sanctus, et Diis simillimus Princeps? Ac, si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris, an aliquo numine darentur; Principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occultâ potestate factorum, sed ab Jove ipso coram ac palam repertus est, electus quippe inter aras et altaria, eodemque loci, quem Deus ille tam manifestus ac præsens, quam cælum ac sidera insedit. Quo magis aptum piurumque est, te, Jupiter Optime Maxime, antea conditorem,

nunc conservatorem imperii nostri, precari, ut mihi digna consule, digna senatu, digna Principe, contingat oratio; utque omnibus, quæ dicentur a me, libertas, fides, veritas constet; tantumque a specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

(2.) Equidem non consuli modo, sed omnibus civibus, enitendum reor, ne quid de Principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ, quas metus exprimebat: nihil, quale ante, dicamus; nihil enim, quale antea, patimur: nec eadem de Principe palam, quæ prius, prædicemus; neque enim eadem secreto loquimur, quæ prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum; et, ex ipso genere gratiarum agendarum, intelligatur, cui, quando, sint actæ. Nusquam ut Deo, nusquam ut numini, blandiamur: non enim de tyranno, sed de cive, non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, et hoc magis excellit atque eminent, quod unum ex nobis putat; nec minus hominem se, quam hominibus præesse, meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illis usu probemus; atque identidem cogitemus, quam sit indignum, si majus Principibus præstemus obsequium, qui servitate civium, quam qui libertate, lætantur. Et populus quidem Romanus dilectum Principum servat; quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat; quibusque aliquando clamoribus gestum alterius et vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem, laudat. Quid nos ipsi? divinitatem Principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor et gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum a nobis *Optimi* cognomen? quod peculiare hujus et proprium arrogantia priorum Principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex æquo, quod felices nos, felicem illum prædicamus?

alternisque votis, hæc faciat, hæc audiat, quasi non dicturi, nisi fecerit, comprecamur! Ad quas ille voces, lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim sentitque, sibi, non Principi, dici.

(3.) Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditatioque teneamus; sciamusque, nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes æmuletur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo, ut orationem meam ad modestiam Principis moderationemque submittam; nec minus considerabo, quid aures ejus pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna et inusitata Principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quam ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat: nam merenti gratias agere, facile est, Patres Conscripti. Non enim periculum est, ne, cum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat; cum de frugalitate, luxuriam; cum de clementiâ, crudelitatem; cum de liberalitate, avaritiam; cum de benignitate, livorem; cum de continentiâ, libidinem; cum de labore, inertiam; cum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixerò. Animadverto enim, etiam Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentiam et sanctitate lætari; gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatam carmen, intulerit.

(4.) Sed parendum est senatûs-consulto, [quod,] ex utilitate publicâ, placuit, ut, consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, boni Principes, quæ facerent, recognoscerent; mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis sollenne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet et compripiit; intercessurus etiam publicis, si permitteret sibi vetare, quod senatus juberet. Utrumque, Cæsar Au-

guste, moderate, et quod alibi tibi gratias agi non sinis, et quod hîc sinis. Non enim a te ipso tibi honor iste, sed agentibus, habetur. Cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi, necesse est.

Sæpe ego mecum, Patres Conscripti, tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret, cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella, regerentur; cum interea fingenti formantique mihi Principem, quem æquata Diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non et arma honestârunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humilitate captavit: ille quæsitam domi gloriam in publico, hîc in publico partam domi, perdidit. Postremo adhuc nemo exstitit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At Principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit! Ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detrahitur! Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, et dignitas oris, ad hoc, ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere Deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata cæsaries, nonne longe lateque Principem ostentant?

(5.) Talem esse oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax, et adoptio, et tandem exorata terris numina, dedissent. An fuit, nihil differre inter imperatorem, quem homines, et quem Dii fecissent? quorum quidem in te, Cæsar Auguste, judicium et favor, tunc statim, cum ad exercitum proficisceris, et quidem inusitato indicio, enituit. Nam cæteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium, consulentibus nuntiavit: tibi adscendenti de more Capitolium quamquam non id agentium civium clamor, ut jam

Principi, occurrit : siquidem omnis turba, quæ limen inæderat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem, ut tunc arbitrabatur, Deum, cæterum, ut docuit eventus, te consulavit Imperatorem. Nec aliter a cunctis omen acceptum est : nam ipse intelligere nolebas : recusabas enim imperare ; recusabas, quod bene erat imperaturi. Igitur cogendus fuisti. Cogi pörro non poteras, nisi periculo patriæ, et nutatione reipublicæ. Obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Quare ego illum ipsum furorem motumque castrensem reor existisse, quia magnâ vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. Ac, sicut maris cœlique temperiam turbines tempestatesque commendant ; ita, ad augendam pacis tuæ gratiam, illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda, nascantur. Occultat utrorumque semina Deus ; et plerumque honorum malorumque causæ sub diversâ specie latent.

(6.) Magnum quidem illud sæculo dedecus, magnum reipublicæ vulnus impressum est : Imperator, et parens generis humani, obsessus, captus, inclusus a ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas ; ereptumque Principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio, quæ te publicæ salutis gubernaculis admoveret, prope est ut exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres : inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur : postremo coactus Princeps, quos nollet, occidere, ut daret Principem, qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare ; sed nescissemus, quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Expectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica ; *ruensque imperium super Imperatorem Imperatoris*

tibi voce delatum est. Imploratus adoptione, et accitus es, ut olim duces magni, a peregrinis externisque bellis, ad opem patriæ ferendam revocari solebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem præstitisti: ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo ad hoc ævi, pro munere tanto, paria accipiendo fecisti; immo ultro dantem obligasti: communicato enim imperio, sollicitior tu, ille securior factus est.

(7.) O novum atque inauditum ad principatum iter! Non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor, Principem fecit. Videaris licet, quod est amplissimum, consecutus inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquisti: sub bono Principe privatus esse desisti. Assumptus es in laborum curarumque consortium; nec te læta et prospera stationis istius, sed aspera et dura, ad cæpessendam eam compulerunt. Suscepisti imperium, postquam alium suscepti penitebat. Nulla adoptati, cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo; nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non, ut prius alius atque alius, in gratiam uxoris. Adscivit enim te filium, non vitricus, sed Princeps: eodemque animo Divus Nerva pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium assumi, si assumatur a Principe. An senatum populumque Romanum, exercitus, provincias, socios, transmissurus uni, successorem e sinu uxoris accipias? summæque potestatis hæredem tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos? et hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem Diis simillimum, inveneris? Imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus. Non enim servulis tuis dominum, ut possis esse contentus quasi necessario hærede, sed Principem civibus daturus es Imperator. Superbum istud et regium, nisi adoptes eum, quem constet imperaturum fuisse, etiam si non adop-

classes. Fecit hoc Nerva, nihil interesse arbitratus, genueris an elegeris, si perinde sine iudicio adoptentur liberi, ac nascuntur; nisi tamen quod æquiore animo ferunt homines, quem Princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

(8.) Sedulo ergo vitavit hunc casum; nec iudicia hominum, sed Deorum etiam, in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante pulvinar Jovis Optimi Maximi, adoptio peracta est: quâ tandem non servitus nostra, sed libertas, et salus, et securitas, fundabatur. Sibi enim Dii gloriam illam vindicaverunt: horum opus, horum illud imperium; Nerva tantum minister fuit. Utique, qui adoptaret, tam paruit, quam tu, qui adoptaberis. Allata erat ex Pannoniâ laurea; id agentibus Diis, ut invicti Imperatoris exortum victoriae insigne decoraret. Hanc Imperator Nerva in gremio Jovis collocârat; cum repente solito major et augustior, advocatâ hominum concione Deorumque, te filium sibi, hoc est, unicum auxilium fessis rebus, assumpsit. Inde, quasi deposito imperio, quâ securitate, quâ gloriâ lætus (nam quantum refert, deponas, an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est) non secus ac præsentî tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tuâ juventâ, tuo robore invaluit! Statim consedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva, si adoptâset alium. Oblitine sumus, ut nuper, post adoptionem, non desierit seditio, sed cœperit? Irritamentum istud irarum, et fax tumultûs fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare posset imperium Imperator, qui reverentiam amiserat, auctoritate ejus effectum esse, cui dabatur? Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator, et consors tribuniciaë potestatis, et omnia pariter et statim factus es: quæ proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

(9.) Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed participes etiam sociusque, placuisti. Nam successor, etiam si nolis, habendus est; non est habendus socius, nisi velis. Credentne posteri, patricio et consulari et triumphali patre genitum, cum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, Imperatorem non ab exercitu factum? eadem, cum Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut Imperator fieret, agitare? nihil fecisse, nisi quod meruit, et paruit? Paruisti enim, Cæsar, et ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis a te subjecti animo factum est, quam quod imperare cœpisti. Jam Cæsar, jam Imperator, jam Germanicus, absens et ignarus, et, post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te Imperatorem futurum: eras Imperator, et esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc esse, quod fueras; sed non erat liberum. Annon obsequeris Principi civis, legatus Imperatori, filius patri? Ubi deinde disciplina, ubi mos a majoribus traditus, quodcumque Imperator munus injungeret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim, si provincias ex provinciis, ex bellis bella, mandaret? Eodem illum uti jure posse putes, cum ad imperium revocet, quo sit usus, cum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire Principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.

(10.) Augebat auctoritatem jubentis in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur eo, quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas senatûs populique consensum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit. Nam, qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant; ille tantum jure

Principis occupavit, primusque fecit, quod omnes facturi erant. Nec (hercule) tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At quo (Dii boni!) temperamento potestatem tuam fortunamque moderatus es! Imperator tu titulis, et imaginibus, et signis; cæterum modestiâ, labore, vigiliantâ, dux, et legatus, et miles, cum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires; neque aliud tibi ex illâ adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam, precarere. Jam te providentia Deorum primum in locum provexerat; tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere, optabas: privatus tibi videbaris, quamdiu Imperator et alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi et sanctissimo seni utile fuit, quem Dii cælo vindicaverunt, ne quid, post illud divinum et immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, auctoremque ejus statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quæreretur, an illud jam Deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama; cum abunde expertus esset, quam bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat, ne desideraretur.

(11.) Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestâsti, non imitatus illos, qui hoc idem, sed aliâ mente, fecerunt. Dicavit cælo Tiberius Augustum; sed ut majestatis crimen induceret: Claudium Nero; sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum; sed ille, ut Dei filius, hic, ut frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia Deum credis. Minus est hoc, cum fit ab his qui et sese Deos putant. Sed licet illum aris, pulvinaribus, sta-

mine colas ; non alio magis tamen Deum et facis et probas, quam quod ipse talis es. In Principe enim, qui, electo successore, fato concessit, una eademque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiæ accessit ? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos potius, quam illos veteres et antiquos, æmularis ? qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes invaserant contemserantque ; cuius pulsi fugatique non aliud majus habebatur indicium, quam si triumpharetur. Ergo sustulerant animos, et jugum excusserant : nec jam nobiscum de suâ libertate, sed de nostrâ servitute, certabant : ac ne inducias quidem, nisi æquis conditionibus, imibant ; legesque ut acciperent, dabant.

(12.) At nunc rediit omnibus terror et metus, et votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus et priscis, quibus imperatorium nomen addebant contacti cædibus campi, et infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus : nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus. Rogant, supplicant ; largimur, negamus, utrumque ex imperii majestate : agunt gratias, qui impetraverunt ; non audent queri, quibus negatum est. An audeant, qui sciant, te assedissee ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis, cum Danubius ripas gelu jungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat ; cum feræ gentes non telis magis, quam suo cælo, suo sidere, armantur ? Sed, ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur ; nostra agmina percursare ripas, et alienâ occasione, si permitteres, uti, utroque hiemem suam barbaris inferre, gaudebant.

(13.) Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites ? quam admirationem, quemadmodum comparasti ? cum tecum inediã, tecum ferrent

sitim; cum, in illâ meditatione campestri, militari-
 bus turmis imperatorium pulverem sudoremque mis-
 ceres, nihil a cæteris, nisi robore ac præstantiâ, dif-
 ferens; cum, libero Marte, nunc comminus tela
 vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute mi-
 litum et lætus, quoties aut cassidi tuæ aut clypeo
 gravior ictus incideret; (laudabas quippe ferientes,
 hortabarisque, ut auderent; et audebant jam) cum,
 spectator moderatorque, ineuntium certamina viro-
 rum arma componeres, tela tentares, ac, si quod
 durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid, cum
 solatium fessis, ægris opem ferres? Non tibi moris
 tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrâsses;
 nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac
 mihi admiratione dignus Imperator non videretur, si
 inter Fabricios, et Scipiones, et Camillos talis esset.
 Tunc enim illum imitationis ardor, semperque me-
 lior aliquis accenderet. Postquam vero studium ar-
 morum a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore
 translatum est; postquam exercitationibus nostris
 non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica,
 sed Græculus magister assistit; quam magnum est,
 unum ex omnibus patrio more, patriâ virtute lætari,
 et, sine æmulo ac sine exemplo, secum certare, se-
 cum contendere, ac, sicut imperat solus, solum ita
 esse, qui debeat imperare!

(14.) Nonne incunabula hæc tibi, Cæsar, et ru-
 dimenta, cum puer admodum Parthicâ lauro glo-
 riam patris augeres, nomenque Germanici jam tum
 mererere, cum ferociam superbiamque barbarorum,
 ex proximo auditus, magno terrore cohiberes, Rhe-
 numque et Euphratem admirationis tuæ societate
 conjungeres? cum orbem terrarum non pedibus
 magis, quam laudibus peragrâres; apud eos semper
 major et clarior, quibus postea contigisses. Et nec-
 dum imperator, nec dum Dei filius eras. Germaniam
 quidem cum plurimæ gentes, ac prope infinita vastitas
interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensaque

alii montes, nisi his comparentur, muniant dirimunt que. Per hoc omne spatium cum legiones duces seu potius (tanta velocitas erat) raperes; non vultum unquam, non equum respexisti. Levis hic, et subsidium itineris, sed decus, et cum cæteris, subuehatur; ut cujus nullus tibi usus, nisi cum stativorum proximum campum alacritate, diacur pulvere attolleres. Initium laboris mirer, an finem. Multum est, quod perseverasti; plus tamen, quod non timuisti, ne perseverare non posses. Nec dubium quin ille, qui te inter illa Germaniæ bella ab Hispaniâ usque, ut validissimum præsidium, excivens iners ipse alienisque virtutibus tunc quoque invictus Imperator, cum ope earum indigeret, tantam admirationem tui non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Jove, post sævos labores ducesque imperia, regi suo indomitus semper indefessus referabat; cum aliis super alias expeditionum munere alio dignus inveniretur.

(15.) Tribunus vero disjunctissimas terras, tenu adhuc annis, viri firmitate lustrasti; jam tunc per momenta Fortunâ, ut diu penitusque perdisceris que mox præcipere deberes. Neque enim prospexisti castra, brevemque militiam quasi transisse contentus ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihil que discendum haberes tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem, mores gentium, regionum sit opportunitates locorum; et diversam aquarum que que temperiem, ut patrios fontes patriumque sidera ferre consuevisti. Quoties equos, quoties emerita premia, mutasti! Veniet ergo tempus, quo posteris visum visendum tradere minoribus suis gestient, quibus si doctores tuos hauserit campus, que refectiones tuas arbores, que somnum saxa prætexerint, quod de que tectum magnus hospes impleveris; ut tunc in tibi ingentium ducum sacra vestigia iidem in locis monstrabantur. Verum hæc olim: in præsentia quædem, quisquis paulo vetustior miles, hæc te comor-

tone censetur. Quotus enim quisque, cuius tu non ante commilito, quam Imperator? Inde est, quod prope omnes nomine appellas; quod singulorum fortia facta commemoras: nec habent annumeranda tibi pro republicâ vulnera, quibus statim laudator et testis contigisti.

(16.) Sed magis prædicanda moderatio tua, quod, innutritus bellicis laudibus, pacem amas; nec, quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Jovi laurus, idcirco ex occasione omni quæris triumphos. Non times bella, nec provocas. Magnum est, Imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripâ, si transeas, certum triumphi; nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione, efficitur. Nam, ut ipse nolis pugnare, moderatio; fortitudo tua præstat, ut neque hostes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non mimicos curus, nec falsæ simulacra victoriæ; sed, Imperatore veram ac solidam gloriam reportante, pacem, tranquillitatem, et tam confessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus triumphis. Neque enim unquam, nisi ex contemptu imperii nostri, factum est, ut vinceremus. Quod si quis barbarus rex eo insolentiæ furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur; næ ille, sive interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam prona, tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subædisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare, illatasque sibi non esse classes nostras, sed terras ipseas arbitretur.

(17.) Videor jam cernere, non spoliis provinciarum, et extorto sociis auro, sed hostilibus armis, captorumque regum catenis, triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora, noscitare. Videor intueri immanibus *suis barbarorum onusta fercula, et sua quemque*

facta vinctis manibus sequentem; mox ipsum te sublimem, instantemque curru domitarum gentium tergo; ante currum autem clypeos, quos ipse perfoderis. Nec tibi opima defuerint, si quis regum venire in manus audeat, nec, non modo telorum tuorum, sed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo, totoque exercitu opposito, perhorrescat. Meruisti proximâ moderatione, ut, quandocumque te vel inferre vel propulsare bellum coëgerit imperiî dignitas, non ideo vicisse videaris, ut triumphares, sed triumphare, quia viceris.

(18.) Aliud ex alio mihi occurrit. Quam speciosum est enim, quod disciplinam castrorum lapsam extinctamque refovisti, depulso prioris sæculi malo, inertia et contumacia et dedignatione parendi! Tutum est reverentiam, tutum caritatem mereri: nec ducum quisquam, aut non amari a militibus, aut amari timet: et inde, offensæ gratiæque pariter securi, instant operibus, adsunt exercitationibus; arma, mœnia, viros aptant. Quippe non is Princeps, qui sibi imminere, sibi intendi putet, quod in hostes pareretur; quæ persuasio fuit illorum, qui, hostilia cum facerent, timebant. Idem ergo torpere militaria studia, nec animos modo, sed et corpora ipsa languescere, gladios etiam incuriâ hebetari retundique, gaudebant. Duces porro nostri, non tam regum exterorum quam suorum Principum insidias, nec tam hostium quam commilitonum manus ferrumque, metuebant.

(19.) Est hæc natura sideribus, ut parva et exilia validiorum exortus obscuret: similiter Imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius deminutione major: eandem auctoritatem præsentem te quisque, quam absente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat, quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic Imperatorem commilitonemque miscueras, ut vix

dium omnium laboremque, et tamquam exactor intenderes, et tamquam particeps sociusque relevares. Felices illos, quorum fides et industria non per internuntios et interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis, probabantur! Consecuti sunt, ut absens quoque de absentibus nemini magis quam tibi crederes.

(20.) Jam te civium desideria revocabant; amoremque castrorum superabat caritas patriæ. Iter inde placidum ac modestum, ut plane a pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus, expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita et innata, interque ea, quæ imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitium fastidium; annonæ, quæ cæteris; ad hoc, comitatus accinctus et parens: diceres magnum aliquem ducem, ac te potissimum, ad exercitus ire: adeo nihil, aut certe parum, intererat inter Imperatorem factum, et brevi futurum. Quam dissimilis nuper alterius Principis transitus! si tamen transitus ille, non populatio fuit, cum abactus hospitem exerceret, omniaque dextrâ lævâque perusta et attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat, illud iter Domitiani fuisse, non Principis. Itaque non tam pro tuâ gloriâ, quam pro utilitate communi, edicto subiecisti, quid in utrumque vestrum esset impensum. Assuescat Imperator cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tamquam rationem redditurus; edicat, quid absumserit. Ita fiet, ut non absumat, quod pudeat dicere. Præterea futuri Principes, velint nolint, sciant [quanti tuum] constat: propositisque duobus exemplis, meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

(21.) Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos, merebare? At tu etiam

nomen patris patriæ recusabas. Quam longa n cum modestiâ tuâ pugna! quam tarde vicin Nomen illud, quod alii primo statim principatûs ut Imperatoris et Cæsaris, receperunt, tu usque distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri fatereris. que soli omnium contigit tibi, ut pater patriæ es ante quam fieres; eras enim in animis, in iudicioribus nostris; nec publicæ pietatis intererat, quid viderere; nisi quod ingrata sibi videbatur, si te Imperatorem potius vocaret et Cæsarem, cum patrem periretur. Quod quidem nomen quâ benigni quâ indulgentiâ exerces! ut cum civibus tuis, quæ cum liberis parens, vivis! ut, reversus Imperator, privatus exieras, agnoscis, agnosceris! Eodem eundem te putas; par omnibus, et hoc tantum teris major, quo melior.

(22.) Ac primum, qui dies ille, quo expect desideratusque Urbem ingressus es! Jam hoc sum, quod ingressus es, quam mirum lætumque Nam priores invehi et importari solebant, non quadrijugo curru et albitibus equis, sed humilium hominum, quod arrogantiùs erat. Tu, solâ corporis proceritate elatior aliis et excelsior, non de patris nostræ quemdam triumphum, sed de superbiâ Fecisti, egisti. Ergo non ætas quemquam, non virtus, non sexus retardavit, quominus oculos in spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentant juvenes, mirari senes; ægri quoque, neglecto imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque, prorepere. Inde alii, se satis esse te viso, te recepto; alii, nunc magis esse videndum, prædicabant. Feminas etiam tunc fecundissimæ maxime voluptas subiit, cum cernerent, Principi cives, cui Imperatori milites, peperis. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eundem vacantem locum, qui non nisi suspensum et stabile vestigium caperet; oppletas undique.

angustumque tramitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde populum; ubique par gaudium, paremque clamorem. Tam æqualis ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est, quam omnibus venisti; quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

(23.) Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras; gratum, quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares; gratum, quod tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes; gratius tamen, quod sensim et placide, et quantum respectantium turba pateretur, incederes; quod occurrentium populus te quoque, te immo maxime, adstaret; quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatûs, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentis genus invaluisset, silentes quietosque lictores tuos subsequere: nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modestiâ, differebant. Ubi vero cospisti Capitolium adscendere, quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio! quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco salutaverant Imperatorem! Quin etiam Deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud Deorum prolaturus arcanum, quæ circumstantium gaudia! quam recens clamor! quam similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, angusta victimis cuncta! ut in unius salutem collata omnium vota! cum sibi se ac liberis suis intelligerent precari, quæ pro te precarentur. Inde tu in Palatium quidem, sed eo vultu, sed eâ moderatione, ut si privatam domum peteres: cæteri ad penates suos quisque, iteraturus gaudii fidem, ubi nulla necessitas gaudendi est.

(24.) Onerasset alium ejusmodi introitus: *tu*

quotidie admirabilior et melior, talis denique, quales alii Principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Junxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, et incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet Imperatori, quæ prior oris humanitas, dextræ verecundia. Incedebas pedibus; incedis: lætabaris labore; lætaris. Eadem, quæ omnia illa circa te, nihil in ipso te *Fortuna* mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum Principe, subsistere, occurrere, comitari, præterire: ambulas inter nos, non quasi contingas; et copiam tui, non ut imputes, facis. Hæret lateri tuo, quisquis accessit; finemque sermoni suis cuique pudor, non tua superbia, facit. Regimur quidem a te, et subiecti tibi, sed quemadmodum legibus, sumus. Nam et illæ cupiditates nostras libidinesque moderantur; nobiscum tamen et inter nos versantur. Emineas, excellis, ut honor, ut potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te Principes, fastidio nostri, et quodam æqualitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra; te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas, super ipsos Principes vehunt; te ad sidera tollit humus [ita] communis, et confusa Principis vestigia.

(25.) Nec vereor, *Patres Conscripti*, ne longior videar, cum sit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur Principi gratiæ, multa sint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quam carptim breviterque perstringi; quia fere sequitur, ut illa quidem, de quibus taceas, tanta, quanta sunt, esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet locupletatas tribus, datumque congiarium populo, et datum totum, cum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potius representare, quibus magis

negari potest? quamquam in hac quoque diversitate æqualitatis ratio servata est. Æquati sunt enim populo milites, eo quod partem, sed priores; populus militibus, quod posterior, sed totum statim accepit. Enimvero quâ benignitate divisum est! quantæ curæ tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuæ fieret! Datum est his, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant: æquatique sunt cæteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus, distinebatur: expectatum est; provisumque, ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset: veniret quisque, cum vellet: veniret quisque, cum posset. Magnificum, Cæsar, et tuum, disjunctissimas terras munificentiae ingenio velut admovere, immensaque spatia liberalitate contrahere; intercedere casibus, occurrere fortunæ, atque omni ope anniti, ne quis e plebe Romanâ, dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse, quam civem.

(26.) Adventante congiarii die, observare Principis egressum in publicum, insidere vias, examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat, ostentare parvulos, impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere: reddebant illi, quæ monebantur. Ac plerique irritis precibus surdas Principis aures adstrepebant; ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec plane scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti; et, quamquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen, antequam te viderent adirentve, recipi, incidi jussisti; ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur; crescerent de tuo, qui crescerent tibi; alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent; tantumque omnes uni tibi, quantum parentibus suis quisque, deberent. Recte, Cæsar, quod spem Romani nominis sumtibus tuis

suscipis. Nullum est enim magno Principe, immortalitatemque merituro, impendii genus dignius, quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, et pares pœnæ, cohortantur; pauperibus educandis una ratio est, bonus Princeps. Hic fiduciâ sui procreatos nisi largâ manu fovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipublicæ accelerat; frustra que proceres, plebe neglectâ, ut defectum corpore caput, nutaturumque instabili pondere, tuetur. Facile est conjectare, quod per ceperis gaudium, cum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum, clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuunt, quibus tu daturus alimenta, hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat et expediat.

(27.) Nemo jam parens filio, nisi fragilitatis humanæ vices, horret; nec inter insanabiles morbos Principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat; non alat, dum non occidat; nec deerunt, qui filios concupiscant. Contra, largiatur et auferat; alat et occidat: næ ille jam brevi tempore effecerit, ut omnes, non posterorum modo, sed sui parentumque, pœniteat. Quocirca nihil magis in tuâ totâ liberalitate laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli, sanguine et cædibus nutriuntur: quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod nemini est ereptum; locupletatisque tam multis, pauperiorem esse factum Principem tantum: quamquam nec humilium quidem: nam, cujus est, quidquid est omnium, tantum ipse, quantum omnes, habet.

(28.) Alio me vocat numerosa gloria tua: alio autem? quasi vero jam satis veneratus miratusque

sim, quod tantam pecuniam profudisti, non ut, flagitii tibi conscius, ab insectatione ejus averteres famam; nec ut tristes hominum mœstosque sermones lætiore materiâ detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem, redemisti; nec tibi bene faciendi fuit causa, ut, quæ male feceras, impune fecisses. Amor impendio isto, non venia quæsitæ est; populusque Romanus obligatus a tribunali tuo, non exoratus, recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea Principes, ad odium sui leniendum, tumentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti, quam populus accepit. Paulo minus, Patres Conscripti, quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas Principis nostri conquisivit, invenit, adscivit. Hi, subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur; patriamque, non ut patriam tantum, verum ut altricem, amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nascentur, quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Cæsar, ætatem Dii, quam mereris; serventque animum, quem dederunt: et quanto majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi! Augetur enim quotidie et crescit: non quia cariores parentibus liberi; sed quia Principi cives. Dabis congiaria, si voles; præstabis alimenta, si voles: illi tamen propter te nascuntur.

(29.) Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Hujus aliquando cura Pompeio non minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus Campo, exactus hostis mari, Oriens triumphis Occidensque lustratus. Nec vero ille civilius, quam parens noster, auctoritate, consilio, fide, reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, litoribus mare, litora mari reddidit, diversasque gentes ita commercio miscuit, ut, quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, ut, sine ullius injuriâ, omnis usibus nostris annus exuberet? Quis-

pe non, ut ex hostico raptas, perituræque in horreis messes, nequidquam quiritantibus sociis auferuntur. Devehunt ipsi, quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit: nec, novis indictionibus pressi, ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus, quidquid videtur emere. Inde copias, inde annonæ, de quâ inter licentem vendentemque conveniat: inde hinc satietas, nec fames usquam.

(30.) Ægyptus alendis augendisque seminibus ita gloriata est, ut nihil imbribus cæloque deberet; siquidem, proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse devexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret. Hæc inopinâ siccitate usque ad injuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languide extulerat, ingentibus quidem tunc quoque ille, fluminibus tamen, conferendus. Hinc pars magna terrarum, mergi repararique palanti amne consueta, alto pulvere incanduit. Frustra tunc Ægyptus nubila optavit, cælumque respexit, cum ipse fecunditatis parens, contractior et exilior, iisdem ubertatem ejus anni angustiis, quibus abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim solum vagus ille, cum expanditur, amnis intra usurpata semper collium substiterat atque hæserat; sed supino etiam ac detinenti solo, non placido se mollique lapsu refugum abstulerat; et nec dum satis humentes terras addiderat arenibus. Igitur inundatione, id est, ubertate, regio fraudata, sic opem Cæsaris invocavit, ut solet amnem suum: nec longius illi adversorum fuit spatium, quam dum nuntiat. Tam velox, Cæsar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas et accincta, ut tristius aliquid sæculo tuo passis, ad remedium salutemque sufficiat, ut scias.

(31.) Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor: crediderim tamen per hunc Ægypti statum tuas Fortunam vires experiri, tuam-

que vigilantiam spectari, voluisse. Nam, cum omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus tuisque virtutibus materiem campumque præsterni, cum secunda felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, Urbem nostram, nisi opibus Ægypti, ali sustentarique non posse. Superbiebat ventosa et insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen; quodque in suo flumine, in suis navibus, vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta, quæ miserat; deportatasque messes revexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa, præstare: sciat, se non esse populo Romano necessariam, et tamen serviat. Post hæc, si volet, Nilus amet alveum suum, et fluminis modum servet: nihil hoc ad Urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania et vacua et similia redeuntibus, hinc plena et onusta et qualia solent venire, mittantur; conversoque munere maris, hinc potius venti ferentes, et brevis cursus, optentur. Mirum, Cæsar, videretur, si desidem Ægyptum cessantemque Nilum non sensisset Urbis annonæ: quæ tuis opibus, tuâ curâ usque illuc redundavit, ut simul probaretur, et nos Ægypto posse, et nobis Ægyptum carere non posse. Actum erat de fecundissimâ gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitæ, nec minus erubescere fame, quam torquebatur; cum pariter a te necessitatibus ejus pudorique subventum est. Stupebant agricolæ plena horrea, quæ non ipsi referissent, quibusque de campis illa subvecta messis, quæve in Ægypti parte alius amnis. Ita, beneficio tuo, nec maligna tellus; et obsequens Nilus Ægypto quidem sæpe, sed gloriæ nostræ nunquam, largior fluxit.

(32.) Quam nunc juvat provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit *Princeps*, qui terrarum fecunditatem nunc huc, nunc

illuc, ut tempus et necessitas posceret, transferret referretque! qui diremtam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanæ, aleret ac tueretur! Et cælo quidem nunquam benignitas tanta, ut omnes simul terras ubertet foveatque: hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic, si non fecunditatem, at bona fecunditatis, importat: hic alternis commeatibus Orientem Occidentemque connectit; ut, quæ ubique feruntur, quæque expetuntur, omnes gentes invicem capiunt; et discant, quanto libertati discordi servientibus sit utilius, unum esse, cui serviant. Quippe, discretis quidem bonis omnium, sua cujusque ad singulos mala; sociatis autem atque permixtis, singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona, pertinent. Sed, sive terris divinitas quædam, sive aliquis annibus genius; et solum illud et flumen ipsum precor, ut, hac Principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non quidem reposcimus fœnus: putet tamen esse solvendum; fallacemque unius anni fidem, omnibus annis, omnibusque postea sæculis, tanto magis, quis non exigimus, excuset.

(33.) Satisfactum quâ civium, quâ sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret et frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet; cum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis et cupido victoris cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam justitiam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut major! Impetratum est, quod postulabatur: oblatum, quod non postulabatur. Institit ultro, et, ut concupisceremus, admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quam libera spectantium studia, quam securus favor! Nemini impietas, ut solebat, objecta, quod odisset gladiatorem: nemo, e spectatore spectaculum factus, miseræ voluptatæ

unco et ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina majestatis in arenâ colligebat, ac se despici et contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneremur, sibi maledici in illis, suam divinitatem, suum numen violari, interpretabatur; cum se idem quod Deos, idem gladiatores quod se, putabat.

(34.) At tu, Cæsar, quam pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti! Vidimus delatorum judicium, quasi grassatorum, quasi latronum. Non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum, insederant. Nulla jam testamenta secunda, nullius status certus: non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum avaritia. Advertisti oculos; atque, ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum; et providâ severitate cavisti, ne fundata legibus civitas eversa legibus videretur. Licet ergo, cum fortuna, tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, et pares animos; nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam; nunc secretas illas et arcanas, ac sub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil sæculo dignius, quam quod contigit desuper intueri delatorum supina ora, retortasque cervices. Agnoscebamus et fruebamur, cum, velut piaculares publicæ sollicitudinis victimæ, supra sanguinem noxiorum, ad lenta supplicia gravioresque pœnas ducebantur. Congesti sunt in navigia raptim [conquisita,] ac tempestatibus dediti. Abirent, fugerentque vastas delationibus terras: ac, si quem fluctus ac procellæ scopulis reservassent, hic nuda saxa et inhospitale litus incoleret: ageret duram et anxiam vitam; relictâque post tergum totius generis humani securitate, mœreret.

(35.) Memoranda facies, delatorum classis permessa omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quoscumque in

scopulos detulissent. Juvabat prospectare statim portu sparsa navigia, et apud illud ipsum mare a Principi gratias, qui, clementiâ suâ salvâ, ultior hominum terrarumque Diis maris commendâ: Quantum diversitas temporum posset, tum max cognitum est, cum iisdem, quibus antea cautibus nocentissimus quisque, tunc nocentissimus affigitur; cumque insulas omnes, quas modo senator jam delatorum turba compleret; quos quidem, in præsens tantum, sed in æternum, repressisti illâ poenarum indagine inclusos. Ereptum alii pecunias eunt? perdant, quas habent. Expectantibus gestiunt? suis exturbentur: neque antea, exsanguem illam et ferream frontem nequam convulnerandam præbeant punctis, et non suas rideant; sed expectent paria præmio damna nec majores spes, quam metus habeant; timeant quantum timebantur. Ingenti quidem animo Divus Titus securitati nostræ ultionique prospexerat; inique que numinibus æquatus est: sed quanto tu quaque dignior cælo, qui tot res illis adjecisti, pro quas illum Deum fecimus! Id hoc magis arduum fuit, quod Imperator Nerva, te filio, te successore dignissimus, postquam magna quædam edicto adstruxerat, nihil reliquisse tibi videbatur, qui multa excogitasti, ut si ante te nihil esset inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata succedissent! At tu simul omnia profudisti; ut scilicet dies, non parte aliquâ, sed statim totus, nec uni alteri, sed omnibus in commune, profertur.

(36.) Quam juvat cernere ærarium silens et silentium, et quale ante delatores erat! Nunc tempus illud, nunc vere ædes, non spoliarium civium, prædatorumque prædatorum sævum receptaculum, sed toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, cum nunc Principe, boni malis impares essent. Manent tamen honor legum; nihilque ex publicâ utilitate vulsum: nec poena cuiquam remissa, sed addit

ultio; solumque mutatum, quod jam non delatores, sed leges, timentur. At fortasse non eâdem severitate fiscum, quâ ærarium, cohibes? Immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico, credis. Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo, "In jus veni; sequere ad tribunal." Nam tribunal quoque excogitatum principatui est, par cæteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors et urna fisco judicem assignat: licet rejicere, licet exclamare, "Hunc nolo; timidus est, et bona sæculi parum intelligit: illum volo, quia Cæsarem fortiter amat." Eodem foro utuntur principatus et libertas. Quæ præcipua tua gloria est, sapius vincitur fiscus; cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono Principe. Ingens hoc meritum: majus illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios judices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, "Nolo eum eligere." Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias, hanc esse beneficiorum principalium summam gratiam, si illis et non uti licet.

(37.) Onera imperii pleraque vectigalia institui, ut pro utilitate communi, ita singulorum injuriis, coëgerunt. His vicesima reperta est, tributum tolerabile et facile hæredibus duntaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet, quod manifestum erat, quanto cum dolore laturo, seu potius non laturo homines essent, destringi aliquid et abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate, meruissent, quæque nunquam ut aliena et speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda, cepissent. Hæc mansuetudo legis veteribus civibus servabatur: novi, seu per Latium in civitatem, seu beneficio Principis venissent, nisi simul cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam; civitasque Roma-

na instar erat odii, et discordiæ, et orbitæ carissima pignora, salvâ ipsorum pietate, cetera ret. Inveniebantur tamen, quibus tantus a ministerio nostri inesset, ut Romanam civitatem vicesimæ modo, verum etiam affinitatum bene compensari putarent; sed his maxime gratuita contingere, a quibus tam magno batur. Igitur pater tuus sanxit, ut, quod et ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset, etiam si cognationum jura non recedant, cum civitatem adipiscerentur, ejus vicesimam darent. Eamdem immunitatem in patrem filio tribuit, si modo reductus esset in patriam; ratus, improbe et insolenter ac pæne in nominibus inseri publicanum, nec sine quadam sanctissimas necessitudines, velut inter vicesimâ, scindi; nullum esse tanti vectigalium liberos ac parentes faceret extraneos.

(38.) Hactenus ille: parcus fortasse, quæcui optimum Principem, sed non parcus, ceterum optimum patrem, qui, optimum adoptaturus, quæque parentis indulgentissimi fecit, quod quædam, seu potius demonstrâsse contentus ac prope intactam benefaciendi materiam filio vavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas struxit, ut, quemadmodum in patris filii hæreditate filii pater esset immunis, nec momento, quo pater esse desisset, hoc quoque teret, quod fuisset. Egregie, Cæsar, quod mas parentum vectigales esse non pateris. Et pater sine deminutione possideat; nec socii ditatis accipiat, qui non habet luctus: neminem et attonitam orbitatem ad computationem cogatque patrem, quid reliquerit filius, scire. Patres Conscripti, Principis munus, cum ostentat liberalitati ejus inesse rationem. Ambitio enim tantia, et effusio, et quidvis potius quam liberalitas existimanda est, cui ratio non constat. Dignus

Imperator, mansuetudine tuâ, minuere orbitatis injurias, nec pati quemquam, filio amisso, insuper afficio dolore. Sic quoque abunde misera res est, pater filio solus hæres: quid si cohæredem non a filio accipiat? Adde, quod, cum Divus Nerva sanxisset, ut in æternis bonis liberi necessitate vicesimæ solverentur, congruens erat, eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim posteris amplior honor, quam majoribus, haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem, Cæsar, illam exceptionem removisti, "si modo filius in ætate patris fuisset;" intuitus, opinor, vim legisque naturæ, quæ semper in ditione parentum se liberos jussit, nec, uti inter pecudes, sic inter homines, potestatem et imperium valentioribus dedit.

(39.) Nec vero contentus primum cognationis radum abstulisse vicesimæ, secundum quoque exiit; cavique, ut in sororis bonis frater, et contra, in patris soror, utque avus, avia, in neptis nepotisque, invicem illi, servarentur immunes. His quoque, quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem dulsit; omnibusque inter se cognationum jura commisit, simul et pariter, et more naturæ; quæ majores Principes a singulis rogari gestiebant, non in præstandi animo, quam negandi. Ex quo intelligi potest, quantæ benignitatis, quanti spiritûs fuerit, sparsas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, et quasi renasci jubere; præferre, quod negabatur, atque id præstare cunctis, quod sæpe singuli non impetrassent; postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam. Indignum (credo) ei visum, ab homine peti, quod Dii desissent. Sorores estis et frater, avus et nepotes; quid tibi ergo, cur rogetis ut sitis? vobis estis. Quid pro cæterâ suâ moderatione, non minus invidiosum vobis stat dare hæreditatem, quam auferre. *Latæ ergo*

adite honores; capeſſite civitatem; neminem hoc neceſſitudinis abruptum, velut truncum amputatumque, deſtituit: iisdem omnes, quibus ante, pignoribus, ſed honeſtiores, perfruuntur. Ac ne remotus quidem, jamque deficientis affinitatis gradus, a quâlibet quantitate vicesimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens ſummam, quæ publicanum pati poſſit.

(40.) Carebit onere vicesimæ parva et exilis hæreditas: et, ſi ita gratus hæres volet, tota ſepulcro, tota funeri ſerviet. Nemo obſervator, nemo caſtigatoꝝ aſſiſtet. Cuicumque modica pecunia ex hæreditate alicujus obvenerit, ſecurus habeat, quietnaque poſſideat. Ea lex vicesimæ dicta eſt, ut ad periculum ejus perveniri, niſi opibus, non poſſit. Converſa eſt iniquitas in gratulationem, injuria in votum: optat hæres, ut vicesimam debeat. Additum eſt, ut, qui ejusmodi ex cauſis in diem edicti vicesimam deberent, nondum tamen intuliſſent, non inferrent. At in præteritum ſubvenire ne Dii quidem poſſunt: tu tamen ſubveniſti; cavique, ut deſineret quiſque debere, quod non eſſet poſtea debiturus. Idem effeciſti, ne malos Principes habuiſſemus: quo ingenio, ſi natura pateretur, quam libenter tot ſpoliatis, tot trucidatis, ſanguinem et bona refudiſſes! Vetuiſti exigi, quod deberi non tuo ſæculo cœperat. Alius, ut contumacibus, iraceretur, tarditatemque ſolvendi dupli vel et quadrupli irrogatione multaret: tu nihil referre iniquitatis exiſtimas, exigas, quod deberi non oportuerit, an conſtituas, ut debeatur?

(41.) Feres, Cæſar, curam et ſollicitudinem conſularem. Nam mihi cogitanti, eundem te collationes remiſſiſſe, donativum reddidiſſe, congiarium obtuliſſe, delatoꝝ abegiſſe, vectigalia temperaſſe, interrogandus videris, ſatiſne computaveris imperii redditus, an tantas vires habeat frugalitas Principis, ut tot impendiis, tot erogationibus, ſola ſufficiat. Nam quid eſt cauſæ, cur aliis quidem, cum omnia repe-

rent, et rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia; tibi, cum tam multa largiaris, et nihil auferas, omnia supersint? Nunquam Principibus defuerunt, qui fronte gravi et tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent; et erant Principes ipsi suâ sponte avidi et rapaces, et qui magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt. Sed, ad tuas aures, cum cæteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus, obstructus est aditus. Silent ergo, et quiescunt; et, postquam non est, cui suadeatur, qui suadeant, non sunt. Quo evenit, ut tibi cum plurimum pro tuis, plus tamen pro nostris moribus debeamus.

(42.) Locupletabant et fiscum et ærarium non tam Voconia et Juliae leges, quam majestatis singulare et unicum crimen eorum qui crimine vacarent. Hujus tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, quâ nulli magis caruerunt, quam qui sibi majestatem vindicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium servis: verentur, et parent, et dominos habent. Non enim jam servi nostri Principis amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorem, quam civibus suis, credit. Omnes accusatore domestico liberasti; unoque salutis publicæ signo illud (ut sic dixerim) servile bellum sustulisti, in quo non minus servis quam dominis præstitisti. Hos enim securos, illos bonos, fecisti. Non vis interea laudari; nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus Principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quæ, tamquam delata, puniret: magnum et inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes Principi servos haberet.

(43.) In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secunda sunt; nec unus omnium, nunc quia scriptus, nunc quia non scriptus, hæres es. Non tu falsis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor, confugit:

nec, quia offendit alius, nuncuparis, sed quæ meruisti. Scriberis ab amicis; ab ignotis præter iras: nihilque inter privatum et Principem nisi quod nunc a pluribus amaris: nam et amas. Tene, Cæsar, hunc cursum; et pro experimento, sitne feracius et uberius, non eodem modo, sed ad pecuniam, Principi, si hæret mori homines velint, quam si cogantur. Donata tua multa, et ipse donasti. Cesserit parvulus: manent tamen illi, qui bonis ejus fruuntur, nihilque ex illis ad te, nisi gloria, redit. Nam libertatem jucundiorē debitor gratus, clariorem in facit. Sed quis, ante te, laudem istam pecuniam tulit? quotusquisque Principum ne id quidem trimoniis nostris suum duxit, quod esset de Nonne, ut regum, ita Cæsarum munera illis hamos, opertos prædâ laqueos, æmulabantur. privatis facultatibus velut hausta et implicata secum, quidquid attigerant, referrent?

(44.) Quam utile est, ad usum secundum per adversa venisse! Vixisti nobiscum; periculis es; timuisti; quæ tunc erat innocentium vita. expertus es, quantopere detestentur malos Principes etiam qui malos faciunt. Meministi, quæ optabam nobiscum, quæ sis queri solitus. Nam privato Principem geris: meliorem immo te præstas, tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus quibus erat summa votorum melior pessimo Principi jam non possimus nisi optimum ferre. Nemo ergo tam tui, tam ignarus sui, ut locum istum concupiscat. Facilius est, ut esse aliquis secundum tuus possit, quam ut velit. Quis enim cur molem sponte subeat? quis comparari tibi non timet? Expertus et ipse es, quam sit onerosum cedere bono Principi: et afferebas excusam adoptanti. An prona parvaque sunt ad æmulationem quod nemo incolumitatem turpitudine reperit. Salva est omnibus vita, et dignitas vitæ; v

consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit. Eadem quippe sub Principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec bene factò tantum ex conscientia merces. Amas constantiam civium; rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves et attollis. Prodest bonos esse, cum sit satis abundeque, si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tuâ, hi judicio florent. Acuuntur isto integritatis et industriæ pretio similes; dissimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expetant fugiantve; cæteri, ubi laboris inertia, vigilantia somno, frugalitatis luxuria, merces datur, eadem ista, quibus alios artibus assecutos vident, consecantur: qualesque sunt illi, tales esse et videri volunt; et, dum volunt, fiunt.

(45.) Et priores quidem Principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, (et nimis dixi) vitiis potius civium quam virtutibus lætabantur; primum, quod in alio sua quemque natura delectat; deinde, quod patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos. Horum in sinum omnia congeriebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, et quasi sepultos, non, nisi delationibus et periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis; et (hercule) æquum est, esse eos carissimos bono Principi, qui invisus malo fuerint. Scis, ut sunt diversâ naturâ dominatio et principatus, ita non aliis esse Principem gratiores, quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, et ostentas, quasi specimen et exemplar, quæ tibi secta vitæ, quod hominum genus placeat: et ideo non censuram adhuc, non præfecturam morum recepisti, quia tibi, beneficiis potius quam remediis, ingenia nostra experiri placet. Et alioqui nescio, an plus moribus conferat Princeps, qui bonos esse patitur, quam qui cogit. Flexi-

biles quamcumque in partem ducimur a Principe, atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam sinistre constitutum est, ut, qui malum Principem possumus, bonum non possimus imitari. Perge modo, Cæsar; et vim effectumque censuræ tuum propositum tui actus obtinebunt. Nam vita Principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur; nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur; quæ imprimis hoc in se boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt, fieri posse.

(46.) Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis, ut spectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur; sed non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu, quod coegabat alius; cœpitque esse beneficium, quod necessitas fuerat. Neque enim a te minore contentu, ut tolleres pantomimos, quam a patre tuo, ut restitueret, exactum est. Utrumque recte: nam et restitui oportebat, quos sustulerat malus Princeps; et tolli restitutos. In his enim, quæ a malis bene fiunt, hic tenendus modus, ut appareat, auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille, aliquando scenici Imperatoris spectator et applausor, nunc in pantomimis quoque aversatur et damnat effeminatas artes, et indecora sæculo studia. Ex quo manifestum est Principum disciplinam capere etiam vulgus; cum rem, si ab uno fiat, severissimam, fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloriâ, Cæsar, quâ consecutus es, ut, quod antea vis et imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua ipsi, qui castigari merebantur: iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tuâ queritur; et liberum est queri. Sed, cum ita comparatum sit, ut

de nullo minus Principe querantur homines, quam de quo maxime licet; tuo in sæculo nihil est, quo non omne hominum genus lætetur et gaudeat. Boni provehuntur; mali (qui est tranquillissimus status civitatis) nec timent, nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus: omnibusque, quos bonos facis, hanc adstruis laudem, ne coëgisse videaris.

(47.) Quid? vitam, quid? mores juventutis quam principaliter formas! Quem honorem dicendi magistris, quam dignationem sapientiæ doctoribus habes! Ut sub te spiritum et sanguinem et patriam receperunt studia! quæ priorum temporum immanitas exsiliis puniebat, cum sibi vitiorum omnium conocius Princeps inimicas vitii artes non odio magis, quam reverentiâ, relegaret. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præstas enim, quæcumque præcipiunt; tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam, studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel imprimis laudibus ferat admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc, ante vos Principes arcem, publicarum ædium nomine inscripserat; frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare, ut in publicis, posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit! quamque omnia sic facis, tamquam non alius inscripserit! Quod enim forum, quæ templa tam reserata? Non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuæ sedes magis publica, magis omnium. Nullæ obices, nulli contumeliarum gradus; superatisque jam mille liminibus, ultra semper aliqua dura et obstantia. Magna ante te, magna post te, juxta tamen maxima quies: tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut, ad parvos penates et larem angustum, ex domo Principis, modestiæ et tranquillitatis exempla referantur.

(48.) Ipse autem ut excipis omnes! ut exspectas! ut magnam partem dierum, inter tot imperii curas, quasi per otium transigis! Itaque non (ut alias) et-

toniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, sed securi et hilares, cum commodum est, convenimus. Et, admittente Principe, interdum est aliquid, quod nos domi, quasi magis necessarium, teneat: excusati semper tibi, nec unquam excusandi sumus. Scis enim sibi quemque præstare, quod te videat, quod te frequentet: ac tanto liberalius ac diutius voluptatis hujus copiam præbes. Nec salutationes tuas fuga et vastitas sequitur. Remoramur, resistimus, ut in communi domo, quam nuper illa immanissima bellua plurimo terrore munierat; cum, velut quodam specu inclusa, nunc propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages cædesque proferret. Obversabantur foribus horror et minæ, et par metus admissis et exclusis. Ad hæc ipse octursu quoque visuque terribilis: superbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa. Non adire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec unquam ex solitudine suâ prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.

(49.) Ille tamen, quibus sibi parietibus et muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum et insidias, et ultorem scelerum Deum, inclusit. Dimovit perfregitque custodias Pœna; angustosque per aditus et obstructos, non secus ac per apertas fores et invitantia limina, irrupit: longeque tunc illi divinitas sua, longe arcana illa cubilia sævique secessus, in quos timore, et superbiâ, et odio hominum, agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam non crudelitatis, sed amoris excubiis, non altitudine et claustris, sed civium celebritate, defenditur! Ecquid ergo discimus experimento, fidiissimam esse custodiam Principis ipsius innocentiam? Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septus caritate non fuerit: armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dierum in

oculis nostris coetuque consumis? Non remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas interest? Non tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis? Non ex convictu nostro mutua voluptas? Non provocas reddisque sermones? Non ipsum tempus epularum tuarum, cum frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim, ante medium diem distentus solitariâ cœnâ, spectator annotatorque convivis tuis immines: nec jejunis et inanibus plenus ipse et ructans, non tam apponis, quam objicis cibos, quos dedigneris attingere; ægreque perpessus superbam illam convictûs simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suavitatem tuam jucunditatemque, miramur; quibus nulla satiety adest, quando sincera omnia, et vera, et ornata gravitate. Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia, mensis Principis oberrat: sed benigna invitatio, et liberales joci, et studiorum honor. Inde tibi parcus et brevis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quam quod sine nobis agis.

(50.) Sed, cum rebus tuis ut participes perfruemur, quæ habemus ipsi, quam propria, quam nostra sunt! Non enim, exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensâ possessione circumvenis; nec unius oculis flumina, fontes, maria deserviunt. Est, quod Cæsar non suum videat; tandemque imperium Principis, quam patrimonium, majus est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores Principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini; nec jam clarissimorum virorum receptacula habitatore servo teruntur, aut fœdâ vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes, deteriso situ, auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum, non erga homines modo, sed erga tecta ipsa meritum, sistere rui-

nas, solitudinem pellere, ingentia opera, eode
 exstructa sunt animo, ab interitu vindicare.
 quidem illa et animâ carentia; sentire tamen e
 videntur, quod niteant, quod frequententur, qu
 quando cœperint esse domini scientia. Circun
 sub nomine Cæsaris, tabula ingens rerum ven
 quo sit detestanda avaritia illius, qui tam mu
 cupiscebat, cum haberet supervacua tam
 Tunc exitialis erat apud Principem, huic lax
 mus, illi amœnior villa. Nunc Princeps in hæc
 dominos quærit, ipse inducit: ipsos illos ma
 quando Imperatoris hortos, illud nunquam n
 saris suburbanum, licemur, emimus, implemu
 ta benignitas Principis, tanta securitas ten
 est, ut ille nos principalibus rebus existimet
 nos non timeamus, quod digni esse videmu
 vero emendi tantum civibus tuis copiam præ
 amœnissima quæque largiris et donas: ita, i
 donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es:
 fers, quod iudicio accepisti: ac nihil magi
 credis, quam quod per amicos habes.

(51.) Idem tam parcus es in ædificando, q
 ligens in tuendo. Itaque non, ut ante, im
 transvectione saxorum Urbis tecta quatiuntur
 securæ domus, nec jam templa nutantia. Sat
 bi, nimiumque, cum successeris frugalissimo
 pi; mavis recidere aliquid et amputare ex
 Princeps tamquam necessaria reliquit. Præt
 ter tuus usibus suis detrahebat, quæ fortuna
 dederat: tu tuis, quod pater. At quam magn
 publicum es! Hinc porticus, inde delubra,
 celeritate properantur, ut non consummata,
 tum commutata videantur. Hic immensu
 Circi templorum pulchritudinem provocat:
 populo victore gentium sedes, nec minus ips
 da, quam quæ ex illâ spectabuntur: visenda
 cum cæterâ specie, tum quod æquatus p
 Principis locus: siquidem per omne spatium

ies, omnia continua et paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris suggestus, quam propria, quæ spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: abitur, non cubiculum Principis, sed ipsum Principem, cernere, in publico, in populo sedentem, populo, cui locorum quinque millia adjecisti. Auxeras nim numerum ejus congiarii facilitate; majoremque n posterum suscipi liberalitatis tuæ fide jusseras.

(52.) Horum unum si præstitisset alius, illi jam-ludum radiatum caput, et media inter Deos sedes viro staret aut ebore; augustioribusque aris et grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras: tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit, [ut Dei summum inter homines fastigium servant, cum Deorum ipse non appetas.] Itaque tuam statuam in vestibulo Jovis Optimi Maximi unam alteramve, et hanc æream, cernimus. At, paulo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area, hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur; cum incesti Principis statuis permixta Deorum simulacra sorderent. Ergo istæ quidem æræ et pauçæ manent, manebuntque, quamdiu templum ipsum: illæ autem auræ et innumerabiles strage et ruinâ publico gaudio litaverunt. Juvabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sævire securibus, ut si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii seræque lætitiæ, quin instar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremo truces horrendasque imagines abjectas, excoctasque flammis; ut, ex illo terrore et minis, in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentiâ, Cæsar, non apud Genium tuum bonitati tuæ gratias agi, sed apud numen Jovis Optimi Maximi, pateris: illi debere, quidquid nos tibi debeamus, illius, quod bene facias, muneris esse, qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magnâ sui parte velut

intercepti, divertere viâ cogebantur, cum sævissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profunde-
bat.

(53.) Omnia, Patres Conscripti, quæ de aliis Principibus a me aut dicuntur aut dicta sunt, eo pertinent, ut ostendam, quam longâ consuetudine corruptos depravatosque mores principatûs parens noster reformet et corrigat. Et alioqui nihil non parum grate sine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum Imperatorem piorum civium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amârint bonos Principes, qui malos satis non oderint. Adjice, quod Imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos Principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? Permitteret, credo, famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulcisceretur; nec, ut in se dicta, interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare ego, Cæsar, muneribus tuis omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis et in præteritum de malis Imperatoribus quotidie vindicari, et futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum Principum manes a posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, Patres Conscripti, et dolores nostros et gaudia profeceramus: lætemur his, quibus fruimur; ingemiscamus illis, quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono Principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsæ gratiarum actiones agant; meminerintque, sic maxime laudari incolumem Imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam, cum de malo Principe posteri tacent, manifestum est, eadem facere præsentem.

(54.) Et quis jam locus miseræ adulationis manebat ignarus, cum laudes Imperatorum ludis etiam et commissionibus celebrarentur, saltarentur, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus,

frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu et in scenâ, ab histrione et a consule, laudabantur. Tu procul a tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis et pudenda prædicatio colit: quin etiam tanto majore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgunt, quanto magis de te scenæ silebunt. Sed quid ego istud admiror, cum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur, aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum, in senatu agebatur, ut non laudibus Principum immorarentur, quibuscumque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum, consulebamur: et, quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos, nomini Cæsarum dicabamus. Patiebantur illi, et, quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostram, tamquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium Principis honore consumit? Tuæ moderationis laus hæc constantia nostra: tibi obsequimur, quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque justitiæ, convenimus, hanc simplicitati tuæ veritati que gratiam relaturi, ut te, quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi, a quo incipi, in quo desini, sub alio Principe non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus et alii non receperunt; nemo ante tantus fuit, ut crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis, inciditur.

(55.) Ibit in sæcula, fuisse Principem, cui, florenti et incolumi, nunquam nisi modici honores, sæpius nulli, decernerentur. Et sane, si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur: ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate,

servitus libertate, metus amore. Simul, cum jam-
dem novitas omnis adulatione consumpta sit, non
us erga te novus honor superest, quam si aliquar-
de te tacere audeamus. Age, si quando pietas in
tra silentium rupit, et verecundiam tuam vicit, quæ
qualiaque decernimus nos, tu non recusas ! ut ap-
reat, non superbiâ et fastidio te amplissimos honores
repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc
Cæsar, quam si recusares omnes : nam recusare omnes
ambitionis ; moderationis est, eligere parcissimum
Quo temperamento et nobis et ærario consulis ; in
bis quidem, quod omni liberas suspicione ; ærario
tem, quod sumtibus ejus adhibes modum, ut qui
haustum non sis innocentium bonis repleturus. St-
igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in rem-
publicam merita privatis dicabantur. Visuntur eadem
materiâ Cæsaris statuæ, quâ Brutorum, quâ Can-
lorum. Nec discrepat causa. Illi enim reges hoste-
que victorem mœnibus depulerunt : hic regnum
sum, quæque alia captivitas gignit, arcet ac sub-
vet ; sedemque obtinet Principis, ne sit domino loc-
Ac mihi, intuenti sapientiam tuam, minus mir-
videtur, quod mortales istos caducosque titulos
depreceris, aut temperes. Scis enim, ubi vera Prin-
pis, ubi sempiterna sit gloria ; ubi sint honores,
quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil succes-
ribus liceat. Arcus enim et statuas, aras etiam te
plaque, demolitur et obscurat oblivio, negligit c-
pitque posteritas : contra, contemtor ambitionis,
infinitæ potestatis domitor ac frenator animus in
vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, qu-
quibus minime necesse est. Præterea, ut quisq-
factus est Princeps, extemplo fama ejus, incert-
bona an mala, cæterum æterna est. Non ergo p-
petua Principi fama quæ invitum manet, sed bo-
concupiscenda est : ea porro non imaginibus et s-
tuis, sed virtute ac meritis, prorogatur. Quin eti-
leviora hæc, formam Principis figuramque, non

rum melius, vel argentum, quam favor hominum, exprimat teneatque. Quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cujus lætissima facies et amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet.

(56.) Annotâsse vos credo, Patres Conscripti, jamdudum me non eligere, quæ referam : propositum est enim mihi, Principem laudare, non Principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt ; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia major, Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cujusquam prædicatio vel transilire vel prætervehi debeat ? Quod momentum, quod immo temporis punctum, aut beneficio sterile, aut vacuum laude ? Nonne omnia ejusmodi, ut is optime te laudâsse videatur, qui narraverit fidelissime ? Quo fit, ut prope in immensum diffundatur oratio mea : et necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione ! et quanto plura adhuc restant ! ut illud, quod secundum consulatum recepisti, quia Princeps et pater deferebat. At, postquam ad te imperii summam, et cum omnium rerum, tum etiam tui, potestatem Dii transtulerunt ; tertium consulatum recusâsti, cum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, differre honorem ; gloriam, majus. Gestum consulatum mirer, an non receptum ? gestum non in hoc Urbis otio, et intimo sinu pacis ; sed juxta barbaras gentes ; ut illi solebant, quibus erat moris paludamento mutare prætextam, ignotasque terras victoriâ sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, cum te socii atque amici, suâ in patriâ, suis in sedibus, adierunt. Decora facies ! consulis, multa post sæcula, tribunal viridi cæspite exstructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augebant majestatem præsentis diversi postulantium habitus, ac dissonæ voces, raraque sine interprete

oratio. Magnificum est civibus jura, quid hostibus reddere? speciosum certam fori partem, quid immanes campos, sellâ curuli victoriisque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus; hostilemque terrorem, non armorum magis quam togarum ostentatione, compescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum præsentem audientemque, consulabant Imperatorem: nomenque, quod alii domitis hostibus, tu contentis merebare.

(57.) Hæc laus acti consulatûs; illa dilati, quod adhuc initio principatûs, ut jam excusatus honoribus et expletus, consulatum recusâsti; quem novi Imperatores, destinatum aliis, in se transferebant. Fuit etiam, qui, in principatûs sui fine, consulatum, quem dederat ipse, magnâ ex parte jam gestum, extorqueret et raperet. Hoc ergo honore, quem et incipientes Principes et desinentes adeo concupiscunt, ut auferant, tu, otioso ac vacante, privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut Principi primus? Nam secundum Imperator quidem, sub Imperatore tamen, inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest, vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero, quæ civitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos, qui, expirante jam libertate, per vim ac tumultum creabantur, sed quibus, sepositis et absentibus, in rura sua consulatus ferebantur; in hac civitate tertium consulatum Princeps generis humani, ut prægravem, recusâsti? Tantone Papiis et Quintiis moderatior Augustus, et Cæsar, et Pater patriæ? At illos respublica ciebat. Quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus ipse? qui sibi tuis humeris attolli et auferri videtur?

(58.) Non te ad exemplar ejus voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quemdam et sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi præstitisse. Erat

in senatu ter consul, cum tu tertium consulatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, ut Princeps toties consul esses, quoties senator tuus: nimiâ modestiâ istud, etiam privatus, recusâsses. An consularis viri triumphalisque filius, cum tertio consul creatur, adscendit? non debitum hoc illi? non vel solâ generis claritate promeritum? Contigit ergo privatis aperire annum, fastosque reserare: et hoc quoque redditiæ libertatis indicium fuit, quod consul alius, quam Cæsar, esset. Sic, exactis regibus, cœpit liber annus: sic olim servitus pulsa, privata fastis nomina induxit. Miseros ambitionis, qui ita consules semper, ut semper Principes erant! quamquam non ambitio magis quam livor et malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpuræ decus non nisi præceptum præfloratumque transmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere; modestia, cedere; benignitas, per alios frui.

(59.) Sed jam tempus est, te ipsi consulatui præstare, ut majorem eum suscipiendo, gerendoque augustiorem, facias. Nam sæpius recusare, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tamquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti; sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando et non recusaveris. Cum arcus, cum tropæa, cum statuas deprecaris; tribuenda est verecundiæ tuæ venia; illa enim sane tibi dicantur: nunc vero postulamus, ut futuros Principes doceas inertiae renuntiare, paulisper delicias differre, paulisper et saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere prætextam, quam cum dare possent, occupârint; adscendere curulem, quam detineant; esse denique, quod concupierunt; nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitiis, illum provinciis, il-

lam etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem, te omne munus consulis obuisse; sed audivimus. Diceris justissimus, humanissimus, patientissimus fuisse; sed diceris. Equum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non fame semper et rumoribus, credere. Quousque absentes de absente gaudemus? Licet experiri, an aliquid superbie tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in Principum plus. Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul, et bonus Princeps. Nam, præter id, quod est arduum duas easque summas simul capere potestates, tam inest utrique nonnulla diversitas, cum Principem quam simillimum esse privato, consulem quam dissimillimum, deceat.

(60.) Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteris: sed, jam Urbi votisque publicis redditus, quid est, in quo magis sis approbaturus, quæ quantaque fuerint, quæ desiderabamus? Parum est, ut in curiam venias, nisi et convocas; ut intersis senatui, nisi et præsidet; ut censes audias, nisi et perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal majestati suæ reddere? adscende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam postulantibus? adi. Quod enim interesset reipublicæ, si privatus esses, consulem te haberet tantum, an et senatorem; hoc nunc scito interesse, Principem te habeat tantum, an et consulem. His tot tantisque rationibus, quamquam multum reluctata, verecundia Principis nostri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non, se ut privatis, sed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum, ut daret. Noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non

sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tribuebatur; quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis præstitisti, sed in togâ meritis. Utriusque curâ, utriusque vigilantia obstrictus es, Cæsar. Sed in Principe rarum, ac prope insolitum est, ut se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Cæsar, et solvis. Sed, cum ter consules facis, non tibi magnus Princeps, sed non ingratus amicus, videris. Quin etiam perquam modica quædam civium merita, fortunæ tuæ viribus, in majus extollis. Efficis enim, ut tantum tibi quisque præstitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati precer, nisi ut semper obligeris, incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an præstitisse?

(61.) Equidem illum antiquum senatum contueri videbar, cum, ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu! Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua et excelsa, procerioribus admota, decrescant; item, ut altissimæ civium dignitates, collatione fastigii tui, quasi deprimantur; quantoque propius ad magnitudinem tuam adscenderint, tantum etiam a suâ descendisse videantur. Illos tamen tu, quamquam non potuisti tibi æquare, cum velles, adeo in edito collocasti, ut tantum super cæteros, quantum infra te, cernerentur. Si unius tertium consulatum eundem in annum, in quem tuum, contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Ut enim felicitatis est, quantum velis, posse; sic magnitudinis, velle, quantum possis. Laudandus quidem et ille, qui tertium consulatum meruit; sed magis, sub quo meruit: magnus memorandusque, qui tantum præmium cepit; sed major, qui capienti dedit. Quid, quod duos pariter tertio consulatu, duos [collegii] tui sanctitate decorasti? ut sit nemini dubium, hanc tibi præcipuam causam fuisse extendendi consulatûs tui, ut

duorum consulatus amplecteretur, et collegam te non uni daret. Uterque nuper consulatum *alterum* gesserat, a patre tuo (id est, quanto minus *quam a te*?) datum: utriusque adhuc oculis paulo *ante di-*missi fasces oberrabant: utriusque sollennis ille lic-torum et prænuntius clamor auribus insederat; cum rursus curulis, rursusque purpura: ut olim, cum hostis in proximo, et in summum discrimen adducta respublica expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed iisdem homines consulatibus, reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentia tua necessitates æmuletur. Modo prætextas exuerant; resumant: modo lictores abire iusserant; revocent: modo gratulantes amici recesserant; revertantur. Hominisne istud ingenium est, hominis potestas, renovare gaudia, redintegrare lætitiã, nullam requiem gratulationibus dare, neque alia repetendis consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? Facias ista semper; nec unquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna lassetur. Des quam plurimis tertios consulatus; et, cum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

(62.) Omnium quidem beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis quam ad similes redundat: præcipue tamen ex horum consulatu, non ad partem aliquam senatûs, sed ad totum senatum, tanta lætitiã pervenit, ut eundem honorem omnes sibi et dedisse et accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos senatus, cum publicis sumtibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit, et quidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Cæsaris insinuavit. An parum sæpe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut senatûs favor apud Principem aut prosit, aut noceat? Nonne, paulo ante, nihil magis exitiale erat, quam illa Principis cogitatio? "Hunc senatus probat: hic senatui carus est." Oderat, quos nos ama-

remus; sed et nos, quos ille. Nunc inter Principem senatumque dignissimi cujusque caritate certatur. Demonstramus invicem, credimus invicem; quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde, Patres Conscripti, favete aperte, diligite constanter. Non jam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne prosit. Eadem Cæsar, quæ senatus, probat improbatque. Vos ille præsentis, vos etiam absentes, in consilio habet. Tertio consules fecit, quos vos elegeratis; et fecit hoc ordine, quo electi a vobis erant. Magnus uterque honor vester, sive eosdem maxime diligit, quos scit vobis esse carissimos; sive illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus præmia, juvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos: quisquis probatos senatui viros suspicit, hic maxime Principem promeretur. Sibi enim accrescere putat, quod cuique adstruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus major, nisi maximi fuerint, quibus major est. Persta, Cæsar, in istâ ratione propositi; talesque nos crede, qualis fama cujusque est. Huic aures, huic oculos, intende: ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quam audientibus insidiantes susurros. Melius omnibus quam singulis creditur: singuli enim decipere et decipi possunt; nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

(63.) Revertor jam ad consulatum tuum; etsi sunt quædam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen: imprimis, quod comitiis tuis interfuisti, candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis, et gloriæ, et exempli, quod sequerentur boni Principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illâ vetere potestatis suæ sede: perpeusus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: consulque sic factus es, ut unus ex nobis, quos facis consules. Quotusquisque Principum

antecedentium honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? Non alii, marctidi somno, hesternaque cornâ redundantes, comitiorum suorum nuntios opperiebantur? alii sane pervigiles et insomnes, sed intra cubilia sua, illis ipsis consulibus, a quibus consules renuntiabantur, exsilia et cædem machinabantur? O prava et inscia veræ majestatis ambitio, concupiscere honorem, quem dedigneris, dedignari, quem concupieris: cumque ex proximis hortis Campum et comitia prospectes, sic ab illis abesse, tamquam Danubio Rhenoque dirimare! Averseris tu honori tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem jussisse contentus, liberæ civitatis ne simulationem quidem serves? Abstineas denique comitiis, abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consulatus detur, sed abrogetur imperium? Hæc persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur Principes esse desinere, si quid facerent tamquam senatores. Plerique tamen, non tam superbiâ, quam metu quodam, submovebantur. An, stuprorum sibi incestarumque noctium conscii, auspicia polluere, sacratumque Campum nefario auderent contaminare vestigio? Non adeo Deos hominesque contemserant, ut, in illâ spatiosissimâ sede, hominum Deorumque coniectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra et moderatio tua suasit, et sanctitas, ut te et religioni Deorum et judiciis hominum exhiberes.

(64.) Alii consulatum, ante quam acciperent, tu, et dum accipis, meruisti. Peracta erant sollennia comitiorum, si Principem cogitares; jamque se omnis turba commoverat, cum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te præbes in verba Principibus ignota, nisi cum jurare cogerent alios. Vides, quam necessarium fuerit consulatum non recusare? Non putâssemus istud facturum te fuisse, si recusâsset. Stupeo, Patres Conscripti, necdum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me, an audierim, an viderim, interrogo.

Imperator ergo, et Cæsar, et Augustus, pontifex maximus, stetit ante gremium consulis! seditque consul, Principe ante se stante! et sedit inturbatus, interritus, et tamquam ita fieri soleret! Quin etiam sedens stanti prævit jusjurandum; et ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si sciens fefellisset, Deorum iræ consecraret. Ingens, Cæsar, et par gloria tua, sive fecerint istud postea Principes, sive non fecerint. Ullane satis prædicatio digna est, idem tertio consulem fecisse, quod primo? idem Principem, quod privatum? idem Imperatorem, quod sub Imperatore? Nescio jam, nescio, pulchriusne sit istud, quod præeunte nullo, an hoc, quod alio præeunte jurasti.

(65.) In Rostris quoque simili religione ipse te legibus subjecisti; legibus, Cæsar, quas nemo Principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis: sic fit, ut nos tibi plus velimus. Quod ergo nunc primum audio, nunc primum disco, non est Princeps supra leges, sed leges supra Principem; idemque Cæsari consuli, quod cæteris, non licet. Jurat in legem, attendentibus Diis; nam cui magis quam Cæsari attendant? Jurat, observantibus his, quibus idem jurandum est; non ignarus alioqui, nemini religiosius, quod juraverit, custodiendum, quam cujus maxime interest, non pejerari. Itaque et abiturus consulatu jurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat, cum promitteres; majus, postquam præstitisti. Jam toties procedere in Rostra, in-
adscensumque illum superbiæ Principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non gestum, abjiciebant per edictum! Hoc pro concione, pro Rostris, pro jurejurando; scilicet ut primis extrema congruerent; utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

(66.) Non transilivi, Patres Conscripti, Principia

nostrî consulatum; sed eundem in locum contuli, quidquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim, ut in sterili jejunâque materiâ, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare, debemus. Illuxerat primus consulatûs tui dies, quo tu, curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos, adhortatus es resumere libertatem, capessere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus, et insurgere. Omnes ante te eadem ista dixerunt: nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos insidiosâ tranquillitate provectos improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiis Principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos quam propitios habere? Te vero, securi et alacres, quo vocas, sequimur. Jubes esse liberos; erimus. Jubes, quæ sentimus, promere in medium; proferemus. Neque enim adhuc ignaviâ quâdam et insito torpore cessavimus: terror, et metus, et misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut a republicâ (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos, averteremus. At nunc, tuâ dextrâ tuisque promissis freti et innixi, obsepta diutinâ servitute ora reseramus, frenatamque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales jubes; nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum denique, quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est Princeps, nisi qui prius ipse decepit.

(67.) Equidem hunc parentis publici sensum, cum ex oratione ejus, tum pronuntiatione ipsâ, perspexisse videor. Quæ enim illa gravitas sententiarum! quam in affectata veritas verborum! quæ asseveratio in voce! quæ affirmatio in vultu! quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore, fides! Tenet ergo semper, quod suaserit: scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi

parere. Nec verendum est, ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminuit sub malo Principe aliter vixisse. Nuncupare vota et pro æternitate imperii, et pro salute civium, immo pro salute Principum, ac propter illos pro æternitate imperii, solebamus. Hæc pro imperio nostro, in quæ sint verba suscepta, operæ pretium est annotare: "Si bene rempublicam et ex utilitate omnium rexeris." Digna vota, quæ semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum Diis, ipso te auctore, Cæsar, respublica, ut te sospitem incolumemque præstarent, si tu cæteros præstitisses: si contra, illi quoque a custodiâ tui capitis oculos dimoverent, teque relinquerent votis, quæ non palam susciperentur. Alii se superstites reipublicæ optabant, faciebantque: tibi salus tua invisâ est, si non sit cum reipublicæ salute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediât optantibus: omnibusque annis in consilium de te Deos mittis; exigisque, ut sententiam suam mutant, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti conscientia, Cæsar, pacisceris cum Diis, ut te, si mereberis, servent; cum scias, an merearis, neminem magis quam Deos scire. Nonne vobis, Patres Conscripti, hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? "Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam præfecti manum armavi: sed ne Deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor: quæso immo et obtestor, ne unquam pro me vota respublica invita suscipiat; aut, si susceperit invita, ne debeat."

(68.) Capis ergo, Cæsar, salutis tuæ gloriosissimum fructum ex consensu Deorum. Nam, cum excipias, ut "ita demum te Dii servent, si bene rempublicam et ex utilitate omnium rexeris;" certus es, te bene rempublicam gerere, cum servent. Itaque securus tibi et lætus dies exit, qui Principes alia curâ et metu distinebat, cum, suspensi et attoniti, parumque confisi patientiâ nostrâ, hinc atque inde

publicæ servitutis nuntios exspectarent. Ac, si forte aliquos flumina, nives, venti præpedissent, statim hoc illud esse credebant, quod merebantur: nec erat discrimen ullum pavoris; propterea quod, cum a malo Principe tamquam successor timeatur, quisquis est dignior; cum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non literarum tarditas differt. Scis tibi ubique jurari, cum ipse juraveris omnibus. Nemo hoc sibi non præstat. Amamus quidem te, in quantum mereris; istud tamen non tui facinus amore, sed nostri: nec unquam illucescat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela Principis, cui potest imputari. Queri libet, quod in secreta nostra non inquirent Principes, nisi quos odimus. Nam, si eadem cura bonis, quæ malis esset, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes! quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focusque, sermones! Scires mollissimis illis auribus parci. Et alioqui, cum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos Principes, ubi liberius malos odimus.

(69.) Cepisti tamen et affectûs nostri et iudicii experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti, illo die, quo sollicitudini pudorique candidatorum ita consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum lætitiâ, alii cum spe, recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius juvenes nostros exhortatus es, senatum circuirent, senatui supplicarent, atque ita a Principe sperarent honores, si a senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti, ut te imitarentur. Arduum, Cæsar, exemplum, et quod imitari non magis quisque candidatorum, quam Principum, possit. Quis enim vel uno die reverentior senatûs candidatus, quam tu, cum omni vitâ, tum illo ipso tempore, quo iudicas de candida-

tis? An aliud a te, quam senatûs reverentia, obtinuit, ut juvenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur a Principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Cæsar, nec pavet: quin immo festinatis honoribus amplificat atque auget, et majoribus suis reddit. Si quid usquam stirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis; hoc amplexatur, et refovet, et in usum reipublicæ promit. Sunt in honore hominum, et in [honore] famæ, magna nomina ex tenebris oblivionis, indulgentiâ Cæsar, cujus est, ut nobiles et conservet et efficiat.

(70.) Præfuerat provinciæ quæstor unus ex candidatis, inque eâ civitatis amplissimæ reditus egregiâ constitutione fundaverat. Hoc senatui allegandum putâsti. Cur enim, te Principe, qui generis tui claritatem virtute superâsti, deterior esset conditio eorum qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper hæc nunties, nec pœnis malorum, sed bonorum præmiis, bonos facias! Accensa est juvenus, erexitque animos ad æmulandum, quod laudari videbat: nec fuit quisquam, quem non hæc cogitatio subiret, cum sciret, quidquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est, Cæsar, et salutare præsidibus provinciarum, hanc habere fiduciam: paratum esse sanctitati, industriæ suæ, maximum præmium, judicium Principis, suffragium Principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio. Vides enim: "Si quid bene fecero, nesciet Cæsar; aut, si scierit, testimonium non reddet." Ita eadem illa seu negligentia seu malignitas Principum, cum male consultis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur, nec illos a crimine, et hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quæsitâ virtute dignitas

offertur. Patet enim omnibus honoris et gloriæ *campus*: ex hoc quisque, quod cupit, petat, et, *assecutus*, sibi debeat. Provinciis quoque, in posterum, et *injuriarum* metum, et accusandi necessitatem, remisisti. Nam, si profuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur. Et alioqui liquet, nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam peractos. Optime magistratus magistratu, honore honor, petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum, nec urbanâ conjuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum, alleget. Bene suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes, inseruntur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

(71.) Jam quo assensu senatûs, quo gaudio, exceptum est, cum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres, devexus quidem in planum, et quasi unus ex gratulantibus! Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt, ut istud magnum videretur? cum, velut affixi curulibus suis, manum tantum, et hanc cunctanter et pigre, et imputantibus similes, promerent. Contigit ergo oculis nostris insolita facies, Principis æquati candidatis, et simul stantis: contigit intueri parem accipientibus honorem, qui dabat. Quod factum tuum a cuncto senatu quam verâ acclamatione celebratum est, "Tanto major, tanto augustior!" Nam, cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna Principum longius abest, quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio ejus, admirabilis videbatur: quippe cum orationi oculos, vocem, manum, commodares; ut si alii eadem, ista mandâsses, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam, cum suffragatorum nomina honore, quo solent, exciperentur, tu quoque inter excipientes eras; et ex ore Principis ille senatorius assensus audiebatur: quodque apud Principem perhibere testimonium merenti-

bus gaudebamus, perhibebatur a Principe. Faciebas ergo, cum diceres, optimos: nec ipsorum modo vita a te, sed iudicium senatûs, comprobabatur; [ornarique se non illos magis,] quos laudabas, lætabatur.

(72.) Nam, quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitiorum "bene ac feliciter eveniret nobis, reipublicæ, tibi;" nonne tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? Deos denique obsecrare, ut omnia, quæ facis, quæque facies, prospere cedant "tibi, reipublicæ, nobis?" vel, si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo et respublica et nos sumus? Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adversa, alia secunda, Principi et nobis: nunc communia tibi nobiscum tam læta, quam tristia; nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis potes. An, si posses, in fine votorum adjecisses, ut ita precibus tuis Dii annuerent, si iudicium nostrum mereri perseverâsses? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante a nobis, deinde a Diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sane priorum Principum exitus docuit, ne a Diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat has preces tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen. Qui amoris ardor, qui stimuli, quæ faces illas nobis acclamationes subjecerunt! Non nostri, Cæsar, ingenii, sed tuæ virtutis tuorumque meritum, voces fuerunt; quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus, ut hæc fingeremus? quem sic amavimus, ut hæc fateremur? Nôsti necessitatem servitutis: quando simile aliquid audisti, et quando dixisti? Multa quidem excogitat metus, sed quæ appareant quæsitæ ab invitis; aliud sollicitudinis, aliud securitatis, ingenium est; alia tristium inventio, alia gaudentium; neutrum simulationes expresserint. Habent sua verba miseri, sua verba felices; utque maxime eadem ab utrisque dicantur, aliter dicuntur.

(73.) Testis ipse es, quæ in omnium ore lætitia.

Non amictus cuiquam, non habitus, quem modo extulerat. Inde resultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Quis tunc non e vestigio suo exsiluit? quis exsiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam et imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? Nam, quanto magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumaciâ, Cæsar: sed, ut in tuâ potestate est, an gaudeamus; ita, in quantum, nec in nostrâ. Comprobâsti et ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus, ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc ipsum templum, has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne unquam Principis lacrymas: at senatûs sæpe viderunt. Onerâsti futuros Principes; sed et posteros nostros. Nam et hi a Principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur; et illi, quod non audiant, indignabuntur.

(74.) Nihil magis possum proprie dicere, quam quod dictum est a cuncto senatu: "O te felicem!" Quod cum diceremus, non opes tuas, sed animum, mirabamur. Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed, cum multa illo die dicta sunt sapienter et graviter, tum vel imprimis hoc, "Crede nobis; crede tibi." Magnâ hoc fiduciâ nostri, majore tamen tui, diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit. Introspeciat modo vitam; seque, quid mereatur, interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum Principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus, quæ amantes solent, illi tamen, non amari se, credebant sibi. Super hæc, precati sumus, ut "sic te amarent Dii, quemadmodum tu nos." Quis

hoc aut de se, aut Principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa votorum, ut "nos sic amarent Dii, quomodo tu." Estne verum, quod inter ista clamavimus, "O nos felices!" Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est, ut nos diligat Princeps, sed Dii, quemadmodum Princeps? Civitas religionibus dedita, semperque Deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suæ putat adstrui posse, nisi ut Dii Cæsarem imitentur.

(75.) Sed quid singula consector et colligo? quasi vero aut oratione complecti, aut memoriâ consequi possim, quæ vos, Patres Conscripti, ne qua interciperet oblivio, et in publica Acta mittenda, et incidenda in ære, censuistis. Ante, orationes Principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ clauderentur. Erant enim, quibus nec senatus gloriari, nec Princeps possent. Has vero et in vulgus exire, et posteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publicâ fuit; primum, ut orbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis et conscius; deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque Principibus, non tantum post ipsos, judicare; postremo, ut experimento cognosceretur, et ante nos gratos, sed miseros, fuisse; quibus, esse nos gratos, probare antea non licuit. At quâ contentione, quo nisu, quibus clamoribus, expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita supprimeres! denique, ut in posterum exemplo provideres! Discant et Principes acclamationes veras falsasque discernere; habeantque muneris tui, quod jam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deserendum; non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est, et quæ facere, et quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea, quæ sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi ut hæreat animo tuo

gaudium, quod tunc oculis protulisti? Ames i diem, et tamen vincas : nova merearis, nova aut eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

(76.) Jam quam antiquum, quam consuetudinem quod triduum totum senatus sub exemplo tui servavit cum interea nihil præter consulem ageres ! Integritatem gavavit quisque, quod placuit : dissentire, discedere et copiam iudicii sui reipublicæ facere, tutum fore consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus : citique sententia non prima, sed melior. At quis te loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? Cæteri quidem, dum et attoniti, ipsam illam mutam ac sedentariam sententiandi necessitatem, quo cum dolore animi, cum totius corporis horrore, perpetiebantur ! Ut solusque censebat, quod sequerentur omnes, et omnes improbarent, in primis ipse, qui consuevit. Adeo nulla magis omnibus displicent, quam consuetudines sic fiunt, tamquam omnibus placeant. Fortasse Imperator in senatu ad reverentiam ejus componitur : cæterum, egressus, statim se recipiebat in Principem ; omniaque consularia officia abigere, negotia gerere, contemnere solebat. Ille vero, ita consul tantum consul foret, nihil infra se putabat, nisi quod infra consulem esset. Ac, primum, ita domo prope diebatur, ut illum nullus apparatus arrogantia principalis, nullus præcursorum tumultus, detineret. Ibi erat in limine mora, consultare aves, revereri numinum monitus. Nemo proturbabatur, ne submovebatur : tanta viatoribus quies, tantus pulvis fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere consulem et Principem cogeret. Ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiqui aliquis magnusque consul sub bono Principe iudicare videretur.

(77.) Iter illi sæpius in forum, frequenter tantum et in Campum. Nam comitia consulum obibat ipse et tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quæ

tum prius ex destinatione, capiebat. Stabant candidati ante curulem Principis, ut ipse ante consulis steterat: adigebanturque in verba, in quæ paulo ante ipse juraverat Princeps; qui tantum putat esse in jurejurando, ut illud et ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio æquitatis! quanta legum reverentia! Adibat aliquis ut Principem? respondebat, se consulem esse. Nullius ab eo magistratûs jus, nullius auctoritas imminuta est: aucta etiam; siquidem pleraque ad prætores remittebat; atque ita, ut collegas vocaret; non quia populare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non amplius esse censeret, quod aliquis collega appellaretur a Principe, quam quod prætor esset. Ad hæc, tam assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis adeo expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sane æquum est, tantum cæteris præstare consulibus ipsum, qui consules facit: quippe etiam Fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus consules doceat, accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se, quid sit, quod daturus sit: sic [fit,] ut illi quoque sciant, quid acceperint.

(78.) Quo justius senatus, ut susciperes quartum consulatum, et rogavit et jussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, obsequio tuo crede; quod non aliâ in re magis aut senatus exigere a te, aut tu præstare senatui debes. Ut enim cæterorum hominum, ita Principum, illorum etiam qui Dii sibi videntur, ævum omne et breve et fragile est. Itaque optimum quemque niti et contendere decet, ut post se quoque reipublicæ prosit, moderationis scilicet justitiæque monumentis, quæ plurima statuere consul potest. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen usurpare sæpius debes, quam quod

primum invenit recuperata libertas? *Non est minus civile, et Principem esse pariter et consulem, quam tantum consulem.* Habe etiam rationem *verecundie* collegarum tuorum; collegarum, inquam: ita enim et ipse loqueris, et nos loqui vis. Onerosa erit modestiæ illorum tertii consulatûs sui recordatio, donec te consulem videant. Neque enim potest non nimium esse privatis, quod Principi satis est. Annuas, Cæsar, optantibus; quibusque apud Deos adesse consuësti, quorum potes ipse, votorum compotes facias.

(79.) Fortasse sufficiat tibi tertius consulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos instituit et induxit, ut te iterum iterumque consulem habere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si adhuc non sciremus, qualis esses futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis, quam usum, negari. Dabiturne rursus videre consulem illum? Audiêt et reddet, quas proxime, voces? præstabitque gaudium, quantum ipse percipiet? Præsidebit lætitiæ publicæ, auctor ejus et causa? tentabitque affectus nostros, ut solet, cohibere, nec poterit? Erit pietati senatûs cum modestiâ Principis felix speciosumque certamen, seu fuerit victa, seu vicerit? Equidem incognitam quamdam, proximâque majorem, præsumo lætitiâ. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret, quanto sæpius fuerit? Alius labores, si non continuo se desidii ac voluptati dedisset, otio tamen et quiete recreâset: hic, consularibus curis exsolutus, principales resumpsit; tam diligens temperamenti, ut nec consulis officium Princeps, nec Principis consul, appeteret. Videmus, ut provinciarum desideriiis, ut singularum etiam civitatum precibus, occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque Principis fores exclusâ legationum turba non obsidet.

(80.) Quid? in omnibus cognitionibus, quam

mitis severitas, quam non dissoluta clementia! Non locupletando fisco sedes; nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quam bene judicâsse. Stant ante te litigatores, non de fortunis suis, sed de tuâ existimatione, solliciti; nec tam verentur, quid de causâ suâ, quam quid de moribus, sentias. O vere Principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non imperio magis quam ratione compescere; intercedere iniquitatibus magistratum, infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi sideris more, omnia invisere, omnia audire, et, undecumque invocatum, statim, velut numen, adesse et assistere! Talia esse crediderim, quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, et facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quâ nunc parte curarum liber solutusque, cælo tantum vacat, postquam te dedit, qui erga omne hominum genus vice suâ fungereris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, cum tibi dies omnis summâ cum utilitate nostrâ, cum tuâ laude, condatur.

(81.) Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, et horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum; atque inter hæc piâ mente adire lucos, et occursare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri duces imbuebantur: certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, et obsidione quâdam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque Principes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, mentitâ sagacitate colligerent.

Huic per capiendi quærendique sædor, summæque et idem gratissimus labor invenire. Enimvero, si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela aut oculis sequitur aut manibus; sed nunc gubernaculis assidet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transire obstantia freta.

(82.) Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem et silentium ferre, non pulsum saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin, ad singulos ictus, turpi formidine horresceret! Itaque procul ab omni sono, inconcussus ipse et immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac piaculum aliquod, traheretur. Fœda facies, cum populi Romani Imperator alienum cursum, alienumque rectorem, velut captâ nave, sequeretur. Nec deformitate istâ saltem flumina carebant atque amnes. Danubius ac Rhenus tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium, prospectarent; hostium, quibus moris est, eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare. Nec vero laudaverim per se magnopere dritiem corporis ac lacertorum: sed, si his validior toto corpore animus imperitet, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copiæ principales ad segnitiam luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, et lætum opere corpus, et crescentia laboribus membra, mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos Dearum, ac Deorum liberos, nec dignitate nuptiarum [* *] magis quam his artibus inclaruisset. Simul cogito, cum sint ista ludus et avocamentum hujus, quæ quantæque sint illæ seriæ et intentæ, et a quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime

de cujusque gravitate, sanctitate, temperantiâ, creditur. Nam quis adeo dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis incidat? Otio prodimur. An non plerique Principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum, conferebant? cum seriarum laxamenta curarum, vitiorum contentione, supplerent.

(83.) Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: Principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus, recludit; omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat. Sed tibi, Cæsar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspici. Sunt quidem præclara, quæ in publicum profers; sed non minora ea, quæ limine tenes. Est magnificentum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas; sed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum est alios præstare quam se; tanto laudabilius, quod, cum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit, aut inconsultius uxor assumpta, aut retenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia: et, ne maximi cives haberentur, hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi uxor in decus et gloriam cedit. Quid enim illâ sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo diligenda sit conjux, aut hanc, aut similem, (ubi est autem similis?) elegerit? Quam illa nihil sibi ex fortunâ tuâ, nisi gaudium, vindicat! Quam constanter, non potentiam tuam, sed ipsum te, reveretur! Idem estis invicem, quod fuistis: probatis ex æquo: nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire cœpistis, quam bene uterque vestrûm felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu! quam parca comitatu! quam civilis incessu! Mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita instituit: nam uxori sufficit obsequii gloria. An, cum videat, quam te nullus terror, *nulla comitetur ambitio*, non et ipsa cum silentio in-

cedat? ingredientemque pedibus macitum, in *quas-*
tum petitur sexus, imitetur? Decernerit hoc *illam,*
etiam si diversa tu facias. Sub hac vero *modestii*
viri, quantam debet verecundiam uxor marito! *fe-*
mina sibi!

(84.) Soror autem tua, ut se sororem esse me-
minit! ut in illà tua simplicitas, tua veritas, tuus
candor, agnoscitur! ut, si quis eam uxori tuæ con-
ferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad recte
vivendum, bene institui, aut feliciter nasci. Nihil
est tam proum ad simultates, quam simulatio, in
feminis præsertim: ea porro maxime nascitur ex
conjunctione, alitur aequalitate, exardescit invidia,
cujus finis est odium. Quo quidem admirabilius ex-
istimandum est, quod mulieribus duabus in unâ do-
mo, parique fortunâ, nullum certamen, nulla con-
tentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt:
cumque te utraque effusissime diligit, nihil suâ pu-
tant interesse, utram tu magis ames. Idem utrique
propositum, idem tenor vitæ, nihilque, ex quo sen-
tias duas esse. Te enim imitari, te subsequi student.
Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos, ha-
bet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas.
Neque enim unquam periclitabuntur esse privatæ,
quæ non desierunt. Obtulerat illis senatus cogno-
men Augustarum, quod certatim deprecatae sunt,
quamdiu appellationem patris patriæ tu recusasses:
seu quod plus esse in eo judicabant, si uxor et soror
tua, quam si Augustæ dicerentur. Sed, quæcumque
illis ratio tantam modestiam suasit; hoc magis dig-
næ sunt, quæ in animis nostris et sint et habeantur
augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius
feminis, quam si verum honorem non in splendore
titulorum, sed in judiciis hominum, reponant, mag-
nisque nominibus pares se faciant, etiam dum re-
cusant?

(85.) Jam etiam et in privatorum animis exole-
verat priscum mortalium bonum, amicitia, cujus in

locum migraverant assentationes, blanditiæ, et peior odio amoris simulatio. Etenim in Principum domo nomen tantum amicitiae, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi, videbantur? Tu hanc pulsam et errantem reduxisti: habes amicos, quia amicus ipse es. Neque enim, ut alia subjectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, et liber, et dominationis impatiens, nec qui magis vices exigit. Potest fortasse Princeps inique, potest tamen, odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo, cum diligaris; et, in eo quod utrimque honestissimum est, tota gloria tua est; qui, superior factus, descendis in omnia familiaritatis officia, et in amicum ex Imperatore submitteris: immo tunc maxime Imperator, cum amicum ex Imperatore agis. Etenim, cum plurimis amicitiiis fortuna Principum indigeat, præcipuum est Principis opus, amicos parare. Placeat tibi semper hæc secta; et cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissime, teneas; nec unquam persuadeatur, humile esse Principi, nisi odisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut, cum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris; primum, quia facilius est, unum amare, quam multos; deinde, quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

(86.) Operæ pretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi carissimum, invitus et tristis, et quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es, distractus separatusque, dum cedis et vincis. Ita, (quod fando inauditum) cum Princeps et Principis amicus diversa velletis, id potius factum est, quod amicus volebat. O rem memoriæ literisque mandandam! præfectum prætoriam non ex ingerentibus, sed ex subtrahentibus legere;

eundemque otio, quod pertinaciter amet, reddere; cumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæsar, quantum tibi pro laboriosâ istâ statione et exercitâ debeamus, cum otium a te, tamquam res optima, et petatur, et detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, cum digredientem prosequeris! Prosecutus enim nec temperâsti tibi, quominus exeunti in litore amplexus oculum ferres. Stetit Cæsar in illâ amicitie speculâ; precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis, sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura Principis, hæc patientia potest, quâ meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac prope durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum, an gubernacula retorqueret: et fecisset, nisi quod pæne ipso contubernio Principis felicius jucundiusque est, desiderare Principem desiderantem. Et ille quidem, ut maximo fructu suscepti, ita majore depositi officii gloriâ fruitur: tu autem facilitate istâ consecutus es, ne quem retinere videaris invitum.

(87.) Civile hoc erat, et parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gratior potestate libertas. Dignus es, Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem invitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper invenias, et quos ex otio revoces, et quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fovete sancte iudicium ejus, quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim, cum in uno probavit amare se scire, vacat culpâ, si alios minus amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligit, cum leges amandâ non det, sed accipiat? Hic præsens, ille mavult absens amari: uterque amatur, ut mavult; nemo in tedium præ-

sentia, nemo in oblivionem absentia, venit. Tenet quisque locum, quem semel meruit; faciliusque est, ut oculis ejus vultus absentis, quam ut animo caritas, excidat.

(88.) Plerique Principes, cum essent civium domini, libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu, regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos praeturae etiam et sacerdotia et consulatus, immo et ab his, petebantur. Tu libertis tuis summum quidem honorem, sed tamquam libertis, habes; abundeque sufficere his credis, si probi et frugi existimentur. Scis enim, praecipuum esse indicium non magni Principis magnos libertos. Ac, primum, neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique, dilectum; statimque hos ipsos quotidie deinde ita formas, ut se non tua fortunâ, sed sua, metiantur: et tanto magis digni, quibus honor omnis praestetur a nobis, quia non est necesse. Justisne de causis senatus populusque Romanus *Optimi* tibi cognomen adjecit? Paratum id quidem, et in medio positum, novum tamen. Scias neminem ante meruisse, quod non erat excogitandum, si quis meruisset. An satius fuit, *Felicem* vocare? quod non moribus, sed fortunâ, datum est: satius, *Magnum*? cui plus invidiâ quam pulchritudinis inest. Adoptavit te optimus Princeps in suum, senatus in *Optimi* nomen. Hoc tibi tam proprium, quam paternum; nec magis definite distincteque designat, qui *Trajanum*, quam qui *Optimum*, appellat: ut olim frugalitate Pisones, sapientiâ Lælii, pietate Metelli, monstrabantur: quæ simul omnia uno isto nomine continentur. Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus [optimis] in suâ cujusque laude praestantior. Merito tibi ergo, post cæteras appellationes, hæc est addita, ut major. Minus est enim Imperatorem, et Cæsarem, et Augustum, quam omnibus Imperatoribus, et Cæsaribus, et Augustis, esse meliorem. Ideoque ille parens hominum

Deorumque *Optimi* prius, deinde *Maximi*, nomi colitur. Quo præclarior laus tua, quem non min constat optimum esse, quam maximum. Assecut es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi appareat in bono Principe alienum, in malo falsum quod licet omnes postea usurpent, semper tam agnoscetur ut tuum. Etenim, ut nomine *Augu* admonemur ejus, cui primum dicatum est, ita hu *Optimi* appellatio nunquam memoriæ hominum si te recurret; quotiesque posteri nostri *Optimum* al quem vocare cogentur, toties recordabuntur, qu meruerit vocari.

(89.) Quanto nunc, Dive Nerva, gaudio fruer cum vides et esse optimum, et dici, quem tamqu optimum elegisti! quam lætum tibi, quod, comp ratus filio tuo, vinceris! Neque enim alio magis q probatur animi tui magnitudo, quam quod, optimi ipse, non timuisti eligere meliorem. Sed et tu, pat Trajane, (nam tu quoque, si non sidera, proxima tamen sideribus obtines sedem) quantam percip voluptatem, cum illum tribunum, illum milite tuum, tantum Imperatorem, tantum Principem ce nis; cumque eo qui adoptavit, amicissime contendi [pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse!] Mac uterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tar tum boni contulistis! Licet alteri vestrum filii virti triumphalia, cælum alteri dederit; non minor tame vestra laus, quod ista per filium, quam si ipsi m ruissetis.

(90.) Scio, Patres Conscripti, cum cæteros cive tum præcipue consules, oportere sic affici, ut se pu blice magis quam privatim obligatos putent. Ut eni malos Principes rectius pulchriusque est ex commu nibus injuriis odisse, quam propriis; ita boni spe ciosius amantur ob ea, quæ generi humano, quar quæ hominibus, præstant. Quia tamen in consuetu dinem venit, ut consules, publicâ gratiarum actione perlatâ, suo quoque nomine, quantum debeant Pri

cipi, profiteantur; concedite, me, non pro me magis munere isto, quam pro collegâ meo, Cornuto Tertullo, C. V. fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? præsertim cum indulgentissimus Imperator in concordia nostrâ ea præstiterit ambobus, quæ si tantum in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Utrumque nostram ille optimi cujusque spoliator et carnifex, stragibus amicorum, et in proximum jacto fulmine, afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur; eosdem amissos lugebamus: ac, sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor et metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris Divus Nerva, ut nos, etsi minus notos, ut bonos tamen, promovere vellet; quia mutati sæculi signum et hoc esset, quod florent, quorum præcipuum votum ante fuerat, ut memoriæ Principis elaborerentur.

(91.) Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo et maximo, cum tu nobis, optime Principum, fortissime Imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te et illos Principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio, et tædium, et similis repulsæ mora, in notam quamdam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quominus percenseamus, quo utrumque nostram testimonio ornâris; ut amore recti, amore reipublicæ, priscis illis consulibus æquaveris. Merito nec-ne, neutram in partem decernere audeamus; quia nec fas est affirmationi tuæ derogare, et onerosum confiteri, vera esse, quæ de nobis, præsertim tam magnifica, dixisti. Tu tamen dignus es, qui eos consules facias, de quibus possis ista prædicare. Tribus veniam, quod, inter hæc beneficia tua, gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti. Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita una eademque ratio propositi postulabat: cujus ea vis, ut morum simi-

litudo concordiae nostrae gloriam minuat, ac perinde sit mirum, si alter nostrum a collegâ, ac si a se ipso dissentiat. Non ergo temporarium et subitum est, quod uterque collegae consulatu, tamquam iterum suo, gaudet; nisi quod tamen, qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis, obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus; alterque in altero consules, sed iterum et pariter, sumus.

(92.) Illud vero quam insigne, quod nobis, praefectis aerario, consulatum ante quam successorem dedisti! Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor; finemque potestatis alterius, tamquam parum esset excipere, praeventit. Tanta tibi integritatis nostrae fiducia fuit, ut non dubitares, te salvâ diligentiae tuae ratione esse facturum, si nos, post maximum officium, privatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam quae te consulem, accipiet; et nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praere dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus; ut idem honoribus nostris suffragator in curiâ, in Campo declarator exsisteres. Nam, quod eum potissimum mensum attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis! quibus edicto, quibus spectaculo, celebrare continget diem illum, triplici gaudio laetum, qui Principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet: nos, inter secunda omina, et vota certantia, quae praesenti tibi conferentur, vehemur alacres, et incerti, ex utrâ parte major auribus nostris accidat clamor.

(93.) Super omnia tamen praedicandum videtur, quod pateris consules esse, quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex Principe metus, consulares animos debilitat et frangit: nihil invitis audiendum,

nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua, nec securitatem auctoritate perdemus. Ac, si quid forte ex consulatûs fastigio fuerit deminutum, nostra hæc erit culpa, non sæculi. Licet enim, quantum ad Principem, licet tales consules agere, quales ante Principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus? nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, et consules tuos; ea sentiamus, ea censeamus, quæ consularibus digna sunt; ita versemur in republicâ, ut credamus esse rempublicam. Non consilium nostrum, non operam, subtrahamus; nec disjunctos nos et quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos, putemus; eundemque locum laboris et curæ, quem reverentiæ dignitatisque, teneamus.

(94.) In fine orationis, præsidēs custodesque imperii Deos ego consul pro rebus humanis, ac te præcipue, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti, quæ malo Principi precabamur; exaudi, quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis. Non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, "Salus Principis." Nec vero nova tibi injungimus. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepisti, cum prædonis avidissimi faucibus eripuisti. Neque enim sine auxilio tuo, cum altissima quæque quarterentur, hic, qui omnibus excelsior, inconcussus stetit. Præteritus est a pessimo Principe, qui præteriri ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui signa misisti, cum proficiscenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore, cessisti. Tu, voce Imperatoris, quid sentiret locutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum, elegisti. Quo majore fiducia *iisdem illis votis*, quæ ipse pro se nuncupari jubet, oro et obtestor, si bene rempublicam, si ex utili-

quem, quem adoptari in Capitolio de
(95.) Vobis, Patres Conscripti
beam, publicis etiam monumentis
mihi in tribunatu quietis, in præturâ
in istis officiis etiam, quæ e studiis
endos socios injunxeratis, cuncti con
simum testimonium perhibuistis. V
tinationem consulatûs mei his accl
probavistis, ut intelligam, etiam atq
dum mihi, ut hunc consensum vest
et teneam, et in dies augeam. Eteni
verissime judicari, meruerit quis h
cum adeptus est. Vos modo favete l
credite, si, cursu quodam propectu
sissimo Principe antequam profitere
rum, postquam professus est, substit
quæ ad honores compendia patere
malui; si malis temporibus inter me
bonis inter securos gaudentesque n
que in tantum diligo optimum Prin
tum invisus pessimo fui. Ego reve
semper inserviam. non ut me consu

THE
REGENT'S CLASSICS.

POCKET EDITIONS.

THE Publishers of this Collection flatter themselves that they render an acceptable and important service to the lovers of ancient Literature, in providing for them, at a moderate price, and in a small compass, a neat, uniform, and complete Library of the *Latin Classics*, equal, in typographic Elegance and Accuracy, to the celebrated *Elzevir* Editions, and superior to them in the Purity of the Text—corrected and amended as it has been, since the days of the *Elzevirs*, by the industry and sagacity of learned Critics in different countries, from a review of all the existing Editions, with the Collation of ancient Manuscripts, which had before lain obscure and unknown in the un-explored recesses of public and private Libraries.

The aggregate productions of those Critics' separate labors constitute the destined Collection, which, therefore, may with justice be deemed as perfect and complete a *Body of Latinity*, as can reasonably be expected from any sources yet known to the Literary World; the Text of each Author being copied from that particular Edition, whether foreign or domestic, which stands highest in the estimation of the *Literati*; and the impression being conducted under the vigilant inspection of responsible Editors, duly qualified for the task.

With such advantages and recommendations, the works of *twenty-eight* Authors have already made their appearance, and are sold separately, as follows

THE REGENT'S CLASSICS.

	£	s.	d.
VIRGIL, with the CULEX, &c. } (from Heyne) }	0	6	0
HORACE (Zemnius)	0	4	6
OVID (Burmam) 3 vols.....	0	18	0
TERENCE (Westerhovius)	0	5	0
JUVENAL and PERSIUS (König) } with SULPITIA	0	2	6
LUCAN (Oudendorp) with May's Sup- plement	0	5	6
MARTIAL (Bipont. ed.).....	0	6	6
CATULLUS (Dæring) } TIBULLUS (Heyne) }	0	5	0
PROPERTIUS (Kuinoel) }	0	5	0
CÆSAR, with HIRTIUS, &c. (Oudendorp)	0	7	6
TACITUS (Oberlin) with Brotier's Sup- plements, and an Index, 3 vols.	0	16	6
SALLUST (Cortius) } JUSTIN (Gronovius) }	0	7	0
FLORUS (Fischer) } PATERCULUS (Krause) }	0	4	0
LIVY (Drakenborch) 5 vols.....	1	10	0
VALERIUS MAXIMUS (Kappius)	0	7	0
CORNELIUS NEPOS (Van Staveren) } POMPONIUS MELA (Gronovius) }	0	3	0
CLAUDIAN (Burmam).....	0	5	6
CICERO, with the AUCT. RHETOR. AD HERENNIUM, (Olivet, and Er- nesti) 12 vols.....	3	12	0
LUCRETIUS (Wakefield)	0	4	0
PLINY junior (Longolius and Schæ- fer)	0	4	0

Now in the press, *Quintilian*, under the editorial inspection of *Dr. J. Carey*, Author of "*Latin Prosody made easy*," &c. &c.

T. Davison, Printer, Whitefriars, London.

